

DE WEG DER BEKERING

welke de Drie-enige God heeft believen te houden met mij, arm, diep onwaardig stof, om mij te roepen uit de duisternis en te brengen tot Zijn wonderbaar licht.

Aangetekend door mij

L. CAPELLE

tot een nalatenschap voor mijn lieve betrekkingen en vrienden,
of het de Heere Jehovah nog mocht believen het een of ander, hierin aangetekend,
te gebruiken als slijk in Zijn alvermogende Godshand.

Vermeerderd met zijn brieven

Eerder uitgegeven, de 4^e onveranderde uitgave door
M. Saarloos te IJsselmonde

**STICHTING DE GEHONBRON
MIDDELBURG
2002**

Inhoud

Toelichting

Voorbericht bij de eerste druk

Voorbericht bij de tweede druk

2^e Inleiding, 1893

1^e Inleiding, 1865

Bladwijzer van ondervonden zaken in dit boekje aangetekend

1. Mijn natuurstaat en verborgen bewaring
2. Arrestering, (stilzetting)
3. Ontsluiting van den weg, buiten mijzelf
4. Mijn rechtvaardigmaking in de belofte
5. Mijn rechtvaardigmaking
6. Nadere daad
7. Hoe ik dacht te moeten gaan prediken
8. Brief van Jeneson
9. Vertrek naar Rotterdam, 1863
10. Boodschap dat J. Molenaar nog leeft
11. Brief van J. Molenaar
12. Hoe ik ging prediken en schuldige uitkomst
13. Hoe God mij voorkwam mij te zullen louteren
14. Hoe ik uitging met mijn blaadjes en ontmoeting
15. Kruidenierswinkel
16. Mevr. Glazenaar
17. Kerkelijk standpunt
18. De pokken in mijn huis
19. Zonder brood
20. Mijn boekenwagen te water in Flakkee
21. In de schuld over het gooien van een hondje
22. Een nieuw pak
23. Uitredding te Noord-Brabant
24. Openbaring Gods als Schepper en Herschepper
25. Afwijking, en hoogmoed met mijn bekering
26. In Sliedrecht bij N. van Balten, anders vrouw van Rees
27. Op de West-Maas bij Quartel
28. Naar de Nieuwendijk
29. De koop van een snijpers
30. Verzekering van mijn kindschap
31. Reis naar Alblasterdam in mijn eigen weg
32. Een nieuwe kar in Gods ongunst
33. Mijn grond van hoop op God
34. Ontmoeting te Bergambacht
35. Alleenspraak met de bruid
36. Doleantie, 1888; en verwachting voor de kerk
37. Brief aan T. van Drimmelen wegens uitredding
38. Mijn ziekbed en onderhandeling
39. Heiligmaking en gedachten aan mijn vrienden, 1896
40. Godsontmoeting te Bergambacht, 1899
41. Bekering van een buurvrouw

TOELICHTING

De bekeringsgeschiedenis van Leen Capelle is een van de meest gedrukte bekeringsgeschiedenissen uit de vorige eeuw. Omdat Leen heel summier is in het vermelden van familiegegevens, namen en feiten van hen die in zijn biografie genoemd worden, volgen hieronder enkele gegevens.

Leendert Capelle werd geboren op 25 april 1831 te Zaandam. Zijn ouders waren Anthonie Capelle en Hermina Broekman.

Leen trouwde 23 januari 1853 in zijn geboorteplaats met Cornelia Dragstra, geboren in Dordrecht op 19 januari 1827. Uit dit huwelijk werden twee kinderen geboren: Anthonie, 4 juni 1854, overleden op 9 april 1937 en Jan Albert, geboren op 22 februari 1857 en overleden op 29 november 1857. Cornelia Capelle-Dragstra overleed op 20 januari 1858. Op 9 september 1859 hertrouwde Leen in Den Briel met Jaapje Bakker, geboren te Maassluis op 28 juli 1836. Uit dit huwelijk werden vijf kinderen geboren: Pietertje, 5 augustus 1865 - 21 mei 1954; Albert, 31 augustus 1867 - 13 april 1871; Maria, 21 maart 1870 - 26 maart 1955; Hermina, 27 november 1876 - 17 april 1967; Dingeman, 8 juni 1880 - 10 september 1888.

In 1859 verhuisde Leen naar Nieuwerkerk, Zeeland. Zijn vrouw kon het in Nieuwerkerk niet goed wennen. Na ca. 4 jaar vertrok hij naar Rotterdam. In 1871 verhuisden zij naar Maassluis. Men kan de plaats waar hij woonde nog aanwijzen. Daar overleed hij op 9 juni 1905. Jaapje Capelle-Bakker overleed op 22 mei 1934.

Leen was timmerman-molenmaker van beroep. Op latere leeftijd werd hij boekhandelaar. Ten eerste omdat hij zijn beroep niet meer kon uitoefenen wegens zwakte, en waarschijnlijk ook uit innerlijke drang om met mensen in kennis te komen en over het geestelijk leven te spreken, zoals uit zijn beschrijving blijkt.

Leen woonde in Nieuwerkerk toen hij op 28 jarige leeftijd tot bekering kwam. In Nieuwerkerk/Oosterland was een afgescheiden gemeente ontstaan onder de krachtige leiding van Dirk van Farowé. In 1845 ging deze gemeente over naar de Kruisgemeenten, waar niemand minder dan ds. Bastiaan Sterkenburg predikant werd. In deze gemeente kwam een scheuring, ca 1850. Daaruit ontstond een Ledeboeriaanse gemeente, voornamelijk in Oosterland. De Kruisgemeente zette zich ook voort in Oosterland, waar ds. Sterkenburg bleef tot 1851. In 1852 werd kandidaat A. van den Oever bevestigd door zijn vader, ds. C. van den Oever. In 1856 kwam zijn opvolger ds. H. de Vries.

Op 11 november 1858 deed ds. P. Siemense, afkomstig uit Tricht, zijn intrede. Pieter Siemense, geb. 24-9-1817 te Middelburg, had een manufacturenzaak in Wageningen. Ca. 12 jaar heeft hij in de omgeving geoefend. Daarna werd hij opgeleid door ds. C. van den Oever, de stuwende kracht in de Kruisgemeenten. Ds. Pieter Siemense was getrouwd met Annetje van der Windt van Leeuwen. Zijn dochter, Cornelia Catharina trouwde 17-10-1873 met Adriaan Rotte. Dit echtpaar kreeg een dochter, Pieterella Cornelia Rotte, die 20-5-1903 trouwde met Marinus Capelle, metselaar te Oosterland. Marinus was een zoon van Leendert Capelle en Cornelia Krijger. Genealogisch onderzoek wees uit dat laatstgenoemde Leendert geen familie was van Leen Capelle, de schrijver.

Toen Leen Capelle meende predikant te moeten worden ging hij op bezoek bij ds. Siemense te Oosterland. Later ging ds. Siemense met de gemeente over naar de Gereformeerde kerken, 1892, en bleef daar tot zijn overlijden, 1897.

Terwijl Leen in overtuiging liep, werd hij het middel tot bekering van zijn vriend A. Hemelrijk, uit Zierikzee. Jan Andries Hemelrijk was een zoon van Jan Willem Hemelrijk, timmerman, en Maatje Stoutjesdijk. Andries werd geboren ca. 1830 te Zierikzee; (schoenmaker) en trouwde daar 15 mei 1857 met Maria Folmer, 23 jaar.

Toen Leen tot bekering kwam kon hij het in de Nederlands hervormde kerk niet langer uithouden. Het probleem was echter, dat in Nieuwerkerk de Kruisgemeente bijna geheel vervallen was en men op Oosterland was aangewezen. Blijkbaar voelde Leen zich er niet sterk toe aangetrokken. Hij leerde een Godvrezend echtpaar kennen uit Zierikzee en besloot met hen leesdiensten te houden te Nieuwerkerk.

Dit echtpaar was Bartel Simons Lokker, geb. 29-9-1830 te Zierikzee, zoon van Johannes Lokker en Maria van Dorp. Bartel was kleermaker, en trouwde 7 mei 1856 te Zierikzee met Hendrina van Akkeren, geb. 29-4-1834 te Zierikzee, dochter van Jacob van Akkeren, broodbakker, en Neeltje de Vos.

Na zijn bekering kerkte Capelle bij ds. Siemense. Een van zijn ambtsbroeders was ds. A. Hazevoet, (14-12-1856 / 25-3-1863) te Haamstede. Hij stond in Haamstede van 14 dec. 1856 tot 1 aug. 1863. Zijn preek was het middel in de rechtvaardiging van Capelle.

De Kruisgemeente werden in die jaren verscheurd door ruzie, twist en tweedracht.

Na Capelle's vertrek naar Rotterdam lezen wij weinig van kerkbezoek. Eén keer haalt hij ds. Klinkert aan, leraar van een Kruisgemeente te Rotterdam. Een kerkbezoek bij ds. Van den Oever, een oprecht man waar Capelle tevoren veel achting voor had, viel erg tegen.

In 1867 kwam de breuk met de Kruisgemeenten. Capelle kerkte bij ds. de V. Ongetwijfeld is dit ds. L. van der Valk geweest, geb. 1838 te Vlaardingen, overl. 13 jan. 1910. Deze energieke predikant deed zijn intrede te Rotterdam in 1864. Zijn kleine gemeente kwam tot grote bloei, o.a. door zijn schriftuitleg enthousiasme. (Kruisdominees, Dr. F. L. Bos, blz. 195)

Leen beschrijft hoe hij van de Kruisgemeenten vervreemdde en in de gezelschappen terecht kwam, waar 's zondas een preek werd gelezen. Capelle had ook echt een karakter voor een gezelschap. Het is wel jammer dat de Kruisgemeenten zulke geoefende mensen verloor. Het tekent het diep verval waar de Kruisgemeenten in verkeerden. Hoewel sommige schrijvers er zo vergeefs op roemen. Hoewel in de tijd van 1860 tot 1890 veel mensen tot bekering kwamen, was het met de kerkelijke leiding soms treurig gesteld.

Boven verwachting kreeg Capelle kennis aan ds. Bakker van een Ledeboeriaanse gemeente te Rotterdam. Daar liet hij Albert dopen, geb. 1867. Door het verval in deze gemeenten, na de dood van ds. Bakker, 1885, verbrak hij de kerkelijke contacten.

Vanaf 1871 woonde Capelle in Maassluis, waar hij nooit één godsdienstoefening heeft bijgewoond. Hij las thuis voor gezin en enkele vrienden, die hem weer verlieten tijdens de doleantie, 1888.

Capelle kreeg hij een vriendenkring, die dezelfde kerkelijke bezwaren hadden. Zoals Teun van Drimmelen - en z'n broer Klaas - uit Slikkerveer, Jacob Oosterwijk uit Nieuw-Lekkerland, Jan Muit uit Moordrecht, Jan van Vliet uit Bonrepas, Piet de Bie uit

Alblasserdam, Gijs Baardwijk, J. J. Vrolijk en anderen. Koos Vrolijk kwam als 25 jarige jongen, in 1881 op advies van Teun van Drimmelen, op bezoek bij Capelle. Direct vielen er zielsbanden. Capelle noemden hem: *m'n zeune*. De meeste vrienden noemt Teun van Drimmelen in zijn gedicht, achterin de brochure: *Brieven van Leen Capelle*. Tijdens zijn reizen ontmoette hij in Oud Alblas 3 Joodse meisjes, 'waar hij thuis was'. Deze waren Belia, Rebecca, en Lea Harst, 3 bekeerde zussen.

Capelle schreef in Rotterdam ook enkele brochures, die hij verkocht aan de deur. De eerste was: *Zijt gij geroepen?* Een verslag waarin zijn bekering verwerkt was. Voor enkele mensen zijn deze brochures tot eeuwige zegen geweest. Ze zijn helaas niet meer te vinden. Van Jan van Vliet heeft Capelle in 1897 een boek uitgegeven, met titel: *Brieven, stichtelijke overdenkingen en meditatieën van J. van Vliet, rustend landbouwer te Bonrepas*.

Capelle is met het schrijven van zijn bekeringsgeschiedenis begonnen in Rotterdam, 1865. Nog maar 7 jaar nádat de Heere hem gearresteerd, stilgezet had. In Maassluis heeft hij deze aangevuld, tot juli 1893. Eind 1896 voegde hij er nog een en ander aan toe. Hij besloot zijn schrijven 1899.

In hetzelfde jaar van zijn overlijden, 1905 verscheen Capelle's levensbeschrijving. Capelle was hiermee in 1865 begonnen. Het boek werd uitgegeven door K. en T. van Drimmelen, (2 broers) te Slikkerveer.

De 2^e druk verscheen in 1906 bij M. Saarloos te IJsselmonde. De 3^e en 4^e druk verschenen daar eveneens. In dit boek is gebruikt gemaakt van de 4^e onveranderde uitgave, door M. Saarloos. De inhoud is volgens de oorspronkelijke uitgave, maar de spelling is aangepast.

Het is waar, *goede wijn behoeft geen krans*; dat is ook het doel niet om iets op te sieren. Doch het is wel opmerkenswaardig, hoe zeldzaam men in onze geesteloze donkervolle dagen bespeurt de onweerstandelijke bewerking der Goddelijke genade van zondaren of zondaressen ten eeuwige leven. Want uit Sodom te gaan en in Zoar te komen, bestaat niet, om zoiets te noemen: van de zonde tot de deugd te keren, in enige plichtsbetrachtingen, of door opgeklaard verstand het voorgestoelte te beklimmen, om de begroetingen op de vergaderplaatsen te ontvangen. Of nog nader: onder de wolken mee doorgedaan, onder de kinderen Gods verkeer, ook meesprekende over de bloedstorting van de Heere Jezus Christus. Want mee uitgegaan zijnde uit Egypte door de Rode Zee, en wellicht meegebeden, meegezongen, ook geproefd en gesmaakt, enzovoort, en nooit recht met zonden en schuld onder de rechtvaardigheid Gods naar de heilige Wet des Heeren werkzaam geweest. Het is wel waar, er kan een groot geroep over de grootheid hunner zonden zijn, zoals Kaïn en Judas, maar welke verborgen aanhoudende smekingen, geweent en rouwklagen, en afbrekingen der zonden worden er gevonden? Uit welke oorzaken wordt de zonde gehaat? Om het onfatsoenlijke dat daarmee in verband staat? Of is het omdat men tegen God gezondigd heeft en nog doet? Zie het 2^e hoofdstuk, *zijn arrestering. Gij zijt die man!* Zie deze werkzaamheden na, en hoe hij bewerkt is, zoals Gods Woord getuigt! Geroepen uit de duisternis tot Gods wonderbaar licht, om eerst zijn rampzalige toestand te leren kennen, de schuld hoe langer hoe groter voor hem openstaande te zien, te gevoelen, te betreuren en te belijden vanwege Gods rechtvaardigheid en heiligheid. Waar hoort men de weeën, dat het vlees aan de posten blijft hangen? Waar is het: *o wee mij, dat ik zo gezondigd heb?* De Heere zal ze het toch ordentelijk voor ogen stellen, of is dit te zwaar gewogen? Is het toch zo'n geringe zaak dat wij God kwijt zijn? Voor die het gevoelt, is het hier een hel in zijn binnenste (Ps. 116). Zoen kan het met het voorkomen van een versje niet stellen. O nee, zo een zegt: *'Spreek tot mijn ziel, o Heere, wat mij toch nodig en nuttig is in mijn ongelukkige staat en toestand.'* Dat is toch niet anders toegegaan, door de werking des Geestes, van de eerste mensen af aan, want het was toch: Adam, waar zijt gij? Gaf de Heere God geen duidelijk antwoord aan Abel, het is immers niet anders gegaan met Abraham, en zovelen in het Oude en Nieuwe Testament.

Nu, datzelfde heeft heden ten dage nog plaats, door die bovennatuurlijke werking, en door en op het getuigenis gegrond. De Heere overtuigt nog van zonde, gerechtigheid en oordeel, en ook van dat verschrikkelijke ongeloof. En nu zegt onze auteur, dat sommigen wilden hebben dat hij maar geloofde, zoals onze dagen daarmee vervuld zijn, van dat opgedrongen geloof, zonder de verdoemelijke kracht van het ongeloof als hun hoofdzonden in oefening te belijden en zich in alles schuldig te bevinden. Want zomin als stieren- en bokkenbloed de wet kan doen zwijgen, omdat het door het vlees krachteloos gemaakt is, zomin kan een geloof dat door onszelf of door anderen ons ingescherpt is, ons van de dreigementen of het ongeloof bevrijden, want het geloof is een gave Gods. En de Heere wil dat Jakob dat ook weet, dus nu ook nog iedere door Gods Geest bewerkte ziel, en daar gaat de ziel zwanger mee.

Hij ziet dat het bloed van Jezus Christus alleen reinigt van alle zonden, waardoor ook de toorn gestild, de gramschap afgekeerd is, en dat hij dat nu vanwege zijn ongeloof niet aanneemt. O, dat zielsverdervend ongeloof - wat een gruwelijke zonde - dat God tot een leugenaar maakt. Om dit in de grond van de zaak met de grootste schuld in praktijk te brengen, is voor de wijzen en verstandigen verborgen, maar alleen de bovennatuurlijke werking ontsluit de zintuigen, om daar op een gepaste wijze mee werkzaam te zijn (zoals de Samaritaanse vrouw). Gods Geest opent dan de geestelijk blinde ogen van een overtuigde van zonde en ongeloof, en hij wordt verlicht en verlevendigd, door gewaar te worden dat er een mogelijkheid tot vergeving bestaat, met behoud van 's Heeren deugden

en eigenschappen, dewijl Christus Jezus tot de Vader gegaan is, waardoor de overste der wereld gebonden is; wat ook wel *de ontsluiting van de Weg* genoemd wordt. Zie hoofdstuk 3 *Ontsluiting van de Weg buiten mijzelf*.

Edoch, naarmate dat daar in hem verlichting opdoet, en de vernieuwde zintuigen, de hartstochten geregeld zijn en de wil vernieuwd is, ontstaat er gewoonlijk ook verandering in de werkzaamheden door 's Heeren bewerking, zodat de toezegging in Gods heilig Woord, voor zo een wel eens een pleiten werd: *Leer mij de weg die mij nuttig en ter Uwer ere is!* Zodat de toezeggingen met het gestaltelijk leven, zo pasklaar zijn. Hij gevoelt zich zo buiten alles gezet, en ziet zo'n gepastheid in die door 's Heeren uitgedrukte waarheid, dat die hem aandrijft, terwijl hij zo'n algenoegzaamheid in de evangelieklank bevond en met zijn hebbelijk leven overeenstemmend, dat er een sluitreden uit opgemaakt wordt. Dat hij denkt: *ik ben mezelf kwijt, en nu ben ik eens Anderen*; en drukt uit: *'Tot wien zullen wij heengaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens.'* En krijgt dan wel eens zulke openingen en ontsluitingen dat er uitgedrukt wordt: *'Als een appelboom onder de bomen des wouds, zo is mijn Liefste onder de zonen'*, en meent (terwijl hij dwaalt in liefde) *gerechtvaardigd* te zijn (zoals het wel eens genoemd werd) *in de belofte*. Zie hoofdstuk 4 *Mijn rechtvaardiging in de belofte*.

Nu leert Gods Woord, dat de Heere andermaal voorbijgaat, en hoewel er schone, zoete borsten en aanlokkelijke haarvlechtingen, van uitlatende en toedienende genadeweldaden in dat leven voorkomen; waar zo'n ziel mee ingenomen is en vervoerd vanwege de gevoelige werkzaamheden, toch heeft ze tot hiertoe geen persoonlijke dadelijke afhouwing uit de eerste stamvader ondervonden, want Gods Woord zegt: *'Ik zal een afgesneden zaak op aarde doen.'* Want Hij snijdt ze af in Zijn rechtvaardigheid, en na al de voorrechten die genoten zijn, staat er in Ezechiël 16: *'Gij waart naakt en bloot.'* Hoewel levendig gemaakt ziet men toch duidelijk de noodzakelijkheid van een nadere vereniging, want in de vrucht in de eerste voorbijgang wordt niet gesproken van het verbond dat de Heere met Zijn volk maakt, noch van de afwassing der zonden, enzovoort.

Er is in Sion een vaste Rots. Wie daarop en daarin gegrond en in overgegaan is, die zal niet wankelen in eeuwigheid! Nu de gevoelige werkzaamheden ingetrokken zijnde, raakt die mens zijn leven weer kwijt en zoekt nu troost, maar vindt ze niet. Gods Geest komt hem weer te ontdekken, ja, tot de fundamenteën toe. Hij bevindt zich al ongelukkiger, want Adams schuld wordt zijn schuld. Het geraakt geheel buiten hope, ja, alle verwachting is vergaan; met het doodvonnis, het koord om de hals: *kom ik om dan kom ik om, o, neem mij maar als een huurling*. En o eeuwig wonder: *Wie is Hij, Die daar opklimt uit de woestijn? Wie is Hij, Die van Edom komt? Ik ben het, Die in gerechtigheid spreek, Die machtig ben te verlossen*. O, wat is zo een al een geruime tijd overtuigd, dat er zonder bloedstorting geen vergeving der zonde is. Maar nu, ik doodschuldig, een bebloed Lam voor mij ziende, Dat geldend is voor mijn bloedrode zondenstaat en toestand, om mij daar uit te halen. En al groter wonder, Hij treedt voor mij in en zegt, ik zie het, op mij wijzende: *'Ik wil niet dat deze in het verderf nederdale'*, enzovoort.

Nu zegt Jezus Christus: *'Ik weet dat Gij Mij altijd hoort.'* Zo gaan mijn ogen open en zien, mijn voeten lopen, mijn handen grijpen Hem aan als schuldovernemende Borg, want Hij neemt mij en stelt mij Gode Zijn Vader voor, en Die neemt een welgevallen in het offer Zijns Zoons, en door Hem in mij. Waarop de Heilige Geest mij bekwaamt om een verzoend God in Christus te mogen ontvangen, zodat Jehovah de Heilige Geest het uit de Vader en de Zoon neemt, en het in en aan mij openbaart, dat Zijn gerechtigheid mij is toegerekend, opdat ik rechtvaardigheid Gods in Hem zij. Dus eerst voor mij overgeleverd,

en met Hem in de dood gegaan, en met Hem opgewekt, waardoor zo een uitroep: *Wij dan gerechtvaardigd zijnde, hebben vrede bij God, door onzen Heere Jezus Christus*. Nu, uit het geloof ondervindelijk wordt dat ervaren, de daarna volgende zaken en daden zijn beschreven volgens Johannes 1:12, Romeinen 5:3-4 en 8:16, Jesaja 61:10 en Jeremia 31:33-34, enzovoort.

Nu nog in het kort de zonderlinge, diepe wegen, zijn eerlijke bekentenis van zijn gedurige struikelingen, maar ook zijn gedurige uitreddingen door 's Heeren gunst. Wij hebben hem circa 30 jaar gekend, maar 24 jaar particulier en nog al veel met hem bijgewoond, zo ook op gezelschappen; en om die te leiden heeft de Heere hem bijzondere bekwaamheid gegeven, in het getrouw behandelen der mensen op de reis naar de grote eeuwigheid! Een kunstmatige twistredenaar hebben wij in hem niet gevonden, zoals u uit zijn geschrift wel merken zult. Overigens was zijn innige wens, en ook van mij die dit geschreven heeft, dat onbekeerden nog bekeerd mogen worden en de bekeerden meer en meer opwassen in de genade en de kennis, die is in onze Heere Jezus Christus, en de Vader, door de Heilige Geest, met een heilige wandel. Dat zij zo!

Slikkerveer, T. van Drimmelen

Voorbericht bij de tweede druk

Aan de bescheiden lezer,

De spoedige uitverkoop van de eerste uitgave, en daarna de vele aanvragen, ja, zelfs om andermaal weer uit te geven hetzelfde werkje van L. Capelle en dan ook de vele berichten van velen van 's Heeren volk, die bij bevinding van de Heere geleerd hebben volgens Gods Woord, hoeveel stukken er nodig zijn, zal men welgetroost kunnen leven en sterven, en daar hun leven en voedsel in vinden, heeft ons doen besluiten om bij vernieuwing, door deze tweede uitgave, het bruikbaar te maken, onder uitzien en afwachting dat 's Heeren gunst er op moge rusten. Dat het werpen van dit handjevol zaad in 's Heeren hand nog dienstbaar gemaakt moge worden, om in die oefening te mogen verkeren; of die er nog niet toegekomen zijn, er toch toe komen mogen, om op te wassen in de genade en in de kennis die er is in Jezus Christus, de Heere der heerlijkheid. Om door Hem, ja, door Hem alleen, een verzoend God in en door en om Zijn borggerechtigheid toegeëigend (door 's Heeren vrije gift), het ziel-zaligmakend geloof der uitverkorenen Gods deelachtig te worden. Om door Hem in lering toe te nemen, Die de verstandige naar boven leidt, om door de bewerking des Heiligen Geestes een toegang te krijgen, in en door die verse en levendige Weg, tot de Vader, niet alleen om een verzoend God, maar ook een lieve Vader te kunnen en mogen ontmoeten. Waarvan het getuigenis des Geestes hun een onderpand geeft in hun consciëntie, dat zo een in de Waarachtige is, en dat alles tot eer en verheerlijking van 's Heeren grote nooit genoeg volprezen Naam.

En o, mocht het nog eens zijn tot ontdekking voor diegenen die met al hun pogingen en eigen werken het de Heere eens gewonnen konden geven, om uit genade gezaligd te worden. Niet in de zorgeloze weg, maar afgebracht te worden van het voorwaardelijke in rekening brengen bij de Heere, en die zo vastzitten op zulke heerlijke waarheden: wat de Heere begonnen heeft, zal Hij toch volbrengen. Dat is in de Heere wel waarachtig, doch David kon daarmee niet overeind blijven, want hij zeide: *'Nu zal ik een der dagen door*

Sauls handen omkomen. 'Esther zeide: *Wanneer ik dan omkom, zo kom ik om.* De haper is: *het wordt niet buiten hope*, dus niet ziek, omdat men rijk en verrijkt is en geens dings gebrek heeft, want we kunnen ons beginsel nog zo goed vasthouden. Och, dat men in dezen eens blind werd, want: *gedenk aan de vrouw van Lot*. Waarschijnlijk velen aan de ark meegebouwd, en niet erin behouden; zo ook uit Egypte uitgegaan, waarvan staat geschreven: in het merendeel had de Heere geen welbehagen.

O haast u, spoed u, om niet op een losse grond uw kostelijke ziel te wagen, of, zou W Teellinck zeggen: *u vast te houden aan een ketting van zand*. Zoek hartgrondige overtuiging van de grondeloze, diep gezonken toestand door de zonde, die begaan is en wordt tegen een heilig en rechtvaardig en evenwel een goeddoend Wezen, betoond in een haten en vlieden, in belijdenis en wandel, en in een leedwezen over het afgelegde en nog gedurig in zonden verkerende, van de Heere vliedende, afwijkende leven. Al blijft u uiterlijk bewaard, nochtans, laat het uw zuchtende en in het verborgen wenende en smekende werk zijn, om uit zo'n nare gesteldheid door een almachtige kracht uitgehaald te worden, en overgebracht, met behoud van Gods deugden en eigenschappen, uit deze rampzalige dood en doemwaardige duisternis tot 's Heeren wonderbaar licht. Op wat wijze?

Vraag naar de Heere en Zijn handelingen en wegen, dat Hij u lere, en voeg u veel bij hen, die het van de Heere geleerd hebben. Die wel eens als instrumenten in 's Heeren hand zijn, om door geheiligde kennis en verstand en wetenschap in de ondervindelijke wijsheid, die afdalt van de Vader der lichten, u te leiden op de voetstappen der schapen, tot de hutten der herderen vooral, wanneer ze tot en in de middag mogen legeren.

Al moet u van uzelf getuigen, dat u zwartachtig zijt, en uw eigen wijngaard niet hebt behoed, zeg toch met Ruth: *'Val mij niet tegen.'* Maar o, mocht het de Heere behagen, dat het praktijk werd, dat die Man, namelijk de betere Boas, niet mocht rusten voordat de kracht van Zijn losrecht in en aan u volbracht werd door genadige ondervinding. Dan zou u gewaarworden, dat de Persoon ook al de daarmede in verband staande heilsweldaden meebrengt, die u vinden kunt in Ezechiël 16:8-14.

Waar wij een treffend bewijs van ondervonden in de weduwe C. de Vroomen, die jaren in een bekommerde toestand geleefd heeft, doch de Jehovah heeft haar voor haar sterven uit de strikken verlost, en door Gods recht, Christus' gerechtigheid en de verzoening met God, door het geloof der uitverkorenen Gods zo helder geleid, dat ze in heerlijkheid is verhuisd. En dit is voortgevloeid uit de Drie-enige verbondsliefde, bevestigd in de raad, geopenbaard in de volheid des tijds en toegepast door de Jehovah de Heilige Geest. Dat zij zo.

Nu, dit hadden wij nog te zeggen in overeenstemming met onze nu zalige overleden vriend en broeder L. Capelle. En daar het niet in ons voornemen was om het door ons andermaal te laten drukken en uit te geven, zo hebben wij en ook de weduwe het overgedragen aan de uitgever M. Saarloos te IJsselmonde.

Dat de gunst van de Drie-enige Verbonds Jehovah verder op dit werkje ruste, is de bede en begeerte van deze ellendige worm in zichzelf, die lust heeft in Sions welzijn, en zich noemt, uw dienstwillige dienaar

2^e Inleiding

MAASSLUIS, 1893

Ziedaar, mijn geliefde betrekkingen en vrienden, mijn nalatenschap aan u. Goud of zilver heb ik niet, maar wat ik om niet heb ontvangen, uit louter vrije ontferming van de Heere HEERE, ben ik verwaardigd geworden van tijd tot tijd aan te tekenen of te schrijven. Mijn wens is dat dezelve, al was het na mijn dood, niet in een verkeerde weg bewaard mag worden om er u op te verhoovaardigen, maar dat het de Heere moge behagen mijn woorden of schrijven tot uw bekering nog vruchtbaar te maken. Leg het ook niet weg zonder het ooit in te zien, omdat uw consciëntie begint te spreken, maar buig dan uw knieën in het verborgen en zeg: *'Heere, mijn vader spreekt nog tot ons na zijn dood, zie toch als het wezen kon op mij, arme zondaar, neder. Ik heb het wel diep verbeurd, maar och, mochten de woorden van mijn lieve vader nu nog tot mijn ontdekking en bekering door U gezegd worden.'* En o, dat gij deze raad, die ik u in dezen na mijn dood nog geef, ook door u niet licht geacht of verworpen worde, want denk aan hetgeen ik u in mijn leven heb gezegd: wij zullen nog eenmaal elkander weer ontmoeten.

Och, mijn geliefde kinderen en betrekkingen, verwerpt toch nooit de dierbare geschriften die u door mij van uw vroegste jeugd af zijn voorgehouden, en die gij met mij elke lieve sabbatdag hebt gelezen of horen lezen, en die ik ook na mijn dood hoop u te mogen nalaten. O, wij beleven zulke geesteloze dagen, daarom ook houdt u bij de beproefde waarheid, overeenkomstig Gods dierbaar Woord; want God is met Zijn lieve Geest zo ver van land en kerk geweken. En er is zo'n lichtzinnige geest uitgegaan, die in en onder de schijn van recht duizenden zal bedrogen doen uitkomen. Want zonder wedergeboorte zal niemand het Koninkrijk Gods ingaan, daar de fundamentele stukken, nodig tot een waarachtige bekering, bij velen verloochend of onder een schijn van recht verdraaid worden. Zodat in plaats van de mens afhankelijk van God, God afhankelijk van de arme mens gemaakt wordt, hoewel dit in leer en leven hen nooit zal gelukken. Maar dit vloeit voort omdat de kennis van dat onbegrijpelijke Wezen gemist wordt. En nu moet's Heeren Woord hier gelden: *'Gij meent, dat Ik ten enenmale ben gelijk gij; Ik zal u straffen en zal het ordentelijk voor uw ogen stellen'; en gij zult weten tegen Wie gij gezondigd hebt.'* En ook, als dit in de tijd uws levens niet geschiedt, dan zal het in de eeuwigheid zijn tot een eeuwige knaging.

Zo is het ook met het geloven. De Heere spreekt in Zijn Woord: Het geloof is een gave Gods. Maar o, in onze kommervolle dagen wordt de arme mens het geloof opgedrongen. Weliswaar is dit het bevel Gods: *'Bekeert u en geloof het Evangelie.'* Maar hieraan zal de arme, diepgevalle mens nooit uit zichzelf kunnen beantwoorden, die de Heere verklaart dood te liggen in de zonde en de misdaden. Zomin een Moorman zijn huid, of een luipaard zijn vlekken kan veranderen, zomin kunt gijlieden goed doen, die geleerd zijt kwaad te doen.

O ongelukkige leraars, die de arme mens krachten toeschrijven en toekennen, in dit te doen en dat te geloven. Niet, mijn lieve betrekkingen en vrienden, dat wij met de eisen Gods niet te doen hebben. O, dat recht heeft God op mij en u en alle schepselen behouden, omdat God de mens recht heeft geschapen en wij moed- en vrijwillig in en met Adam van God zijn afgevalle en de duivel zijn toegevalle, zodat God rechtvaardig alle eisen op de diep gevallen mens heeft behouden. Maar om in de minste delen hieraan in waarheid te beantwoorden, zal God Zelf door Zijn lieve Geest, om Zijns lieven en dierbaren Zoons

wil, ons, arme diep gevallen schepselen, moeten bekwamen. Och, dat tot dat einde het gebed van de kerk uw gebed in waarheid mocht worden: *'Heere, bekeer mij, dan zal ik bekeerd zijn, trek mij, dan zal ik U nalopen.'* En zullen we de eisen, waar we allen van nature onder liggen, krijgen te beantwoorden, dan zullen we aan ons diepe ongeluk moeten ontdekt worden, opdat we die dierbare Jezus zullen nodig krijgen, Die in de plaats van Zijn arme volk hieraan op een allervolmaaktste wijze heeft beantwoord door Zijn dierbaar lijden en volmaakte gehoorzaamheid. O, het is Gods eigen Woord, dat er niemand is die naar Hem zoekt of vraagt, maar dat wij allen van Hem zijn afgeweken.

Och, mijn lieve kinderen, betrekkingen en vrienden, wat zal ik zeggen? Ik hoop: de Heere doe het u Zelf verstaan, dat gij om uw eigen zonden moet verloren gaan. En zult gij behouden worden, dan zal het een vrijmachtige daad Gods zijn. Denk nooit dat gij bij God wat in zult hebben te brengen. Nee geliefden, alle mond zal gestopt worden, en nooit, nooit zal er iemand God van onrecht kunnen beschuldigen. Want de boeken zullen geopend worden, staat er geschreven in Gods dierbaar Woord; dat zal wezen het boek van uw consciëntie en het boek van Gods alwetendheid. En o, dat zal zo overeenkomen, daarom mocht gij u krijgen te bedenken, eer het te laat wezen zal. O, buigt toch uw knieën en vraagt of de Heere uw hart wil buigen; dat de eis Gods uw gebed mag worden. O, waagt het toch op geen onzeker misschien voor de grote eeuwigheid.

Wij beleven donkere dagen en ik vrees dat wellicht, als mijn mond zal zwijgen in het stof, gij mijn kinderen nog bange dagen zult beleven, want de zonde van Godontkenning en alle goddeloosheden nemen met de dag toe in alle standen. En bij een ander deel struikelt de waarheid op de straten, en wat recht is kan er niet ingaan. O, bedenkt toch dat het vreselijk zal wezen onbekeerd te vallen in de handen van een heilig en rechtvaardig God. In dit geschriftje van mij, uw geliefde vader, vindt gij aangetekend welke banden, smarten, berouw en leedwezen ik heb ondervonden, dat ik tegen dat hoge, heilige Wezen zo gezondigd had. Ook heb ik er niet van tussen gekund er nog aanmaningen op sommige plaatsen door te laten vloeien. Nee, daar was ik geen meester in, maar omdat de Heere de belangen van uw arme, kostelijke zielen mij op het hart drukte.

Veel zaken hier in dit boekje geschreven, zullen u indachtig maken wat wonder de Heere heeft gedaan, waar gij oor- en ooggetuige van zijt geweest, een weldaad aan u mijn kinderen betoond, die duizenden nooit hebben mogen beleven. Och, dat het de Heere mocht believen dit geschriftje voor die het lezen of horen lezen nog dienstbaar te maken; ja, was het voor enigen tot waarachtige bekering, of een enige daad of zaak tot lering of besturing om daardoor nog in een nadere betrekking met Hem gebracht te worden.

Hartelijk wil ik bekennen dat het niet zonder gebrek is, hetzij in woorden of uitdrukkingen, daar ik een zeer ongeleerd schepsel ben, zodat ik nog geen bekwaamheid heb een regel zonder fout te schrijven. Maar de Heere heeft hierin ook Zijn Woord bevestigd, dat het onedele der wereld en het bij de mensen verachte, bij God uitverkoren en dierbaar is. En dat de Heere het dwaze heeft uitverkoren, opdat Hij de wijzen zou beschamen, en wat voor de wijzen en verstandigen verborgen is, komt God aan Zijn arme, diep ellendige, onwaardige kinderen te openbaren. Zo is het ook met hetgeen ik heb mogen aantekenen of schrijven, daar ik van alles vervreemd was, want ik wist van geen waarheid of bekering zo gij in mijn geschriftje kunt lezen. En zo het ook in uw handen komt, mijn dierbare vrienden, aan wie ik ben verbonden met een bovennatuurlijke band die de natuur ver te boven gaat; want de ene band vloeit uit de natuur en eindigt bij de dood, maar de andere vloeit uit de onveranderlijke God van eeuwigheid, en gaat over

dood en graf en is zonder einde, omdat ze uit de liefde van de Oneindige vloeiende is. Gij zult vele zaken vinden aangetekend, die gij mij meer dan eens hebt horen mededelen. O, mocht de Heere, de Jehovah, er uw ziel door believen te verkwikken en te versterken, in overeenstemming met Gods daden.

En gij, mijn lieve vrienden, die de hoofdzaak, nodig te kennen tot zaligheid, als de rechtvaardigmaking van de arme zondaar voor God, nog niet bezit, ik hoop en wens van ganser harte dat de Heere u mag bewaren; dat u het met niet minder mocht kunnen doen en stellen voor de grote gewichtvolle eeuwigheid, dan dat uw arme schuldige consciëntie met God verzoend en bevredigd mag worden. O, gij zult in dit geschriftje vinden hoe het de Allerhoogste liefd heeft met mij, arm, blind, diep onkundig, verdoemelijk schepsel, te handelen. Ik heb er ook niet van tussen gekund dienaangaande zo hier en daar iets tussen te voegen, om de kostelijkheid van uw ziel en het grote gewicht der eeuwigheid, ziende ook op de donkere en kommervolle dagen en duistere tijden die wij beleven. Daar Gods lieve Geest zo geweken is en daarom zo weinig werkt in de arme mens. O, wat staan omtrent alle raderen stil.

Mocht het de Drie-enige God believen, om Zijns Naams en lieve Zoons wil, mijn gering geschriftje nog vrucht- en dienstbaar te maken, waar ik uit ondervinding en bevinding door Zijn genade en goedheid iets van heb mogen aantekenen. O, mocht er voor u ook nog een klein zegentje uit overschieten, door Gods ondoorgrondelijke goedheid. Dat hoop ik voor u allen die ooit mijn geschriftje in handen krijgt, hetzij gedrukt of ongedrukt. De Heere komt er alleen alle eer van toe, want ik ben in mijzelf een made en stof. Ik ben geen stipje eer waardig in mijzelf, want wat ik ben dat ben ik alleen door de genade Gods, daarom de Heere alleen de eer. God kan niet lijden dat enig schepsel Hem het minste deel daarvan ontrove voor zichzelf, want de Heere doet en werkt alle dingen en alles tot Zijn eigen eer en tot roem en prijs van Zijn heerlijke Naam. O, dat gij ogen mocht krijgen om te zien, dan zouden de goedertierenheden u tot bekering leiden en gij zult er dan een stipje van leren kennen, hoe goed en zoet het onze ziel is, als wij verwaardigd worden God de eer toe te kennen, want uit Hem, door Hem en tot Hem zijn toch alle dingen. In onszelf hebben wij toch alle bekwaamheid ten enenmale verloren

De Heere geve het u allen te kennen, te erkennen en te bekennen, wij kunnen nooit recht genade begeren als we niet eerst met onze genadeloosheid bekendgemaakt worden. O, de aarde moet eerst geploegd en geëgd worden, zal zij bekwaam zijn om zaad te ontvangen en vrucht voort te brengen. Zo is het ook met ons, arme mensen, wij zullen eerst gebroken moeten worden, of zijn, door de ploeg van Gods Wet. Wij kunnen niet eerder roepen om de Medicijnmeester voor onze zielen, of wij moeten toch eerst aan onze ziekte en krankheid ontdekt worden.

Och, wij arme schepseltjes, wij kunnen toch in waarheid niet eerder van God begeren ogenzalf, om onze blinde ogen te openen, klederen om onze naakte ziel te bedekken, wij kunnen niet begeren goud, beproefd komende uit het vuur, om onze schulden te betalen, of wij moeten eerst leren kennen, dat wij ellendig, jammerlijk, arm, blind en naakt zijn. Nu, daaromtrent heb ik het een en ander mogen aantekenen. Hoe het de Heere liefd heeft mij met hetzelfde bekend te maken. Hoe Jezus mij dierbaar en onmisbaar is geworden. Hoe Hij mij verlost, gekocht en aangenomen heeft, en mij geheel en al met lichaam en ziel voor Zijn rekening heeft believen te nemen. En Wiens bewaring, bewaking, besturing en regering ik zal en hoop nodig te hebben en te houden, zolang ik

nog in dit jammerdal zijn zal, want steil en diep afhankelijk ben ik van Hem en zal ik, hoop ik, door Zijn genade en trouw blijven tot mijn dood toe.

Nu, daar ik de zaken zo maar eenvoudig heb krijgen te beschrijven, zo hoop ik wie het ook mag zijn, het nodigste niet voorbij te gaan. En dat gij door het andere, dat natuurlijke zaken zijn die God voor mij heeft believen te gebruiken om Zijn wijs einde te bekomen, niet mee vervoerd moogt worden in uw natuur, zonder Gods wonderbare beschikking op te merken, waar wij zo bloot voor liggen. De plaatsen die de Heere voor mij uit Zijn Woord heeft believen te gebruiken en vrucht- en dienstbaar te maken, heb ik veelal niet door hoofdstukken en verzen aangetekend, omdat ik zoveel kennis of geheugen niet heb, en dan had ik die gedurig en soms met veel moeite moeten opzoeken. Maar wat ik heb geschreven, heb ik zo maar eenvoudig uit mijn bevinding en gemoed geschreven, doch zo ik hoop, op Gods Woord gegrond, want God werkt toch altijd door en overeenkomstig Zijn Woord en Geest. Het zou kunnen zijn, als het de Heere belieft, in het vervolg de plaatsen nog na te zien en deze er dan bij aan te tekenen tussen de regels.

Ik heb de leiding opgetekend die de Heere met mij, diep onwaardige, heeft believen te behouden tot juli 1893.

En wat het nu verder nog zal wezen, ligt ook voor mij verborgen. Mocht het de Heere believen in de overige dagen die ik nog zijn zal, in dezen het woord dat uit Zijn gezegende mond is uitgegaan en tot mijn ziel gesproken, dat alles wat Hij mij nog verder in dit jammerdal zal toeschikken, Hij, de aanbiddelijke, Drie-enige Jehovah, het alles ten beste voor mij keren zal. O, de Heere geve mij mezelf moedig te gedragen, in diepe en steile afhankelijkheid mijzelf te verloochenen, mijn oude natuur te doden, heilig en voorzichtig te leven, opdat ik Christus te allen tijde in alle vrijmoedigheid mag groot maken naar lichaam en ziel, in leven en in sterven, om Zijns groten Naams wil.

Maassluis, uw geliefde man, vader en vriend,

L. Capelle

1^{ste} Inleiding

ROTTERDAM, 1865

Het beliefde de Heere mij lust, genegenheid en gelegenheid te schenken, iets te mogen schrijven van de middelen en wegen, welke de Heere heeft believen te gebruiken, om mij, diep gevallen adamskind, te roepen uit de stikdonkere duisternis, waarin ik van nature met al Adams nakomelingen lag gezonken, en mij te brengen tot Zijn wonderbaar licht; en ook de verdere wegen langs welke de Heere HEERE mij, arm schepsel, kwam te leren, te leiden en te ontdekken, en hoe de Heere Jezus Zijn onuitputtelijke rijkdom aan mij, arme zondaar, kwam verheerlijken.

Meer dan eens was het mijn behoefte, dat ik een weinig ervan mocht leren kennen, dat Hij niet kan verheerlijkt worden dan in Zijn eigen werk, zo in de natuur, als in de genade. En waar de Heere mij met een zeer zwak lichaam heeft bezocht, dat reeds schijnt afgebroken te worden, zo was mijn behoefte, mocht het alzo in des Heeren raad besloten zijn dat mijn dagen nog weinige zouden zijn, dat het dan nog moge zijn tot een nagedachtenis voor mijn dierbare betrekkingen en vrienden. En dat het de Heere dan nog

om Zijns Naams wil vrucht- en dienstbaar liefde te maken, zo het Hem behaagt, en dat het dan also nog mag zijn tot Zijn eer en verheerlijking van Zijn eeuwige, enige en Drie-enige Naam, die alleen te prijzen is tot in alle eeuwigheid.

De Heere schenke mij, onbekwame, bekwaamheid; het believe Hem mijn van nature verduisterde verstand te verlichten, en Hij bestrale mij met het licht van Zijn Heilige Geest, opdat ik also al de wegen mag beschrijven, langs welke Hij mij, arm schepseltje, heeft believe te leren, te leiden en te bekwamen, om tot een vat tot Zijn eer gemaakt te worden.

Och, Heere, bestuur Gij Zelf mijn pen; neem uit mijn van nature diep bedorven hart genadiglijk weg alle eigen eer, alle zelfbedoeling. Och, leg aan banden wat mij zou afleiden, opdat het alleen zijn mag tot Uw eer en tot verheerlijking van Uw nooit genoeg volprezen Naam, tot stichting dergenen die het zullen lezen, of horen lezen. Dit is de bede van mij, arme zondaar, omwille van Christus, Uw lieve Zoon, mijn Heere en Zaligmaker. Amen.

1. Mijn natuurstaat en verborgen bewaring

Ten eerste dan wens ik met de hulp des Heeren te beschrijven mijn opvoeding en de toestand waarin ik leefde en verkeerde, toen het de Heere liefde mij te arresteren op mijn zondeweg.

Ik werd geboren in de stad Zaandam, op 25 april van het jaar 1831. Mijn vader was Anthonie Capelle en mijn moeder Hermina Boekman.

Deze mijn geliefde ouders hebben niet nagelaten mij een zedelijke opvoeding te geven, bij het opklimmen mijner jaren mij naar school te sturen bij meester De Kok, daar in die tijd en aan die plaats Gods dierbaar Woord en waarheid voor andere nutteloze dingen de plaats hadden moeten ruimen, zodat ik in Gods Woord niet werd onderwezen. Zodra ik iets kon lezen, werd ik ter catechisatie gedaan door mijn ouders. Ook daar viel ik in verkeerde handen, daar de leer van algemene verzoening mij werd ingeprent, op een verregaande wijze. Deze diep verderfelijke leer heb ik daar tot mijn achttiende jaar ingezogen. Zo was het onkruid, in mijn diep bedorven hart gezaaid, goed gemest en had het diepe wortelen geschoten. Mijn geliefde ouders, wier ogen gelijk de mijne hiervoor

gesloten waren, lieten mij zondags een- of tweemaal ter kerk gaan, en waren mij tot voorbeeld van een burgerlijk leven, waardoor zij bij velen zeer geachte lieden waren, hoewel verder levend naar het goeddunken des harten. Doch vloeken, sabbat schenden en andere zonden doen, dat was bij mij gewoonte geworden en ging zomaar ongemerkt voorbij. Ook was ik met mijn twaalfde jaar voor een ambacht door mijn ouders naar een scheepsmakerswerf gedaan, doch ik leefde zomaar in alle gerustheid voort in de zonden. De spreuk van Salomo werd ook in mij bewaarheid: *'De dwaasheid is in het hart des jongen gebonden'*.

O, mocht dit meer dan eens door u, mijn lieve kinderen of kindskinderen, jongelingen of jongedochters, gelezen worden. Zo weet dan toch, zolang gij onbekeerd zij t, dat ook in uw hart die dwaasheid is, en zo gij onbekeerd blijft, zult gij eenmaal in uw dwaasheid sterven, want het wijze der mensen is dwaasheid bij God.

Toen ik de ouderdom van zeventien jaar bereikt had, leefde ik, hoewel bedekt, in de zonden, die ik alle niet zal beschrijven; want ook over de zonden en zondige daden heb ik niet te roemen. Maar wel over het wonder, dat een heilig en rechtvaardig God mij in Zijn taai geduld heeft believen te dragen en te sparen. En het Hem liefd heeft er mij, arm, verdoemelijk zondaar, aan te ontdekken, en ze mij alle op Zijn tijd ordentelijk voor ogen te stellen, zodat ik ze met hete tranen van berouw en leedwezen voor de Heere heb moeten belijden en betreuren.

In die tijd kwam ik door mijn werkzaamheden in aanraking met een man, jan Molenaar geheten, die een veranderd man was, alhoewel ik in die tijd van geen veranderde of bekeerde mensen wist. Daar ik met deze man moest gaan werken, en ik al spoedig die man openbaar werd door mijn vloeken, en ik mijn vijandschap tegen hem openbaar maakte, zo zocht hij mij hierover te onderhouden, en sprak mij erover aan, in wat voor gevaarlijke staat ik verkeerde. Hij zei mij, dat ik bekeerd moest worden, en wat de gevolgen zouden zijn als ik zo voort zou blijven leven en zo zou moeten sterven. Dit kon ik niet geloven, ik verstond, geloofde en wist niet dat de Heere in Zijn dierbaar Woord zegt: *'Verduisterd in het verstand, vervreemd zijnde van het leven Gods'*. Hiervan had ik nooit gehoord, ik wist niet wat bekering was. Dat hadden mijn leermeesters mij niet geleerd. De hoofdzaak, mij voorgehouden, was dat ik door de doop was wedergeboren, dat God mijn Vader was, dat Die zeer liefderijk en barmhartig was en aan alle mensen om Jezus' wil de zonden vergaf.

Van alle andere zaken was ik geheel onkundig, en verwierp ook alle vermaningen van j. Molenaar. O, hoe diep is toch te betreuren een land en volk dat de Heere heeft verlaten, dat Zijn Woord veracht, Zijn wetten en rechten vertreedt, daar de leiders verleiders zijn. O, wat zal het toch te zeggen zijn voor dezulken, die met het bloed op hun hoofd van zovele zielen, gedagvaard zullen worden voor zo'n vlekkeloos en heilig Wezen. Zijn er soms die dit lezen, of horen lezen, en onder de leiding van zulke leraars of meesters zijn, o, ik bid u, sta toch eens stil. Hoe vreselijk zal het zijn te vallen in de handen van die God, Die is als een verterend vuur en een eeuwige gloed voor de onbekeerde zondaar. O, ik kan er niet voorbij, om uwer arme zielen wil, mijn betrekkingen en vrienden. De ondervinding heeft het mij door 's Heeren genade en goedheid geleerd, wat gij in dit boekje vindt aangetekend. O, zijt gij jong of oud, gij staat met een open schuld, zo erf als dadelijke en al wacht God wat in Zijn lankmoedigheid, ten laatste zal Hij Zijn toorn over u brengen. Zo gij onbekeerd blijft, zo zal Hij Zijn zwaard wetten: *'Hij heeft Zijn boog gespannen en die bereid, en heeft dodelijke wapenen voor hen gereedgemaakt; Hij zal Zijn pijlen tegen de hittige vervolgers tewerkstellen'*. O, ik zeg nog eens, ontvlied ze die uw ziel zoeken te verderven, want ze zijn in schaapsklederen gekleed, maar van binnen zijn het grijpende wolven. Dat de Heere uw blinde ogen liefde te openen. Dat gij niet

als ik tegen alle vermaningen en waarschuwingen in moogt doorgaan tot verzwaring van uw oordeel.

Och, wat werd het in alles openbaar, dat mijn hart boos was en diep bedorven, zoals uit het volgende blijken zal.

Die man, hiervoor gemeld, hield niet op mij te vermanen en zocht mij met mijn ongelukkige toestand bekend te maken. ja, hij wist mij zover over te halen, dat ik op zekere avond op die tijd met hem meeding onder het gehoor der waarheid.

In die tijd had dat arme, verachte volk in de plaats mijner geboorte een huis gehuurd, waar zo nu en dan een dominee kwam preken. O, wat was die man blij dat ik met hem meeding. Hij bracht mij er zeer ver in, beschikte mij een heel goede plaats, opdat ik toch alles maar goed kon horen. Wie weet wat in zijn hart is omgegaan. Zeker heeft hij in zijn gebed op zijn knieën mij, arme jongen, aan de Heere opgedragen, en aan de troon der genade om mijn bekering gesmeekt. Wat was hij blij mij bij aanvang zover overreed te hebben. Maar helaas, hij werd in deze zijn verwachting teleurgesteld. Ik hoorde dan met alle aandacht die predikatie, alhoewel het alles voor mij een onbekende zaak en taal was, nochtans voerde ik in mijn hart toch een heftig oordeel.

Het meeste dat mij in die man zijn rede tegenstond, was dat ik een bijzonder volk hoorde stellen, en die noemde hij uitverkorenen en kinderen Gods. Dit kon ik, arm ellendig wicht, niet verdragen, want ik gevoelde, dat als dat waarheid was, ik daar buiten viel en er niet onder behoorde. Maar och, daar bleef het niet bij. O, het verwekte in mij zulk een hevige vijandschap.

Daar die man mij er zo ver in had gebracht, moest ik het tot het laatste aanhoren, doch zo gauw de gelegenheid daar was wist ik eruit te komen, en zei: *'O, jammerlijke en beklagenswaardige toestand, dat is eens, maar dat zul je me voor de tweede keer niet lappen.'* Zo was ik rein in mijn eigen ogen, doch van mijn drek niet gewassen. O, diep betreurenswaardige toestand, staande als met dik verheven schild in strijd tegen de Almachtige. Hoe hard en onbekeerlijk is het hart na onze diepe moed- en vrijwillige afval, het wil en kan zich met Gods doen niet verenigen, of 's Heeren Woord nog minder geloven. Het is vernuftig om kwaad te doen, het wil uit zijn goddeloosheid niet gaan, maar liever sterven door afkerigheid. Is er nog een dienstknecht Gods die waarschuwt tegen een naderend verderf, men spot ermee. En alzo verachtte ik de rijkdom Zijner goedertierenheid en verdraagzaamheid en lankmoedigheid, niet wetende dat de goedertierenheid Gods tot bekering leidt. *Maar naar uw hardigheid en onbekeerlijk hart vergadert gij uzelf toorn als een schat in de dag des toorns en der openbaring van het rechtvaardig oordeel Gods.*

Blind was ik voor alle krachtige vermaningen, en voor alle dreigementen Gods ongevoelig. O, hoe diep lag ik, onwetende, gesmoord in de zonden. Die uitzondering van uitverkorenen en kinderen Gods, daar stond mijn goddeloos hart tegen als in vlam.

O, mijn arme onderwijzers en leermeesters, die hier nog mede behulpzaam zijn geweest, wat hebben die leringen diepe wortels geschoten; wat droegen die Godonterende vruchten. Hoe diep toch te betreuren, daar zovele duizenden zielen zo zoet voerend en blindelings ter helle worden geleid. O zielen, dat die dierbare Heere Jezus uw blinde ogen ervoor believe te openen.

Zo gij dit eenvoudig geschriftje leest, of hoort lezen, let toch op de daden des Heeren hierin vermeld. Moge het de Heere voor uw arme ziel nog dienstbaar maken tot uw bekering, dat gij mocht krijgen te letten op de middelen en wegen, die de Heere heeft believe te gebruiken, om mij, diep ellendig zondaar, te leiden uit de duisternis tot Zijn

wonderbaar licht, in dit geschriftje vermeld. Mogelijk zal mijn lichaam al rusten onder de aarde. Wie gij zijt, geef dan toch van alles de Heere de eer.

Na de predikatie verliet ik die plaats, brandend van vijandschap tegen de leer van Gods soevereine verkiezing. Ik wachtte niet op J. Molenaar. Mijn ouders wisten van dit alles niets, doch de andere dag moest ik die man weer op het werk ontmoeten. Zodra hij mij zag en gelegenheid had, vroeg hij mij met zoveel belangstelling: *'Wel, Capelle, mijnjongen, hoe is het u gisteren toch befallen?'* Waarop ik antwoordde dat het wel schikte, maar dat ik het zo aanstotelijk vond, dat uitverkorenen en kinderen Gods. Mijn vriend zocht het mij duidelijk te maken, overeenkomstig 's Heeren Woord, doch tevergeefs. Mijn vijandschap openbaarde zich opnieuw, en brak zover uit, dat ik hem het zwijgen zocht op te leggen, hem uitscheldende en hem verwijtende dat hij een meinedige was, omdat hij, zeide ik, zijn kerk had verlaten. O, hoe heeft de Heere mij gedragen in Zijn lankmoedigheid, die zo betoonde een openbaar vijand van Hem en Zijn volk te zijn. Dit heb ik ook, toen ik met God te doen kreeg, met berouw en leedwezen moeten betreuren en bewenen. O, hoe werd des Heeren dierbaar Woord in mij, diep ellendige, bevestigd: *'Het gedichtsel van des mensen hart is boos van zijn jeugd aan'*.

Zo werd dan ook deze man, J. Molenaar, op die tijd in zijn verwachting teleurgesteld, en het lag voor hem verborgen dat hij dertien jaren daarna zich zou mogen verblijden, en dat de Heere zijn vermaning nog dienstbaar zou maken, en dat het hem nog vergund zou worden mij, diep onwaardige, zijn broeder te noemen. O, daarin kwam de Heere ook Zijn Woord te bevestigen: *'Want gelijk de hemelen hoger zijn dan de aarde, also zijn Mijn wegen hoger dan uw wegen, en Mijn gedachten dan ulieder gedachten'*.

Deze Jan Molenaar is de enige geweest in mijn onbekeerde staat, die mij also heeft vermaand, doch het liet in die tijd bij mij niets na. Ik ging in mijn onbekeerde staat door. Was ik zo gedagvaard geworden voor die vreselijke Rechter van hemel en aarde, o, wat had dit mijn oordeel verzaamd. Maar de Heere heeft door daden getoond, geen lust gehad te hebben in mijn dood, maar het heeft Hem liefd mij, dood- en doemwaardig zondaar, te dragen en te sparen.

Zo ging ik voort op de brede weg des verderfs, met de zekere gedachte, dat het wel met mij was, belijdende een algemene verzoening, met nog wat deugden en plichten. Dat ik toch beter was dan die of die, daar de Heere zo goed over mij was, mij niet geheel aan het goeddunken van mijn eigen hart over te geven, alhoewel ik mij aan alle zonden, zo openbare als verborgene, schuldig maakte. De zonde was mijn element. O, had God uit louter genade niet naar mij omgezien, wat zou mijn einde zijn geweest. Mijn geliefde vrienden en betrekkingen, vreselijk zal het zijn te vallen in de handen van een heilig en rechtvaardig God, met tienduizend talenten schuld, en geen penning om te betalen, niets hebbende in te brengen. Wat dat zijn zal, daar heb ik iets van ondervonden toen ik met mijn erf- en dadelijke schuld gedagvaard ben voor Gods vierschaar, daar ben ik verloren gegaan om behouden te worden, zoals gij in dit boekje op zijn plaats kunt lezen.

O, mijn onbekeerde vrienden en betrekkingen, kon u eens geloven in welk een gevaarvolle staat u leeft. Wat zal het zijn, indien gij zo voortgaat en zo zult moeten sterven. God heeft het in Zijn Woord geopenbaard, dat het een onuitblusselijk vuur zal zijn, een eeuwige gloed, bij wie niemand wonen kan; een worm die niet sterft. Gij moogt soms denken, geliefden, wat zal het voor een vuur zijn, of welke worm zal het zijn? Dat zal ik u zeggen volgens Gods Woord en bij ondervinding: dat zal dat aanbiddelijk Wezen Zelf zijn, of de uitlating van Zijn deugden van heiligheid en rechtvaardigheid, waarvan Hij in Zijn Woord getuigt en dat aan Zijn volk openbaart. Wie is er die bij een verterend

vuur en eeuwige gloed wonen kan? O, kreeg gij heden nog te bedenken wat tot uw eeuwige vrede nodig is.

Ik arm, ellendig zondaar, leefde zo voort, vervreemd van de waarheid, vervreemd van bekering, naar het goeddunken van mijn boze hart, levende in de zonde en in de wereld, hoewel des Heeren oog op mij was, en mij in die staat meer dan eens wonderlijk heeft believen te bewaren, waarvan ik hier twee gevallen zal meedelen.

Toen ik als jongen enige tijd bij het scheep maken werkzaam was geweest, en de zoon van mijn baas een pleziervaartuig had, werd mij opgedragen dit in orde te houden. En als mijn jonge baas dan met zijn kameraden uit zeilen ging, mocht ik mee. Dit gebeurde wel eens door de week, maar meest op zondag. Ik ging altijd mee, zonder enige beschuldiging van mijn consciëntie. Op een zondag moesten wij weer uit zeilen naar Sloterdijk, dat ligt halfweg tussen Amsterdam en Haarlem. Mijn vader, die tamboer was bij de schutterij, moest dan op zijn beurt de briefjes van boete bij de schutters rondbrengen, ook op die dag. Doch daar mijn vader ongesteld was, moest ik dat met mijn broer doen, waar ik veel tegen had, want dan kon ik niet mee uit zeilen; maar daar hielp niets aan, ik moest het doen. Toen ik op de Dam was, ging mijn jonge baas met zijn makkers naar het vaartuig, dat in de Voor-Zaan aan de werf van zijn oom in gereedheid lag. Een andere jongen, die ook op de werf was, doch jonger dan ik, moest mijn plaats vervullen. Toen zij mij zagen, wilden zij mij mee hebben, en besloten allen wat geld aan mijn broer te geven, als hij alleen de briefjes wilde rondbrengen. Doch zij konden mijn broer niet bewegen, hij wilde ze niet alleen wegbrengen. Ook ik deed allerhande beloften, maar het hielp niet, mijn broer bleef weigeren het alleen te doen, zodat ik, braaf boos op mijn broer zijnde, ze moest laten gaan.

En wat gebeurt er? O, ondoorgrondelijke voorzienigheid Gods! Op hun terugreis kregen ze zulk zwaar weer met hevige storm, wat hen te Sloterdijk al wat langer had doen vertoeven. Maar toen zij met hun vaartuig in de holle sloot waren, kregen zij zulk zwaar weer met harde wind, dat de boeier of gondel omsloeg, waarbij er van hen terstond twee of drie verdronken en de anderen op het vaartuig wisten te komen. Doch daar het reeds donker begon te worden, schoot er geen kans op redding meer over en de een na de ander vond de dood in de golven. Eén van allen, de zoon van mijn baas, werd 's maandagsmorgens meer dood dan levend gevonden.

O, wat was ik een diep ellendig jongeling. Wat liet het bij mij na? Een paar dagen, gelijk de natuurlijke mens doet, over het wonder gepraat dat ik er niet bij was, zonder indrukken van dood of eeuwigheid. En zo ging het voorbij. Och, wat is toch de arme mens vol ellende, dat Gij U naar hem nog genadiglijk wilt wenden.

Nu zal ik uit meer andere bewaringen en bewakingen des Heeren in mijn onbekeerde staat, er nog een meedelen.

Toen ik zestien jaar oud was, ging ik van het scheep maken naar een molenmakerswerf. Zo is het gebeurd, terwijl ik aan een molen werkte, dat ik een paar heklatten in moest steken in de roe van een houtzaagmolen; doch daar de meesterknecht de zagen moest aanpunten, stond het eind dat ik hebben moest omhoog, doch daar ik niet bang van klimmen was, ging ik maar omhoog. Daar de meesterknecht eerder klaar was dan ik, ging hij op de werf met ander volk hout opstapelen. En terwijl ik midden op de omhoog staande roe werkte, kwam de jongen op de molen, die geen erg in mij had en die haalde de vang op. En mijn vrienden, de Heere hield de molen zolang staande, totdat ik klaar was. En zó was ik in de kap, of de molen ging voortmalen. Was dit gebeurd terwijl ik buiten was,

zeker was ik dood gevallen. Een ogenblik verslagen, een enkele dag of wat erover gepraat, ja, erom gelachen, en zo ging het maar weer onopgemerkt voorbij.

Zo leefde ik, diep ellendig zondaar, in mijn jongelingstijd maar voort naar het goeddunken van mijn boos hart, of er geen God was. Hoewel ik ook weet, dat, op sommige tijden en gelegenheden mijn geweten mij veroordeelde. Maar dat wist ik meestal spoedig te verzetten.

Toen ik 21 jaar oud was ging ik in het huwelijk, waarin de Heere mij zeer zwaar bezocht met hevige en zware ziekten, die weken duurden. Ja, sommige van dien aard, dat niemand ons wilde oppassen, omdat, zo men zei, het zo besmettelijk was. Doch ook daarin heeft het de Heere liefd mij als van de oever des doods weer op te richten. Mijn dierbaarste betrekkingen werden mij door de dood ontnomen, ja zo, mijn geliefde vrienden, dat ik binnen een jaar mijn geliefde vrouw, mijn zeer geliefde moeder, aan wie ik zo verbonden was, mijn zeer geliefde vader, en een kind naar de groeve der vertering bracht. Maar nochtans was dit alles niet in staat mijn versteende hart te vernederen voor God.

Och, mijn vrienden, ik bleef bij dit alles nog in mijn zondeweg doorgaan. Had de Heere mij weggenomen, verloren, voor eeuwig verloren was ik geweest. Maar dit had de Almachtige naar Zijn vrijmachtig welbehagen, over mij, diep ellendig zondaar, niet besloten. Hij heeft Zich mijner ontfermd het was: *tot hier toe en niet verder*.

De Heere, Wiens arm niet is verkort, Die maar heeft te spreken en het is er, te gebieden en het staat er, op Wiens wenk alles moet gehoorzamen. Die van de wolken Zijn wagen maakt, Die op de vleugelen des winds wandelt, Heere der heirscharen is Zijn Naam. Hij, Die de ganse wereld uit niets heeft geformeerd, Die de doden levend maakt, de kreupelen doet wandelen, de blinden ziende maakt, de doven horende, de melaatsen reinigt, Die kwam ook Zijn Goddelijk alvermogen aan mij, dood- en doemwaardig zondaar, te betonen. O ja, Goddelijke kracht is er nodig, om de dode zondaar op te wekken uit de slaap der zonde. Dit heb ik door vrije, soevereine genade bij bevinding mogen leren kennen, want toen de Heere naar mij, de grootste der zondaren, kwam omzien, lag ik dood in de zonden en misdaden, vervreemd van God, en het leven dat uit Hem is. Mijn hart als met een brandijzer toegeschroeid, staande als met de hand tegen de Allerhoogste, als door daden roepende: *wij zijn heren, en zullen wandelen naar het goeddunken van ons eigen hart*.

Op deze weg ging ik voort, in alle zonden en boosheid alle geboden Gods overtredende, doch onder de schijn van fatsoenlijk, met nog wat zogenaamde godsdienst, ja, naar de kerk en het avondmaal gaande. Wat is toch de arme mens. En hoewel ik geen dronkaard was, nochtans stond ik daaraan schuldig, met al de gevolgen. En daar dit ook een grote zonde is, daar geen dronkaard het Koninkrijk Gods zal beërven, 1 Kor. 6:10, zo behaagde het de Heere dit als middel te gebruiken, tot een eeuwig wonder bij aanvang en voortgang, want het wonder wordt hoe langer hoe groter. En ik geloof het dan eerst recht te zullen verstaan, als de Heere, de Jehovah, mij zal ontdoen van het lichaam der zonden en des doods, en ik uit louter genade zal verwaardigd worden een Drie-enig God te verheerlijken, en de kroon neer te leggen aan de voeten van het Lam Gods, onze Heere Jezus Christus. En ik dan zonder zonde zal verwaardigd worden uit te roepen: *'U, U alleen komt toe alle lof, alle eer, alle aanbidding en dankzegging, want Gij, Heere, hebt mij en al Uw volk gekocht met Uw bloed, tot roem en prijs van Uw eeuwige, Drie-enige Naam.'* Dat zij zo.

2. Arrestering - stilzetting

Zo geschiedde het dan in de maand april van het jaar 1860, ik woonde in die tijd in het dorp Nieuwerkerk, in Zeeland, waar ik na het overlijden van mijn vrouw en ouders heen was gegaan en als molenmakersknecht werkte. Ik was in die tijd werkzaam in de stad Zierikzee, aan een karmolen, staande aldaar in de Nobelstraat, waar ik reeds enige weken had gewerkt, altijd nog voortlevende naar mijn eigen goeddunken en boze hart.

Op zekere middag verliet ik tegen de avond als naar gewoonte mijn werk, om naar mijn huis te Nieuwerkerk te gaan. Ik was als gewoonlijk opgeruimd, ook die gehele dag als andere dagen. Bij het lopen door de Nobelstraat werd ik door iemand geroepen, die met enige kameraden ook in die straat werkte. Ik kende die mannen, doch had er geen dagelijks verkeer mee. Ik ging naar hen toe, zonder iets te bemerken, en kwam in hun werkplaats. Zij waren daar doende een pakhuis uit te breken, dat gemaakt moest worden tot een spreekkamer voor dokter Zuurdeeg. De man die mij riep was ene C. Oeters. Zodra ik binnen bij hen was, bespeurde ik dat zij ruim in het bezit van sterke drank waren. Aanstonds schonk een van hen mij een glas jenever in. Die van hen nog het bekwaamste was dronk daar iets van, en reikte het mij toen vloekende over. Tot op dat ogenblik was ik nog gerust. Dood en ongevoelig was mijn toestand, verschrikkelijk waarin ik verkeerde, doch ik vreesde die verschrikking niet. Was de Heere mij niet te sterk geweest, gewis was het mij daar een aangename plaats geweest.

Zo nam ik dan het mij toegediende glas, dat hij mij vloekende aanbood. Dadelijk werd ik iets in mijn hart gewaar, doch nam het glas toch aan, dronk er iets van, en wenste nog zoiets van gezondheid. Wat mij overkwam wist ik niet. Het was of ik in mijn hart werd gegrepen, ik gevoelde mij zeer ontroerd, dat mij door alles heenging, ik kreeg het zo benauwd van binnen, mijn consciëntie werd als wakker geschud. Ik zocht dit voor hen te verbergen, want beving had mij aangegrepen. Zij boden mij weer het glas aan, maar ik kon niet meer. Zij voegden mij vloekende toe: *Toe zuip!*, maar ik kon niet meer. Zij vatten mij aan om met mij te dansen, zij sprongen al zingende en vloekende om mij heen. De benauwdheid greep mij al sterker aan, ik wilde het liefst van hun gezelschap ontslagen zijn, doch had daartoe geen gelegenheid. Ik stond als aan de grond genageld, mij o zo bang gevoelende. Zij zochten de jenever mij vloekend op te dringen, doch ik kon er niets van gebruiken. Het instrument des duivels werd door een verborgen hand tegengehouden. Ik werd gevonden, van Die, Die ik niet zocht. Want wat gebeurde mij?

O eeuwig wonder, de Heere, de Almachtige, Wiens arm niet is verkort om doden het leven te schenken en blinden het gezicht, liefde daar Zijn werk in mij te beginnen. Daar moest ik zien en horen, daar kwam een straaltje van dat onweerstaanbare licht in mijn ziel. Daar hoorde ik vloeken en verwensingen op een vreselijke wijze, uit de mond van nietige stervelingen, hun eigen verdoemenis inroepend. O wonder, dat hoorde ik, die aan datzelfde mij dagelijks schuldig maakte. Ja, mijn ogen werden een weinig geopend, ik kreeg de gevolgen te zien. Ook zag ik de leden van hun lichaam verslappen, ze vielen als doden tegen de grond met de vloek in hun mond, niet in staat weer op te staan. Onder dit alles had ik het bitter bang van binnen, ik wist niet wat mij gebeurde.

Eindelijk werd voor mij de weg geopend hen te verlaten, doch hoewel ik hen verliet, de Heere verliet mij niet. Nauwelijks was ik buiten de deur, of daar kwam een krachtige inspraak in mijn hart: *Gij zijt die man!* Daar kreeg ik met God te doen. Daar werd ik erbij bepaald hoe ik aan diezelfde zonde schuldig stond. Ja, bij de plaatsen, daar en daar, zijt gij die man, die tegen Mij hebt overtreden. Wat mij gebeurde wist ik niet, daar begon de

zonde mij te veroordelen. Ik kreeg te zien dat ik tegen een heilig en rechtvaardig God gezondigd had. Wat er in mij omging kan ik niet beschrijven. Daar ik begon mijn zonden te bewenen en te betreuren, daar werd mijn tong losgemaakt en riep ik uit de benauwdheid tot God. Ik moest een groot uur lopen van Zierikzee naar Nieuwerkerk. Twintig minuten buiten Zierikzee, daar ligt een dijk, die loopt van de straatweg af. Die dijk liep ik op en waar ik dacht ver genoeg te zijn om mijn benauwde hart voor God uit te storten, viel ik op mijn knieën op de aarde en verhief luid mijn stem. Mijn eerste uitroep was: 'o God, dat ik zo tegen U gezondigd heb!' Ik bad om van de zonde verlost te worden, ook of God mij wilde bewaren dat ik nooit meer jenever zou drinken, want ik dacht dat dát de oorzaak was. En andere verzuchtingen uitte ik daar onder een vloed van tranen van berouw; en ook beloofde ik het beter te zullen maken.

Daarvandaan opgestaan zijnde moest ik nog een uur lopen, voordat ik thuis was. En waar ik eerst op die wijze mijn knieën had gebogen, daar werd die hoge boom neergeveld. Och, mijn betrekkingen en vrienden, onbegrijpelijk wonder. Als God werkt, wie zal het keren? Ik smolt als was voor het vuur.

Ik vervolgde zo mijn weg naar huis. Toen kwam er in mijn hart, dat ik het moest verbergen en er niets van moest laten blijken, of tegen mijn vrouw zeggen. O, die boze, loze zielsvijand, hoewel ik hem toen niet kende; mijn boze hart stemde hierin toe en zette mij ertegenin en zocht mijn ontroerde consciëntie tot zwijgen te brengen. Doch hoe meer ik mijn tranen afdroogde, hoe meer zij liepen. Ik kan niet zeggen met wat een zielsdroefheid ik aangedaan was.

In het dorp komend verzette ik mij en zocht mij te bedwingen, en kwam zo in mijn woning bij mijn vrouw, want ik was in mijn onbekeerde staat voor de tweede maal gehuwd. Zij zag al zeer spoedig dat er met mij wat was gebeurd, doch ik verborg het zoveel ik kon. Zij vroeg mij wat me dan scheelde. Ik zei: '*Niets.*' Ze zei: '*Het is wel waar, ik zie het aan je.*' Toen begon ik te schreien, en zei dat ik nooit meer drank zou gebruiken, en dat ik zo tegen God gezondigd had. Doch de verandering bij mij was zo groot, dat die niet verborgen kon blijven. Zij werd spoedig in alles openbaar. Met een gewonde consciëntie liep ik daarheen.

Zondagsmorgens ging ik ter kerk; dit was mijn gewoonte. Daar stond in die tijd een dominee, die ook een algemene verzoening leerde, ene dominee L. Daar hoorde en begon ik te merken, dat die man leerde dat God mijn Vader was, en daar ik in die leer van mijn kindsheid af onderwezen was, was ik uit kracht daarvan het er altijd goed mee eens geweest. Doch nu gevoelde ik, dat dit zo niet was. Nee, ik had tegen God gezondigd, en dit baarde een besluit in mij, dat ik verloren moest gaan. Dit alles wat in de preek voorgesteld werd veroordelende, moest ik uitroepen: '*Voor mij niet*', hoewel ik geen kennis had dit te weerleggen. Ik moest verloren gaan, dit droeg ik bij mij.

Hier kwam bij, dat ik door goddeloze hoogmoed ver boven mijn stand gekleed ging. En het haar van mijn hoofd, daar maakte ik een afgod van. Dit was de tweede zaak waar ik mee te doen kreeg. Mijn hoogmoedige kleed begon mij als lood om mijn lichaam te hangen. En mijn haar, dat was alleen al genoeg, dat God mij daarom verloren liet gaan. Zo kreeg ik met het een en ander te doen. Ook met het schenden van Gods dag.

Het werd mij al banger en benauwder. Wat er al in mij omging kan ik niet beschrijven. Dat ik verloren moest gaan, dat droeg ik overal mee. Ik zocht dit wel zoveel ik kon te verbergen, doch het werd bij allen openbaar, daar het de Heere liefde al die uitstekende

en zware takken van die zondeboom af te kappen, als het ontheiligen van Gods dag, het misbruiken van Zijn heilige Naam, het verkeren met mijn wereldse vrienden, het gebruiken van sterke drank, het afleggen van mijn hoogmoedige klederdracht, het afknippen van mijn afgodische haar. Hiermede ging ik naar een bekeerde barbier, waar ik anders mijn haar voor geen honderd gulden had laten knippen. Toen ik daar op de stoel zat, vroeg die man hoe ik het geknipt wilde hebben. Ik begon te schreien en zei: 'Och, man, knip het alsjeblieft allemaal maar af. Ik heb er achtentwintig jaar God mee als in het aangezicht geslagen, knip het er allemaal maar af.' Zo verliepen enkele weken. De ene tijd wel benauwder dan de andere, doch altijd onder zware zuchten ging ik daarheen, en waar de gelegenheid het mij toeliet, lag ik in het verborgen, biddende dat God mijn zonden mocht vergeven, want de Heere Jezus kende ik niet.

Onder anderen had ik een vriend, A. Hemelrijk, die in de natuur mijn beste vriend was. Toen deze de grote verandering bij mij ontdekte, vroeg hij mij wat mij toch mankeerde. Tegen deze vriend opende de Heere mijn mond. Ik deelde hem zo goed ik kon mee wat er met mij gebeurd was. Ik zei dat wij in de weg waar wij heden in verkeerden, voor eeuwig zouden verloren gaan, en zocht hem hiervan krachtig te overtuigen, hoe ik daarvan het getuigenis in mij omdroeg, hoe dat mij benauwde en waar het mij bracht. Hiervoor beliefde het de Heere de ogen van die man te openen, en maakte Hij het dienstbaar tot zijn overtuiging, en hij kreeg daarmee ook met God te doen. Deze bleef mijn vriend, maar het werd een andere vriendschap, een vriendschap die de wereld niet kent. O, hoe menigmaal, als ik hem 's morgens vroeg als zijn huisgenoten nog sliepen, ging bezoeken, kwam hij mij met beschreide ogen tegemoet, vanwege zijn toestand, en de zonde die hem drukte, met de klacht dat hij tegen God gezondigd had. Zo hadden wij het in die tijd met de psalmdichter kunnen uitroepen:

*Mijn oog is roodgekreten,
Van tranen uitgebeten,
Verouderd en doorknaagd;
Daar ik, in mijn ellenden,
Door al mijns vijands benden
Verdrukt word en gejaagd.*

Ja, ook de vijanden staken hun hoofden op, daar het vanwege de grote omkering bij mij voor allen openbaar was en er een geroep was uitgegaan dat ik fijn was geworden. Zo beschuldigde men mij dat ik Hemelrijk had bedorven. En dit konden de vijanden zowel binnens- als buitenshuis niet verdragen. Ze spraken met alle verachting, dat ik mijn vriend bedorven had. De Heere bevestigde hierin ook Zijn Woord: *'En zij zullen des mensen vijanden worden, die zijn huisgenoten zijn.'*

O, hoe ondoorgrondelijk zijn 's Heeren wegen. Zo was ik een smaad en schimp der wereld geworden. In die tijd kwam ik in kennis met twee mensen die de Heere vreesden, want Gods volk kende ik nog niet; de vorst der duisternis hield mij in banden, bond mij aan hout en steen. Allerhande redeneringen gingen er in mijn hart om. Dat ik in die kerk mijn belijdenis gedaan had, dat ik daarin gedoopt was, dat mijn ouders daar altijd bij gehoord hadden. Dan ook dat Gods volk heiligen waren, dat ik daar niet onder hoorde, hoewel zij mij de naam al hadden gegeven, dat ik een *Knikkeriaan* was. Zo noemden zij daar dat volk, zo'n naam gaf de arme, blinde wereld Gods lieve kinderen. Och, wie gij zijt, wees toch gewaarschuwd, want weet het, dat het een volk is dat met een dure prijs is gekocht. Niet door goud of zilver, maar door het dierbaar bloed, dat de Heere Jezus, Gods eeuwige en enige Zoon, tot een koop- en losprijs heeft gestort. En weet ook dat Hij, de Mond der

waarheid, Zelf spreekt: *'Die Mijn volk aanraakt, raakt Mijn oogappel aan.'* O weet, arme onbekeerde mensen, dat het een volk is, dat soms nog voor u in de bres treedt, en hun God om uw tijdelijk, maar ook om uw eeuwig welzijn bidt.

Nu, die twee mensen dan die ik ontmoette, B. Lokker en zijn vrouw H. van den Akker genaamd, woonden te Zierikzee. Deze mensen kwamen naar het dorp Oosterland, om daar een dominee te horen; en dan moesten zij Nieuwerkerk passeren. Mijn vriend Hemelrijk kende die mensen: hij ontmoette ze zondagsmorgens en verzocht hen eens bij hem aan te komen, waar zij gebruik van maakten. Spoedig liet mijn vriend mij dit weten, en ik ging hen ook opzoeken. Die mensen gaf de Heere veel opening om te spreken. O, ieder woord, wat zonk het diep in mijn ziel. Hun gesprek ging over de diep gezonken staat van de arme mens, en wat er zoal omging als de Heere hem kwam te ontdekken. Ook spraken zij van de weg der verlossing, Wie Jezus was en wat Hij verworven had. O, dat was een sprake, die ik, arme zondaar, nooit had gehoord. Wat er in mij omging kan ik niet zeggen, maar dit weet ik, het was alsof er zich een weinige hoop bij mij opdeed: als Jezus voor dezulken in de wereld was gekomen, dan was er voor mij ook nog raad. Daar, zou ik zo zeggen, kreeg mijn ziel de eerste verkwikking. Wat het was wist ik niet, maar dat heb ik er toen van moeten getuigen, dat ik achttwintig jaar was en al wat ik van de wereld had genoten in al die jaren (hoewel het geen genot genoemd kan worden) tegen dit ogenblik niet op kon wegen; want dat al het genot der wereld uitwendig, maar dat dit een inwendige blijdschap en vreugde was. De Heere zal toch altijd Zijn Woord bevestigen: *'Hij zal zegenen, die de Heere vrezen, de kleinen met de groten'*, hoewel ik niet wist dat ik een kleintje was.

s Avonds kreeg ik die mensen bij mij aan huis. O, die avond zal ik nooit vergeten. Het was of ik engelen had geherbergd. Zij spraken net zo het bij mij omging, ook in hun gebed; wat zonk ik er onder weg. Ook mijn vriend Hemelrijk deelde hierin mee. Wie er iets van kent zal zich kunnen indenken wat een betrekking ik op die mensen kreeg. Zij verzochten mij dan ook om eens bij hen aan huis te komen, hetwelk ik toen gaarne aannam, en daarvan dan ook gebruikmaakte.

Zo ging ik dan eens op een zondagmorgen hen in de stad Zierikzee bezoeken. Meermalen was ik op Gods dag in die stad geweest, maar ach, toen leefde ik, diep ellendige, nog geheel in de zonde en de wereld, toen was ik geheel blind en gevoelloos voor alle kwaad. Maar zo ik nu in die stad kwam, en daar zoveel mensen op die heilige dag zo openbaar alle werk zag doen, zowel dienstboden als vrijen, daar had ik al die mensen wel willen aanzeggen dat zij Gods dag moesten heiligen. Het scheen mij toe alsof de Heere de stad zou omkeren. Maar ik wist niet dat mijn eigen stad moest omgekeerd worden. Ik zag nog mensen doende om aardappelen te rooien, die ik het aanzei, dat ze Gods dag niet moesten ontheiligen en de gevolgen van dit hun doen hen bekendmaakte, die, zo zei ik, vreselijk zouden zijn, en dan vroeg ik of de Heere hen wilde bekeren.

Ik mocht dan die dag bij mijn vrienden wel gedrukt, toch in genoeg doorbrengen, doordat ik over Gods daden en wegen hoorde spreken. Want nadat de Heere mij gearresteerd had en mij bij aanvang met mijn verloren toestand had bekendgemaakt, was ik in alles gaan reformeren en zocht ik alle geboden Gods stipt te houden; hierdoor dacht ik God en mijn consciëntie te bevredigen. Doch hierin slaagde ik niet. Tegen al mijn pogingen in om een heilig mens te worden, werd ik van tijd tot tijd onheiliger en kreeg ik meer met mijn dadelijke zonden te doen. Dan was het mij of ik zo een fingerwijzing kreeg in mijn afgelegde weg, waardoor de wonden die ik met mijn doen zocht te helen, door de Heere al dieper en gevoeliger werden gemaakt. Dan kwam er soms wel weer een hoopje,

dat ik in mijn doen zou slagen, om stipt naar de Wet te leven. Doch dat was zo afwisselend, want mijn consciëntie veroordeelde mij bij een dadelijk gezicht en gevoel van mijn God-beledigende zonden, ja, soms onder zulke gevoelige indrukken van de heiligheid en de rechtvaardigheid Gods, dan was het verloren, voor eeuwig verloren. Dat baarde dan veel roepen tot God uit de benauwdheid, want Jezus kende ik niet.

Zo verliepen er enige maanden tot aan december. Mijn vrienden te Zierikzee hielden tweemaal in de week gezelschap, waar zij over de wegen en leidingen des Heeren met elkaar spraken. Zij hadden ook mij verzocht om tot hen te komen, en met hen mee te gaan, waar ik gebruik van maakte. Maar och, mijn toestand werd al erger, ik raakte gaandeweg meer onder het veroordelen van mijzelf, ja, zag meest geen andere weg dan mijn jammerlijk verloren toestand, en dat voor eeuwig verloren.

Ik ging dan van week tot week naar dat gezelschap, maar dacht: daar hoor ik niet bij, zo'n snode zondaar; ik zou daar ook wel openbaar worden. En zo ging ik daar meest heen met een zeer bezwaarde en gewonde consciëntie. Was ik in hun midden en spraken ze uit de weg van overtuiging en hun verloren staat, o, dan kon ik daar iets van verstaan, want daar was ik ook van overtuigd. En hoewel ik anderhalf uur lopen moest, soms onder veel bestrijding, er vandaan blijven kon ik ook niet. Dan dacht ik: want ik heb niets ontzien om de zonden en de wereld na te lopen. Dan gebeurde het ook wel dat ik geen regen of wind ontzag.

Zo ging de winter voorbij. De dagen werden langer, zodat ik het gezelschap niet meer kon bijwonen, en hoewel ik tussenbeide nog ter kerk ging bij dominee S. kon ik het daar ook niet meer onder stellen. Hoewel ik geen kennis had het te weerleggen, droeg ik nochtans een ander getuigenis in mij om en wat ik daaruit gevoelde, daarover sprak ik. Zo raakte ik de openbare godsdienst kwijt en dat, dacht ik, kon toch ook niet.

Nu overlegde ik met mijn vriend Hemelrijk, om bij ons een gezelschap op te richten. Mijn vriend wilde dit graag hebben, maar hoe zouden wij dat aanleggen? Zo dachten wij aan enige mensen die ons nogal godsdienstig voorkwamen en het meest ter kerk gingen, om die dat voor te stellen en wij hadden hoop hen te overreden. Ik dacht het hun wel zó duidelijk te maken, dat zij de belangen van hun toestand in het oog zouden krijgen. Wij zochten acht personen van de godsdienstigsten uit. Mijn vriend droeg het mij op om het hun voor te stellen. Zo ging ik die mensen bezoeken, deelde hun hieromtrent het een en ander mee, en drukte de noodzakelijkheid hiervan terdege op hun gemoed. Waarop ik toen weinig tegenstand vond, dan dat zij bevreesd waren voor afscheiding; want sommigen zeiden, dat hetgeen ik sprak, net was als die mensen spraken. Ik deelde hen mee, dat ik daar ook tegen was en dat dit volstrekt mijn doel niet was. O, wat is toch de arme mens van nature blind geworden door de zonde, en in en met Adam gevallen in een macht van geestelijke duisternis. Och, dat de Heere vele zielen mocht ontdekken, want dit heeft de Heere aan mij, de allerblindste, believen te bevestigen. *'Ik zal de blinden leiden door de weg, die ze niet geweten hebben'.*

Zo brak dan de avond aan, dat wij voor het eerst bij elkaar zouden komen. Waar het hart vol van is, loopt de mond van over. Daar ik overtuigd was van mijn verloren toestand, en klaar overtuigd was dat God niet mijn Vader was, maar een heilig en rechtvaardig God, Die de zonden niet ongestraft kan laten, zo waren dit ook de zaken die ik met hen besprak. Wij begonnen dan met een vers te zingen, te bidden en te lezen; het was het derde hoofdstuk van Mattheüs. Ik kreeg vrijmoedigheid om te spreken over de noodzakelijkheid dat wij bekeerd moesten worden, zoals het bij mij lag, dat ons tezamen een eeuwige

rampzaligheid wachtte, dat wij tegen een heilig en rechtvaardig God gezondigd hadden, enzovoort. Er waren er van hen, die dit met stilzwijgen beantwoordden; sommigen kwamen hier tegenop, omdat dit zo'n harde taal was, doch ik zocht ze hiervan zo krachtig ik kon te overtuigen. Zo liep het die avond met het gezelschap af.

Dit kwam al spoedig dominee Damsté ter ore, die nauwkeurig onderzocht wat er gesproken was, en mij hierop een bezoek kwam brengen. Ik deelde hem het een en ander mee. Dit sprak hij allemaal tegen, hij stelde alle pogingen in het werk om mij van die gevoelens af te brengen, en zei mij dat wij van God zo streng niet mochten denken; hij zocht mij zeer liefelijk te overreden, en zei dat God mijn Vader in Christus was. Doch ik zei dit anders te gevoelen, getuigende hiertegen dat als ik zo kwam te sterven, ik voor eeuwig verloren moest gaan. Na veel tegenspreken verliet hij mij, mij sterk aanradende van die gevoelens af te stappen, want dat ik gevaar liep krankzinnig te worden.

De volgende week kwamen wij weer bijeen, alhoewel niet allen; het spreken en ons doen was als de vorige maal. De volgende dag kreeg ik weer bezoek van dominee Damsté. Hij vroeg mij om wat reden ik de evangelische gezangen niet liet zingen. Ik deelde hem zo goed ik kon de reden hiervan mee, waarop hij mij verzekerde dat ik het grootste gevaar liep van afgescheiden te worden. Ik zei hem dat dit niet zo was, daar ik zelfs niet wist wat afgescheiden was. Hij spande andermaal alles in om mij van die gebrekkige gevoelens, zo hij die noemde, af te brengen, doch dit was vruchteloos. Als de Heere Zijn hand in het werk heeft, wie zal het dan keren?

Op de volgende dag des Heeren richtte hij zijn predikatie recht in tegen hetgeen ik had gesproken uit hetgeen er in mijn ziel omging. Ik kwam hierdoor in veel bestrijdingen, zodat ik nu zo ongelukkig was als er iemand maar zijn kon. Alles was tegen mij. Het leek mij dat het het beste was om tot mijn vorige leven terug te keren, zodat ik het van binnen soms zo bang had, dat ik geen raad wist; alles scheen tegen mij te zijn. Doch het meeste wat mij drukte, en waar ik onder gebukt ging, was dat het in alles openbaar kwam dat God tegen mij was. En daar ik geen weg of oog buiten mijzelf kende, was de toelag op een heilig leven mijn enig uitzicht om behouden te worden.

De volgende week brak aan, dat wij voor de derde maal bij elkaar zouden komen. Zo was de avond en het uur aangebroken. Degenen die ik dacht vrienden te zijn werden verwacht, doch er kwam niemand dan mijn vriend Hemelrijk en zijn vrouw. Alhoewel wij van niets wisten, de wereld wist het des te beter; er werden buiten de deur meer mensen gevonden dan binnen. De wereld klapte in haar handen, en riep: *'ha! ha!'* onder luid geroep en spottend. Wij begonnen toen samen ons gezelschap door een psalmvers te zingen, doch door hoogmoed gedreven wilden wij het voor de wereld niet opgeven, en zongen we zo hard, of het gehele gezelschap samen was.

De reden van hun wegblijven wisten wij niet voor de volgende dag, toen wij hoorden dat dominee Damsté bij allen was rondgegaan, en hun het gevaarvolle waar ik in verkeerde had voorgesteld, en hen gewaarschuwd had dat ze gevaar liepen met die vreemde geest besmet te worden, waar ik reeds Hemelrijk mee had verleid. Hij bracht mij hierop weer een bezoek, zeggende dat dit de laatste maal was, mij de verzekering gevende, dat ik dezelfde ziekte had als al de afgescheidenen. Waarop ik zei dat ik niet anders kon, dat ik voor mij geen andere weg voor ogen zag, dan dat ik voor eeuwig verloren moest gaan. Waarvan ik, zo goed ik kon, hem de oorzaak meedeelde uit mijn afgelegde weg, als mijn vloeken, sabbat schenden, en zover ik aan de zonden ontdekt was, en hoe ik daaronder verkeerde. Waarop hij mij zei, dat als ik dan zo goed wilde worden, ik dan eerst zó goed moest zien te worden als de beste Mens: zo goed als Jezus Zelf. Hij verliet mij met te zeggen: *'Schrappen zal ik je niet doen, maar bezoeken kom ik je niet meer.'*

Aanschouw toch, mijn vrienden, wat een toestand, als onder het rechtvaardig oordeel Gods de leiders verleiders zijn geworden, en hoe diep de arme mens van nature ligt gezonken, zo vervreemd van het leven Gods. Maar och, vrienden en betrekkingen, zou de Heere Jezus ons geen ernstige waarschuwing geven: *'Laat hen varen; zij zijn blinde leidslieden der blinden?'* Wat ik moest doen wist ik niet. Nu was ik zonder openbare godsdienst, en de vijand en mijn eigen verdorven hartbonden mij aan hout en steen, en wezen mij maar op die uitwendige kerk. Hierin werd ik bitter bestreden; dat het nu kenbaar genoeg was, dat er voor mij geen hoop was om behouden te worden. Dan nam ik soms door moedeloosheid een besluit het op te geven, daar er in deze toestand niets van kon komen. In deze moedeloze toestand kwam mij met kracht deze waarheid voor: *Kiest u heden wie gij dienen zult; is Baäl god, dient hem, is de Heere God, dient Hem.* Dit maakte zo'n indruk op mij, alsof het mij als een beslissende vraag werd voorgesteld. O, het was: *kies heden.* Het was of ik op een punt gesteld werd, om te zien naar welke kant ik oversloeg. Er was geen ogenblik om te verzinnen, waarop ik in tranen uitriep: *'O God, help mij, o, dat ik U mag dienen.'* Dit bracht een grote verslagenheid in mijn ziel teweeg. Het was op dat ogenblik of ik zo uit al mijn beweging gezet werd. Ik kreeg een indruk, dat ik nog nooit God had gediend, maar niets had gedaan dan dat Wezen tegengestaan. Doch ik keerde hierna weer geheel in mijn doen terug, en zocht God door mijn werken te bevredigen, vooral door vroom te leven, doch slaagde in dit mijn handelen niet.

3. Ontsluiting van de Weg buiten mijzelf

Mijn toestand werd al bedroevender, en mijn gemis van Gods gunst begon mij hoe langer hoe zwaarder te wegen. Daarbij kwam iets dat mij alle moed benam, dat was dat als ik in het verborgen kwam, om mijn bezwaard gemoed voor God uit te storten, ik zulke aanvallen kreeg, dat ik hiermee mijn schuld nog groter maakte. Dan begon ik om Jezus te roepen. Ook dit veroordeelde mij, want ik had de Heilige Geest niet aanbeden en zo werd ik aangevallen, dat ik met dit alles niets dan mijn schuld vergrootte. Hierbij kwam dat ik een terugwijzing kreeg op mijn afgelegd leven, het was alsof ik op alles werd gewezen. Ja, zonden die ik in mijn kindsheid had gedaan, het was of het gisteren gebeurd was. Nu werd ik als van rondom omtuind, onder zulke indrukken van de heiligheid en rechtvaardigheid Gods, ik was er rondom mee bezet. Alles veroordeelde mij, zodat ik ten einde raad geraakte en in bittere droefheid zocht weg te vluchten, maar ik kon nergens heen, zodat ik de dood zocht. In die benauwde en verlegen toestand kwam de Heere mij met kracht voor: *'Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering'.*

Toen deze krachtige waarheid tot mij, diep schuldige zondaar, was af en ingekomen, kreeg ik hiermee te vallen onder de alwetendheid Gods, uitroepende: *'O God, zijt Gij niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering? O God, zo'n zondaar ben ik.'* O wonder, daar ging *de Deur der hoop buiten mijzelf open*, en Jezus werd aldus aan mij geopenbaard: *'Ik ben de Weg, en de Waarheid, en het Leven'.*

Ik kan niet verklaren wat er op dat ogenblik in mij omging, de betrekking die in mijn ziel op Jezus viel als een zalige vrucht. Het was of Gods aangezicht als in een ogenblik in toorn van mij was afgewend, en nu was er voor mij nog raad en kans om zalig te worden. Dit bracht een grote verandering in mij teweeg, hoewel de vrucht van deze onbeschrijflijke blijdschap niet van lange duur was. Mijn schuldgevoel kreeg ik hierop, onder indrukken van Gods heiligheid en rechtvaardigheid, terug op mijn consciëntie. Nu was mijn gebed om bekeerd te worden: *'Heere, bekeer mij, dan zal ik bekeerd zijn; trek mij, dan zal ik U nalopen.'* Gepaard met een uitgaan buiten mijzelf en Jezus nodig

hebbende, Die ik niet alleen als Jezus, dat is Zaligmaker, maar ook in Zijn Godheid kreeg te erkennen, hoewel ik het niet wist. Want onder het erkennen dat Hij de Machtige was om mij te helpen, en het belijden dat er niets voor Hem verborgen was. O, wat kreeg mijn ziel dan een behoefte aan Jezus, dat Hij mijn schuld weg mocht nemen en mijn ziel mocht bevredigen! Want dat gevoelde ik, de ongunst Gods was door mijn zonden veroorzaakt, en dat ik om mijn eigen schuld verloren moest gaan, wilde ik wel met mijn bloed ondertekenen. Alhoewel er een hoop was opgedaan dat er nog hulp voor mij mogelijk was, kwam daar ook al spoedig weer zoveel tegenover, dat ik bezwaard en zuchtend daarheen ging vanwege de smart der zonden. Dat ik zo gezondigd had, beweeende ik bitterlijk en al mijn jammerklachten slaakte ik tot hiertoe in het verborgen en in mijn binnenkamer.

Nu kreeg ik behoefte dat ik eens iemand mee kon delen hoe het met mij gesteld was en wat er in mij omging. Zo kwam in mij de gedachte, eens naar dominee Siemense te gaan, die stond onder de oud-gereformeerden in de gemeente Oosterland, dat was kort bij Nieuwerkerk. Doch hiertoe te besluiten ging voor mij niet zo gemakkelijk, daar ik, toen ik geheel in mijn natuurstaat leefde, die man had veroordeeld, als ik hem eens, als er in ons dorp geen kerk was, had horen preken. Ik oordeelde dat die man het mis had, en ik ellendige, in mijn zonden levende, het wel had. Dit bracht mij veel strijd aan, zodat ik dit uitstelde van de ene dag tot de andere, totdat ik uit nood en behoefte het de Heere kreeg voor te leggen, net zoals het was.

Op zekere avond kreeg ik vrijmoedigheid daarheen te gaan, doch onderweg kreeg ik allerhande bestrijdingen, die van alle kanten mij aangrepen. Ik kwam daar en klopte aan, maar wat er in mij omging zult gij verstaan, mijn vrienden, die iets dergelijks kent. Ik werd binnengeroepen, kreeg een plaatsje en och, de Heere gaf mij vrijmoedigheid. Ik mocht meedelen wat er met mij gebeurd was, wat er in mij omging en met welke behoefte ik tot hem kwam. Die man verstond mij beter dan ik mijzelf. Ik bemerkte dat hij reeds veel had vernomen wat er zoal met mij gebeurd was. Hij sprak al vragende en antwoordende met mij, deelde mij zo het een en ander uit zijn eigen ondervinding mee, vertelde ook hoe hij zich bevond onder een arm en behoeftig hoopje volk, hoe hij bij de wereld was veracht, en wat hij in die weg zoal te verduren had. Doch die keuze, voelde ik, lag in mijn ziel, liever met dat volk kwalijk gehandeld te worden, dan de rijkdom en toejuiching der wereld. Daar had ik een man gevonden, die mij alles zei wat er in mij omging. Zo bracht ik daar die avond door.

Eer ik heenging, verzocht hij mij met hem de knieën voor God te buigen. Hij begon eerst voor de Heere zijn diepe onwaardigheid, dwaasheid en blindheid te bekennen, dat hij van nature net een mens was als ik, maar of het de Heere nog mocht believen hem te gebruiken, als slijk tussen Zijn vingeren, en droeg mij zo in mijn toestand aan de Heere op. O, mijn vrienden en betrekkingen, daar had ik toen wel willen wonen. Wat zag ik hoog op die man, die ook als een nederig, eenvoudig, godzalig en getrouw dienstknecht bekend was. Ik had er wel willen blijven, om heilig te leven en de Heere te dienen. Doch dit was de weg des Heeren niet. De Heere had mij wat anders te leren.

En dat was mij ontdekken, en de zonden mij ordentelijk voor ogen te stellen. Ja, de zonden die ik in mijn kindsheid en jongelingsjaren had gedaan en begaan, daar kwam de Heere mij bij te bepalen. Ik zal er uit zoveel u één meedelen, niet tot roem maar tot schaamte. Het kon ook zijn nuttigheid nog hebben voor u.

Toen ik pas van school was en op het werk, moest ik het kind van mijn baas naar school brengen en kreeg dan een cent mee om te versnoepen. Ik moest bij een weduwvrouw uitzoeken wat zij hebben wilde; dan stal ik ook één of twee snoepjes. Ik had nooit meer aan die vrouw, noch aan mijn bedreven kwaad gedacht, maar toen God mij er in mijn overtuiging bij kwam bepalen, geloofde ik, al had ik anders niet gehad of gedaan, het was genoeg mij te verdoemen. Zo waren mijn zonden elke morgen nieuw, ja, zonden waar ik nooit meer aan had gedacht, daar werd ik bij bepaald. Met wat een berouw en leedwezen heb ik mijn zonden en zondige daden moeten betreuren en bewenen, en uitroepen: *'Wee mij, dat ik zo gezondigd heb.'* Dit bracht mij veel in het verborgen. Wat een plaatsen zijn er waar ik de zonden placht in te drinken als water. Maar o, wat een plaatsen zijn er ook als getuigen, waar ik ze heb moeten betreuren en bewenen. Nochtans zeg ik: zalig verborgen voor een benauwde ziel, als de Heere het mij, arme en ellendige, liefde te geven, mijn van schuld verslagen ziel voor Hem uit te storten, in het bekennen en belijden van mijn zonden. En Hij mij dan verwaardigde om Jezus te vragen, dat het Hem believen mocht mij mijn zonden te vergeven, en mijn overtredingen uit te delgen. Daar had ik dan wel willen blijven liggen. Dat was mijn zielsademtocht. En o, dat pleiten op Zijn belofte, ook dat Hij zondaars riep en helpen wilde, dat het toch Zijn eigen Woord was.

Zo is het mij gebeurd, als ik bitterlijk bedroefd was, dat de Heere met deze woorden tot mijn ziel kwam: *'Zalig zijn die treuren; want zij zullen vertroost worden'*. O, dat was dan als balsem voor mijn benauwde ziel, en dan dat roepen: *'O Heere Jezus, hier ligt zo'n treurende en verslagen zondaar'*. Wat een liefde, wat een betrekking kreeg mijn ziel op die dierbare Heere Jezus. Ja, meer dan eens dacht ik: als Jezus zo gewillig was mij te verlossen, als ik dacht Hem nodig te hebben, dan zou het niet lang duren. Doch ik wist niet dat er wat anders te leren was. Nochtans zeg ik: het pleiten op Zijn belofte, als het mij vergund werd, en het roepen om ontferming en dat Hij mijn zonden mocht vergeven, het was mij een ademtocht, hoewel de wond mijner ziel daarmee niet genezen was. Anders ging ik maar klagende en zuchtende en zeer bezwaard daarheen.

Zo zou ik op die tijd mijn vrienden te Zierikzee eens gaan bezoeken, waar ik van tijd tot tijd als ik daar kwam met veel hartelijkheid werd ontvangen, en alle toegenegenheid mij betoond werd. Daar ik werkzaam was op het eiland Schouwen, aan de nieuwe watermolen, waar ik 's maandagsmorgens weer heen moest, zou ik zondags bij mijn vrienden doorbrengen, en dan daar vandaan 's maandags zo gelijk naar mijn werk gaan. Ik ging dus zondagsmorgens op reis. Maar nu moest ik mijn daagse werkgoed meenemen. Zo maakte ik, zonder bezwaar of door te denken, van mijn daagse werkgoed een pakje en daar ging ik zondagsmorgens mee naar Zierikzee. Toen ik een half uur gelopen had, werd ik als op mijn pakje gewezen, en dat het Gods dag was, en kwam de Heere mij voor, dat ik geen last zou dragen op de sabbat (Jer. 17:21). Dat kwam met zoveel kracht in mijn gemoed, dat ik stil op de weg bleef staan. Allerhande gedachten kwamen in mij op, doch ik, ellendig zondaar, verzette mij hiertegen en ging door, doch dit werd mij belet. Dan ging ik voort, dan stond ik stil, doch hoe verder ik ging, hoe zwaarder mij het pakje begon te wegen. Bedenkende dat het Gods dag was en ik geen last op dezelve mocht dragen, zo werd het mij hoe langer hoe zwaarder. Het was of ik loden schoenen aan mijn voeten kreeg. Doch nog doorgaande werd ik staande gehouden met de woorden: *Wie heeft zich tegen Hem verhard en vrede gehad?* Nu kon ik niet meer voort en keerde ik terug. O, wat begon ik bitter te wenen, uit zo'n diep smartgevoel; ik kreeg een indruk, dat ik tegen zo'n goeddoend God gezondigd had. Wat deed het mijn hart zeer, wat baarde het een roepen en zuchten en belijden. Doch eer ik nog in het dorp terug was, daar viel de vijand mij aan: wat ik er van dacht, als ik een mens was waar God bemoeienissen mee

gemaakt had, dat daar zulke zaken toch niet mee gebeurden, dat het toch in alles genoeg openbaar kwam, dat er geen waar beginsel bij mij was. Zo kwam ik moedeloos en neergeslagen bij mijn vriend Hemelrijk, die van mijn heengaan wist. Toen ik weg was hadden ze tegen elkaar gezegd: *'Hoe zal dat aflopen'*, want de ontheiliging van Gods lieve dag heb ik als een van mijn eerste en grootste zonden bitter moeten betreuren. Nu wist ik niet wat er van mij moest worden, want ik dacht, dat als er waar werk in mij was, ik een beter mens zou worden, en ik werd slechter en mijn schuld groter.

Nadat ik enige tijd in het dorp doende was om een molenroede te maken, kwam er een man naar mij toe, die mij groette en vroeg hoe het mij zoal ging. Hij zei dat hij gehoord had, dat de Heere mij staande had gehouden. Ik deelde hem iets van mijn verloren en kommerlijke toestand mee, waarin hij ernstig belangstelde. Doch hij herinnerde mij eraan hoe ik eens met hem had gewerkt in de Meekrapstoof *'De Kapel'*, staande tussen Nieuwerkerk en Zierikzee. Dat toen wij daar samen 's nachts werkten, hij zoveel verdriet van mij had gehad, omdat ik toen zo verschrikkelijk vloekte en zei dat ik dat zomaar los uit gewoonte deed. O, wat werd ik dadelijk bij die nacht bepaald. Ik antwoordde die man, dat mij zulks smartte: *'O man, wat spijt het mij, dat gij mij zo ontgewaarschuwd heen hebt laten gaan.'* Wat werd die man verlegen bij zichzelf; hij sprak niets meer, wenste mij het nodige en vertrok. Mocht dit voor mij en allen die de Heere vrezen tot lering zijn.

O, mijn vrienden en betrekkingen, zo werd mijn schuld waar ik onder gebukt ging, al groter en zwaarder, bij zulke gevoelige en klare indrukken van de heiligheid en de rechtvaardigheid Gods, Die de schuldige niet onschuldig kan houden. Dan was het dat ik daar zo voor ingewonnen werd, dat ik toen voor 's Heeren aangezicht heb bekend en beleden, dat al had ik maar de zonde van een speldenknop, God mij rechtvaardig van voor Zijn aangezicht kon wegvagen. En och, mijn vrienden, ik heb geen woorden om uit te drukken, of kennis om te beschrijven wat dat is en wat er voor een ziel in ligt. Maar bedenk, dat er zoveel liefde Gods in het hart is, waar Gods lieve Geest Zijn bedauwing en bedruiping onder geeft. Dat is zeker, dat de droefheid naar God een onberouwelijke bekering tot zaligheid werkt. Doch hoewel ik in die tijd bij het gevoel leefde, en de kennis verborgen lag, bleef ik bij alle ontmoetingen onbekeerd. Wel dat de Heere het in mijn toestand soms zo klaar voor mij maakte, dat ik niet kon ontkennen dat Hij bemoeienis met mij gemaakt had. Als ik dat eens kreeg te bekennen, dan wist ik er geen raad mee, zodat ik uit moest roepen: *'O God, waarom en dat aan mij'*, daar ik het niet waardig was, want ik werd in mijn schatting de slechtste van allen. Maar dat waren zulke korte ogenblikjes. Ik kon meest geen ander besluit opmaken dan, *verloren*.

Doch ook onder dat alles, beliefte het de Heere Zichzelf meer en meer aan mij, diep onwaardige, te openbaren, als het enige Middel, waardoor mijn arme ziel gered en met God bevredigd kon worden. Zodat ik een innige betrekking op de Heere Jezus kreeg, om door Zijn bloed gewassen en gereinigd te worden, daar die waarheid als in mijn ziel lag gegraveerd, dat het bloed van de Heere Jezus, Gods Zoon, wast en reinigt van alle zonden. Als ik in het verborgen onder de zware last van mijn zonden lag, wat kreeg ik dan te pleiten, te roepen, ja, te bedelen, dat die dierbare Heere Jezus een druppeltje van Zijn dierbaar bloed aan mijn arme ziel beliefte te verheerlijken. Dat vloeiende voort, mijn geliefde vrienden, omdat ik een volle algenoegzaamheid in dat alles wassende, alles reinigende bloed van die dierbare Middelaar zag, en aan de andere kant onder het bewustzijn van mijn diepe onwaardigheid.

O, wat kreeg ik soms weg te zinken in Zijn dierbare, volle algenoegzaamheid. Dan had ik al een weinig rust voor mijn arme ziel; dan was het mij daar zo goed, dat ik daar wel

had willen blijven liggen ademen. Maar ook, het waren verkwikkingen, het was als een licht, dat zich een ogenblik van achter de bergen vertoonde, en dan weer onderging. Zo was dan de hoop wel eens levendig, maar de wonden mijner ziel waren niet genezen. En daar lag ik naar uit te zien, dat mijn arme ziel met God verzoend mocht worden, en dat de Heere tot mijn ziel van vrede mocht spreken. Dan, dacht ik, zal er vrede en rust zijn.

4. Mijn rechtvaardigmaking in de belofte

Mijn diepe onwaardigheid en de bemoeienissen des Heeren, die ik bij ogenblikken kreeg, vernederden soms mijn ziel diep. Zo gebeurde het mij hierna, dat ik ter kerk ging bij dominee Siemense, die predikte over het lijden des Heeren, uit Lukas 23:39. Waar de moordenaar de Heere lasterde: *'Indien Gij de Christus zijt, verlost Uzelf en ons.'* Daaronder werd ik als in mijn vorig eertijds teruggeleid, en bepaald waar, en hoe dikwijls, ik ook de Heere had gelasterd en door daden geroepen: *'Verlos Uzelf.'* Hoe ik het bloed van de Heere Jezus onrein had geacht, en hoe ik het zelf moed- en vrijwillig had vertreden, en Hem also mede had verworpen en gekruist. Ik kan niet uitdrukken, hoe diep ik mij kreeg te veroordelen, als raad- en reddeloos in mijzelf, en daarbij de aanvallen van de duivel, dat het nu openbaar zou worden, dat ik mij al lang bedrogen had. Nu behoefde ik nergens meer naar te vragen. Nu was het duidelijk, dat het voor mij kwijt was. O, mijn lieve vrienden en betrekkingen, het begon vlees en bloed te kosten. Want o, de zonde, het is wat anders erover te praten, dan er gevoel en besef van om te dragen, wat onze eigen zonden ons hebben berokkend, want het gemis van God en Zijn gunst was een vrucht van mijn zonde. Wat woog het mij zwaar. Maar o, God trok mij met Zijn verborgen liefdekoorden tot Zich, hoewel ik het niet kon zien, want het beliefde Hem mij te maken een arme bedelaar om een kruimeltje genade.

Zo gebeurde het mij in deze toestand, op de weg zijnde, gaande naar mijn werk onder zware zuchten vanwege mijn kommerlijke toestand, dat deze woorden tot mijn ziel inkwamen: *'Doe uw mond wijd open, en Ik zal hem vervullen'* Ps. 81:11. Wat kreeg ik hiermede tot mijzelf in te keren en te belijden, dat de Heere wist dat ik mijn mond niet wijd open kon doen. Maar ik zei: *'O God, het is U bekend, geen goud of zilver kan mij helpen, maar de wonden van mijn zonden, wil mij daarvan verlossen, vervul mijn hart met Uzelf. Wees mij genadig, wees mij genadig, o Heere.'*

O, dat vlak voor God vallen, dat Hij de behoefte van mijn hart wist, dat het mij om niets dan om Hem te doen was. Ik moet zeggen: ja, daar doemde op dat ogenblik wel weer een klein hoopje op, dat Hij het toch eens doen zou, maar het was niet van lange duur. Want God kwam in dezen Zijn Woord bevestigen: *Ik zal u straffen en zal het ordentelijk voor uw ogen stellen, en gij zult weten, tegen Wie dat gij gezondigd hebt.*

Zo is het geweest dat ik op het eiland Schouwen werkte aan de oude watermolen. Daar werd ik op zekere dag erbij bepaald, hoe ik een vijand van God en Zijn volk was, en werd ik teruggeleid naar hetgeen in mijn jongelingsjaren was voorgevallen tussen mij en de hiervoor in mijn boekje genoemde Jan Molenaar. Dit was toen elf of twaalf jaar geleden. O, het was mij of het op dat ogenblik gebeurde. Ik ben niet in staat het in woorden uit te drukken, wat er in mij omging. Ik moest voor God belijden de hel waardig te zijn. Daar stond ik schuldig voor God en mensen. Dit moest ik bekennen met berouw en leedwezen vanwege mijn gedane en begane zonden.

Zo ging ik zaterdagsmiddags vandaar naar mijn huis. Het was of de schuldeiser mij achtervolgde, en van binnen was ik bang en veroordeeld, dat er voor mij geen raad meer was. Het was zo bij mij, dat dit laatste een onverzoenlijke zonde was. Want Jan Molenaar,

dacht ik, was uit de tijd, dus die kon ik mijn schuld niet bekennen, en het mij dus nooit vergeven kon worden. Zo was ik benauwd en veroordeeld gekomen aan de dijk, kort onder Zierikzee. Daar viel ik aan die dijk voor God op mijn knieën en werd in de dadelijkheid, onder Gods rechtvaardigheid en mijn schuld, zo ingewonnen en overwonnen, dat ik God kreeg te rechtvaardigen en kreeg in te willigen of toe te stemmen, dat Hij mij rechtvaardig kon verdoemen. Dat het recht was dat ik verloren moest gaan, ik had niets anders verdiend; ik riep daaronder nog uit: *'Kan het zijn, wees mij, arme zondaar, genadig.'* Daar kreeg ik met kracht deze belofte: *'Al waren uw zonden als scharlaken, zij zullen wit worden als sneeuw; al waren zij rood als karmozijn, zij zullen worden als witte wol'* Jes. 1:18. In deze belofte openbaarde die dierbare Heere Jezus Zichzelf aan mij, helwaardig schepsel, en ik kreeg Hem in die belofte zaligmakend te omhelzen als mijn Zaligmaker.

Waar ik eerst met mijn aangezicht op de aarde lag, en nu met mijn knieën overeind zat, kon ik over die dijk de stad Zierikzee zien liggen. Ik kreeg Hem zo te omhelzen, dat ik uitriep: *'O, dierbare Heere Jezus, al had ik de zonden van die hele stad, Uw bloed reinigt van alle zonden.'* Nu dacht ik, was alle vreze in zalige vrede veranderd. Wat was het mijn ziel zalig, wat kreeg ik die dierbare Jezus te omhelzen in al Zijn eigenschappen, zover Hij ze kwam uit te laten. Ik zei: *'nu zijt Gij mijn lieve Zaligmaker.'* Het was mij of ik uit de dood in het leven was overgegaan; ik dacht dat mijn ziel gered was, en dat ik met God verzoend was. Wat een zaligheid, wat een vrede, wat een blijdschap en vreugde genoot mijn ziel in de omhelzing van die dierbare Jezus, *Wiens Naam toch is als een olie, die uitgestort wordt.*

O, wat werd nu mijn mond opengedaan, mijn tong losgemaakt, ik sprak van hetgeen mij, helwaardig schepsel, was geschonken. Mijn hart en mond waren vervuld van de dierbaarheid van de Heere Jezus. Nu dacht ik dat ik een ander mens was geworden. Wat leefde ik en deelde ik ruim in de vrucht; ik dacht, de Heere had mijn zonden vergeven. Daar heb ik veel uit gesproken, in de zekere mening dat mijn ziel gered was.

Maar, mijn vrienden, wat deed de Heere? Die kwam zo langzaam aan Zichzelf weer te verbergen, en Zijn licht in te trekken. Zo nu en dan werd mijn ziel weer bezwaard, waardoor ik, bekommerd zijnde, weer begon te zuchten. Ik zocht dit door bidden, lezen en spreken over het gebeurde weg te krijgen, doch het tegendeel ondervond ik. Het werd mij onder alles van tijd tot tijd zwaarder. O, mijn lieve vrienden, de wond mijner ziel was niet genezen. Ik dacht behouden te zijn, doch was niet verloren gegaan.

Ik stelde alles in het werk tot zelfbehoud, doch de wond mijner ziel werd hoe langer hoe gevoeliger. En dan daarbij zulke aanvallen van mijn zielsvijand, die eerst alles beproefde om mij op te bouwen, dat ik mijn bezwaard gemoed niet moest openbaren, dat ik nu toch wist wat er gebeurd was. Anderen van Gods volk geloofden het ook; wat ze nu wel zouden denken, als ik dit openbaarde. Doch onder dat alles raakte ik zo verlegen en bezwaard, dat ik niet wist wat er van mij zou worden. En nu keerde mijn zielsvijand het ook om, dat het alles bedrog en inbeelding was. Want als dat waarheid was, dat het dan heel anders met mij zou zijn, dat ik mijzelf maar eens moest bezien.

O, nu wist ik geen raad, had ik maar los kunnen laten en in 's Heeren handen kunnen vallen. Maar wij kunnen en willen niet verloren gaan. Wij hebben ons leven zo lief, en dan gemeend te hebben behouden te zijn, dat is nog veel erger. Ik heb ouden van dagen wel horen zeggen: als men met hoog water op het droge vaart, wat moet er dan een hoge vloed komen om los te raken. Het was nu met mij in dezen - ik kan het u niet duidelijker voorstellen - als een wond die op het lichtst genezen is, waar wat gezond vlees over is gegroeid, doch het kwaad er niet uit weggenomen. Nu was het uitwendige gezicht wel mooi, doch inwendig werd de prikkeling al erger, en de wond al dieper en dieper, totdat

het ten laatste weer openbrak. En nu scheen het tweede erger dan het eerste. De verzuchting begon uit een diep smartgevoel weer uit te gaan, maar mijn schuld, mijn schuld was ik niet kwijt. Dan zag ik terug op het gebeurde, want ik had het niet versierd of verzonnen, maar het kon mij niet helpen. Het beliefde de Heere in Zijn ondoorgrondelijke goedheid, mij weer bij mijn schuld terug te brengen. O, wat was het mij een wonder, dat ik nog leefde. En bij ogenblikken, dat ik dan toch nog in de mogelijkheid was om bekeerd te worden en mijn schuldige ziel met God verzoend te krijgen.

Ik kreeg in die toestand tussen hoop en vrees mijn knieën voor God te buigen en mijn hart voor de Heere uit te storten, in een laag wegzakken en zinken, dat ik het alles verbeurd had en onwaardig was. O wonder, zo kwam de Heere mij voor: *'Zou Ik het zeggen en niet doen, of spreken en niet bestendig maken?'* En ik werd daarbij als op de belofte van Jesaja 1:18 teruggewezen. Wat kreeg ik daarop de Heere te manen en te pleiten op Zijn eigen Woord, met te bekennen en te erkennen mijn diepe onwaardigheid. Hierna begon mijn verloren toestand mij weer zwaar te drukken, zodat ik meestal geen ander besluit kon maken, dan dat ik verloren moest gaan; want dit gevoel droeg ik om, Gods recht had ik geschonden, en daar moest aan voldaan worden. Dit stond als in mijn ziel gegraveerd. En het zeggen van de dichter in Psalm 38:3 en 4 moest ik uitroepende zingen:

*Door Uw gramschap, fel ontstoken,
Is verbroken
Al mijn vlees en lichaamskracht;
Rust, noch vrede wordt gevonden,
Om mijn zonden,
In mijn beend'ren, dag of nacht.*

*Want mij hoofd is als bedolven
In de golven
Van mijn ongerechtigheên;
Zulk een last van zond' en plagen,
Niet te dragen,
Drukt mijn schouders naar beneên.*

Zo ging ik meest bedrukt daarheen. Daar de ouders van mijn vrouw in Den Briel woonden, waar mijn vrouw veel was, omdat zij het in Nieuwerkerk zo slecht kon gewend raken, zo ging ik ook mijn schoonouders eens bezoeken en zou daar een zondag overblijven. Toen ik daar op de dag des Heeren was, ging mijn ziel uit naar 's Heeren volk. Doch omdat ik daar geheel vreemd was en ik ze niet kende en niet wist waar ze samenkwamen, ging ik op die morgen uit of ik hun legering niet kon ontdekken; ik zocht maar kon ze niet vinden. Zo liep ik onder verzuchting van de ene straat in de andere, totdat de Heere mij in Zijn voorzienigheid leidde buiten de stad. Mijn zielsbehoefte wist en kende de Heere, ik liep als een vreemdeling daarheen. Zo al voortgaande kwam ik aan een stuk land, daar zag ik in de verte een klein huisje staan. Het was mij of ik bepaald werd daar heen te gaan.

Op weg zijnde dat land in, zeiden ze mij van binnen: *ik kon wel teruggaan, omdat het afgesloten zou zijn.* Dit wilde ik eerst onderzoeken. Toen werd ik aangevallen, dat het vuil en smerig zou zijn, daar zou toch geen plaats wezen om mijn knieën te buigen. Doch zo onder alles doorgaande, bereikte ik het huisje. Het eerste bevond ik leugen te zijn, daar er wel een grendelslot op was, doch niet gesloten. Het tweede was half waar, daar het van binnen wel heel vuil was, doch daar lag een schone bos stro in. Zodra ik de deur geopend

had en dit bemerkte, zo kwam mij dadelijk voor, *dat de Heere het kaf met onuitblusselijk vuur zou verbranden*, Matth. 3:12, *maar dat Hij de tarwe in Zijn schuur zou verzamelen*. Het was bij mij van binnen of ik bepaald werd, dat al mijn doen stro en kaf was dat verbrand zou worden. Daarmee kon ik niet voor God bestaan. O, wat kreeg ik dat te beamen op die plaats en tijd. Ik viel op mijn knieën op de bos stro die daar lag, daar lag nu stro op het stro. En daar bepaalde mij de Heere, dat Hij de tarwe in Zijn schuur zou verzamelen en gaf Hij mij eens dadelijk te geloven, dat ik arm, diep onwaardige in mijzelf, onder dat graan van eeuwigheid uitverkoren en besloten was.

O, wat kreeg ik toen te geloven, dat die dierbare Jezus mij, gans melaats en onrein schepsel, ook eenmaal in Zijn hemelse schuur zou inbrengen, in dat huis waar vele woningen zijn. Zo heb ik daar drie uren in een bijzonder zalige gemeenschap met de Heere mogen verkeren. Daar heb ik met de engelen gezongen, hoewel ik alleen was, hetwelk ik na die tijd, tot hier toe, nooit meer zo heb ontmoet. Dat liefelijke, zalige, welluidende, nee, dat kan ik niet noemen. O, het was of hemel en aarde weergalmden; ik kan het niet uitdrukken. Het was op een zalige wijs en melodie:

*De lofzang klimt uit Sions zalen
Tot U, met stil ontzag;
Daar zal men U, o God, betalen
Geloften, dag bij dag.
Gij hoort hen, die Uw heil verwachten,
O Hoorder der gebeden;
Dies zullen allerlei geslachten
Ootmoedig tot U treên.*

Zo verliet ik die plaats, mijn ziel bedauwd en bedropen met 's Heeren hemelse bedauwing en bedruiping. Doch mijn ziel was niet gered.

Nu was mijn begeerte niet verminderd, maar uitgaande naar 's Heeren lieve volk, waar ik door onderzoek mocht ontdekken waar zij legerden. Het was in een achterstraat, maar de plaats wist ik niet. Ik stelde mij op mijn post, of ik ze op kon sporen. Daar staande zag ik, op die plaats waar ik dacht dat het zou wezen, een sergeant van de militie ingaan. Nu was het al spoedig duidelijk dat het mis was, dat ik wel heen kon gaan, want zulke mensen zochten dat volk niet. Ik werd hierdoor wel heel wat geschud, doch kreeg het niet op te geven; ik bleef op mijn post. Eindelijk zag ik in de verte een vrouwtje aankomen. Ik keek en dacht: ja, Heere, dat kan er wel één van Uw volk zijn. Hoe dichter zij bij mij kwam, hoe meer ik dacht dat het zo was. Zij droeg een ferme dikke Bijbel in haar handen. Ik kreeg vrijmoedigheid haar aan te spreken, en vroeg haar of zij mij niet kon zeggen, waar Gods arme volk samenkwam. *'O ja, man'*, was het, *'ga maar met mij mee.'* Nu volgde ik haar in een huis, waar reeds velen samen waren, en toen het tijd was te beginnen, was juist de militair de man, die als een arme zondaar de Heere om een verbeurde zegen vroeg. Daar heb ik die avond met veel genoegen verkeerd. Ook beliefde het de Heere mij nog een weinig vrijmoedigheid te geven om te spreken van hetgeen ik 's morgens had ondervonden, en hoe het verder zoal met mij gesteld was. Na verloop van enige tijd ontving ik een briefje van een vriendin, vrouw Wachtendonk geheten, die mij onder andere meedeelde, dat het huisje, waarin ik de Heere had mogen ontmoeten, waarin doorgaans vlas gedroogd werd, nu door de vlammen was verteerd. Zij schreef mij, hoe al de Bethels en Pniëls hier vergankelijk blijken, maar dat het Bethel Gods zal blijven tot in alle eeuwigheid. Deze vriendin is de eeuwige rust al ingegaan. De volgende dag keerde ik weer naar mijn woonplaats terug.

Hierna zou mijn zuster, die in die tijd bij de burgemeester van Ouwerkerk in Zeeland diende, belijdenis doen om als lid der Hervormde Kerk opgenomen te worden. Ik werd verzocht met die gelegenheid tot haar te komen, waar ik niet zo gemakkelijk toe kon besluiten. Mijn zuster was, als ik, van huis uit van alle kennis, waarheid en bekering geheel vervreemd en daarin nooit onderwezen. Ik had met mijn zuster er wel eens over gesproken, dat wij bekeerd moesten worden, dat wij zonder wedergeboorte het Koninkrijk Gods niet konden ingaan, enzovoort. Dat was bij haar niet te best gevallen, daar zij mij toevoegde, dat er aan dat volk ook heel veel gebrek was, zodat het mij niet zo gemakkelijk viel daar heen te gaan. Doch dit bracht mij in het verborgen en ik kreeg het de Heere voor te leggen.

Onderweg zijnde was ik erg bezwaard, de grootheid van die mensen, hun eer en staat, en dat het er nu op aan zou komen om voor de Naam en zaak des Heeren uit te komen. Nu zou het openbaar worden wie ik was, wat mij zo aanviel, dat ik onder veel bestrijdingen dan voortging, dan staande bleef om terug te keren. Ik kwam dan in het huis waar mijn zuster diende, waar zij gereed zaten om naar de kerk te gaan. Ik was toen erg beklemd en had geen vrijmoedigheid om te spreken. Eindelijk gingen zij naar de kerk; ik had met mijn zuster nog een enkel woord gesproken, en groette de mensen, denkend als de kerk uitging ervan ontslagen te zijn, maar dit was niet zo. O, wat werd ik, arme onwaardige, onder dat alles bepaald, hoe ik eenmaal ook zo had gestaan. En o, wat vermeederde dat nog mijn schuld, doch ik kreeg ook te erkennen, dat het de Heere beliefd had daar mijn blinde zielsogen een weinig voor te openen.

Bij het uitgaan der kerk moest ik weer met hen mee, en vele anderen, om mijn zuster te feliciteren. Daar gezeten zijnde, zei de burgemeester: *'Dat heeft ons domineetje nog al wel gemaakt, dunkt mij.'* Waarop de Heere mij, arme onwaardige, de mond beliefde te openen en mij vrijmoedigheid beliefde te geven hen onder een diep medelijden te zeggen, dat zij allen met mij reisden naar een ontzaglijke eeuwigheid.

Ik zei: *'Dunkt u dat, burgemeester? Zou het toch niet anders zijn, als hij het goed gemaakt had?'*

Waarop hij antwoordde: *'Dat weet ik niet.'*

Daarop kreeg ik te spreken en zei ik: *'Ik moet u zeggen en kan u verzekeren, dat als wij niet anders leren kennen dan die prediking, dat wij bedrogen zullen uitkomen.'*

Hij zei: *'Dunkt u dat, Capelle?'*

Nu werd ik verwaardigd die mensen bij hun ongelukkige en kommervolle toestand te bepalen, met insluiting van mijzelf. Hoe zij, als zij zo bleven, onbekeerd zouden sterven, en wat het dan zou wezen te vallen in de handen van een heilig en rechtvaardig God, met duizend, tienduizend talenten schuld en geen penning om te betalen.

Zo werd ik daar verwaardigd anderhalf uur te spreken uit mijn eigen ongeluk en overtuiging. De burgemeester noch iemand sprak een woord dan een vrouw die al op jaren was, die zei, dat dit de leer was zoals de leraars in haar jonge tijd preekten, en dat zij van haar ouders en leraars ook zo was onderwezen. Zij beleed met tranen, zo oud geworden zijnde, nog onbekeerd te zijn, en wat het voor haar zou zijn zo de eeuwigheid in te gaan.

Ik sprak onder veel bekommelingen dat ik met mijn toestand in het verborgen de Heere mocht zoeken en hoe het mij zoal ging. Dat dit mijn dagelijkse ervaringen waren, en ik raadde haar om op haar oude dag, haar knieën voor God te buigen in het verborgen. O, wat legde de Heere op allen een beslag, ook mijn zuster had ik het mede mogen zeggen,

waarna ik hen verliet. Nu was ik vlug gelijk een hinde, mijn ziel sprong van vreugde dat de Heere zo goed voor mij was geweest om zo Zijn gunst te betonen aan mij, arm, diep en onwaardig zondaar. Ik zong psalmen onderweg en deed de Heere de belofte, nu nooit meer te betwijfelen of de Heere mij genade had bewezen.

Doch het was alweer van geen lange duur. De Heere bracht mij weer in de diepte, zodat de golven mij overstroonden. Ik verloor de belofte van niet te twijfelen geheel en er was geen vrede maar vreze. Mijn schuld begon mij zwaar te drukken en de Heere kwam mij meer aan mijn diep bedorven hart te ontdekken, zodat ik mij als een gans melaats schepsel kreeg te erkennen. Ja, ik moest belijden voor God in het verborgen dat ik melaats, vol striemen en etterbuilen was, van mijn hoofd tot aan mijn voetzool Jes. 1:6.

Als ik anders met mijn bezwaard gemoed mijn klacht in het verborgen kreeg uit te storten en Jezus mocht benodigen, zag ik zoveel dierbaarheid en beminnelijkheid, zoveel noodzakelijkheid, zoveel gepastheid in Hem voor mijn arme schuldige ziel. Terwijl ik nu zo naar Hem hongerde en dorstte, om door Hem geholpen en gered te worden, en mijn schuldige ziel door Zijn tussenkomst met God verzoend te krijgen, begon de Heere dit al meer weg te nemen, zodat, als ik in het verborgen was, ik zo gesloten was en allerhande gedachten in mijn hart opdeden. Daar raakte ik bitter door in de veroordeling en mijn inwendige toestand verzwaarde zeer, mijn openstaande schuld en het gemis van God en Zijn lieve gunst werd mijn grootste gemis.

Dan mocht het soms nog wel eens gebeuren, dat ik bij de Heere mocht pleiten op Zijn eigen belofte en Woord, ja, dat ik Hem niet los kon laten. Uit kracht van de noodzakelijkheid die op mijn ziel lag, gebeurde het mij dat ik dan heilig geweld kreeg te doen, dat Hij Zich mijner mocht ontfermen. Doch dit werd ook al hoe langer hoe minder, zodat ik niet wist wat er van mij worden zou. Daarbij zulke aanvallen, dat alles bij mij bedrog was, zo werd mijn toestand zeer kommervol, bij het duidelijk gezicht en de drukkende last van een openstaande schuld en kreeg ik tot mijzelf in te keren met de vraag of ik de Heere Jezus wel kende. Nu moest ik zeggen: *nee, Die ken ik niet, hoewel mijn ziel naar Hem uitging. O, mocht ik Hem kennen, want ik dacht, dan was mijn ziel gered.*

In deze tijd kreeg ik tijding dat mijn zuster mij zou komen bezoeken met iemand waar zij verkering mee had gekregen. Dat dit op 's Heeren dag geen verlangd bezoek was, begrijpt ge. Ik raakte hiermee erg in bezwaren. Ik kende die man niet, en afschrijven durfde ik ook niet. Ik mocht hiermee in het verborgen komen en vroeg of de Heere het toch af mocht breken, omdat het toch Zijn dag was. Zo hield ik hierin bij de Heere aan, opdat Hij het mocht verhinderen. De zondag brak aan, waarop ik in die tijd gewoon was, driemaal ter kerk te gaan. Ik liet 's morgens mijn zoontje thuis, legde een oude schrijver op de tafel, en belastte hem als zijn tante kwam, dat hij moest zeggen dat ze daar maar in moesten lezen. Toen wij uit de kerk kwamen, dacht ik twee boze mensen te ontmoeten, doch dit was zo niet. Er was niemand gekomen, ook 's middags niet. Ik dacht: *de bemoeienis des Heeren heeft toch nog geen einde over mij, Hij heeft mijn gebed verhoord.* Doch ik wist niet door welke weg en tot wat einde de Heere het verhinderd had, dat ze waren gekomen.

Wij gingen voor de derde maal naar de kerk, doch bij het uitgaan, op de weg zijnde, kwam er in de verte in galop een man op een paard aanrijden. De mensen zeiden tegen elkaar: *'Dat is zeker zwaarigheid.'* Bij hen zijnde, vroegen zij hem wat het was. Die man zei: *'De vrouw van de burgemeester van Ouwkerk heeft vanmorgen een beroerte gekregen, en is nu al dood.'* Ik stond er bij toen die man dit zei. Hoe dit mij trof en wat ik voelde kan ik niet beschrijven. Dadelijk kwam ik onder zulke zware aanvallen, dat het mijn schuld was. Nu was de weg afgebroken, die vrouw was maar zo eensklaps in de eeuwigheid

gestort. Wat een vrees greep mij aan. Thuiskomende durfde ik mijn knieën niet te buigen vanwege de veroordeling: nu was ik niet alleen ongelukkig, maar die vrouw door mij. Ik durfde tot God niet te naderen, want ik dacht dat Hij mij zou wegstoten.

Zo ging ik onder een zware veroordeling daarheen, onder zware last van mijn openstaande schuld. O, het waren zonden van bedrijf en nalatigheid. Het was mij een bange tijd dat het vlees aan de posten bleef hangen, en ik durfde veeltijds mijn knieën niet te buigen. Ik kreeg die eeuwige waarheid in mijn hart uit Spreuken 8:17: *'Die mij vroeg zoeken, zullen Mij vinden.'* Daarop is het mij bij ogenblikken nog wel eens vergund te pleiten op 's Heeren eigen Woord. O, dat de Heere dat nog mocht komen vervullen en het Hem toch liefde te openbaren dat Hij arme zondaren zalig maakt. Maar dan was alles weer zo gesloten in het veroordelen. Dan kreeg ik de bestrijding: God kon geen bemoeienis met mij meer maken. Het was alles schijn geweest, ik moest voor eeuwig verloren gaan.

Ik zocht overal mijn benauwde consciëntie te verlichten, doch alles veroordeelde mij. Bidden, lezen en kerkgaan, waar ik anders mijn leven in vond en dat mij een ademtocht was, was nu als weggenomen; en mijn uitgangen om Jezus te benodigen, wat miste ik dat. Onder mijn openstaande schuld ging ik gebogen en kwijnende daarheen; het was alsof Gods heiligheid en rechtvaardigheid mij achtervolgden. Als ik nog een weinig opening vond, moest ik daarmee besluiten dat het rechtvaardig was dat Hij mij weg stootte. Die het kennen zullen mij verstaan, dat het wat anders is over de zonden te praten, dan de smart te gevoelen en om te dragen, deze te hebben bedreven tegen zo'n hoog heilig Wezen, en wat de zonden hebben teweeggebracht. Want God en Zijn lieve gunst te missen, is toch alles te missen.

5. Mijn rechtvaardiging

Zo was het in die tijd dat er een dag in de gemeente werd afgekondigd, om zich met vasten en bidden af te zonderen, ziende op de dadelijke en dreigende toestand van land en kerk. Daar had ik mede behoefte aan, ziende op mijn eigen toestand. Misschien mocht de Heere Zich mijner nog ontfermen. Doch daartoe deden zich van alle zijden veel bezwaren op. Mijn baas, die o zo vijandig was, moest ik vragen om een dag te mogen verletten, wat ik onder veel aanvallen ondernam. Mijn baas lachte erom, doch de Heere, Die alles in Zijn hand heeft, boog zijn hart, en ik mocht er gebruik van maken als er aan de molens geen werk opdeed. Hoewel zeer bezwaard, was toch mijn roepen of de Heere mij dat nog vergunnen mocht.

Zo brak dan de dag van afzondering aan, doch wat doet er op? Daar breekt op de morgen van die dag de steen van de korenmolen van het dorp waar ik woonde en moest ik daar naartoe, zodat nu alle hoop van afzondering ineens als afgesneden was. Meer dan een hele dag werk. Nu was het duidelijk dat God tegen mij was, nu was het bewezen. O, wat was mijn zielsvijand dadelijk op de been, om mijn banden te verzwaren, zodat ik uit de benauwdheid tot God riep. Maar te gaan met Gods volk, hoewel ik er niet onder hoorde, dat was, dacht ik, afgedaan.

Maar wat doet erop? God, Die een God is van wonderen en Die wil dat wij Hem als zodanig zullen leren kennen, werkt een vrij soeverein werk en betoont dit altijd als bij ons alle verwachting ophoudt. Als dat lieve aanbiddelijke Wezen Zichzelf wil verheerlijken, dan baant Hij een pad door de zee. Want wat geschiedde? Op de dag van afzondering, 's morgens acht uur, was er zoveel werk voor de smid, dat niet klaar kon voor de andere dag, dat ik niet kon vorderen. Voor mij was het o zo kennelijk dat God er Zijn hand in had, doch dat kreeg ik achteraf het beste te zien. Zo werd ik dan als de alleronwaardigste

vervaardigd, om met Zijn duurgekochte kinderen een dag van bidden en vasten te houden. Maar het was verborgen voor mij tot welk einde.

Hiervoor is meegedeeld hoe het met mij gesteld was, doch uit kracht van Gods wonderlijke beschikking was mijn hart wel iets smeltende, doch beladen en bezwaard vanwege mijn zonden. Zo ging ik dan naar de kerk. Dominee Hazevoet moest die morgen preken. Hij stond destijds te Haamstede op het eiland Schouwen, doch preekte toen te Nieuwerkerk waar ik woonde. Hij had als tekst Ezra 9:3-9.

Onder zijn voorafpraak werd ik zeer getroffen en verslagen onder mijn grote schuld. Daarop werd de tekst voorgelezen. O, wat raakte ik raad- en reddeloos gesteld. Daar werd ik als in Ezra's plaats gesteld, en onder de dadelijkheid hoe ook mijn ongerechtigheden waren vermenigvuldigd tot boven mijn hoofd, en mijn schuld groot geworden was en geklommen tot de Hemel, en dat tegen een heilig en rechtvaardig God, Die mij, schuldige, niet onschuldig kon houden. O, die het heeft geleerd, zal verstaan wat het is. Ik smolt als was voor het vuur, want veel en zwaar had ik gezondigd, ik had er gebukt en gebogen onder gegaan, doch nu was het alsof ze tezamen werden opgewogen.

Er werd opgegeven te zingen Psalm 51:1 en 2. Hoewel ik vanwege de verslagenheid van mijn hart niet mee kon zingen, ging er nochtans inwendig een stem op: *'Gena, o God, gena.'* O mijn lieve vrienden, iedere zaak was een daad in mijn ziel. Mijn ogen waren een springbron van tranen. Ik ben niet in staat de weedom van mijn hart uit te drukken. God moest ik toevallen, dat Zijn doen rein, en Zijn vonnis over mij gans rechtvaardig was. Alle behoudenis werd voor mij afgesneden. Ik zag alsof de hel voor mij geopend was. Doch, mijn vrienden, het was nog niet genoeg. Met mijn erfschuld had ik nooit recht te doen gehad voor God. Zo liet, moet ik zeggen, de Heere zingen Psalm 51:3:

*'t Is niet alleen dit kwaad, dat roept om straf;
Neen, ik ben in ongerechtigheid geboren;
Mijn zonde maakt mij 't voorwerp van Uw toor'n,
Reeds van het uur van mijn ontvangenis af.*

O, daar werd ik geleid in het paradijs. Dat het niet alleen het kwaad was van al mijn dadelijke zonden, die tot de hemel geklommen waren, waarom God mij rechtvaardig moest verdoemen, en dat om straf tot de hemel riep, maar dat ik in ongerechtigheid geboren en in zonde ontvangen was.

Nu was er geen plaats meer. De laatste strohalm werd uit mijn hand genomen. Daar kreeg ik onmiddellijk met God te doen als een rechtvaardig Rechter. Alles, alles veroordeelde mij. Gods wet had ik in alles overtreden, de duivel gehoor gegeven, zo klaagde mijn eigen consciëntie mij aan. Daar moest ik God toevallen en kreeg Zijn heilig recht te billijken. O mijn lieve vrienden, Gods aanbiddelijke deugden legden zo'n beslag op mijn hart, waarvan ik het hoe niet kan uitdrukken. Liever verloren dan een deugd van God gekrenkt, zo kreeg ik Hem toe te vallen en mijn vonnis te billijken.

Daar werd mijn laatste levensdraadje afgesneden, en was het niet geweest, dat daar die dierbare Middelaar Zichzelf had geopenbaard, tussen mij, arme zondaar, en de beledigde God, ik was gelijk de tijdelijke en de eeuwige dood gestorven, want daar heb ik leren verstaan: *niemand kan God zien en leven*. Maar o eeuwig wonder, wie zal het uitspreken? Daar treedt de Heere Jezus als die enige Middelaar Gods en der mensen tussenbeide met deze woorden: *'Vader, Ik wil niet dat deze in het verderf nederdale; Ik heb verzoening gevonden'* Job 33:24.

Ik kan niet uitdrukken of beschrijven op welke wijze toen die dierbare Jezus, met al Zijn verworven heil als tussenbeide tredende, mij Zijn Vader voorstelde, en God daar een welgevallen in kwam te nemen, en hoe ik dat in en door het geloof kreeg te zien en te

omhelzen. Het gericht van mijn consciëntie werd weggenomen, en God met mij, door de lieve en dierbare Borg, bevredigd. Zo is het dat Hij Zijn aangezicht tot mij wendde met de woorden uit Mattheus 11:28-30: *'Komt tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven. Neemt Mijn juk op u en leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart; en gij zult rust vinden voor uw zielen. Want Mijn juk is zacht en Mijn last is licht.'*

Nooit kan ik het uitgedrukt krijgen hoe al mijn zonden, al mijn lasten werden weggenomen. En wat een liefde, vrede en blijdschap stortte Hij in mijn hart uit. Elk woord was een zaak in mij, vermoeid en belast als ik was vanwege het dragen van mijn grote schuld onder de indrukken van de heiligheid en rechtvaardigheid Gods. Maar nu die rust, die de dierbare Jezus beloofde en die mijn ziel dadelijk mocht ondervinden. God had Zijn toorn en gramschap over mij afgelegd door Zijn lieve tussenkomst. O, wat een verandering. Nooit zal ik het uitgesproken krijgen. Wat was dat voor mij een gezegende dag des levens. Het was een vasten- en biddag. Jezus had voor mij gebeden: *'Vader, ik wil niet dat deze in het verderf nederdale; Ik heb verzoening voor hem gevonden.'* Onbegrijpelijk wonder, waar mijn lichaam de uiterlijke spijs die dag zou missen, om mij met Gods arme volk voor de Heere te verootmoedigen, daar werd mijn ziel verzadigd met het manna dat verborgen is.

Zo ben ik als een gewaterde hof thuisgekomen. Toen openbaarde die dierbare Jezus Zich aan mij en ik kreeg deze woorden uit Jesaja 61:10: *'Ik heb u bekleed met de klederen des heils en u de mantel Mijner gerechtigheid omgedaan.'* O wonderlijke bekleeding, waar nu mijn arme naakte ziel mee bekleed was. Nu was ik uit een ruisende kuil en zeer modderig slijk uitgetrokken. Ik zei: *'Het oude is voorbijgegaan, zie, het is alles nieuw geworden.'* Zo ging ik 's avonds naar bed, met een zalige rust, vrede en blijdschap lag ik nu neer met Jezus als in mijn armen. Zo ben ik gaan slapen.

Na een poos geslapen te hebben, werd ik als wakker gemaakt. Mijn ziel vervuld met de liefde van de Heere Jezus, was het op een ogenblik of de dood mij overviel. Mijn lichaam veranderde geheel voor mijn gevoel. Zo kwam in mij de gedachte dat ik ging sterven. O, wat was mijn ziel vervuld met de volle vrede Gods. Wat was de dood mij een welkome bode. Het was of ik duidelijk mijn einde voelde naderen en ik dacht zeker te sterven. Doch in welk een heerlijke verwachting zag ik mijn einde naderen. Zo kwam er een inval in mijn hart hoe mijn vrouw zou verschrikken als ze hoorde dat ze mij dood gevonden hadden. Mijn vrouw was haar ouders in Den Briel bezoeken. Maar het was als een voorbijgaande zaak, het maakte geen invloed op mijn zielstoestand. Daarop brak er een ogenblik aan dat ik niet weet in of uit het lichaam te zijn geweest. Daar heb ik ondervonden het zalige van het hemelleven, vrede met God en gemeenschap met alles wat daar was, engelen en gestorven heiligen. Ik moet zwijgen en ben niet in staat het uit te drukken. Maar daar heb ik mogen smaken, en er iets van ondervonden, duurgekochte kinderen Gods, wat het is en zal zijn in ons eeuwig huis. De plaats, die de dierbare Jezus bereid heeft, daar waar alle tranen van de ogen zullen zijn weggedaan en waar geen inwoner meer zal zeggen: *'Ik ben ziek.'* Openb. 21:20.

Hierop kwam ik weer langzaam tot mijzelf, doch dadelijk deed mijn zielsvijand een aanslag, dat ik gerucht zou maken en de burens kloppen, want nu zou ik gaan sterven en dan zou het mij bang zijn. Een ogenblik gaf ik hem gehoor, doch die dierbare Jezus weerde die pijn af en ik mocht mij met Hem neerleggen, en een zoete slaap beving mij tot de eerste morgen van mijn nieuwe leven. Nauwelijks was ik wakker of ik gevoelde de liefde des Heeren uitgestort in mijn hart. Alzo boog ik in de Heere zijnde mijn knieën.

Zeer zalig opstaande riep ik luid uit: *'Komt allen gij die God vreest en ik zal vertellen wat Hij aan mijn ziel gedaan heeft.'* Ik was zo vervuld met de hemel dat ik voor de aarde niet bekwaam was en mijn werk niet kon gaan verrichten.

O mijn lieve betrekkingen, kinderen en vrienden, merkt toch eens op dat God er u een hart voor gaf, want eenmaal zult gij ook met een heilig en rechtvaardig God te doen krijgen, en zo gij onbekeerd blijft, gewis zal uw geroep uitgaan tot de bergen: *'Valt op ons'; en tot de heuvelen: 'Bedekt ons.'* Ja, eenmaal zullen alle knieën buigen en alle tongen belijden dat God Gód is. Mocht het u hier gegeven worden, terwijl gij nog leeft.

Heb ik meegedeeld, en door ondervinding verklaard, dat ik bij een stipje van de uitlating van de deugden van Gods heiligheid 'en rechtvaardigheid, onmiddellijk de tijdelijke dood was gestorven en de eeuwige rampzaligheid mijn deel was geweest, zo de Heere Jezus als die enige Middelaar Gods en der mensen niet tussenbeide getreden was, o, wat zal dan toch de eeuwigheid voor u uitmaken. Mocht gij het intijds nog krijgen te bedenken; God, hoop ik, geve het u. Zie hieruit Wie Jezus is voor een helwaardig, dood- en doemschuldig zondaar. Ik kon het in die tijd en ook nu niet duidelijker maken, dan in dit natuurlijke voorbeeld. Ik zei: 'een mens die in het water ligt, heeft alle verwachting op hulp verloren, niets te wachten dan te zullen verdrinken en weg te zinken. Doch daar komt onverwachts iemand aan, die waagt zijn leven en springt er bij, grijpt hem van de bodem af en brengt hem behouden en wel als uit de dood in het leven terug. Tussen die geredde en de redder zal iets gevallen zijn dat aan deze zijde van het graf een gedachtenis zal achterlaten.' Ik zei: 'is dit zo in de natuur, zie daartegenover de Heere Jezus, in Zijn volheid en algenoegzaamheid en dierbaarheid.' Dan stelde ik tevens dat, zo wij nooit in doodsgevaar hebben verkeerd, wij ook geen Redder van de dood kennen. Als ik zo iemand voorstelde en zei: 'dit is uw redder en hij van geen nood of redding wist, hij zou toch immers dienaangaande niet de minste betrekking op die persoon hebben. 'Zo', zei ik, 'is het nu ook met die dierbare Heere Jezus.' Na dit tussenvoegsel tot mijn verhaal teruggekeerd.

O, wat mocht ik in de nabijheid en de gemeenschap Gods verkeren. Ik smolt onder de uitlating Zijner liefde, was onbekwaam voor de wereld. Ik dacht dat ik op aarde niet lang meer zou blijven, maar dat de Heere mij spoedig in Zijn heerlijkheid zou opnemen. Hierover sprak ik ook tegen mijn vrienden. Ik zei: *'Als het koren rijp is, wordt het binnengehaald.'* Ik dacht klaar te zijn, om als een schoofje in de hemelse korenschuur te worden ingezameld. Maar 's Heeren gedachten waren hoger dan mijn gedachten, zoals het in het volgende blijken zal. Nochtans, door de zalige nabijheid en het liefelijk verkeer, de liefelijke omgang met de Heere Jezus, was het mijn ziel zalig. Ik mocht met de bruid in het Hooglied uitdrukken: *'Lieve Jezus, Gij zijt mij als een bundeltje mirre dat tussen mijn borsten vernacht.'* Zo stond ik met Hem op en ging ik met Hem naar bed. Wat was het mijn ziel een zalige tijd. Ik telde de dagen, ik dacht zo maar gelijk Elia met een wagen in de hemel opgenomen te zullen worden.

Dominee Siemense, die ik in die tijd ontmoette toen ik zo zalig mocht verkeren, zei tegen mij: *'Capelle, Capelle, wat zal dat nog eens weer bij u veranderen, als de zonden in uw hart weer levendig zullen worden.'* Hij deelde mij daar iets van mee, waarop ik hem verzocht en zei: *'Och dominee, houd toch stil, want er gaat een zwaard door mijn ziel heen'*, omdat ik hoorde dat ik weer zou zondigen of zonden gewaarworden. Zo teer lag het in mijn ziel en zo smartelijk en godonterend had ik de zonden leren kennen; en daarbij dacht ik dat ze met wortel en tak waren uitgeroeid. Enige tijd daarna hem weer ontmoetende - het begon al een weinig anders te worden - gaf hij mij de volgende lering.

Hij vroeg mij of ik in de natuur de zon wel eens had zien opgaan en of het mijn aandacht dan had getrokken, als de zon opkomt en wij in de schaduw staan, hoe groot wij dan zijn. Als wij dan voortgaan, zei hij, is het alsof wij over een rivier heen stappen. Maar hoe hoger de zon komt, hoe kleiner onze schaduw wordt, totdat zij eindelijk boven ons hoofd staat en dan is onze schaduw weg. Evenzo, zei hij, is het met de Zon der gerechtigheid, de Heere Jezus Christus. Eerst menen wij zo de hemel in te stappen, daarna leren wij er niet in te kunnen kruipen.

Van deze les heeft het de Heere beliefd mij, onwaardige, in het vervolg een weinig te leren door vrije soevereine genade, alhoewel het voor mijn ziel een zalige tijd was.

Ik leefde in die gemeenschap een korte tijd voort, doch niet in die dadelijkheid als in de eerste dagen. Ook beliefde het de Heere mij in die tijd op mijn afgelegde weg terug te leiden. Hoe ik door Zijn alvermogen gearresteerd en in mijn zondeloop gestuit was. Hoe de weg voor mij ontsloten en het middel buiten mijzelf ontdekt en de belofte mij gegeven was. Ja, zo werd ik teruggeleid, dat al het mijne niet in aanmerking was gekomen, en bij hetgeen de Heere gewerkt had, werd ik levendig teruggeleid hoe ik de Heere Jezus niet kennende kende. Niet zoals ik Hem nu had leren kennen, als mijn Tussentreder en Vrijspraak, maar in Zijn aanbiddelijke eigenschappen, waarin ik Hem had leren kennen en ik Hem liefhad. Hoewel ik dat in die tijd niet kon bezien, noch vasthouden, dan bij ogenblikken in de vrucht, en dat waren meest kleine ogenblikken.

Waar ik was, sprak ik over hetgeen ik had ondervonden en hoe het gebeurd was; over de vreselijkheid van de zonden, hoe ik Jezus had leren kennen in Zijn dierbaarheid en beminnenswaardigheid, over de heiligheid en rechtvaardigheid Gods, over Zijn alwetendheid. Daar ging in die tijd niemand ongemoeid of ongewaarschuwd bij mij vandaan, uit diep medelijden en het gewicht van de eeuwigheid. Och, mijn lieve vrienden, ik dacht dat ik klaar was, maar wist niet dat ik nog beginnen moest. Ik dacht aan het einde van de weg te wezen, maar wist toen niet dat ik er mijn voeten pas op gezet had. Wij zijn zo blind in 's Heeren wegen, en door onkunde wordt dit in onze kommervolle en donkere dagen bijna overal geleerd. Nee, als wij in Christus een nieuw schepsel worden door het geloof, zetten we pas met medeweten onze eerste stap op de weg des levens. O, let daar toch op, want als u meent dat u buiten Christus en met een openstaande schuld op de weg zijt, dan houdt uw bekommering op en zult u, als God het niet verhoedt in de zonde sterven.

De eerste inbreuk in mijn ziel was de volgende.

Mijn vrienden, wij moesten een molenroede maken en zouden dat stuk hout zagen. Daaraan bezig zijnde met een scherpe, pas gevijlde kraanzaag, zaagden wij opeens in volle gang op een spijker. Doordat ik enigszins verschrok, of hoe het zij, ik gebruikte ijdel Gods heilige Naam, hoewel ik niet weet of ik het dadelijk uitdrukte of dat het in mijn hart was, maar het was of ik door de grond heenakte. Ik liep van mijn werk af, kon niet anders roepen dan: Wat zal er nu met mij gebeuren? Doch ik moest weer aan mijn werk. O, wat was ik bitter bedroefd, ik wist geen raad, temeer daar mijn zielsvijand dadelijk ook zijn vurige pijlen op mij afschoot, dat zo iets in geen bekeerd mens kon voorvallen, dat het geen recht werk was bij mij. Na het beëindigen van mijn werk zocht ik het verborgene, stortte mijn bittere klachten voor het aangezicht des Heeren uit, waarop de Heere mij voorkwam met deze woorden: *'Ik zal helpen en redden.'* Ik dacht nu te zorgen dat het mij niet meer zou gebeuren.

Daarna kwam er een man op het dorp met een draaiorgel, en wat deed er in mij op? Hoe harder die man zijn wereldse deunen speelde, nog harder gingen die in mijn hart zingen. O, nu wist ik het niet meer, in plaats van heilig te leven en de Heere te dienen en te vrezen, was ik de wereld gelijk. Ik had het wel uit mijn hart vandaan willen halen en riep uit: *'O God, wat zal er nu met mij gebeuren?'* want dat sloeg mij geheel terneer.

Daarop zei mijn baas vloekend tegen een zeer oude knecht, H. B., dat het werk niet goed ging, evenwel onschuldig. Ik sprak mijn baas over zijn vloeken aan, waarop hij in een vloed van vloeken tegen mij uitvoer en zei: *'Jij hier en daar, fijne dweper, ben je hier gekomen om mij het vloeken af te leren? Hiernamaals mag je over mij triomferen, maar hier niet.'* Ik zei nog dat als hij niet bekeerd werd, het volk dat hier verdrukt en versmaad wordt, dat zeker eenmaal doen zou.

Daarop werd ik hevig aangevallen, dat al die vloeken voor mijn rekening waren, daar was ik de oorzaak van en nu zou ik mijn werk kwijtraken en dan arm worden, zodat het kenbaar was, dat God tegen mij was. Dit veroorzaakte bij mij allerhande aanvallen en bestrijdingen, en onder dit alles raakte ik die lieve gemeenschap met God kwijt. O, wat zou er van mij worden? Ik dacht heilig voor God te leven, en wat er nu in mij opdeed was alles het tegenovergestelde.

In die tijd dat ik zo moedeloos daarheen ging, viel ik voor God neer op mijn knieën en zei: *'O God, wat zal er nog van mij worden? Ik zal nog wederkeren met de gewassen zeug tot de wenteling in het slijk, en met de hond tot zijn eigen uitbraaksel.'* Waarop het dat lieve hoogwaardige Wezen behaagde, in deze moedeloze toestand dadelijk tot mij, arm mismoedig schepsel, af te komen met de woorden uit Maleachi 3:6: *'Ik, de Heere, word niet veranderd; daarom zijt gij, o kinderen Jakobs, niet verteed'*, waaronder ik zeer verootmoedigd werd voor 's Heeren aangezicht. Het was of ik er met de vinger op gewezen werd, dat de grond van mijn zaligheid alleen lag in die trouw en onveranderlijkheid Gods; voor mij was dit op dat ogenblik als een hart onder de riem. Het was als een vingerwijzing en ik teerde hier weer een poosje op voort.

Het was mij of het licht buiten mijzelf een klein weinigje helderder was opgegaan, waarvan mijn ziel, als ik een weinig buiten mijzelf mocht zien, enige vrucht had, doch het was geen bijblijvende zaak in mij. Mijn zoeken was om heilig voor God te leven, niet zozeer om God daarmee te bevredigen of te bewegen, of om mijn ziel en God daardoor te voldoen als voor dezen. Nee, dat was wel anders bij mij geworden, het lag op de bodem van mijn hart dat het afgehandeld was, dat Jezus, mijn lieve, schuldovernemende Borg, dat van en voor mij had op- en overgenomen. Nee, o nee, het was dat God het waardig was, wantik had Zijn heilige wet lief gekregen, omdat de liefde Gods in mijn hart was uitgestort. En daarom zocht ik heilig te leven, of naar heiligmaking, maar zocht dat in mijzelf, hoewel ik er niets van zag of wist, want de ondervinding heeft mij door Gods vrije, soevereine genade er een weinig van geleerd, dat wij in de dadelijkheid er net zoveel van weten als God naar Zijn vrije bedeling ons een heilige of geheiligde wetenschap ervan belieft te geven, anders slaan wij mis. Hoewel wij in alles steil en diep afhankelijk blijven en de beoefening altijd maar een beginsel is. Nu, de keus, de lust en de behoefte mijner ziel was om heilig te leven en ik dacht een beter mens te worden, doch dit was voor mij, arm onwaardig schepsel, de les op de school van de Heere Jezus niet.

6. Nadere daad

De Heere had wel eens tot mij gezegd: *'Ik moet wassen en gij minder worden'*, en daar zei dan mijn ziel, om het zo eens uit te drukken, wel *ja en amen* op, nochtans verstond ik dit

niet. Maar o, hoe heiliger ik zocht te worden, hoe meer ik aan mijn onheiligheid ontdekt werd, hoewel bewaard voor uitbrekende daden. Het zat van binnen vol allerhande zondige gedachten en zondige dromen, zodat ik niet wist wat er van mij worden zou. Dan was het wel mijn klacht in het verborgen vanwege mijn zonden, een verfoeien van mijzelf, smekende dat de Heere Jezus ze toch met wortel en tak mocht wegnemen en uitroeien, pleitend op Zijn Goddelijke almacht, dat Hij dat alleen doen kon. Dat Hij had te spreken en het is er, te gebieden en het staat er. Dan greep ik soms weer een weinig moed, maar och, mijn lieve vrienden, ik wist geen raad vanwege hetgeen zich in mij openbaarde; dan zocht ik het hier dan daar. Als ik op mijn knieën lag, om mijn hart uit te storten, dan was het of de hele wereld in mijn hart kwam. Dan gebeurde het ook wel dat vanwege hetgeen zich in mij openbaarde, ik mij kreeg te verfoeien in stof en as. Ik raakte onder alles zo in het veroordelen van mijzelf, dat ik ten einde raad raakte.

Maar o, wat gebeurde mij, arm diep onwaardige? Daar beliefde en behaagde het de *Heere Zichzelf nog een weinig nader en klaarder in mij te openbaren*, hoe dat Hij mij van de Vader was gegeven tot wijsheid, rechtvaardigmaking, heiligmaking en volkomen verlossing. Amen, zei mijn ziel, tot wijsheid, tot rechtvaardigmaking, tot heiligmaking en tot volkomen verlossing O, het was bewonderenswaardig. Nu werd ik als met alles er buiten gezet. Ik heb dit maar zo eenvoudig uitgedrukt, zoals men een kopje buiten een schoteltje zet, om een natuurlijke uitdrukking te gebruiken, zodat ik zei: *'Wel, lieve dierbare Heere Jezus, dan heb ik er niets meer aan te doen, dat zijt Gij alles voor mij geworden; dan heb ik U als een Gift tot alles ontvangen.'* Zo had ik, arme, verlorene in mijzelf, alles in de dadelijkheid in mijn lieve Borg en Zaligmaker, en niets in mijzelf. Het kan niet begrepen worden wat dat is, als wij het niet ondervinden. Ik lag er buiten en, o onbegrijpelijk wonder, er geheel binnen.

Lieve kinderen Gods, wat is het dan toch zalig. Als we daarin bleven liggen, dan hadden we de hemel op aarde. Maar dan waren we voor de aarde niet meer bekwaam. Nu, ik wilde daar o zo graag blijven liggen, maar wij zijn dwazen, want zo onder deze liefdevolle uitlating komt een aardse gedachte in mijn hart, of een beweging van dezelve, zodat ik een gevoel had, dat ik er weer in kwam. O, wat ligt dat werk Gods toch teer. Hierop begon ik luid te roepen: *Bemuur mij, bemuur mij!* Alsof ik zeggen wilde: o lieve Jezus, zet toch door Uzelf rondom mij heen een muur op, dat ik zo met alles in U mag blijven; maar ook toen lag ik er weer buiten. Daarop kwam de Heere mij dadelijk voor, dat ik Hem moest volgen, door bezaaide en onbezaaide wegen, waar ik dadelijk weer mee tot de Heere kreeg te keren met deze woorden: *'O Heere Jezus, om U in bezaaide wegen te volgen, dan heb ik mijn vlees nog mee, maar in onbezaaide wegen, daar heb ik alles tegen, daar wil mijn vlees niet aan.'* Daarop kwam de Heere mij andermaal voor met de woorden uit Mattheus 27:32, dat Simon van Cyréne werd gedwongen om het kruis te dragen. Toen werd ik als in de plaats van Simon van Cyréne gezet. O wat kreeg ik toen een behoefte aan Jezus, dat Hij mij dan gewillig maken mocht om Hem te volgen waarheen Zijn weg dan gaan mocht, ook in kruis en druk.

Zo was dat lieve licht weer een weinigje verder opgegaan buiten mijzelf en aan mijn ziel toegepast. Maar dit zou ik hier nog weer tussen moeten zetten, dat gevoel ik. Och, mocht de Heere het soms nog voor deze of gene believen te gebruiken, al was het na mijn dood, tot Zijn eer. Och, vrienden, wij zijn hier niet zo spoedig klaar. Waar wij denken klaar te zijn moeten wij pas beginnen. Bij elke weldaad die God door Zijn lieve Geest ons schenkt in de kennis van God en onszelf, en deze aan ons hart heiligt, staan wij als de vrucht voorbij is verlegen, of handen- en voetenloos, om er een recht gebruik van te maken. Het

is genade, het ligt in de trouw van God. Die bewaart dat voor Zijn volk, en geeft dat op Zijn eigen tijd weer terug. Zo moeten wij door Zijn genade en lieve Geest, door onthouding en ontdekking geleerd worden dat de weldaden onze grond niet kunnen zijn voor de eeuwigheid. De Heere beware Zijn arme volk om niet het ene te krijgen en het andere er maar bij te nemen: *'Gij zult niet stelen.'*

Nu, mijn vrienden, wat had mijn ziel een zalige vrucht ontvangen. Jezus was alles voor mij geworden en mij tot alles gegeven, ook tot heiligmaking. Nu dacht ik zeker dat ik klaar was, dat ik goed bekeerd was. Ik sprak veel uit de weldaden en Wie Jezus was voor mij, hel- en vloekwaardig schepsel. Ik was daar bij ogenblikken onder vernederd en vertederd. O, wat een betrekking en wat een liefde gevoelde ik in mijn hart en wat prees ik die lieve dierbare Heere Jezus. Ik wenste wel dat mijn arme medereizigers naar die grote eeuwigheid, die ook zo'n arme, kostelijke, onsterfelijke ziel hebben, mede mochten ondervinden hoe zalig en wat een rijkdom het is Jezus tot ons Deel te hebben. Mijn ziel leefde. Wat stond de wereld op een lage prijs, geen speldenknop waardig.

7. Hoe ik dacht te moeten gaan preken

Maar och, wat kwam er nu in mij op? Er kwam in mijn hart dat ik het Evangelie moest gaan prediken; het was of ik alle mensen op mijn hart kreeg gebonden en daarbij zo'n begeerte tot dat werk, zodat ik dit haast wel in het open veld wilde gaan doen. Dat ging zover, dat ik dacht dat de Heere mij daartoe geroepen had. Hiermee kreeg ik zoveel te doen, dat ik het niet kwijt kon en er gedurig mee bezig was. Ja, dat ging zover, dat ik overdag mijn werk deed en 's nachts niet ging slapen, of zeer weinig, en ik mij met deze dingen bezighield, aan de Heere vragende of dit Zijn weg voor mij was. Dat Hij mij dan maar bekwaamheid mocht schenken, en als het Zijn weg niet was, dat de Heere het dan toch uit mijn hart weg mocht nemen.

Op een avond had ik mijn knieën gebogen en was het of mij een licht omscheen. Zoiets had ik onder alles nog nooit ervaren; hier raakte ik zeer onder aangedaan. Er kwam in mijn hart dat dit een teken was tot dat werk, dat de Heere mij tot iets bijzonders wilde gebruiken. Dit werkte een grote behoefte in mij, dat het de Heere dan mocht believen dit mij bekend te maken. De daaropvolgende avond, nadat ik thuisgekomen was en mijn knieën gebogen had, en hieromtrent de Heere had gevraagd en in overdenking neerzat, was het weer als de vorige avond. Daar zag ik en omscheen mij dat licht weer. Ik dacht dat het in mijn woning te zien was, waaronder ik wonderlijk veranderde van mijn hoofd tot mijn voeten; waarna ik op mijn knieën viel, roepende tot de Heere dat Hij mijn blindheid kende en of het Hem believen mocht het mij arm, diep onwaardig schepsel toch bekend te maken.

Er kwam opnieuw in mijn hart, *dat ik het Evangelie moest gaan prediken*. Daarop viel als een bezwaar mijn onbekwaamheid in mijn gemoed en ik zei: *'Als ik dat moet gaan doen, Heere, geef mij dan toch de bekwaamheid.'* Dit vloede, van achteren gezien, meer voort uit mijn vrees dan wel uit het dadelijk besef van mijn onbekwaamheid. Daar mijn hart nog onder de indrukken van de weldaden aan mij bewezen verkeerde, handelde ik met wie ik ontmoette en met wie ik werkte over de belangen van de eeuwigheid.

Zo ik hiervoor heb aangetekend, was het of ik erop gewezen werd, dat de Heere mij die bekwaamheid reeds had gegeven. Doch hierop viel er een grote vrees in mijn hart, want daarbij kreeg ik te bedenken: *als het eens niet van de Heere was?* Ik koos liever te sterven, dan zulk werk buiten God te doen en al mijn leven te zondigen.

Hierop ging ik eens naar dominee Siemense, aan wie ik openbaarde wat er in mij omging en wat er geschied was. Nadat ik enige woorden met hem gesproken had, verzocht hij mij met hem de knieën te buigen voor de Heere. Hij vroeg de Heere om raad en legde alle zaken voor het aangezicht des Heeren neer. Hij sprak met mij, opgestaan zijnde, als een getrouw en voorzichtig man, hoe het met een ziel zijn kan. Hij deelde mij mee, hoe de vorst der duisternis zich soms onder Gods toelating vertoont als een engel des lichts. Hetgeen ik hem meedeelde scheen bij hem twijfel te wekken, en hij vroeg ook de Heere in dezen, om mij te wijzen wat 's Heeren weg voor mij mocht zijn.

Hij stelde mij voor al de moeilijkheden, de lasten, de versmaadheden, die een getrouw leraar had te verduren.

Doch bij dit alles raakte ik de zaak niet kwijt. De werkzaamheden bleven toenemen. Het was wonderlijk, aan zo'n ongeleerde, diep onkundige als ik was. Het scheen alsof het de weg was, hoewel er altijd enige vrees in mij bleef, en ik dan wel in oprechtheid mijn behoefte voor de Heere bracht, dat Hij mij in dezen Zijn wil en weg mocht bekendmaken, maar de aandrang tot dat werk raakte ik niet kwijt. Het was mij niet te doen om een gemakkelijk en lui leven te hebben en vrij van werken te zijn, maar om de belangen en het gewicht van de eeuwigheid, omdat ik had ondervonden wat het zou zijn onbekeerd te sterven.

Ik sprak andermaal dominee Siemense, die mij zei de weg te beproeven. Ik moest mij dan bij aanvang gaan oefenen. Daartoe kreeg ik de *Kern der christelijke leer* van A. Francken. En dan was er verder een weg geopend om kosteloos te studeren, dat van *de Gemeenten onder het Kruis* uitging; of die daar van elders toe bijdroegen weet ik niet. Daar zou dan een weg voor mij gezocht moeten worden, en moest ik daar heen voor een tijd; ik wist niet hoe lang. Nu kwam het op mijn vrouw en kind aan, want ik was geheel onbemiddeld. Ik besloot mijn vrouw, die toen bij haar ouders was, omdat ze op het dorp niet best kon wennen, een briefje te schrijven en haar met mijn voornemen bekend te maken; om die dan zolang bij haar ouders te laten, want ik dacht dat het toch zolang niet zou duren.

Zo schreef ik mijn vrouw dan een brief. Toen die brief weg was, begon ik te denken dat het er nu op aan zou komen, hetwelk mijn vrees zeer vermeerderde. Dit dreef mij voortdurend tot de Heere uit. O, als het toch 's Heeren weg niet was, dat het Hem dan toch believen mocht het af te breken. Daartoe pleitende op Zijn almacht, en dat de Heere het dan mocht doen om Zijns groten Naams wil.

8. De brief van Jeneson

Hierop ontving ik een brief van mijn vrouw, en daarbij ingesloten een brief van een mij in die tijd onbekende vriend. De brief was van de volgende inhoud:

"Uw brief van de 17e dezer door 's Heeren goedheid ontvangen, met grote verwondering, daar ik uit uw brief een hoogst gewichtige toestand verneem, daar u mij mededeelt, dat u in vol vertrouwen op de Heere en door de Heilige Geest tot mij uw letteren richt, om mij een gewichtige zaak bekend te maken. Dat u uit uw werkkring opgeroepen wordt tot een gewichtige betrekking en wel om te arbeiden in 's Heeren wijngaard. Nu is de vraag of zulks van de Heere is, daar wij zulks wel nauw hebben te onderzoeken, daar de Heere doorgaans een weg houdt, waar de mens niet heen wil. Dat hebben wij gezien in Gods Woord, in een Mozes die maar volhield met de Heere tegen te komen, want nog moest hij zeggen: ik ben geen man wel ter tale. Dat vinden we in Jona en Jeremia en in zovele anderen. Want zo het eens 's Heeren werk niet mocht zijn, de Heere zal ons gewisselijk tegenkomen

en doen ondervinden dat gij uw eigen weg zijt gelopen. Vele voorbeelden zijn daar reeds van geweest, doch mocht zulks de weg des Heeren zijn, dan geen nood, maar op 's Heeren tijd gewacht. Want niet tevergeefs zegt de Heere: *'Niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijn Geest zal het geschieden.'* En die geloven zullen niet haasten, en daarom afgewacht op 's Heeren tijd en niet eerder. Wij hebben wel toe te zien of we niet door onze eigen geest worden gedreven, en dan kan er bij u wel een ijver bestaan, omdat zulks uw begeerte is geworden om de Heere aan te prijzen, maar twijfel of zulks wel zal moeten geschieden om als leraar te worden opgeleid. Want ik geloof: wie de Heere bekeert, die is reeds begerig om het Evangelie te verkondigen en dat kan hij onder het werk doen, waar de Heere hem in geplaatst heeft, en moet zulks ook doen, maar waarin hij reeds spoedig nalatig is of wordt. Zelfs in zijn huisgezin kan hij prediken. En dat u gevoelt dat u spoedig tot die zaak bekwaam zult zijn, uw gevoel kan u bedriegen. Ik hoop dat u niet met vlees en bloed zult te rade gaan, maar dat u eerst tot de Heere toevlucht zult nemen. En dan wel niet te veel acht slaan op uw eigen begeerte, maar alleen de Heere laten antwoorden en wachten waar Hij u Zelf brengt.

Nu schrijft gij mij of ik liefde voor uw Heere heb, Die Zich aan u heeft geopenbaard; maar zou het mijn keus zijn dat ik zulks mocht geloven? Mocht het zijn dat wij tezamen in hart en ziel de Heere mochten belijden en onze knieën zo tezamen voor Hem buigen. Het zou groot zijn, maar de Heere zou ook alleen de eer toekomen. Nu hoop ik dat wij elkander spoedig mogen ontmoeten om de Heere samen in den gebede aan te roepen. U schrijft of vader en moeder mij dan die tijd willen houden. Ik geloof niet dat zulks de weg is, want zo de Heere ons in een weg plaatst, zullen wij het zure met het zoete moeten dragen, want daarin kan Gods Koninkrijk opgebouwd worden. Ook denkt gij dat het zolang niet zal duren. Laat ons de Heere niet vooruitlopen. En met recht, zo te werken zouden wij de Heere vooruitlopen. Zo hoop ik dat gij die arbeid nog niet aanvaardt, maar blijft in datgene waar de Heere u in geroepen heeft. Want om uit de hand van mensen te leven is niet gemakkelijk, want het blijven toch maar mensen. Ik geloof dat dominee Siemense die weg ook niet goed zal keuren. En is het in de weg des Heeren, dan zou hierin uw geloof eerst beproefd worden, Want dan zal daarin uw geloof versterkt worden. Dus hoop ik dat u voorzichtig zult zijn om niet buiten de Heere te werken. De Heere geve u daartoe Zijn nabijheid en schenke u Zijn Heilige Geest, en zij u genadig, hopende dat u deze in gezondheid zult ontvangen, zo wij allen ook door 's Heeren goedheid zijn.

Jeneson

Deze brief ontvangen en gelezen hebbende, kwam hij mij voor als een antwoord, dat het 's Heeren weg zeker niet zou zijn, en vroeg ik, als het 's Heeren weg niet was, uit een tere vreze, of de Heere mij dan toch wilde bewaren. Daarop was het een weinig stil, maar daarna kreeg ik zulke aanvallen dat ik de Heere tegen zou krijgen, omdat ik Zijn weg tegenstond.

Terwijl ik 's avonds thuis zat, zag ik weer dat licht. Mijn vrouw die bij mij in huis was zag het niet, doch daar ik er geheel van veranderde, merkte zij op dat er iets bij mij plaatshad, waaruit ik opmaakte dat het toch de weg zou zijn. Waarop ik de Heere als een teken stelde, en zei: *'Och Heere, Gij weet dat ik dat licht als het van U is altijd maar eens zie. Als dat nu van U is, laat ik het dan nu voor de tweede maal zien. Dan zal ik geloven dat het Uw weg en werk in mij is.'* Mijn geliefde vrienden, nauwelijks had ik dit verzoek gedaan, of daar scheen dat licht voor de tweede maal zoals ik het nog niet had gezien.

Mogelijk zult gij denken: welk licht zou dat geweest zijn? Het was als het laatste van een lichtstraal. Hoe ik hierdoor getroffen werd, kan ik niet beschrijven. Ik viel voor de Heere op mijn knieën. *O, als het Zijn weg was, dat Hij mij dan mocht geven, dat ik 's Heeren weg mocht gaan en Zijn wil doen, ook ondanks de bekentenis van mijn dwaasheid en blindheid en onbekwaamheid.* Hierop ging ik weer naar dominee Siemense, die mij ook kwam te wijzen op wat er soms kon gebeuren en op de listen van de duivel. Toen ik tot het besluit kwam het niet te doen, was er vrees die mij als een schip op de baren deed heen en weer slingeren.

Hierop kreeg ik een brief van de mij toen onbekende vriend, dienende als antwoord op enige letteren die ik hem had gezonden na de ontvangst van de eerste brief.

Brielle, 14 juni

Uw letteren zijn op 23 april mij geworden. Gaarne had ik u wel eerder willen schrijven, maar werd door een en ander verhinderd. Door 's Heeren goedheid heeft Hij mij gezondheid en alles wat ik nodig had geschonken; de Heere geve u ook zulks, en al Zijn kinderen. Het is een voorrecht zulks te mogen ondervinden, daar wij dat alles verbeurd hebben om der zonden schuld, en dat nu nog zo dagelijks. De Heere is lankmoedig in alle deze, dat zullen zij allen ondervinden die de blinde ogen zijn geopend. O, het is zulk een genade zulks te ondervinden. Wat onderscheidt ons van zovelen onzer natuurgelovigen, waar de Heere nog niet naar omgezien heeft, daar wij toch van hetzelfde maaksel zijn. Uit vrije genade heeft de Heere op zulke ellendige schepselen willen nederzien, en dat is dan ook niet omdat wij het beter gemaakt hebben. O nee, wij allen zijn afgeweken en hebben tegen God gezondigd.

Het was mij aangenaam uw brief te ontvangen, en daaruit te vernemen dat de raad, die de Heere mij met de pen liet schrijven, u welkom was. De Heere geve dan ook verder Zijn zegen tot bijblijven in die zaak, want och, wij bedoelen zo licht onszelf, waar wij dat zelf niet eens zien kunnen. Daarom, het is zo zalig maar achter de Heere te gaan en dat is ook de veiligste weg. Ik heb ook kennis aan die weg, want zodra de Heere een zondaar bekeert, zou hij wel willen dat alle mensen die weg uitgingen. Maar later leert hij anders zien, en krijgt dan nog meer met zichzelf te doen, daar hij eerst meent de Heere te dienen, maar later leert hij dat de Heere hem moet dienen. Want als hij achteruitgaat en zichzelf eerst leert kennen, o, dan keren de zaken om, en nog eens, om ook daar op die weg wat te leren en dan nog te ondervinden dat hij niet leren wil en niet leren kan. Ik heb wel eens horen zeggen, dat het wat is om die grote A te leren, en ik moet het voor mijzelf ook getuigen.

U heeft mij dan ook nog willen bekendmaken aangaande uw vak, waar de Heere u in geplaatst heeft en daarbij nog de zegen geeft, dat gij met uw gezin er van bestaan kunt. Hij schenke u dan daartoe de kracht. Dus waar de Heere ons in plaatst, daar moeten wij blijven, tenzij de Heere ons tot iets anders roept, maar ook niet eerder. En wel voorzichtig zijn op onze gedachten, of op onze begeerten, want wij zouden gewisselijk het ongenoegen Gods ondervinden; en daar wij geroepen worden, waar het ook is, in welke kring God ons plaatst, het Evangelie verkondigen. Mocht dat nu gevonden worden, want wat een nalatigheid is er al in dezen. Maar waar de Geest des Heeren is, daar is vrijheid, want de Geest des Heeren is vaardig. Maar het tegenovergestelde zal hij maar al te veel ondervinden;

en och, als er niets meer van het zijne te vinden is, dat de Heere alleen het leven schenkt, dan begint het voorwerp iets, dat zeer klein is, van vrije genade te kennen. Nu, de Heere schenke u genade. Hij zij uw Voor- en Achtertocht, en lere u Hem maar veel achteraan te kleven.

Groet uw vrouw en allen die Sion beminnen, en zijt de Heere steeds aanbevolen. Blijf met alle achting, uw vriend T. M. Jeneson

Deze en andere zaken beliefte de Heere te gebruiken en zover dienstbaar te maken, dat ik de zaak om predikant te worden voor die tijd kwijt mocht raken. Hoewel het zo nu en dan nog wel eens boven kwam, waar ik hierna de vrucht van heb ondervonden tot schuld en diepe beschaming.

Onder alles was het de behoefte van mijn ziel Gods weg te gaan en Zijn wil te doen. Doch onder en met alles was ik weer zeer ver van het plaatsje, waar de Heere mij, voor zover het was, gebracht had, doch ik bemerkte het toen nog zo niet. Daar ik uit hetgeen ik had ondervonden nogal veel sprak, ook uit de noodzakelijkheid van bekeerd te worden, dacht ik dat ik klaar was. Maar och, hoe jammerlijk blind zijn wij. Wij zijn van gisteren en weten niets. Hierna begon ik zo ongemerkt mijn ijver meer kwijt te raken, en kwam ook de verdorvenheid van mijn hart meer openbaar. Aanvallen van de vijand, dat ik nog bedrogen zou uitkorren, want als het recht werk was, zou het anders met mij zijn. Wat mij veel in onderzoek bracht, en dan soms de Heere voorstelde, dat het Hem toch bekend was, wat Hij aan mijn ziel gedaan had en ik daar weer moed uit schepte. Maar ik kon er mij niet mee op de been houden. Och, s Heeren wegen en handelingen zijn niet te vatten voor de arme zondaar.

Ik heb gezegd dat ik dacht dat ik klaar was. Maar o, wat valt het arme schepsel zijn eigen werk uit de hand. En 's Heeren weg ligt toch in het heiligdom, Die de blinden leidt in wegen die ze niet gekend hebben, en op paden die ze niet hebben geweten, en wat de Heere de een van voren leert, leert Hij de ander van achter. O, die grote Koning, Die toch weet welk maaksel wij zijn, en was het niet dat Hij had beloofd: *Ik zal maken dat hun werk in waarheid is*, wat zou er van terechtkomen?

9. Vertrek naar Rotterdam, 1863

Mijn vrouw, die het op het dorp in het geheel niet kon wennen, en daarom veel bij haar ouders in Den Briel was, zette mij gedurig aan Nieuwerkerk te verlaten, daar ik op een andere plaats net zo goed mijn brood kon verdienen als daar. Ik begon door haar aanhouden daar gehoor aan te geven, omdat het voor mij ook niet aangenaam was dat zij zoveel weg was, en zich bijna met niemand bemoeide. Hoewel ik in de voorbijgegane tijd er weinig hinder van had gehad, omdat ik veel meer met God en mijn zielstoestand te doen had en werkzaam was. Doch ik droeg wel de vrees om dat ik uit de weg zou lopen, want ik had mijn brood, en was omwille van mijn werk bij de mensen geacht, omdat ik mijn plicht deed en door 's Heeren goedheid het werk dat mij voorkwam aan de molens kon verrichten. Evenwel beproefde ik door haar aanhouden de weg.

Ik schreef om werk naar een baas te Rotterdam, wat spoedig voor elkaar was, die man had mij hoe eerder hoe liever. Nu zou het erop aankomen. Ik bracht het wel voor de Heere, maar mijn vrouw overwon mij, en ik besloot Nieuwerkerk te verlaten, hoewel ik daarna veel en lang heb geloofd mijn eigen weg gegaan te zijn, hoewel niet buiten de beschikking Gods. Ik heb hiervan de bittere vruchten moeten ondervinden.

Ik kwam in moeite met mijn baas; die wilde mij niet laten gaan, en te Rotterdam had ik mijn woord gegeven. Daar ik als werkman bij de week werkte, wilde mijn baas mij niet eerder laten gaan. Doch de tijd kwam, mijn huisraad werd geladen en mijn vrouw vertrok,

om per boot naar Rotterdam en verder met alles naar Den Briel te gaan, waar zij zou blijven totdat ik te Rotterdam was en een geschikte woning had. Ik bleef bij mijn baas, daar ik Rotterdam wat uitstelde. Ik was werkzaam aan de watermolen in Schouwen toen ik bericht kreeg, dat mijn nieuwe baas mij niet langer kon missen en mij verwachtte, maar waar ik was wilde men mij niet laten gaan, waarop ik ten laatste besloot toch te gaan.

Op een maandagmorgen ging ik in plaats van naar mijn werk op de stoomboot en vertrok naar Rotterdam. Dit had, zo ik later vernam, een hele opspraak verwekt, hoewel mijn vrienden zeer goed wisten hoe alles gesteld was; doch ik had niet goed gehandeld, gaande mijn eigen weg. Dat heeft mij veel gekost, want nu had ik mijn weg bedorven. O, de zonde, de zonde! Kinderen Gods, de wereld ziet aan wat voor ogen is, die weet niet wat in het verborgen wordt afgehandeld. Het was of alles tegen mij was, want de Heere komt de zonde bezoeken, en de zielensmart die wij onszelf door de zonde berokkenen moeten gij en ik in het verborgen tussen God en onze ziel afmaken. Als het de Heere belieft, hoop ik hiervan nog iets mee te delen.

Ik was dan te Rotterdam bij mijn nieuwe baas gekomen, doch daar er dadelijk geen woonhuis voor mij was dat een weinig geschikt en in de nabijheid van mijn werk was, moest ik tijdelijk in een logement als kostganger verblijven, hoewel ik daar zeer tegen opzag. Daar kwam ik onder een aantal ruwe goddeloze mensen, ik geloof uitwendig van het ergste slag, in vloeken en ijdel levende, etende en drinkende als beesten. Zo waren alle kostgangers. Hieronder had ik het niet gemakkelijk. Het duurde zeer kort, of daar werd ik zelf de oorzaak van, omdat ik mijn eigen weg gegaan was. Door het veroordelen en de beschuldigingen van mijn consciëntie had ik geen vrijmoedigheid om te spreken. Al deze ijdelheden moest ik stilzwijgend zien en horen. God was zo goed en gaf mij, diep onwaardige, nog die gunst, dat ik in hen doen een tegenzin behield. Hoewel ik niet sprak, nochtans in alles openbaar werd dat ik haatte wat zij beminden; hetgeen hun leven was, was mij de dood geworden. In de eerste dagen lieten zij mij ongemoeid en hoewel ik in dezelfde kamer met hen verkeerde, nochtans als het tijd was om te eten zaten zij allen bij elkander aan een tafel, doch ik werd, wel in dezelfde kamer, afzonderlijk gezet, wat mij onder alles zeer opmerkelijk voorkwam, en ik dacht: dat was nog een blijk van Gods gunst.

Zo was ik dan mijn werk bij mijn nieuwe baas begonnen. Het was alles vreemd, alle knechten natuurlijke mensen op één na; dat was een godsdienstig man, en die betoonde mij in het eerst alle vriendschap. Doch voor zover ik een klein weinigje kennis had gekregen, bespeurde ik al spoedig dat ik met die man niet overeenstemde. Het was een man die zei dat hij Jezus zo liefhad, maar ik merkte dat hij niet wist dat hij een hater Gods was; het was alles liefde. Ik weet nog, alsof ik het hem pas hoorde zeggen, toen ik met hem werkte en zuchtende was vanwege het gemis van Gods zalige gemeenschap, onder de indrukken van mijn eigen schuld, en met hem in gesprek kwam over wie de mens was en Wie God was, en hem erbij bepaalde dat God de schuldige niet onschuldig kon houden, dat die arme man mij zeer liefelijk antwoordde, dat hij geloofde dat als God nu de wet zou of moest geven, dat Hij zo'n wet niet zou geven. In dezen kwam hij nu genoeg openbaar, want hier had ik toch iets van leren kennen, dat Gods lieve wet heilig, rechtvaardig en goed was, zodat de man mij stil liet gaan.

Als ik 's avonds klaar was met mijn werk, liep ik rond te dwalen als een verlatene; geen mens waar ik een woord mee kon spreken. Daarbij altijd een beklag dat ik uit de weg was gelopen en God mij nu tegen was, doch onder alles een behoefte, dat de Heere mij toch Zijn volk mocht doen ontmoeten. Als ik twee mensen zag lopen die ik dacht dat er zouden kunnen zijn, dan liep ik ze achterna om te luisteren of ze ook over de Naam en de zaak

des Heeren spraken, doch vond zo niemand. 's Avonds in het kosthuis had ik geen vrijmoedigheid om mijn knieën te buigen. Als de andere kostgangers na al het ijdel en goddeloos geklap sliepen, stond ik stil op van mijn bed en boog mijn knieën en dan gebeurde het wel eens dat de Heere mijn hart boog en ik Hem al mijn wegen bekendmaakte.

Het eerste boekje dat ik na mijn arrestering en de ontsluiting van de Weg buiten mijzelf in handen kreeg was van C. van den Oever, over *de keus van Ruth*, waar ik in die tijd zoveel aan had, dat ik het wel op had willen eten. Ik dacht toen: als ik die dominee kon vinden, dan had ik er wel naartoe willen kruipen. Doch nu was al die ijver zeer vervallen. O, waar moest ik heen? Toch lag dat in mijn hart. Ik onderzocht en kwam erachter waar dominee *Van den Oever* preekte. Ik zou daar dan eens heengaan, doch daar ik gewoon was als ik opging onder de verkondiging van's Heeren Woord, eerst voor de Heere mijn knieën te buigen, zocht ik hiertoe gelegenheid eer ik daar heenging. Ik deed voor de Heere belijdenis van mijn onwaardigheid en dat ik wel alle zegen verbeurd had, maar dat het de Heere toch believen mocht mij, diep onwaardige, nog een open oor en hart te geven en een verbeurde zegen.

Daar aan die plaats gekomen zijnde, dacht ik te vinden wat ik te Nieuwerkerk had gelaten. Daar was alles even nederig en eenvoudig, maar o, wat vond ik dat in vele opzichten anders. Alles kwam mij zo hoog en vreemd voor. Daar werd het gaslicht aangestoken; ik wist dat dit op Gods dag bewerkt werd en Gods heilige dag daardoor geschonden werd. Dit sloeg mij zeer terneer. Ik kreeg het er bang onder. Het kwam op mij aan als vrucht van mijn eigen doen, omdat ik buiten Gods wil was opgetrokken. Dit kreeg ik te bekennen. Daarop kreeg ik een weinig verruiming en de Heere deed Zijn aangezicht weer over mij lichten. Ik kreeg opening om te vragen, of het de Heere believen mocht, om Zijns Naams wil, mij uit deze weg te verlossen. Welke verzuchtingen de Heere beliefde te verhoren, zodat ik kort daarop een mooi en geschikt huisje kreeg zeer dicht bij mijn werk. Mijn vrouw kwam tot mij, en ik raakte voor het uitwendige weer op mijn bestemming. Ik zocht of onderzocht naar andere plaatsen, waar Gods Woord werd verkondigd, doch bevond het op de ene plaats al zo erg als op de andere. Het leek meestal wel een huis van koophandel. Zij liepen zo openbaar rond om het geld voor een zitplaats op te halen, ja, te wisselen en ze pasten goed op dat er niemand ontsnapte. Dit kon ik geen plaats geven en dat in Gods kerk, zo dacht ik, en in de tegenwoordigheid van Gods volk. O, ik wist er geen raad mee, dan dat ik geloofde dat het tegen Gods wil en Woord was.

Mijn baas en kameraden hadden al aan mij bespeurd dat ik een fijne was. Zo noemden zij ook in die tijd daar Gods volk. Nu in onze dagen de wereld zo godsdienstig is geworden, is dat veel veranderd. Nu is het een eer geworden bekeerd te zijn, maar de ware bekering een nog grotere verachting. Maar ik vrees dat er velen bedrogen mee zullen uitkomen, en ik vroeg of het de Heere beliefde mij te bewaren om met zulke lichte gronden vervoerd te worden. Hoewel ik in die tijd geen licht of kennis genoeg had het goed te onderscheiden, nochtans kon ik daar niet mee meedoen. Dit gevoelde ik anders van binnen. Ik raakte onder dit alles zo in de war, dat ik soms uit moest roepen: wat zal er nog van mij worden? Daar kwam bij, dat ik soms van binnen een en al ledigheid gewaar werd. Daar ik nu meer bekend was geraakt onder het volk, die mij voor goed bekeerd hielden en ik daarmee verkeerde, had ik het soms goed voor mijn gemoed, doch heb te zien gekregen, voor zover ik wetenschap omdroeg, dat er zo een enkele was, die de ware gronden kon oplossen. En als ik onder alles met hetgeen ik van binnen gewaarwerd, in de ontdekking van mijn bedorven hart en soms onder gevoel van gemis, in onderhandeling met de Heere kwam, dan kreeg ik zulke waarheden, waar de Heere mij bij kwam te

bepalen, als: *'Ik moet wassen, gij minder worden.'* Dan was het mij of de Heere mij met de vinger aanwees, waar Zijn weg met mij, arme zondaar, heen lag. Zo noemde ik mij, voor zover ik ontdekt was, daar ik wel kennis had gekregen dat ik een zondaar was, en arm.

Het is, terwijl ik dit schrijf, zes of zeven jaar geleden en het is nog: *'Graaf maar dieper, mensenkind, en gij zult meer gruwelen vinden.'* Doch wie gij zijn moogt, bedenk hierbij dat het nooit tot onze roem is, dat wij zo diep ellendig, arm, blind en naakt geworden zijn. God heeft ons allen recht gemaakt in ons verbondshoofd Adam, maar wij hebben vele vonden gezocht. Gods lieve, soevereine goedheid is het, die er ons om Christus' wil, door de Heilige Geest aan heeft gelieven te ontdekken, nochtans gelovende er nog maar een stipje van te kennen.

Als ik bij de toediening van zulke waarheden dat zo kreeg te beamen, dan gevoelde ik op zulk een tijd mijn wil zo overgebogen, en niet anders te willen dan wat de Heere wilde, hoewel ik moet bekennen dat het maar als voorbijgaande ogenblikken waren. En toch liet het wat na in de kennis Gods tot zaligheid. Hoewel ik het in die tijd meer gevoelde, dan het zeggen kon, nochtans maakte mijn spreken het openbaar, waar Gods weg heen lag. Zo was het ook met deze woorden: ik moest ontkleed worden, en ik zocht overkleed te worden. Zo lag dan mijn weg in licht en donker, vallen en opstaan.

10. Boodschap dat Jan Molenaar nog leeft

Onder dat alles had ik bij ogenblikken ook werkzaamheden met de hiervoor genoemde Jan Molenaar, waar ik in mijn jonge tijd zo door gewaarschuwd en vermaand was. De Heere beliefde mij terug te leiden, dat ik de ganse zaak als inde dadelijkheid in mijn ziel ben gewaargeworden. Dan werd ik weer teruggeleid en besepte ik welke belangstelling die man had betoond in de behoudenis van mijn arme ziel, hoe hij dat had betoond in en onder alles, ook om mij te brengen onder het gehoor der waarheid. O, die belangstelling, of het de Heere nog gelieven mocht, hem voor mij, ongelukkig schepsel, die zo ongelukkig was in die tijd mijn eigen ongeluk niet te gevoelen, alsnog dienstbaar te maken. Ik gevoelde in mij de smart, die ik hem had aangedaan, door mijn grote vijandschap tegen hem te betonen; ook mijn schuld die ik in dezen gemaakt had. Ook gevoelde ik in mijn hart de blijdschap die hij zou hebben, als hij mocht weten wat de Heere aan mijn ziel gedaan had, en wat een weldaad Hij aan mij, arm, helwaardig schepsel had bewezen. Maar ook, hoe de Heere het gebeurde van die tijd, dat reeds zoveel jaren geleden was, nog beliefde vrucht- en dienstbaar te maken. Hoe ik ook nog daaruit heb leren kennen, dat ik een vijand van God, van Zijn volk en van de weg der zaligheid was. Het was zestien jaren geleden, maar ik wist niet of hij nog leefde of reeds overleden was. Zo gebeurde het eens op de dag des Heeren, dat ik met een dadelijke behoefte in mijn hart 's morgens opstond, zijnde met deze zaak in bedenking en het verlangen had: *och Heere, mocht ik eens weten of hij nog leeft.* Deze behoefte had ik meermalen mogen hebben, en dan was het in mij, of daar voor mij wat in lag dat zijn vervulling kreeg, als ik dat eens mocht weten. Dan was het in mij, dat als ik mijn schuld hartelijk aan hem zou belijden, ik een blijdschap gevoelde in zijn blijdschap.

Ziet, mijn geliefde vrienden en betrekkingen, wat gebeurde er? Ik ging's morgens ter kerk bij dominee Klinkert. Bij het uitgaan van de kerk werd ik geroepen door een man, die met zijn vrouw op mij stond te wachten. Ik kende die mensen, omdat ik bij hen op de molen, staande op de Schie, gewerkt had. Toen ik bij hen was, deelde de vrouw mij mee, dat zij in Zaandam was geweest, en voor mij een boodschap had van Jan Molenaar. Die vrouw

had hem gesproken, en hij had aan haar gevraagd of zij mij niet kende. Hij zei dat hij van buitenaf van mijn verandering had gehoord, en nu zo'n begeerte omdroeg om toch eens iets van mij te vernemen. Hij had haar het adres gegeven waar hij woonde, dat ik ontving, en mij werd vriendelijk verzocht een lettertje te schrijven. Wat er in mij omging en hoe ik hieronder gesteld raakte, kan ik niet beschrijven vanwege de bemoeienis, die God in dezen met mij, diep onwaardige, weer liefde te maken. O, die verwondering en die blijdschap, ik wist het niet. Ik riep uit: *'Heere, wat zal ik U vergelden? O, wat een trouw en weldadigheid aan mij, onwaardige, bewezen?'*

De volgende dag, zijnde maandag zeer vroeg, mocht ik verwaardigd worden getrouw en oprecht een brief te schrijven. De Heere liefde mij, diep onwaardig en onbekwaam schepsel, daartoe te bekwaamen, en ik mocht deze mijn geliefde vriend nu meedelen, wat de Heere aan mijn ziel gedaan had. Het begon met een hartelijke schuldbekentenis, aangaande hier in mijn boekje aangehaalde zaken. Waarop ik een door hem eigenhandig geschreven briefje ontving met de volgende letterlijke inhoud:

Zaandam, 10 oktober 1864

"Geliefde broeder in de Heere Jezus Christus, Wiens broeder gij uit genade Gods en uit eeuwige zondaarsliefde geworden zijt.

Ik wens u de zegen des Heeren toe, met die onuitsprekelijke schat, die toch niet te waarden is bij alle nietige aardse schatten. Ik wens, broeder, dat de Heere u mag bewaren voor die zware aanvechtingen van de boze, want -dat is ook u geen onbekende zaak - die gaat om als een briesende leeuw, zoekende wie hij mag verslinden. Nu, broeder, ik wens u toe, dat de Heere u mag bestralen met een ruime mate van Zijn Heilige Geest, dat Die u mag leren, leiden en besturen door deze woestijn.

Nu, broeder, gij verzoekt mij enige letteren terug te schrijven. Ik moet u nederig bekennen, dat ik de onbekwaamste ben om de pen op papier te zetten, maar zover de Heere mij belooft bekwaam te maken, hoop ik aan uw verzoek te voldoen.

Ik heb uw brief in gezondheid mogen ontvangen en niet zonder gevoel des harten mogen lezen, terwijl mij de tranen in de ogen kwamen van blijdschap, vanwege de grote daden Gods, u door genade geschonken. Het was mij tot blijdschap te vernemen, dat mede door de gesprekken die wij met elkander voor een reeks van jaren mochten hebben, en hoe aanstotelijk het ook voor u was als gij over uitverkorenen of kinderen Gods hoorde spreken, gij nu door Gods genade geleerd hebt wat het is een kind Gods te zijn, uitverkoren van eeuwigheid en geroepen in de tijd der minne. O broeder, de Heere is zo goed dat Hij nog met een oog van ontferming op zo'n diep gevallen Adamskind liefde neer te zien. Ik mag u door genade verstaan, dat toen de Heere uw ogen liefde te openen, het u bang en benauwd is geweest.

Ik heb er door genade kennis aan gekregen en werd erbij bepaald, dat ik verdoemelijk voor God lag wegens de bondsbreuk, en dat ik de schuld nog dagelijks vermeerderde en groter maakte, zodat ik zonde op zonde stapelde. Dat het mij zo bang en benauwd was, dat ik als een raad- en reddeloze daarheen liep, geen uitkomst ziende voor tijd noch eeuwigheid, en met Judas wel tot de strop zou gegaan zijn, maar ben door 's Heeren goedheid en eeuwige zondaarsliefde daarvoor bewaard gebleven. De Heere liefde Zich aan mij in Zijn opzoekende liefde te openbaren, daar die woorden met kracht op mijn ziel kwamen, *dat de Zoon des mensen gekomen was om te zoeken en zalig te maken dat verloren was.*

Ik moest uitroepen: zo 'n verlorene ben ik, een der voornaamste zondaars, onrein en melaats van het hoofd tot de zolen van mijn voeten.

Daar een geruime tijd in verkeerdd hebbende met zuchten en kermen, en ook met de bede: *och Heere Jezus, Gij kunt mij van mijn melaatsheid reinigen, en ook mocht Gij, o dierbare Heere Jezus, aan mij dat troostwoord nog toespreken: Ik wil, word gereinigd.* Want o, ik gevoelde zo'n Zaligmaker nodig te hebben voor mijn ziel, zou de uitkomst goed zijn in leven en sterven. Eindelijk heeft het de Heere behaagd mij de troostelijke belofte te schenken: *Wentel uw weg op de Heere en betrouw op Hem, Hij zal het maken.* Daar kreeg ik die belofte zo gelovig aan te nemen, dat ik uitriep: *ja Heere Jezus, Gij kunt en zult het maken.* Hetwelk voor mij zo'n versterking was, dat mijn ziel ontroerde, ik was in de wereld en niet in de wereld. Ik had alle mensen wel willen toeroepen dat er zo'n dierbare Heere Jezus was, en dat zij Hem zo nodig hebben als Borg en Zaligmaker voor hun onsterfelijke ziel.

Maar nu, geliefde broeder, ik leef nog met die belofte en verkeer, met een biddend opzien tot Hem, van Wie alle goede gaven en volmaakte giften moeten af- en nederdalen, in verzuchting en biddend afwachten: *och Heere, is het op deze dag niet, mocht het morgen zijn dat ik de bevestigende daad aan mijn ziel mocht ondervinden, en ik met alle kinderen Gods de Heere mocht groot maken en verheerlijken.*

Nu, broeder, ik eindig voor ditmaal wel met de pen maar niet met mijn hart. Dat de Heere een ruime gave des Heiligen Geestes in onze harten mocht uitstorten, dat Die ons leren en leiden mag, tot aan en over de dood. Dit zij zo. Ook, gedenk mij in uw gebeden, en wil het gebrek dat hier in mijn schrijven voorkomt aan mij overzien.

PS. Geliefde broeder, ik was u nog niet vergeten, maar gij mij ook niet. Ik heb menigmaal gevraagd aan uw oom Broekman naar u, dat ik tot antwoord kreeg: die is in Zeeland. Later weer gevraagd, dat hij mij tot antwoord gaf dat hij gehoord had, dat u dominee worden zou, wat ik met verwondering aanhoorde. Nu van het voorjaar weer naar u gevraagd, dat ik tot antwoord kreeg dat u te Rotterdam was en daar ik met de Pinksteren te Rotterdam ben geweest en grote begeerte had u te ontmoeten, maar niet wetende waar u woonachtig was, heb ik u niet gevonden. Maar nu nog groter begeerte om niet alleen van mond tot mond, maar van hart tot hart elkander te mogen zien en spreken. Och, dat de Heere de weg daartoe nog eens liefde te openen. Nu, broeder, zijt hartelijk gegroet van mij, uw medestrijder,

Jan Molenaar

Ook van mijn zoon Albert, die ik nog alleen van mijn gehele huisgezin over heb, ook de groeten van baas Zemel en zijn vrouw Ik heb van deze brief tegen uw oom niet gesproken, ik was bang voor spotlust. De ondervinding leert zulks, dat de natuurlijke mens het niet begrijpt en verstaat; het is hem een dwaasheid. Uw briefje wordt met veel genoegen door de vrienden gelezen. Nogmaals wèl gegroet.

Hierna heeft het de Heere liefd en behaagd onzer beider begeerte te vervullen om elkander te zien en van mond tot mond en van hart tot hart met elkander te spreken, door op Zijn tijd de weg voor mij te openen om naar Zaandam te reizen. Toen ik daar aankwam en aan de wal stapte in mijn geboorteplaats, werd ik dadelijk bepaald bij de plaats waar ik in mijn kinder- en jongelingsjaren het zo slecht voor God had afgemaakt, doende wat kwaad was in Zijn heilige ogen. Maar ook werd ik erbij bepaald hoe de Heere mij in een ander land plaats had gegeven, waar ik dat bedreven kwaad met berouw en leedwezen voor Zijn aangezicht had krijgen te betreuren en bewenen.

Zo mocht ik dan mijn vriend Jan Molenaar ontmoeten. Wij konden elkanders hand niet loslaten bij de eerste groet in deze weg. De Heere vergunde ons Zijn bijzondere gunst, onze gedachten smolten, en de verwondering in deze nooit gedachte ontmoeting was groot. Het liefde de Heere onze mond te ontsluiten en Zijn lieve gunst te geven. Toen het 's nachts of 's morgens drie uur was, zei mijn vriend: *Nu, broertje, zouden wij nog wat gaan rusten?* Dat deden wij, maar slapen konden wij niet. De Heere had onze harten vervuld. O ondoorgrondelijk Wezen, hoe ondoorgrondelijk zijn Uw wegen aan mij, diep onwaardige, betoond. O, de eeuwigheid zal niet te lang zijn, om U alleen alle lof, alle aanbidding, alle erkentelijkheid, die U alleen toekomt, toe te brengen. Zo hebben wij dan elkanders aangezicht mogen zien, en de Heere HEERE heeft onze behoefte in dezen believen te vervullen, en wij zijn, biddende, zingende en schreiende gescheiden. En het liefde de Heere mij verder te leiden door wegen die ik niet heb geweten en paden die ik niet heb gekend.

11. Hoe ik ging preken en schuldige uitkomst

Zo had ik in het vervolg ook kennis gekregen aan iemand die oud van dagen was, L. van S. genaamd, waar in die tijd veel gezelschap was van Gods volk, en waar ik, als de gelegenheid zulks toeliet, ook veel gebruik van maakte. Ik bevond mij daar in die tijd ook, omdat alles eenvoudig was, het meest op mijn gemak, en heb daar in die tijd met veel genoegen mogen verkeren. Maar wat doet er in dezen op? Ik had zo nu en dan altijd nog aandrang dat ik moest gaan preken, en droeg bij al mijn ondervindingen een ledigheid in mijn ziel om en wist niet wat daar nog aan scheelde, daar ik dacht dat ik bekeerd was. Nu werd ik aangevallen omdat ik dit had tegengestaan. Daarin had ik de Heere verlaten, en dat was de oorzaak dat ik bij ogenblikken geen vrede gevoelde. Dan zocht ik hier wel tegen te bidden en mij te verzetten, maar kon het niet kwijtraken. Dat begon weer zo op mij aan te lopen, zodat ik er soms heel erg van aangedaan was. Ik had mijn vorige ontmoetingen in dezen aan mijn vrienden wel eens meegedeeld, en ook verteld met welk bezwaar ik mijn weg ging.

Het gebeurde mij dat onder het gehoor van een leraar die zaak mij erg aanviel. Daarbij kreeg ik, onkundige in mijzelf, veel licht in de verhandelde waarheid. Ik wist niet wat het was, en terwijl ik hier onder zuchtte - och, als het van die boze vijand was, dat het de Heere dan toch believen mocht het weg te nemen - daar kwam mij deze waarheid voor uit Mattheus 12:26 *Indien de satan de satan uitwerpt, hoe zal dan zijn rijk bestaan?* Dit, meende ik, kan ook niet zijn. Dacht ik de weg nog eens te beproeven, dan was er vreze en riep ik dat de Heere mij toch bewaren mocht. Dacht ik dat ik het toch nooit zou doen, of de Heere zou daartoe Zelf de weg moeten openen, dan was het van binnen in mij, of het nu nog niet duidelijk genoeg was. Dat ik de middelen moest beproeven, hoe ik anders de Heilige Geest tegenstond, omdat, daar ik in mijzelf er hoegenaamd geen bekwaamheid toe had en zonder kennis was, het de Heere liefd had mij er bevindelijk iets van te leren. Als ik mijn onkunde zocht te gebruiken om de zaak kwijt te raken, dan werd mij

voorgesteld hoe de Heere daartoe ook wel onkundige vissers had geroepen. Zo verkeerde ik soms in bittere banden. Het deed mij veel het verborgene zoeken, doch ik raakte het niet kwijt.

Zo is het mij gebeurd, dat ik op een morgen, zeer vroeg, hieromtrent weer erg aangevallen werd. Ik ging lopen buiten de stad, daar ontmoette mij die oefenaar L. van S.

Hij groette mij en zei: *Wat mankeert er aan jou?*

Ik zei: *'Niets, mijnheer.'*

Hij zei: *'Dat jok je, want ik zie het aan je.'*

Daarop deelde ik het aan hem mee, ook wist hij iets van mijn vorige zaak, waarop hij mij antwoordde: *'Gij zult preken.'*

Ik zei dat ik dat niet durfde doen, dat ik bevreesd was dat het de weg des Heeren niet was.

Hij zei: *'De weg is geopend en je moet het ondernemen.'*

Nog wist ik niet wat te doen, doch die man ging er mee door en zei 's morgens na de predikatie, dat er 's woensdagsavonds een vriend van hem in zijn plaats zou optreden. Ik was soms vrezende en bevende. Dan was het om het dan maar op de Heere te wagen, dan weer zulke aanvallen, dat ik beschaamd zou uitkomen. Dat ik in banden en benauwdheid zat, kunt gij verstaan, lieve kinderen Gods, die er ondervinding van hebt.

De woensdagavond was aangebroken dat ik moest optreden. Waar ik over of uit spreken moest wist ik niet, zo komt er in mijn hart om uit de belijdenis van Ezra te spreken. Nu, daar had de Heere mij wel iets van geleerd en van Ezra's toestand doen ondervinden, maar ik had geen schriftmatige kennis om die geschiedenis voor te dragen; anders had dat mogelijk, als God het niet verhoed had, mijn val geweest. Ik begaf mij dan die avond op weg. Van mijn huis naar de plaats waar ik zou preken, ondervond ik iets opmerkelijks. Ik werd driemaal zo tegen het lijf gelopen door drie onderscheiden personen, dat ik staan bleef, omdat ik mij verwonderde. Doch nog erger dan een ezel ging ik toch door, zodat ik aan die plaats kwam, die al reeds voor een groot gedeelte gevuld was met mensen. Ik begaf mij in een daar aanwezige kamer, ik had verzocht uit Ezra te lezen, boog daarna mijn knieën nogmaals en zei: *'Och Heere, nu weet Gij het. Als het van U is, dat U mij dan mocht schenken wat ik nodig heb, en dat dan Gij, lieve Geest, mij in mocht leiden en ondersteunen'*, want ik was erg aangedaan.

Zo was dan het uur en de tijd aangebroken dat ik moest optreden. Daar lag in die kamer een Statenbijbel die ik nog opensloeg, maar ik was zo bewogen dat ik geen letter kon lezen. De tijd was er, maar ik kon de kamer niet uitkomen. Eindelijk werd ik geroepen, omdat het reeds lang tijd was. Toen ik dan binnen kwam werd er gezongen Psalm 134:3 *'Dat 's Heeren zegen op u daal'*. Toen ik eenmaal begonnen was, raakte ik zeer bedaard. Ik ging voor in het gebed, liet zingen en begon vervolgens te spreken met gepaste vrijmoedigheid. Zo had ik een tijd gesproken, doch daar viel mijn oog op een persoon die aan het einde der goed gevulde zaal stond, wie het geweest is, heb ik nooit geweten. Ik werd daardoor aangevallen dat ik buiten de waarheid sprak, en zo aangedaan dat ik niet meer voort kon gaan, waarbij de benauwdheid mij aangreep. Het zweet brak mij uit. Ik kon niets meer zeggen dan dit: *Wat kan er onder de toelating des Heeren niet gebeuren. Maar dat de Heere wist hoe ik tot deze zaak gekomen was, en dat het niet tevergeefs was dat de Heere in Zijn Woord zegt, dat de vorst der duisternis de ziel kan verleiden en zich kan vertonen als een engel des lichts.* Waarna ik eindigde met een zeer kort en stamelend gebedje.

Ik gevoelde de plaats niet waar ik stond. Toen ik afkwam was het alsof ik uit het water gehaald was, het zweet was door mijn jasje heengedrongen van benauwdheid en vrees.

Mijn vrienden waren zeer met mij bewogen en het gesprek ging zo over die zaak: wat kan er gebeuren onder Gods toelating, wat kan de vorst der duisternis het ver brengen, enzovoort. Hier stemde ik volkomen mee in. Dit, dacht ik, heb ik nu ondervonden.

Wij scheidden en een vriend bracht mij thuis, onderweg nog met hetzelfde vervuld zijnde. Hetgeen gesproken werd waren wel terecht woorden der waarheid, die veel gesproken worden, maar o zo weinig recht geloofd, en nog minder recht beoefend. Maar de Heere, Die goed is, Die getrouwe en onveranderlijke God voor Zijn volk, Die het werk Zijner handen niet laat varen, noch hun ziel ooit geheel zal overgeven aan het geweld des duivels, beliefde en behaagde dit aan mij, diep schuldig zondaar, weer te bevestigen.

Zo zou ik dan eer ik mij ter ruste begaf, mijn knieën buigen, en kwam met diezelfde belijdenis weer voor de Heere: *'O God, wat kan de vorst der duisternis het onder Uw toelating toch ver brengen.'* Maar zo ik dit heb gezegd, daalt met eerbied gesproken God af, en bepaalt mij bij mijn eigen schuld. Brengt mij in het paradijs, en bepaalt mij bij deze woorden van Genesis 3: *'De slang heeft mij bedrogen.'* O, daar kreeg ik deze mijn schuld te eigenen voor God, en werd erbij bepaald, hoe ik mij uit vijandschap zocht te verontschuldigen, met het woord van Eva: *'De slang heeft mij bedrogen.'* Wat kreeg ik voor God in te vallen en uit te roepen: *'Ik heb gezondigd en gedaan dat kwaad is in Uw ogen' Ps. 51.* O, wat kreeg ik vlak te belijden, dat als God mij wilde verdoen, Hij mij geen onrecht deed. Het was zo dat ik God had beledigd, een plaats had beklommen en werk ondernomen, dat niemand mag doen of die hoogte beklimmen, dan die geroepen zijn gelijk Aäron.

Daarbij werd ik al dadelijk bepaald bij Gods neerbukkende goedheid, hoe het Hem beliefde zo laag af te komen om mij schuldenaar te maken. Ik zal maken dat ze zichzelf schuldig kennen, spreekt de Heere. Daar krijg ik zo diep onder weg te zinken, ja, nog dieper dan onder mijn schuld in verbreking des harten. Toen kreeg ik deze woorden: *'Heden is dezen huize zaligheid geschied, nademaal ook hij een zoon Abrahams is.'* Zo werd door tussenkomst van die onbegrijpelijke liefde van mijn lieve Borg Jezus Zijn vriendschap en vrede weer in mijn ziel uitgestort, en ondervond ik weer: *Want Ik, de HEERE, word niet veranderd; daarom zijt gij, o kinderen Jakobs, niet verteed* Mal. 3:6. Ik zong Psalm 42:1: *'t Hijgend hert, der jacht ontkomen,* enzovoort.

Verder, mijn geliefde vrienden en betrekkingen, ging ik zo weer een poosje heen. Ik mocht weer enige tijd in de vrucht en in een gevoelige gemeenschap leven. De les die ik onder alles te leren had, was uit genade zalig te worden, en door vele verdrukkingen te moeten ingaan.

Nu zal ik, zo de Heere wil, verder verhalen de weg, die de Heere naar Zijn lieve soevereine goedheid met mij, arme, diep onwaardige, kwam te houden. De baas waar ik werkte en de knechten waren allen - zo ik heb aangehaald - natuurlijke mensen, levende buiten alle waarheid of bekering. Mijn baas inzonderheid was zeer spotachtig. Zo was het dat ik buiten Rotterdam in Crooswijk moest gaan werken aan een watermolen, die mijn baas geheel moest onderhouden, zowel verf- als timmerwerk. Zo gebeurde het dat ik daar met nog twee man werkte, en ook de molen moest verven. Daaraan bezig zijnde werden mijn maats geroepen om een ander karweitje te doen, zodat ik daar een dag of wat alleen overbleef. Zo was het dat de molenaar D. B. van mij een pot met verf wilde hebben. Ik zei dat ik dat niet mocht doen, want dat ik hetgeen van mijn baas was niet mocht weggeven. Dit scheen de man niet best te bevallen. Toen ik geroepen werd om koffie te drinken, kwam in mijn gedachten dat hij het nu zelf wel zou nemen. Voordat ik koffie ging drinken, peilde ik mijn verfpotten, en legde de houtjes waar ik dat mee gedaan had

weg. Bij mijn terugkomst was bewezen, dat ik niet verkeerd gedacht had. Uit al mijn potten was verf gestolen, doch ik liet dit zo, hoewel hij toch tegen mij verbitterd was.

Daarop moest ik voor een enkele dag naar een ander werk. In die tijd kwamen mijn maats weer aan de molen werken. Die molenaar zocht mij intussen door allerlei leugens en list in een verkeerd daglicht te stellen, namelijk dat ik te lui was, mijn werk niet goed deed, enzovoort, en dat ik daar niet meer behoefde te komen werken. Dit deelden mijn maats mij mee, ook uit vijandschap, waarop ik zei dat ik de reden hier wel van wist. Ik deelde hun het gebeurde mee, hetgeen zij spoedig de molenaar overbrachten. Toen werd mij dan gezegd, als ik weer aan de molen kwam, dat hij mij de hals zou breken en doodslaan. Mijn baas kwam dit te horen en zond mij toen uit spotlust juist daar weer heen, om er, zo zei hij, een grap van te hebben. Wat er in mijn hart omging toen ik daar heenging, kunt gij wel denken; doch ik was dienstbaar en moest gaan. Toen ik aankwam zag de molenaar mij kort bij de molenwerf, hij pakte een knuppel en kwam op mij aan als een wilde. Ik riep tot de Heere om hulp, omdat de Heere ervan wist. Toen hij mij genaderd was, pakte hij mij niet onzacht beet, en zei: *Jou fijne dweper, heb jij niet gezegd, als ik jou een zootje paling gaf, dat jij mij dan een pot met verf zou geven?* O, wat is toch de mens een gedrocht van verkeerdheid. Onder allerhande scheld- en vloekwoorden werd ik vervloekt en bedreigd, doch de Heere belette hem verder zijn handen naar mij uit te steken, hoewel hij mij met de dood dreigde.

Onder deze behandeling kwam de Heere mijn hart in te nemen met deze woorden: *'Indien zij dit doen aan het groene hout, wat zal aan het dorre geschieden?'* Luk. 23:31. En daarbij kreeg ik te zien op die overste Leidsman, die dierbare Jezus, Die ook onschuldig beschuldigd, goeddoende gehaat was geweest. Daaronder kreeg ik te bukken, zodat ik al die versmaadheden kreeg te dragen en dat met deze woorden: *'Zij weten niet wat zij doen.'* Veel smaad en vijandschap heb ik moeten verdragen, de tijd die ik er heb gewerkt. Wij bleven daar 's middags over en als het tijd was om ons brood te eten moesten zij ons koffie geven, doch dat werd mij geweigerd, zodat ik mijn brood met water moest gebruiken. Het was wel eens dat mijn hart van boosheid begon te zwellen - soms heb ik zelfs nog meer kwaad gedaan dan de molenaar - doch de Heere heeft mij genadiglijk bewaard en heeft deze zaak bitterlijk aan die mensen bezocht. De molenaar zijn moeder, die met haar twee zoons in die molen woonde en mede ook al veel duivelse dingen tegen mij had uitgebraakt, bezocht de Heere met een beroerte en zij ging binnen enkele dagen zo de grote eeuwigheid in. Met de molenaar en zijn broer is het zeer laag afgelopen. Ze moesten van de molen af en de jongste was, toen ik hem het laatst gezien heb, sjouwerman te Rotterdam. Zo heeft de Heere ook in dezen Zijn Woord bevestigd: *'Mij komt de wraak toe, Ik zal het vergelden.'*

Zo verliep weer enige tijd, zoal op en neer in licht en donker, en van tijd tot tijd werd ik meer met mijzelf bekendgemaakt, en dat ik een hart omdroeg dat slijk en modder opwierp, dat openbaarde zich al meer en meer in mij. Soms was ik zo biddeloos, dat ik geen woorden had als ik in het verborgene kwam; dan weer zulke aanvallen van de vorst der duisternis, dat ik dacht te bezwijken, en zeker zou bezwijken zijn, als 's Heeren machtige arm mij niet bewaard had. Op mijn leven had mijn zielsvijand het gemunt, soms in de nacht als ik op bed lag. Maar wat kreeg ik dan weer te roepen, daar ik mij niet kon helpen en mij krachteloos gevoelde om hem te kunnen weerstaan. O, wat had ik zo van tijd tot tijd de Heere nodig, want ik gevoelde mij in alles machtelozer en krachtelozer. Het gebeurde mij ook wel weer dat mijn ziel zo tot Hem uitging, dat Zijn aangezicht toch over mij mocht lichten, en dat Hij mij kussen mocht met de kussen Zijns monds. Dan

waren de uitgangen naar mijn lieve Jezus, mijn Goël en Borg: *o, kom toch nog eens tot mij over en laat Uw lippen nog eens druipen op deze dorre aarde.*

Zo kwam mij de Heere op zulk een tijd voor met deze woorden: *'Ik zal u leiden door Mijn raad, en daarna in heerlijkheid opnemen'* Ps. 73:24. Ook met de woorden: *'Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al Mijn welbehagen doen.'* O, dan was het mij of ik er zo met al mijn doen, willen en genegenheden gans werd buitengezet. Ja, of de Heere zo in mijn ziel sprak: *'er komt niets van u in aanmerking, kind. Mijn raad is, om u door licht en donker, in voor- en tegenspoed, in vreugde en droefheid, te leiden naar Mijn over u vrijgemaakt bestek.'* Dan was het of de Heere mij bij de hand nam en mij weer bracht op mijn plaatsje achter Hem. O, dat de Heere voor te willen zijn, wat is het een zondig oponthoud op de weg. Te sterven aan onszelf, te sterven aan ons doen, niets te wezen of niets te willen, wat een heilige kunst om het te leren, maar ook om het te beoefenen. De Alfa en de Omega, de Eerste en de Laatste is er toe nodig, Die daar de beginselen van werkt in al Zijn arme kinderen, naar de raad Zijns willens. Het kwam mij zo voor dat mijn pad afgebakend was, waar ik door moest, al was het dat mijn vlees hier tegen opstond. Het woord tot mij, arme onwaardige, gesproken was: *volgen*; ook door onbezaaide wegen, en de Heere zou over mij brengen, alles wat Hij van eeuwigheid over mij besloten had.

O, wat raakte ik mijzelf in die tijd kwijt, zodat ik verenigd werd met al Zijn doen. Dan zou de Heere, als ik Zijn raad zou hebben uitgediend, mij in heerlijkheid opnemen. Want daar kreeg ik toen bij 's Heeren licht wat van te zien, hetgeen de Heere van eeuwigheid over mij ten goede had besloten. Omdat mijn dierbare Borg en Goël in de eeuwigheid op Zich had genomen om in mijn plaats te komen, om voor mij te voldoen, omdat de gerechtigheid en vrede elkander zouden kussen. Daarom zou ik, arme en ellendige, Hem toebrengen alle lof, alle aanbidding en alle dankzegging. Ja, door de vrucht van deze ontmoeting mocht ik meer dan veertig dagen gaan.

Ik dacht dat ik een Drie-enig God had leren kennen, want ook had ik krijgen te zien, hoe die lieve Geest mij dit alles kwam bekendmaken. Ik leefde uit deze vrucht zo kinderlijk onderworpen voor die tijd, dat ik wel God *mijn Vader* noemde. Dit wil ik hier aanmerken, dat het was, zover het licht opging. Doch zien is geen hebben. *In de grond was het zo*, toch dacht ik, dat de vrucht verder uitging dan ik in de toepassende daad had ondervonden voor mijzelf. Daar, als het erop aankwam, en ik mijzelf afvroeg of ik een Drie-enig God had leren kennen, mijn ziel mij een onvoldoende antwoord gaf. Ik wist ook bij latere ontdekking door een openbaring des Heeren in dezen, dat ik het in de dadelijke kennis miste, en dat ik ook de Heilige Geest niet kende, en nooit in de dadelijkheid heb gekend in de orde des heils. Vooral eer ik door Zijn ondoorgrondelijke gunst op 's Heeren eigen tijd daartoe verwaardigd ben, vandaar dat ik altijd een holligheid bij alles bleef omdragen.

13. Hoe God mij voorkwam mij te zullen louteren

Ja mijn geliefden, daar had de Heere mij in Zijn weg altijd een indruk van gelaten, dat ik door lijden geheiligd en door vele verdrukkingen moest ingaan. Zo het heette, moest ik door slapte van werk een andere baas opzoeken, doch ik geloof dat het meer was uit vijandschap, daar er wel niet veel werk was, maar ik was toch de eerste die naar ander werk moest uitzien.

Doch de Heere gaf mij dat ik dadelijk een andere baas had. Nadat ik daar geruime tijd gewerkt had, zo is het mij gebeurd, toen ik 's middagsom één uur naar mijn werk ging,

dat ik op de brug zijnde, die van de Oude Beestenmarkt op de Singel over *de Rotte* ligt, opeens staande werd gehouden met deze woorden: *'Ik zal u beproeven als het goud en louteren als het zilver.'* Dit maakte zulk een diepe indruk in mijn hart, dat ik stil bleef staan, mij kerende tot de leuning van de brug en over het water zag. Ik kreeg met deze woorden uit mijzelf tot God te keren met de woorden: 'o God, zult Gij mij komen louteren en beproeven, och, geef mij dan genade, want Gij weet dat ik geen loutering en beproeving wil en mij niet kan onderwerpen. O, maak mij dan stil en onderworpen.' Daarop ging ik naar mijn werk. Doch die woorden bleven op mijn hart liggen, zodat ik zeker de Heere wachtte in de weg van beproeving, doch niet wist door welke weg Hij komen zou. O, wat kreeg ik de Heere nodig om dan toch stil en onderworpen gemaakt te worden met de weg die Hij met mij zou houden. Ik was uitziende door welke weg de Heere komen zou, want dat Hij komen zou lag in mijn hart. Ik zei: *'och Heere, zult Gij mijn vrouw wegnemen, zult Gij mijn kinderen wegnemen?'* Doch de Heere hield het verborgen. Alles bleef zoals het was, alles hield zijn gewone loop, totdat het 's Heeren eigen tijd was. Waar de Heere kwam, had ik Hem niet verwacht, want het gold mijzelf.

Nadat de Heere dit had gesproken verliepen er veertien dagen. Daar begint de Heere langzaam mijn krachten weg te nemen. Ik zeg langzaam, zonder ziekte, zonder pijn, zodat ik binnen de tijd van twee à drie maanden zo verzwakt was, dat ik mijn werk bijna niet meer kon doen. Dit baarde nieuwe bekommelingen, namelijk dat ik zonder werk zou geraken. En wat dan? Dan kreeg ik het zo bang, met het oog op mijn vrouw en kinderen, dat die gebrek zouden moeten lijden. Ja, het was mij soms of er geen God in de hemel was, en geen brood op aarde. Maar de Heere ging door. Ik was niet meer in staat te werken en onder vele bekommernissen!

Daar schuift een vrouw het raam open en dadelijk komen de vogels de kruimeltjes oppikken, die zij daar neergelegd had. Toen ik dit zag, kreeg ik met kracht en nadruk deze woorden: *Worden niet twee musjes om een penning verkocht? En niet één van deze zal op de aarde vallen zonder uw hemelse Vader. Vreest dan niet; gij gaat vele musjes te boven,* Matth. 10:29-31. Och, wat werd ik beschaamd vanwege mijn ongeloof en mistrouwen op de Heere. Ik riep uit:

Och Heere, wie ben ik toch in mijzelf, een diep ellendige aardworm, die uit het stof is en op het stof ziet. O, wees mij genadig en doe verzoening over mijn zonden van ongeloof. Ik wil en kan aan geen beproeving. Maar Heere, Gij hebt U aan mij toch geopenbaard en Gij zult mij toch niet begeven of verlaten, want Gij hebt mij immers verlost van het verderf, van de boeien en banden waar ik mee gebonden zat, en Gij zult mij verder toch wel helpen. O Heere, Gij hebt Uw genadeweldaden aan mij, arm, alles verbeurd hebbend zondaar believen te verheerlijken. Schenk mij dan nu om Uws Naams wil wat ik nodig heb. Uw hand gaat toch over alles, dat hebt Gij mij toch bekendgemaakt. Alles looft Uw Naam, maar ik kan U niet loven, zo ongelukkig ben ik in mijzelf geworden door de zonden. Och, geef mij in dezen wat ik nodig heb en verheerlijk dan Uzelf maar in mij. Gij, o Heere, hebt toch gezegd: Gij zult mij leiden door Uw raad, en daarna in heerlijkheid opnemen. Amen.

Ik heb u meegedeeld dat de Heere mijn lichaam kwam af te breken. Ik geraakte zo verzwakt, dat als ik thuiskwam om te eten, ik meer behoefte had om te rusten dan te eten. Zo ging ik daarheen als een oude versleten man. Mijn baas sprak mij hierover aan. Hij zei dat hij voor mijn zwakheid niet kon betalen, want hij zag wel dat ik niet meer kon. Het was wel erg, maar ik moest het inzien. Ik kon ook niet meer, hoewel ik niet ziek was. Een enkele dag thuis zijnde, kreeg ik de waterpokken, doch niet in erge mate. Hoewel ik hiervan herstelde, mijn krachten bleven weg, zodat ik geheel niet in staat was om enig

werk te doen. Daardoor geraakte ik met mijn gezin in grote behoefte. De afgoden die ik bij mijn eerste overtuiging had afgelegd, en mijn vrouw ook, uit gehoorzaamheid, daar hadden wij wel afstand van genomen, maar ze waren niet weg. En nu kwam de Heere deze allemaal schoon weg te nemen, tot het laatste stukje toe. Dat was een zilveren medaille die mijn geliefde vader voor trouwe dienst gekregen had, met een waarde van 75 cent.

Toen alles verkocht was, vroeg mijn vrouw mij wat zij nu moest doen, daar alles wat waarde had weg was, en zij de laatste centen nog had om te besteden. Nu begon het eropaan te komen. Mijn behoefte ging tot de Heere uit, want och, Hij wist het alles. Het kwam zo na, dat alles zo goed als op was. Doch, o wonder, toen wij het niet meer wisten, wist de Heere het en kwam ons helpen. Wij ontvingen van een onbekende vriend van elders een biljet van 10 gulden.

14. Hoe ik uitging met mijn blaadjes en ontmoeting

Dat was de eerste van zoveel blijken van de trouw en onveranderlijke goedheid Gods, die hierna volgen zouden, doch in die tijd was het voor mij verborgen. Zo waren wij voor ditmaal onverwacht en ongedacht geholpen, door een weg die wij niet wisten. Maar mijn krachten bleven geheel weg, hoewel ik van de waterpokken hersteld was. Maar in dezen kwam de Heere betonen: *'Eer ze roepen, zo zal Ik antwoorden.'* O, ik mocht bij ogenblikken geloven, dat het uit Gods hand was. Zo raakte ik wel uit bed, maar was niet in staat iets te doen. Toen kreeg ik het voornemen mij neer te zetten om iets te schrijven, want ledig zijn was ik niet gewoon. Ik boog eerst mijn knieën en vroeg, als ik iets schreef, of het dan tot 's Heeren eer mocht zijn. Zo schreef ik een stukje uit mijn bevinding over de in- en uitwendige roeping, hoe de Heere mij geroepen had uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht. Daarboven plaatste ik deze woorden: *'Zijt gij geroepen?'*

Toen ik hierover iets geschreven had, begon ik ook te schrijven over de bekering en onbekeerlijkheid, uit mijn eigen diep jammerlijke staat. Waar ik in mijn onbekeerde toestand in geleefd had en de gevolgen daarvan als de Heere mij zo had weggenomen; het ene uit noodzakelijkheid, het andere tot roem en eer van 's Heeren vrije goedheid. Deze blaadjes had ik, onder indrukken van mijn eigen laagheid, met vrucht voor mijn gemoed mogen schrijven. Ik liet het mijn vrienden, die ik het meegedeeld had, eens lezen en de een liet het de ander lezen. Daar ik niet in staat was te werken, stelden ze mij voor het te laten drukken. Doch hiertoe kon ik niet besluiten.

Dit verliep weer een tijd. Ik was niet in staat iets te doen, nauwelijks kon ik een half uur op de been zijn. Mijn uitwendige behoeften werden met de dag groter. Hoewel, de Heere, Wiens het goud en het zilver is en het vee op duizend bergen, maakte gedurig Zijn trouw en weldadigheid om Zijns Naams wil groot. Ik kwam zover dat ik met tussenpozen een half uurtje kon gaan, doch zag er uiterlijk niet best uit.

Mijn vrienden raadden mij opnieuw zeer sterk aan, die blaadjes te laten drukken. Als ik ertoe besloot, zou een vriend voor mij de kosten betalen. Dan kon ik ze verkopen, daar ik toch niet in staat was te werken. De opbrengst van wat ik verkocht kon ik voor mijn behoeften gebruiken. Toch kon ik hiertoe niet zo gemakkelijk besluiten, en raakte hiermee in de moeite, want tot dat doel had ik ze niet geschreven. Ik legde het in onderworpenheid voor de Heere neer, Die toch alle dingen weet. Zo werd dan ten laatste besloten: ik zou van elk 1.000 stuks laten drukken. Toen dat eenmaal besloten was, kwam het eropaan; *het was alles mijn eigen werk; ik had het buiten God gedaan; het was niet op Gods Woord gegrond en ik zou er God om tegen krijgen.* Ik had ze niet met mijn naam ondertekend. Had ik ze terug kunnen krijgen, zeker had ik het gedaan.

Na verloop van enige dagen kreeg ik 2.000 gedrukte blaadjes thuis. Toen ik ze thuis had, was ik er nogal mee ingenomen. Ik dacht: jongen, ze zijn nogal mooi. Ik lees nog eens en nog eens, en zo bekruipt mij de hoogmoed, dat het zo maar klaar was.

Maar als ik dacht ze te gaan verkopen, o, dan wist ik geen raad. Zo brak dan eindelijk de tijd aan dat ik het eens zou proberen, voor zover ik kon. Ik boog eerst mijn knieën voor de Heere, omdat Die mijn weg kende en alles wist. Ik ging ermee van huis, en zou aan de Zwaanshals beginnen. Doch daar gekomen zijnde onder grote bestrijding, werd ik als omgekeerd. Ik kon daar niet heen. Ik beproefde het nogmaals, doch werd als teruggehouden. Wat er in mij omging kan ik niet beschrijven. Ik raakte in zo'n moedeloze veestand dat ik daar in het gras ging zitten, onder aanvallen dat het kenbaar was dat God tegen mij was.

Ik heb er lang gezeten, biddend en schreiend tot de Heere, tot dat woord met kracht in mijn hart viel: *Staat op, laat ons van hier gaan*, Mark. 14:42. Het was wel als een kleine omzetting in mijn gemoed, doch dadelijk viel de duivel mij aan dat het niet in de Bijbel stond. Ik had een poos gezeten en werd andermaal bepaald bij diezelfde woorden: *'Staat op, laat ons van hier gaan.'* Toen stond ik op en zei: *'Och Heere, waar moet ik heen gaan?'* Daarop werd ik net de andere kant heengeleid de stad in, doch hoe ik ging kan ik niet zeggen. En verkopen? Och, ik had geen vrijmoedigheid om de blaadjes open en bloot te dragen, ik hield ze onder mijn jas.

Zo ben ik voortgelopen, totdat ik op de Binnenweg kwam. Daar is een poort, waar ik als stilgehouden werd en gewezen daar in te gaan. Ik was er niet bekend, maar ik werd gewezen die poort in te gaan. Ik kwam op een hofje, waar ik nog nooit was geweest. Ik wist niet dat daar mensen woonden, doch vond er verscheiden woningen. Ik liep de eerste, de tweede en de derde deur voorbij, zonder vrijmoedigheid om een deur open te doen. Ik werd bij de vijfde deur stilgehouden en kreeg vrijmoedigheid om te vragen of ik een blaadje kon verkopen. Ik kende de vrouw die voor kwam niet, ik weet niet dat ik haar ooit gezien had. Ze zei heel vriendelijk: *'Kom er maar in, man.'* Ik zag er zo aangedaan en vermoeid uit van dat eindje lopen, dat die vrouw het aan mij zag. Ze zei heel vriendelijk: *'Ben je moe, man, neem een stoel.'* Ik ging zitten en gaf haar twee van mijn blaadjes en zei: *'Ze kosten 2 centen per stuk.'* Ik deelde haar intussen iets van mijn weg mee. Zij was, zo ik merkte, een kind des Heeren, en wat nam zij deel in mijn toestand.

Na daar geruime tijd te hebben vertoefd, zei ze mij dat ik in Gods weg was en dat de Heere dit deze dag nog tonen zou. Ze nam ik weet niet meer hoeveel van mijn blaadjes en daarop verliet ik haar. De Heere gaf mij vrijmoedigheid en toen ik thuiskwam bleek dat ik er wel honderd had verkocht. Hoewel vermoeid naar het lichaam, was ik blij en verwonderd over 's Heeren beschikking, zo opmerkelijk in dezen aan mij, diep onwaardige, betoond. O, wat mocht ik 's Heeren trouw en goedheid ondervinden, wat was ik blij over de uitkomst aan mij bewezen. Doch de vijand hield niet op mijn ziel in het nauw te brengen, met mij te wijzen dat ik er nu wel honderd kwijt was, maar dat ik er nog zoveel had, en dat zou zo mooi niet gaan, want die zou ik nooit kwijtraken. Doch het beliefte de Heere in dezen te betonen, dat de duivel een leugenaar is van den beginne. Dit zal ik verder nog verhalen.

Toen ik bij gelegenheid met mijn blaadjes ventte op een kade, was een colporteur mij voor. Die zei, *dat hij voor de Heere Jezus liep en zijn blaadjes voor niemendal gaf*. Dat hoorde ik zeggen en zag het, want alle mensen hadden ze. Nu was het bij mij vanbinnen, dat ik wel terug kon gaan, want ik was buiten de weg. Maar o, wat was de Heere goed, wat nam Hij mijn hart in en wat kreeg ik het op Hem te wagen. In vereniging met 's

Heeren weg en doen Hem te volgen, al was het dan dat ik er niet één verkocht. Doch wie zou het hebben kunnen denken. Eer ik die kade afging, had ik er over de honderd verkocht.

Ook bracht de Heere mij daar nog aan het ziekbed van twee roomse mensen. Ik kreeg er met vrijmoedigheid te spreken aangaande hun staat, als zij zo de grote eeuwigheid aan moesten doen.

Dan heb ik ook mogen vernemen dat de Heere het blaadje: *Zijt gij nog onbekeerd?* heeft believen te gebruiken voor twee zielen: één op het Adamshofje en één te Sliedrecht. Als het waar werk is zal het Zijn grote Naam tot eer zijn, Die toch alleen alle eer van alles toekomt.

Ik bleef zo zwak, dat ik niet alleen niet kon werken, maar als ik een poosje liep was ik zo vermoeid, dat ik bijna niet meer voort kon. Ik werd naast het langs de huizen gaan met mijn blaadjes, door iemand geholpen aan kleine boekjes die ik probeerde te verkopen, zover mijn krachten het toelieten en de Heere mij liefde te ondersteunen. Dat het voor mij een zware beproevingsweg was, kunt u wel denken. Als werkman mijn ambacht verstaande in de kracht van mijn leven, en dan met een blaadje en een klein boekje langs de deuren te gaan om wat te verkopen, met een lichaam te zwak om voort te gaan. O, had God mij geen verborgen ondersteuning gegeven, ik zou er niet doorgekomen zijn tot op deze dag.

Toen liefde het de Heere mij op het ziekbed neer te leggen, doch Hij gaf mij die genade, dat ik veel in stilheid en in onderworpenheid mocht verkeren. Ik werd heel erg ziek en had hoge koorts. Daarbij klom de uitwendige behoefte zeer hoog. Maar het liefde en behaagde die getrouwe, onveranderlijke God gedurig, als de nood op het hoogst was, door wonderlijke wegen uitkomst te geven.

Ik mocht weer zover herstellen, dat ik uit bed kwam, doch mijn lichaamskracht kreeg ik niet terug. Op aanraden van een vriend, die voor mij de kosten zou betalen, ging ik met veel moeite, toen ik weer wat kon lopen, eens naar een Duitse dokter. Toen ik daar kwam, kon ik niet spreken van vermoeidheid. Die man zei mij dat ik door en door verzwakt was, gaf mij middelen en toen ik vroeg wat ik hem schuldig was, zei hij: *Niemendal, man, gebruik dat geld maar voor eieren, die hebt u wel nodig.*

15. Kruidenierswinkel

Ik raakte hierna weer zover hersteld, dat ik met wat boekjes kon gaan venten en mijn blaadjes verkocht ik tot de laatste toe. Zo was ik weer eens met mijn kleine negotie de stad ingegaan, en kwam op een plaats in de Zevenhuissteeg. Daar vroeg ik in een kruidenierswinkel of ze een boekje wilden kopen. Hoewel geheel onbekend, werd ik binnengeroepen. Ik ontmoette daar een man geheel alleen. Ik raakte met die man aan het praten en tenslotte vroeg hij of ik niet iemand wist, die zijn winkel zou willen overnemen. Ik zei van nee. Hij zei: *'Dat zou een goed zaakje voor u zijn'*, en vroeg of ik daar geen zin in zou hebben. Ik zei: *'Man, daar zou voor mij toch geen doen aan zijn, omdat ik juist ben zo ik hier sta, en niet anders bezit.'* Daarop zei hij: *'Gij zijt de man die er in moet komen'*, en dat hij het alles goed zou maken.

Al de bezwaren die ik inbracht ruimde hij weg. Zelfs zou hij zorgen, dat ik krediet kreeg bij de mensen waar hij alles van betrok. Als ik het er niet goed kon maken, dan zou hij

wat ik schuldig was betalen, en alles wat er in was zou hij mij overdoen. Als ik het betaalde als ik kon, was het goed. Kon ik het er niet houden, dan behoefde ik geen cent te betalen. Hij verzocht mij hierover na te denken. Het was mij alles een wonder. Ik dacht: *zou dat nu de weg zijn, waardoor de Heere mij uit mijn drukkende weg zal verlossen?* Mond en hart liepen er van over. Het was alles zo mooi, dat ik besloot het te doen.

O, wat raakte ik hiermee vervoerd, zodat ik zonder dat ik het merkte God in mijn weg begon te missen. Ik werd aan alles uitwendig geholpen, sprak over het wonder, doch raakte de Heere kwijt, Die Zijn aangezicht kwam te verbergen. Doch daar mijn hart vervuld was met de dingen van de tijd, merkte ik het niet op. Zo was ik dan in de winkel, doch het duurde niet lang, of ik bespeurde, dat ik er niet zoveel in verdiende dat ik ervan bestaan kon, en voor mijn gezin nodig had. Het was elke avond rekenen, en elke avond tekort. Zo namen de bekommernissen stilletjes weer toe, ja, vermeerderden zelfs.

Daarbij kwam, dat er vlakbij een nieuwe winkel gekomen was, waar ook verkocht werd op de dag des Heeren. Daar ik op die dag niet verkocht, liep de verkoop bij mij terug; met als gevolg de inkomsten minder en de bezwaren meer. De condities waren wel gemaakt, dat ik geen bezwaar behoefde te hebben, doch het gaat zo gemakkelijk niet om eens anders geld op te eten; tenminste, bij mij niet. Ik raakte daaromtrent in grote bezwaren. En dan, wat moest ik gaan beginnen wanneer ik het niet vol kon houden? Weer met boekjes langs de huizen gaan? Mijn hart kromp ineens als ik eraan dacht. En werken, daar was ik in het geheel niet toe in staat, want ik bleef een zeer zwak lichaam omdragen.

Ik zocht in dezen wel weer het aangezicht des Heeren, maar o, Hij hield Zijn aangezicht verborgen, en dit verzwaarde mijn toestand zeer, hoewel in alles mijn uitwendig leven was als voor dezen. Voor uitbrekende zonden bleef ik door 's Heeren aanbiddelijke goedheid bewaard. Doch wat er in mijn hart omging..., soms stond het als in vlam tegen zo'n weg. Daar kwam bij, dat ik in die tijd mijn vrouw ook tegenover mij kreeg. Dit verzwaarde mijn weg nog meer. Hoewel ik onder alles moest zeggen dat, hoe zwaar het mij viel, ik toch bewaard werd om tegen mijn vrouw uit te varen. Nee, dan kreeg ik daartegenover te zwijgen, en had medelijden met mijn vrouw. Doch de zaak werd van alle kanten afgebroken, alhoewel ik zocht het zo lang mogelijk vol te houden en te bouwen als ik kon, maar och, wat helpt ons volhouden en bouwen als God afbreekt? Dat heb ik in alles in beginsel moeten leren, zowel in de natuur als in de genade. Wie en wat is toch de arme mens vol ellende!

Terwijl ik dan also mijn hart stelde tegen 's Heeren wil en weg, en dan hier, dan daar de oorzaak zocht en soms met de hond op de steen beet, ja, tot mijn schande murmureerde tegen God, o, daar kwam de Heere tot mij met deze woorden: *'Adam, waar zijt gij?'* Ik wist mij niet te bergen, zo viel dit op mijn hart. Ik vreesde God te ontmoeten, want mijn hart werd met vrees vervuld. Mij kwam voor dat ik mijn weg had bedorven, gaande in mijn eigen weg zonder de Heere te kennen. Daar kwam bij mijn boosheid en verkeerdheid, mijn op- en tegenstand. O, wat raakte ik hieronder verlegen voor God, dat ik luid uitriep: *O God, ik ben naakt!* Ik kreeg te belijden dat ik de Heere verlaten had en dat ik mijn weg had bedorven, waarop dat woord in mijn ziel kwam: *Wie heeft u te kennen gegeven, dat gij naakt zijt?* Daar kreeg ik van mijzelf af te zien, hoewel de schuld mijn schuld bleef en de zonden mijn zonden. Maar hoe God tot mij had gesproken, mij te zullen leiden naar Zijn raad, en dat Hij al Zijn welbehagen doen zou. Ik zei: *'O God, dat hebt Gij gedaan.'*

Daar kreeg ik indrukken van, en om af te zien van elke eigen weg en het voor de Heere te belijden: *'Gij hebt mijn blinde ogen believe te openen. Gij hebt mij met mijn doods- en doemstaat bekendgemaakt. Gij hebt mij mijn naaktheid doen kennen.'* Daarbij werd ik teruggeleid in mijn weg, hoe die dierbare Heere Jezus Zich in de weg van Verlossing in

mijn plaats gesteld had en Zichzelf aan mij, helwaardig schepsel, had geopenbaard. Hoe het Hem liefd had mijn naakte ziel te bekleden met de klederen des heils en mij te omhangen met de mantel Zijner gerechtigheid. Hoe Hij alles voor mij was geworden, en dat het tot hiertoe Zijn goedheid was dat ik was die ik was.

Daarop werd ik in de dadelijkheid bepaald bij deze waarheid: *'Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde; daarom heb Ik u getrokken met goedertierenheid'* Jer. 31:3. O, toen werd op die tijd alles goedertierenheid. Zo kwam de Heere mijn hart weer innemen en verenigen met Zijn doen. De winkelvoorraad werd kort daarna van de hand gedaan. De man die mij erin geholpen had, hield in alles zijn woord.

Ik kreeg daarop een verzwering in mijn knie en had een zeer zwak lichaam, zodat ik voor het uitwendige zonder enig tijdelijk inkomen of vooruitzicht was. Zo bracht de Heere mij weer in de weg waar ik uitgegaan was. Mijn vrouw huurde een ander huis in de Rubroekstraat, en twee vrienden hielpen ons verhuizen, wat ik, onwaardige, niet waard was; zelf kon ik er niets aan doen. Zo kwam ik in een andere woning, met wat droge eetwaar, een zwerende knie, en zonder enig uitzicht voor het uitwendige. De weg was zeer donker en zwaar voor mijn diep bedorven natuur. Alhoewel de Heere mij vergunde als een diep onwaardig schepsel te pleiten op Zijn Woord en Hem te manen op Zijn belofte, dat Hij mij zou leiden naar Zijn raad. O, daar kreeg ik bij ogenblikken wel eens een weinig in te berusten, want och, dat was onder alles mijn behoefte, om stil en onderworpen gemaakt te worden.

Wat was het bij ogenblikken mijn behoefte die dierbare Heere Jezus en Zijn Koninklijke almacht in te roepen, of het Hem mocht believen om mijn hart in te nemen, en erover te heersen en het te regeren, en dat ik in onderworpenheid Hem mocht volgen. Hij wist toch hoe onbekwaam ik in mijzelf was, om stil en onderworpen te zijn, als Hij mij daartoe met Zijn lieve Geest niet kwam bewerken. Want och, lieve vrienden, het is voor ons diep bedorven vlees en bloed niet gemakkelijk om zo bij de dag te leven. Ik bevond en bevind het nog. Daar heb ik mijn ganse natuur in tegen; die wil altijd vooruit zien, en zich aan Gods wil en weg niet onderwerpen, o, waar zijn wij toch uitgevallen.

Nochtans beliefd en behaagde het de Heere, om Zijns verbonds en Zijns Zelfs wil, mij bij de dag te schenken wat ik nodig had; langs zulke wonderlijke wegen, ja, menigmaal dat de natuurlijke mensen moesten bekennen en zeggen: *dat is Gods hand*. Doch mijn weg lag in de diepte, werken kon ik niet.

Daar ik geheel zonder verdienste was, om door deze weg in mijn behoeften te voorzien, zo zou ik beproeven weer met boekjes de weg op te gaan, voor zover de Heere mijn zwakke lichaam beliefd te ondersteunen. Doch daar de inkomsten daarvan zo weinig waren, kwam mijn diep bedorven natuur daar zo tegenop, en geraakte ik in opstand tegen Gods weg. Dan verviel ik in medelijden met mijzelf, dat ik zo zwak was, mijn ambacht verstond, en dat ik nu in zo'n behoeftige weg verkeerde. Dan dacht ik dat alle mensen gelukkiger waren dan ik, ja, de beesten op het veld waren boven mij bevoorrecht. O, wat is toch de arme mens. Eeuwig wonder, zo in opstand en een murmureerder zijnde tegen de Heere en Zijn weg, daar kwam God mij beschaamd te maken en in mijn behoeften te voorzien, langs wegen die ik niet gekend had en paden die ik niet geweten had. Het beliefd de Heere om mij, helwaardig zondaar, daaronder te vernederen, en ik kreeg mij te verfoeien in stof en as, als een 'niet' in mijzelf. O, dat was balsem voor mijn benauwde ziel.

16. Mevr. Glazenaar

Ik was eens wezen venten aan de Schareweg bij Kralingen, en kwam aan een plaats waar mij werd gevraagd of ik een werkje van *W. Huntington* te koop had. Dat had ik niet, want zo groot was mijn negotie niet. Als ik het had, kon ik het bezorgen. Daarop verliep een hele tijd, want in die tijd hield de Heere de weg zo gesloten, dat ik dadelijk behoefte aan brood had voor mijn vrouw en kinderen. Daarna werd mij te binnen gebracht, dat mij een boekje van Huntington besteld was, dat ik daar twintig cent aan kon verdienen en dat ik daar dan een brood voor kon kopen. Ik beproefde of ik het in de stad kon krijgen, met de belofte als ik het verkocht had te zullen betalen. Daartoe beliefdde de Heere het hart van die boekverkoper te neigen, maar nu moest ik het bezorgen en bijna een uur lopen.

Toen ik te Kralingen was, zeiden ze van binnen: *'Is dat een weg die gij hebt.'* De hele reis werd mij breed voorgesteld, en nu al zo vermoeid. *'En nu is het nog niet gezegd datje het verkoopt en kwijtraakt.'* Daar ging ik mee aan het redeneren en o, daar viel zo'n vijandschap in mijn hart; wat ben ik toch een opengebroken stad als de Heere de wacht niet houdt. Als een murmureerder en twister in vijandschap kwam ik aan die plaats, het was bij mevrouw Glazenaar. Ik werd daar zeer vriendelijk in de keuken gelaten, en terwijl mevrouw het boekje inzag werd mij een glas melk gebracht. Een klein poosje daarna kwam de dienstbode, die zei: *'Hier man, hebt u het geld voor het boekje en een gulden voor u voor de moeite.'*

Daarbij kreeg ik een indruk van Gods onbegrijpelijke goedheid en mijn slechtheid. Wie ik was en Wie God voor mij betoonde te wezen, nee, dat is niet uit te drukken. Als ik niet op de openbare weg was geweest, had ik plat voor God op de grond gevallen. Wat zonk ik diep in mijn schuld en schaamte, en daarbij kwam de Heere mij voor met deze woorden der waarheid: *'Het vaste fundament Gods staat, hebbende dit zegel: De Heere kent degenen, die Zijne zijn,'* 2 Tim. 2:19. De eeuwigheid zal er toe nodig zijn, om het wonder te bewonderen, dat God goed is voor kwaaddoeners.

Langs zulke wegen kwam de Heere mij een weinig met mijzelf bekend te maken. Ook leerde ik een stipje van mijn afhankelijkheid kennen, want als het de Heere beliefdde met de weldaden mee te komen en Zichzelf in de weldaden te openbaren, dan kreeg ik te bukken en te buigen. Want ook ondervond ik, dat soms bij de grootste uitredding mijn hart koud en gevoelloos bleef. Daarbij moest ik bekennen, al kroop ik de hele wereld rond, dat ik niets ten goede van mijn plaats kon komen. Mijn hooi, stro en stoppels zouden niet in aanmerking komen, maar op dat goede fundament zou niets gebouwd worden dan een arme naakte zondaar. Als ik dan verwaardigd werd zo in mijn nietigheid te komen, verkwikte de Heere mijn ziel, uit die Volheidsfontein van alles in allen.

17. Kerkelijk standpunt

Als ik kon, werd ik altijd gevonden onder de openbare bediening van Gods Woord. Door overbrenging mijner attestatie behoorde ik bij de *Gemeente onder het Kruis*, maar daar bekwam ik weinig zegen, omdat de mens aan het werk gezet werd, die God verklaart dood te liggen in de zonden en de misdaden en van Hem vervreemd te zijn. Mijn doodsstaat had ik in beginsel toch door Zijn genade leren kennen, en dan gevoelde ik iets in mij dat tegen die prediking getuigde. Daar kon ik niet in toestemmen, want o, dat moest ik bekennen: ik had nooit begonnen, als God uit eeuwigte ontferming niet had begonnen. Wat zal de arme ellendige mens beginnen en dan Jezus helpen, Die stond te wachten? Dat ging soms zo ver, dan was het dit doen en dan dat, dan zus en zo in de weg stellen. Ik

beaam alle eisen Gods, maar de arme mens moet eraan ontdekt worden, dat hij uit zichzelf aan niet één eis kan voldoen, hoewel God het van hem blijft eisen.

O, de Heere heeft mij, diep ellendig adamskind, geleerd dat ik uit mijzelf en van mijzelf nooit anders gedaan heb, dan God tegengestaan van nature; al wat God aan mij gedaan heeft, heeft Hij vrij gedaan. Nooit zou ik naar God hebben omgezien, als het Hem niet liefd had naar mij om te zien. Dat wilde ik wel met mijn bloed ondertekenen: een vijand, een op- en tegenstander van nature; doch niet om daar op te roemen, dat zij verre, maar tot hiertoe heb ik mijzelf niet anders leren kennen, door Zijn genade, tot een eeuwig wonder. Want toen de Heere Jezus, die dierbare Verlosser, Goël en Bruidegom Zich in de weg van Verlossing aan mijn ziel had geopenbaard, dacht ik Hem te dienen, en zoveel te verrichten en te doen, maar o, wat ben ik mijzelf daarin tegengevallen. O, God geve mij die genade om van het begin tot het einde het Hem, ja, Hem alleen toe te kennen. Dat is het leven van mijn ziel, ik niemendal en God alleen alle eer. Want och, wat willen wezen, wat mee te brengen van onze bedorven akker. Wij zouden genade willen roemen, dat wij door werken menen verkregen te hebben, maar dan zal het nooit genade wezen. Och, wanneer zal ik genade naar Gods wil en weg beoefenen? Want mijn natuur is niet bekeerd, maar blijft uit en van mijzelf Gods weg en werk tegenstaan, alhoewel mijn ziel eronder zucht, want voorzover het mag zijn, draag ik mijn zondige, onverloochende natuur als een last om.

Hoewel dikwijls over mijn gemoed heengewerkt, liet ik mij in die tijd altoos in die Gemeente vinden. Meer dan eens werd ik bepaald bij de grote menigte, die bij het uitgaan dat gebouw verliet, en ieder scheen verblijd te zijn. Van velen moest ik horen, dat ze het zo goed gehad hadden, dat die man zo gepreikt had. Dan veroordeelde ik mijzelf, want ik ondervond het tegendeel. Mijn ziel zocht naar spijze maar vond ze niet, en ik viel soms in zulk een zielsdroefheid, want ik kon het er niet mee doen. Dan dacht ik het mis te hebben en zei men mij, dat ik te stijf was. Dan moest ik maar wat overstappen, dat zou mij gunst en voordeel aanbrengen in de weg waar ik in verkeerde. Doch hier zorgde door vrije ontferming de Heere voor.

Zo was ik weer aan die plaats geweest. Mijn ziel was vervuld met droefheid over het gemis. Toen mocht het mij gebeuren, dat ik in onderhandeling kwam met de Heere, waarbij ik deze waarheid krachtig op en in mijn hart kreeg: *'Kunnen ook de bruiloftskinderen treuren, zolang de Bruidegom bij hen is? Maar de dagen zullen komen, wanneer de Bruidegom van hen zal weggenomen zijn, en dan zullen zij vasten.'* O, als die Bruidegom zou geweken zijn, dat het dan een tijd van klagen en wenen wezen zou, ja, bitterlijk wenen. Hiermee kreeg ik tot mijzelf in te keren, hoe mijn lieve Zielsbruidegom van mij geweken was en heengegaan, Wiens lieve gemeenschap mijn ziel zo goed en zoet was. Wiens dadelijke en dagelijkse gemeenschap ik nu zo kwam te missen, omdat ik Hem had verlaten, waarop ik bitter kreeg te klagen, en uit dat gemis en die klachten ging mijn behoefte uit naar hem.

O, wat een innige betrekking kreeg mijn ziel tot en op mijn Zielsbruidegom. Dat mijn allerliefste Jezus toch nog eens mocht komen over heuvelen en bergen en mij zou kussen met de kussen Zijns monds, onder en met de innige bekentenis dat het mijn zonden waren, die scheiding maakten tussen mij en Hem. Wat werd mijn hart verbroken onder mijn schuld en het gemis, maar ook wat ging mijn behoefte uit tot de Heere, dat het die lieve dierbare Jezus believen mocht het alles nog eens tot een vlak veld te maken. Och, dat Hij uit Zijn volheid mij nog verkwikken mocht.

Onder alles bleef ik altijd en voortdurend de openbare godsdienst bezoeken, hoewel ik het er van binnen, uit hiervoor genoemde en hier volgende zaken, niet best mee had. De

hoogmoed steeg in pracht en klederdracht, als in alles de wereld gelijkvormig en die Godtergende zonde werd niet eens aangeroerd of bestraft, maar van de zodanigen werd de vooraanzitting geprezen.

Dan het publiek verhuren van zitplaatsen op Gods lieve heilige dag. Ja, dat ging zover, dat de koster en kosteres openbaar met een zak voor hun lijf gebonden geld ontvingen en wisselden, zodat er voor een arm kind Gods bijna geen plaatsje zonder 5 cent overschoot of te bekomen was. En dan het gaslicht dat op Gods dag bearbeid werd. Het allerergste was, God afhankelijk van de goede wil van het schepsel te stellen.

Het ging zover, dat ik het zo benauwd kreeg, dat ik het er niet meer onder kon uithouden. Dat deed mij toen meer dan eens thuisblijven, doch dat kon ik toen ook al niet volhouden. Ik dacht: dat zal ook tegen 's Heeren wil zijn. Dan ging ik het wel eens op een andere plaats of kerk proberen, maar och, ik vond het daar ook weinig beter. Na de predikatie was ieder blij en opgeruimd, en het was bij mij steeds anders, hoewel mijn ziel ernaar uitging. Ik raakte al gaande meer onder de indrukken van mijn gemis.

Mijn vrienden, waar ik mee verkeerde en aan wie ik mijn bezwaar wel meedeelde en uitsprak, schenen mij niet te verstaan. Dat was eindelijk ook in de gemeente bekend geworden en daarbij dat ik zo weinig meer ter kerk kwam, zodat ik ten laatste voor de kerkenraad werd geroepen.

Daar gekomen zijnde werd mij gevraagd waarom ik zo weinig in de kerk kwam. Ik mocht hun hiervan de reden meedelen en zei *dat dit de behoefte van mijn ziel was, dat God op het hoogst verheerlijkt en de arme zondaar op het diepst vernederd mocht worden.* Waarop de dominee mij vroeg of hij dat niet deed.

Het beliefdde en behaagde die grote Ontfermer mij, arm, diep onwaardig zondaar, opening en vrijmoedigheid te geven uit de wegen te spreken langs en door welke het de Heere beliefd had mij mijn doods- en doemstaat te leren kennen. Wie en wat ik was, en wat die dierbare Jezus voor mij was geworden. Waarop ds. De V. mij antwoordde, dat ik dan ééns in de week ter kerk moest komen, dat hij dan voor Gods kinderen preekte.

Toen zei ik: *'och, och! En dan de breuk die er gevonden wordt, waar de Heere niet onder wonen kan.'*

Waarop mij gevraagd werd: *wat breuk, wat zijn er dan voor breuken?* Zij drongen erop aan, dat ik de breuken die ik zag op zou lossen, waarop ik in mijzelf kreeg te zien.

Mijn hart werd verbroken en ik zei: *'hoe zal ik, die zelf een breukeling ben, de breuken van een ander oplossen?'*

Doch zij drongen erop aan, waarop ik de zaak, waar ik onder gebukt ging, kreeg bloot te leggen zonder iets achter te houden.

De Heere maakte mij oprecht.

Waarop mij zeer bits werd toegevoegd: *wat verval? De kerk is in een bloeiende staat, geld ophalen is om de kerk in stand te houden. Hoogmoed? Het is een weldaad, dat al die mensen onder het visnet komen, enzovoort.*

Hier antwoordde ik verder op: *mijn vrienden, wij hebben God verlaten, en nu heeft de Heere ons verlaten, en is al zover geweken, dat wij met onze noden niet meer bij God kunnen komen, wij kunnen de zaak niet meer kwijtraken en overgeven. En nu moeten wij langs verkeerde en zondige wegen zelf zorgen.*

Waarop geantwoord werd: *'Capelle, wij dachten dat u meer verstand had.'*

Ik zei dat ik geen verstandig man was, maar dat ik wat ik gesproken had, niet uit mijzelf gedaan had, maar dat de Heere dit mij uit vrije ontfermende goedheid geleerd had. Ik zei: *'hebt gij daar iets tegen, zeg het. Het gaat met ons allen op de eeuwigheid aan, eenmaal zullen wij met God te doen krijgen.'*

Doch zij waren als spottende met mij. Een hunner voegde mij toe: *wij zullen je kosten maken, dan kun je de zak van je jas ophouden om er de centen in te laten gooien.*

Ik verliet hun gezelschap, doch was diep bewogen en bekommerd over zulk een toestand. Doch, mijn geliefde vrienden en betrekkingen, wat is de arme mens? Och, denk toch altijd: wij hebben God nodig om ontbonden te worden van de banden, waarmee wij gebonden zijn, en buiten God onszelf binden, van welke aard en in welke weg het ook mag zijn. Zo bleef ik ook tegen alle overtuiging nog vasthouden en werd vastgehouden, zodat ik nog van tijd tot tijd mij onder de openbare bediening in die weg liet vinden. Niet dat die bediening tegen Gods Woord was, maar het remonstrantse en de leugen, dat was tegen de wil Gods en tegen Zijn Woord. Nee, maar dat de zuivere bediening gemist werd, en ik naar de instelling die moest missen, was een vrucht van mijn zonden. Hoe ik daar nader aan ontdekt ben, hoop ik u mee te delen.

Zo kwam ik onder alles in een gemis, en wat ik miste ging ik zoeken, of ik dat ook vinden kon, maar dat God afhankelijk van de arme mens gemaakt werd, kon ik nooit beamen. Als ik dan zo verkeerde, gebeurde het dat de Heere mij met deze woorden als staande hield: *'Indien zijn kinderen Mijn wet verlaten, zo zal Ik hun overtreding met de roede bezoeken, en hun ongerechtigheid met plagen'* Ps. 89:31-33.

Dit maakte zulk een diepe indruk op mij, dat ik het gewicht van deze waarheid, zover de Heere dit beliefde te geven, bleef omdragen en mijn bekommering werd hieronder zeer vermeerderd. Hiermee kreeg ik tot de Heere te roepen en te zuchten, en het gebeurde mij dat ik daarbij een indruk kreeg: *Ik, de Heere, worde, niet veranderd; en dat daarom Zijn volk niet verteerd was.* Hoewel ik diep onkundig was en van zulke zaken nooit had gehoord, en allen die ik ontmoette tevreden waren dienaangaande, en ik tevoren met hen, zo wist ik niet wat de Heere hiermee te zeggen had. Maar dit ging zo in mij om, dat God een Waarmaker is van al Zijn beloften. Maar diezelfde God is ook even zo goed een Waarmaker van al Zijn bedreigingen, en zo ook van het Woord dat de Heere tot mij gesproken had: *'Indien zijn kinderen Mijn wet verlaten, zo zal Ik ze bezoeken'*, enzovoort. Zodat ik zeer bezwaard in mijn ziel mijn weg ging.

Daarop gebeurde het mij, arm, diep onkundig, verbeurd hebbend schepseltje, dat de Heere mij onmiddellijk beliefde te bepalen, hoe die roede reeds was uitgestrekt en wat die roede was. O, lieve kinderen Gods, dat was de onttrekking van Zijn lieve Geest. Dit vergrootte mijn bekommernis zeer, want dat kreeg ik een weinig te verstaan, zodat ik menigmaal onder indrukken van het gewicht der zonde zuchtte: *'Och Heere, wat zal dat zijn!'* Ja, dan kwam het soms zo persoonlijk tot mij, of dat het mijn zonden waren die de Heere reden hadden gegeven Zijn Geest in te trekken. Het was mij of ik onder een zware last ging, en dat baarde zuchten en geweën.

Dan ging ik soms hier, dan daar nog ter kerk, doch wat mijn ziel zocht vond ik niet. Wel dat de heerlijkheid en zaligheid werd voorgesteld, en de weldaden die de Heere betoond had en betonen zou aan Zijn volk. Nu, die onbegrijpelijke heerlijkheid zal groot zijn, geen tong is in staat het uit te spreken, geen pen om het te beschrijven, doch zo is het bij mij gesteld: wat ik zocht vond ik niet. Dan zei ik wel eens: *'och, mochten ze beginnen waar ze eindigen'*, doch de Heere trok hierin verder door. Ik werd bij ogenblikken bij mijn eigen gemis bepaald, dat het soms was dat ik mij niet wist te verbergen. En als ik daarmee onder de Heere mocht raken en mijn hart voor God kreeg uit te storten, dan kreeg ik onder de indruk van mijn gemis, het gemis van al Gods arme volk op mijn hart. Waar ik arm, diep ellendige dan de Heere kreeg te smeken dat het Hem nog believen mocht, om Zijns Naams

en Zoons wil, op te staan en mij en Zijn arm, diep onwaardig volk, om Zijns Naams wil, in dezen te gedenken. Zo hield de Heere mij onder deze zaak.

Het is mij gebeurd op zekere morgen zeer vroeg, dat mij met veel indruk deze waarheid in mijn hart kwam: *'En Samuël was onder de aanroepers van Zijn Naam.'* Och, ik wist niet wat de Heere hiermee te zeggen had, daar dit mij, arm, schuldig, onwaardig schepseltje, zo groot voorkwam, en ik mij bij Samuël niet kon neerleggen, doch ik kon dit niet kwijt. Zo is het mij gebeurd op die dag, dat ik bij de schuld bepaald werd, persoonlijk, als wel van al Gods volk en kerk, waarop ik God kreeg te billijken. Daarop ging het geroep weg. O, wat kreeg ik vlak te vallen onder God. Ben ik ooit verwaardigd geworden om met de breuken voor God te worstelen, dan is het die dag geweest. En dat God nog eens een dienstknecht aan Zijn arme Sion liefde te zenden, die mij en Zijn volk bij dat gemis en de oorzaak mocht komen bepalen, want het was of ik de Heere zag doortrekken. Ja, als met een ganse onttrekking kwam het bij ogenblikken op mij aan, zodat ik uit moest roepen: *'Breuk op breuk!'* Hierbij kwam, dat ik de meesten van mijn vrienden kreeg te verliezen, zodat het mij soms van rondom bang was.

Als het mij dan zo bange was, kwam de Heere mij voor dat Hij niet geheel met Zijn Geest zou wijken. Het scheen een onbekende weg en taal te zijn, die ik ging en die ik sprak. Dan was het dat de Heere het mij door een natuurlijke gelijkenis duidelijk maakte. Zo werd ik bepaald bij een vis, wiens element het water is, en als hij op het droge gelegd wordt moet hij sterven. Doch nu bleef hij zolang liggen als het lijden kon, daarna ging hij terug in zijn element, het water, tot hij weer wat verkwikt was. Hoe de Heere nu zo met Zijn volk zou handelen: vanwege het verlaten van Hem en de wereldgelijkvormigheid zouden zij Zijn lieve gunst en dagelijkse gemeenschap moeten missen. Maar dan zou God om Zijns Naams wil Zichzelf bij ogenblikken komen openbaren, om het leven dat uit Hem is in stand te houden.

Mijn vrienden hadden het doorgaans allemaal goed, het was meest zingen en roemen: *o, wat een predikatie.* Ik kon daaraan niet meedoen. Mijn hart viel voor de geschriften van onze godzalige voorvaderen, inzonderheid Van der Groe, Van Lodenstein en anderen, doch daarbij blijven zitten kon ik niet. Dan kreeg ik zware bestrijdingen, dat het met mij mis was, want niemand had zulk een weg. Het had geen bijval. Ik hoorde er niemand van spreken, zodat ik soms in moedeloosheid en vertwijfeling van mijn weg raakte, omdat ik toch niet kon zeggen dat het onbekeerde mensen waren. Dan probeerde ik weer eens ter kerk te gaan, maar kon niet meer. Het was mij onmogelijk.

Zo gebeurde het dat ik hoorde dat er bij ene *De Vries* mensen bij elkaar kwamen die daar een predikatie lazen, en dat die ook niet ter kerk gingen. Ik had vernomen waar het was, doch ik kende die mensen niet. Ik zou het maar eens gaan beproeven, ik had er nogal moed op. Doch zondagsmorgens onderweg zijnde om daarheen te gaan, raakte ik zo vol bezwaren, dat ik begon te zuchten en te schreien, en klagende uitriep: *'O, wat loop ik toch te dwalen als een schaap zonder herder.'*

Ik werd dadelijk bij mijn gemis bepaald, doch daarbij zag ik buiten mijzelf. Ik werd bepaald bij het stuk van David, in de telling des volks, en hoe God de slaande engel had uitgezonden om duizenden van het volk te doden. Hoe David dit te zien kreeg bij Gods licht, zodat hij uit moest roepen: *Wat hebben deze schapen gedaan?* En dat David de schuldige voor God werd. O, hoe kreeg ik te zien de diep gezonken toestand van land en kerk, en het gemis en de onttrekking van 's Heeren Geest als een vrucht van de zonde.

Daar werd ik als in Davids plaats gezet en bepaald bij mijn eigen zonden, mijn afwijkingen van God en mijn overtredingen. Ook hoe ik het bij het schepsel zocht en het van het schepsel verwachtte, van deze dominee en van die dominee. Daar was het: *'Gij zijt die man.'* Ik werd zo in mijn schuld gezet, dat ik met David moest uitroepen: *'Wat hebben deze schapen gedaan?'* Ik had door mijn zonden de Heere oorzaak gegeven. *'Ik, o God, ik ben die man. Rechtvaardig zijt Gij in Uw doen, ik heb U verlaten en mijn weg bedorven. Door mijn zonden hebt Gij Uw Geest onttrokken.'* Daar was het dat alle schepselen vrijuit gingen, want ik had gedaan dat kwaad was in 's Heeren ogen.

Met deze last keerde ik terug naar mijn huis. O, wat kreeg ik daar voor God in te vallen en daar beliefdde het de Heere Zichzelf te openbaren met deze woorden: *'Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven.'* Zo werd ik als uit mijn schuld opgehaald en kreeg de Heere Jezus als het Hoofd en de Koning Zijner kerk te omhelzen, met al Zijn wetten, rechten en inzettingen. En daarbij deze dierbare woorden: *'Zet de oude palen niet terug.'* Ik werd door de Heere zo in de vereniging met Hem gezet, Die de Weg, de Waarheid en het Leven is, dat ik mijn hand op Zijn dierbare waarheid legde en *een verbond met de Heere* kreeg te maken onder beding van genade, sprekende deze woorden: *'Kom ik om, zo kom ik om. Al moet ik alleen overblijven, dan hoop en wil ik het met U alleen wagen.'*

Daarop las ik, of kreeg ik te lezen als een middel in Gods lieve hand, een predikatie, zo overeenkomstig de weg die Hij hierin met mij heeft believen te houden, dat ik wegzonk onder 's Heeren goedheid en trouw, hetgeen ik niet in staat ben uit te drukken.

In die tijd was mijn vrouw bevallen van een zoon, maar door de bezwaren waaronder ik verkeerde, was dit kind ongedoopt gebleven. Daar ik nu een thuiszittend man gemaakt was en geheel thuis bleef en met mijn vrouw en kinderen huiselijke godsdienst hield, bleef dit jongetje, Albert, daardoor ongedoopt, hoewel dit mij geen onverschillige zaak was. Dit kwam soms erg op mij aan. Het was als ik het kind aanzag of het tot mij riep om gedoopt te worden, en dat het dit bondszegel als een vrucht van mijn zonden missen moest. Dan was het wel mijn behoefte: och, als er in 's Heeren gunst een weg was, of Hij Die mijn weg kende, hem mij mocht openbaren, en mij de weg wilde wijzen die ik gaan moest.

Zo is het mij gebeurd, dat dit zo op mij aankwam, dat het mij tot schuld voor God gemaakt werd. Toen ik zo vlak mijn schuld kreeg te eigenen, kwam de Heere met die belofte, *dat Hij het kind met de Heilige Geest en met vuur zou dopen.* Matth. 3:11. O, daar raakte ik dit mijn kind in de Heere kwijt. Wat was het mij, de alleronwaardigste, de allergeringste, een wonder zo in Zijn lieve gunst te mogen delen. Och, wat kreeg ik daaronder te smelten, dat de Heere zo goed was, en dat voor mij, die het zo diep in alle weg kwam te bederven.

Daarna was het dat ik een psalmboek kocht en toen ik het had, bemerkte ik dat het oude psalmen waren. Daar had ik nooit van gehoord, ik kende niet anders dan de psalmen die ik van jongs af geleerd had. Daar ging ik aan het lezen. O, wat viel ik die geheel en al bij. Ook gebeurde het wel dat ik ze zong. Maar wat een aanvallen en redeneringen daar soms mee gepaard gingen...! Ik werd een vreemdeling onder al mijn vrienden. Want mijn lopen was nu gedaan, en mijn thuisblijven was niet uit onverschilligheid; nee, het was een vrucht van mijn eigen zonde.

Na verloop van een geruime tijd hoorde ik, dat er in een schuur een dominee zou komen spreken, die de opvolger was van de godzalige dominee Ledeboer en dat die alleen de oude psalmen nog gebruikte. Nu wist ik niet wie hij was; daar had ik nog nooit van gehoord. Dit liet mij niet ledig, maar bracht mij in een onderzoek voor de Heere, of dat een knecht zou wezen in Zijn weg en gunst. Dat ik het niet wist, maar dat de Heere de Machtige was mij dit bekend te maken. Eer die tijd aanbrak stelde ik een nauw onderzoek

in en vernam er veel van, namelijk hoe dat een geheel afgezonderd volk was en de vreze Gods er nog onder werd gevonden. Dat de eenvoudigheid er thuis was en de Heere er nog onder woonde.

De zondag brak aan en de betrekking die ik op dat volk gevoelde, was als een antwoord op mijn vragen, om daar eens mee op te mogen gaan. Van wat er op die dag gebeurd is, moet ik zeggen dat wat in het verborgen geschied was, de Heere op de daken liet preken. Wat leidde de Heere die man toen in de toestand van land en kerk, en de verlating van Gods volk van de Heere. Het was een taal die ik nog nooit van een preekstoel had horen verkondigen. Ik zocht die leraar te spreken en na verloop van enige tijd deelde ik hem mijn grondslag, waar mijn ziel door Gods genade gezonken lag, mee, waarop dominee Bakker zei geen andere grondslag te belijden.

Zo verenigde ik mij met deze *Gemeente*, op die grondslag waar mijn ziel gezonken was. Niet aan een persoon, maar op de belijdenis overeenkomstig Gods Woord en onze godzalige voorvaderen. Op die van Gods lieve dienstknecht dominee Ledeboer en van allen die de Heere verwaardigd had in onze donkere en kommervolle dagen nog staande te houden, om Zijns Naams wil. Toen werd ook het zegel des doops aan ons jongetje toegediend.

In latere tijd is, onder het rechtvaardig oordeel Gods, de Heere met Zijn lieve Geest ook zo geweken en is dominee Bakker door de dood weggenomen, 1885. Velen van het volk zijn van die leer afgeweken. Toch heeft het de Heere liefd, uit kracht van Zijn lieve, wijze, soevereine goedheid, mij op mijn plekje terug te brengen en heeft mij nog meer gebonden aan Zijn beproefde waarheid.

18. De pokken in mijn huis

Daarna bezocht de Heere ons land en volk met een vreselijke pokkenziekte die duizenden de tijd met de ontzaglijke eeuwigheid deed verwisselen en in deze bezoeking moest ik ook delen. Twee van mijn kinderen werden in een zeer hevige mate aangetast. Ook de kleine Albert werd aangetast, doch de toestand van dit jongetje is niet te beschrijven: de zachtmoedigheid, de gelatenheid, en de hartinnemende vriendelijkheid, onder zovele en zulke smarten. Het ging zover dat ik zijn handjes vast moest binden, daar hij vanwege de jeuk de stukken uit zijn gezicht haalde, en dan dat smeken: *'Och paatje, maak mij nog eens even los.'* Maar het was niet om te doen. En als ik hem dan even losmaakte, dan stak hij zijn kleine handjes weer uit om gebonden te worden.

Ik kreeg hier veel mee te worstelen voor de Heere. Het kwam zover dat het te zien was dat hij eraan sterven moest. Ik zocht God andermaal op mijn knieën en o, daar ontsloot Hij de deugd van Zijn heilige rechtvaardigheid en stelde Hij mij met dit kind in het gericht. De barensweeën grepen mij aan, mijn ingewanden ontroerden in mij, eer ik God kreeg te rechtvaardigen. Maar de Allerhoogste werd mij te sterk en ik kreeg met dit kind God toe te vallen, Zijn doen goed te keuren als majesteit en heerlijkheid, en kreeg God te rechtvaardigen in het verloren gaan van dit kind. Zo mocht ik het in het richterlijke aan God overgeven en kwijtraken, en zo ik het kwijt was in het gericht, kreeg ik het niet terug, maar mocht ik geloven: 'Ik zal het aan doen zitten met Abraham, Izak en Jakob.' O, geen pen is in staat het te beschrijven en het uit te drukken. Ik heb met dit kind als voor mijzelf God krijgen te rechtvaardigen, en daarop heeft de Heere het in Zijn heerlijkheid opgenomen, [13-4-1871] waar ik het uit loutere genade weer hoop te ontmoeten als mijn loopbaan geëindigd zal zijn. Het liefd de Heere mijn andere kinderen na een smartelijk lijden te herstellen. Die Zijn trouw houdende goedheid ook wonderlijk liefd te maken door ons het nodige te beschikken voor onze grote uitwendige levensbehoefte.

Daarop is het gebeurd, daar ik niet in staat was iets te verrichten, dat zoals ik heb geschreven de Heere wonderlijk redding en bemoeienis schonk. Ik had in die tijd bij ogenblikken, uit kracht van mijn hard en onvernederd hart, behoefte dat de Heere onder Zijn trouw en goedheid mij toch nog eens recht beliefte te vernederen, en dat deed God op Zijn eigen tijd en weg.

19. Zonder brood

Het was met Pinksteren in het jaar 1869, daar sloot de Heere Zijn hand en liet de nood zo hoog klimmen, dat wij op die zaterdag in het geheel niets hadden dan een kantje droog roggebrood. Ik maande en pleitte wel bij de Heere dat Hij het wist en daar Hij al zo menigmaal geholpen had, of het Hem believen mocht, om Zijns Naams wil, ook ditmaal te helpen. Daar het morgen pinksterzondag was, en we niets hadden dan dat stukje brood. Daarop volgde een wachten en uitzien; o, mocht de Heere nog voorzien. Ik ging van huis in de hoop dat de Heere mij een duif of raaf zou doen ontmoeten, die het Hem zou believen te gebruiken, doch mijn hopen daarop was tevergeefs.

Daar kwam nog bij, hetgeen de Heere zeker anders voor mij verborgen hield, dat ik nu alle mensen zag met hun manden gevuld met boodschappen. Toen overviel mij een bitter medelijden met mijn vrouw en kinderen. O, als die maar brood hadden, dan kwam het er voor mij niet op aan. Ik zocht mijn hart voor God uit te storten en vluchtte daartoe in een aldaar in aanbouw zijnd huis. Bedroefd en moedeloos kwam ik thuis. Toch had ik onder dat alles een stille verwachting: de Heere kan nog helpen. Doch het werd 's avonds elf, twaalf uur, en de weg bleef gesloten.

Daar kwam bij, wij hadden een kind dat net geheel van de borst af was. En daar nu alle hoop voorbij was, sprak mijn vrouw mij aan, wat wij moesten beginnen, daar dat lieve kind ook geen borstvoeding meer had. Had ik dat geweten, sprak zij, ik had het allerlaatste verkocht voor ons arme kind. Hoe mij dit door de ziel sneed, kan ik niet zeggen. Wij gingen naar bed, doch de slaap was die nacht zeer weinig, maar het geroep tot de Heere veel.

Daar wij in die tijd met enigen van Gods kinderen altijd onderling een predikatie lazen van een van onze oude vaders, zo waren wij zondagsmorgens opgestaan, en gaf de Heere mij in mijn hart: *ik zou dat stukje brood doorsnijden en de helft verdelen*. Dat deed ik en legde voor mij en mijn vrouw en kinderen elk een stukje neer. De Almachtige legde zo'n beslag op de kindertjes, dat er niemand was die meer begeerde, en mijn hart was erg stil. Ik ging met twee van mijn kinderen naar de godsdienstoefening. Daar gekomen werd na gezongen en gebeden te hebben, de predikatie gelezen; van welke schrijver weet ik niet, ik denk Justus Vermeer.

Er stond als opschrift boven de preek geschreven: *'Een vrome in nood.'* Dat werd voor mij gelezen. En toen de tekst. Dat was van Hizkia, *dat hij krank was en zijn aangezicht naar de wand keerde en dat hij kirde als een duif en piepte als een zwaluw*. O, wat gaf de Heere mijn ziel een zegen onder die predikatie! Ik werd bedeed en bedauwd met Zijn hemelse bedruipingen en bedauwingen. Mijn hart smolt in het binnenste van mij, dit werd door allen opgemerkt; doch ik openbaarde mijn uitwendige toestand niet. Na het eindigen der preek keerde ik huiswaarts; het was door gesprekken twaalf uur geworden.

Een poos thuis zijnde, moesten wij eten. Het was het laatste stukje droog roggebrood. Niets, niets was er anders, en als dat op was, was alles verteerd. Het was als op mijn hand gezet het laatste aan stukjes te snijden en elk had een partje. Eer wij het zouden gebruiken stelde ik mij voor de Heere, om er een zegen over te vragen. Zo ik mij voor de Heere had gesteld, daalde God af en bepaalde mij bij mijn afkomst, hoe ik alle tijdelijke en eeuwige weldaden verbeurd had door mijn moed- en vrijwillige afval in het paradijs. De Heere

nam mijn hart in, en ik kreeg God toe te vallen in Zijn handeling, als amen zeggende op al Zijn doen.

Dit was als een ogenblik en toen was het alsof de Heere tot mij sprak: *'Nu, Mijn kind, nu zal Ik je Mijn goedheid eens tonen.'* En o, eeuwig en onbegrijpelijk wonder, daar lag dat droge stukje roggebrood als een toonbeeld van Gods neerbukkende en neerbuigende goedheid op de tafel, en ging God door met mij. Al wat mijn ogen aanschouwden, riep mij als met luider stem Gods onbegrijpelijke goedheid toe, en ik riep luid: *'O wanden van mijn huis, maakt God met mij groot. O, hemel en aarde, help mij desgelijks.'* Nee, geen stem noch pen is in staat het uit te drukken. Mijn ziel had aan God genoeg en het lichaam geen spijze nodig, en mijn vrouw en kinderen verzadigde God met deze droge betebroods.

Wij gingen als naar gewoonte naar de bijeenkomst. Mijn ziel was vol van Gods wonderbare goedheid, doch ik openbaarde mijn uitwendige toestand niet. De godsdienstoefening, het lezen van een catechismuspredikatie, was geëindigd. Nu had ik een vriend, met wie ik wel eens meeging. Deze verzocht mij met hem mee te gaan, doch ik weigerde dat, daar ik dat nu niet kon doen. Doch hij liet niet los en ging mee naar mijn huis, haalde mijn vrouw over, en wij gingen met hem mee.

Doordat dit zolang had aangelopen, zat zijn vrouw te wachten. Toen ik bij hem in huis kwam en de toebereide tafel zag, sprak daar de Heere: *'Ik ben de Heere, Die al deze dingen doe. Zie, Ik heb deze dis bereid, Mijn kind, voor u en uw huis. Eet, drink en word verzadigd.'* Toen ik deze zaak en deze tafel zag, kon ik mij niet meer verbergen en riep uit in diepe vernedering, dat God zo goed was. Van deze spijs kon ik niets gebruiken, wantik was overstelpt van Gods goedheid aan mij, die geen kruimeltje of druppeltje waardig was. Nu deelde ik mee wat God gedaan had. Wij loofden de daden Gods en zongen Psalm 36:2.

Wij keerden 's avonds huiswaarts. Een grote zak werd van de vrienden meegebracht, en thuis zijnde uitgepakt. De Heere had voor alles gezorgd: brood, boter, kaas en koffie, zodat wij de tweede pinksterdag, door de goedheid van mijn lieve God en om de verdiensten van mijn lieve Jezus weer van het vette der aarde bedeed waren. *Wat zal ik, arm stof, de Heere vergelden voor al Zijn trouw en goedheid aan mij bewezen?*

20. Mijn boekenwagen te water in Flakkee

Daarna was de weg weer geopend, dat ik met enige boekjes aan het venten was geraakt. Zo was ik met mijn negotie op Charlois. Daar ging ik voorbij een boerenhofstee, waar de deur van de dorsvloer aan de straat uitkwam. Die hele dorsvloer lag vol met boeken; ik stond er naar te kijken. De eigenaar vroeg mij of ik ze kopen wilde. Ik vroeg welke boeken het waren. Hij antwoordde mij, *dat ik het zien kon*. Ik bekeek er enkele, vond er van Erskine en enkele andere bekenden. Het aantal was zo groot, dat er geen bekijken van alle boeken mogelijk was, temeer omdat mij niet veel tijd gegund werd. Ik vroeg naar de prijs, waarop hij antwoordde: *'Voor tien gulden kun je ze allemaal krijgen.'*

Wat stond mij te doen? Ik was geen gulden rijk. Ik vroeg of het goed was het over een uur te komen zeggen. Daar ik op het dorp een vriend had, zou ik beproeven of die mij helpen kon en wilde. Biddend en roepend ging ik daar heen, ik ontving tien gulden en kocht de boeken. Nu, dacht ik, ben ik rijk. Het was of ik een schat had gevonden. O, dacht ik, zou dat nu het middel wezen waardoor de Heere mijn weg zal believen te verruimen. Ik ging aan het werk om de boeken op te laden. Ze zagen er allemaal heel mooi en gaaf uit. Ik nam de vracht zo groot als hij was op mijn wagen, dat ik onderweg dacht te sterven van vermoeidheid. Och, wat is toch de arme mens.

Toen ik de boeken thuis had en tot mijzelf was gekomen ging ik ze nazien en zie, de meeste waren geneeskundige boeken, slechts enkele waren andere; doch ik dacht: dat zal de waarde niet verminderen. Ik vroeg een dokter om ze te komen zien. Dat onderzoek viel erg tegen. Het waren goede boeken geweest, doch voor de tegenwoordige praktijk deugden ze niet meer. Daar vloog mijn verwachting weg. Och ja, mijn vrienden, met schade, schande en schuld heb ik moeten leren, en had ik maar geleerd. De vijand viel mij aan dat het klaar was, dat God tegen mij was, en nooit zou ik de geleende tien gulden kunnen terugbetalen. Ik ging met die boeken op de markt staan, en dat beliefdde de Heere nog te zegenen, zodat ik de schuld kon betalen en er nog wat van overhield om in mijn behoeften te voorzien.

Ik bleef een zeer zwak lichaam omdragen en de Heere beliefdde geen andere weg te openen. Toen werd er door iemand aangeboden om mij aan goede oude boeken te helpen. De heer *Malga* was zijn neef, die al die goede oude werken herdrukte. Het duurde niet lang, of ik ontving een pak boeken, alle zeer gezochte werken. Ik dacht alweer klaar te zijn, de Heere had nu buiten mij de weg believen te openen. Wat voor een mens ben ik toch en wat ondervond ik dat te blijven. Och vrienden, wij noemen zo gauw de Heere, zonder bij Hem te onderzoeken of het in Zijn weg en gunst is. Maar dit is zeker, de Heere voert met alles Zijn raad uit, al is het dat alles tegen ons schijnt in te lopen, en wel ten goede voor Zijn volk, die naar Zijn eeuwig voornemen geroepen zijn.

Als ik dan met mijn boekjes uitging en de Heere mij verwaardigde om achteraan te komen, dan was alles goed. Maar och, dit waren maar korte tijden. Afgetobd naar het lichaam, onder allerhande bestrijdingen en aanvallen, moedeloosheden, onverenigdheid met 's Heeren weg en handelingen, moest ik mij wel verfoeien. Ik durf niet uit te drukken de vijandschap en opstand die er was in mijn hart tegen de weg die de Heere met mij hield, zodat ik soms moest uitroepen: *'Heere, hoe kunt Gij mij verdragen?'* Dan kwam de Heere nog met deze woorden tot mij: *'Ziet, Ik heb u in beide Mijn handpalmen gegraveerd.'* Nee, dan kon ik het niet op. Wie zal het uitspreken, dat wegsmelten en inzinken in God? De eeuwigheid zal ertoe nodig zijn om het te bewonderen. Zo beliefdde het de Heere mij te leren dat ik een walg aan mijzelf kreeg en mij moest verfoeien. Dan kreeg ik de Heere Jezus zo nodig, om over dat goddeloze verdorven hart te heersen en te regeren.

Doch daar ik geen andere weg wist, ging ik met mijn boekennegotie voort en bleef een zeer zwak lichaam omdragen. Daarop kreeg ik kennis aan een man die bij mij in de buurt was komen wonen, die reisde met een wagen met ijzerwerk. Deze bood mij aan met hem mee te gaan, dan kon mijn kistje met boeken bij hem op de wagen staan. Hij was overal bekend en dan zou ik, zo sprak hij, zeker verkopen. Dit, dacht ik, was een mooi aanbod. Och, mocht dit de weg zijn dat ik het wat ruimer mocht krijgen. Ik was blij met deze uitkomst, zonder nauw te onderzoeken, of het wel in de weg des Heeren was. Mijn vlees wilde die drukkende weg maar uit.

Ik ging dan met die man, S., naar buiten de stad, en verkocht veel meer dan ik gewoon was. Hij deed alles tot mijn gemak en voordeel, en doordat ik toen overal kwam, kreeg ik ook vraag naar grote boeken. Ik verkocht die en kreeg zoveel bij elkaar, dat ik het eerste pak boeken kon betalen. Nu kreeg ik een tweede pak, veel groter. Toen ik het tweede gedeeltelijk betaald had, kreeg ik een derde pak met alle soorten van de grootste en kleinste werken, een waarde van fl. 250,-.

Maar toen die man zag dat het met mij goed ging, begon hij te spreken dat zijn negotie verminderde en nu wilde hij samendoen. Toen ik daar dadelijk niet toe kon besluiten, liet hij mij stilletjes zitten en ik vernam dat hij zelf boeken van een andere boekverkoper

meenam om ze te verkopen voor zichzelf. Maar de afloop van die man is niet zo best geweest.

Doch daar zat ik met een grote voorraad boeken en geen gelegenheid om uit te gaan. Wat moest ik nu gaan doen? Het in 's Heeren hand geven en Hem om raad vragen? Nee, zelf weer een weg inslaan, luchtkastelen bouwen, maar dat zag ik toen niet. Zelf zien een wagen te krijgen, want zo te blijven zitten dat kon niet. Ik ging een paar wielen kopen en een wagen maken, geheel ingericht om boeken te verkopen. Doch daar ik zo zwak was, kwam die zo gauw niet klaar. Daar tobde ik mijzelf geheel aan af en ging daardoor achteruit, want ook in de behoefte moest worden voorzien. Doch ik hoopte dat, als de wagen klaar was, de Heere mijn weg voorspoedig mocht maken, en ik dan dat achteruitgaan weer te boven mocht komen.

Zo brak dan die tijd aan. Ik ging met de wagen met boeken op reis naar Sliedrecht en zo naar Giessendam, met het voornemen naar Gorinchem te gaan en dan terug. Eer ik aan de wal was, had ik een uur gevent en was niet meer in staat mijn wagen voort te duwen. Ik sukkelde nog wat voort, maar kon niet meer, en met de eerste gelegenheid moest ik weer naar huis toe. Hierop sloeg het weer me tegen. De Heere beschikte alle dagen regen, wel zes of zeven weken aaneen, bijna elke dag, zodat ik niet kon uitgaan. Daardoor ging ik almaar achteruit. Ik zocht wel het geld van de boeken bij elkaar te houden, doch de Heere liet het zover komen, en hield Zich zo terug, dat de levensbehoeften mij uit broodgebrek noodzaakten van dat geld te gebruiken. Altijd hopende, als het weer beter mocht worden, in staat te mogen zijn het terug te verdienen en het er bij te doen. Ik zou dan mijn zoontje Anthonie, die toen dertien jaar was, meenemen om de wagen te helpen duwen.

De tijd kwam dat de regen ophield; het werd mooi weer. Ik ging dan naar de ene plaats, dan naar de andere. Nu had ik gehoord dat het eiland Flakkee een goed eiland was om boeken te verkopen. Daar wilde ik het ook wel eens proberen, doch was daar nooit geweest en geheel vreemd. Toen ik voornam daarheen te gaan, kreeg ik zo'n bezwaard gemoed, dat ik het niet durfde wagen. Dit dreef mij wel tot de Heere, om in onderworpenheid te vragen, als het Zijn weg en wil niet was, dat ik het dan niet zou doen. Er verliepen een paar weken en ik wist ten laatste niet meer waarheen te trekken, om wat te verkopen. Toen was het of ik op Flakkee gewezen werd. Ik vroeg aan de Heere of het dan in Zijn weg en gunst mocht zijn, en toen beloofde de Heere dat Hij met mij zou zijn.

Zo ving ik de reis aan en mijn zoontje ging mee om de wagen te helpen duwen. De stoomboot voer van Rotterdam daarheen twee uur, zodat het 's avonds al duister was toen ik te Middelharnis aankwam. De beesten en goederen waren gelost, en toen was het: *'Kom, koopman, moetje er af met je wagen, is hij zwaar? Daar aangewipt, ja, dat kan wel.'* Twee mannen namen mijn wagen op, doch daar er een losse leuning op de plank was, hadden ze wel het ijzer op de boot eruit gezet, maar aan de wal niet eruit gehaald. Doordat toen de voorste man zover om moest gaan om vrij te komen met de as van mijn wagen, ontglipte hij hem of liet hem los. Daar ging mijn wagen met al mijn kostelijke boeken, tussen de boot en de hoge wal het water in. O, wat was ik wonderlijk gesteld. Heb ik ooit profijt gehad dat ik niet ongevraagd en zonder antwoord was opgetrokken, dan is het toen geweest.

Daar ging alle mannen aan het werk: zij klommen door de raderkast om haken en touwen vast te maken, om zo de wagen met alle macht op de hoge wal te krijgen. Dit gelukte. De wagen was wel wat beschadigd, doch dicht gebleven. Toen hij op de kant stond, stroomde het water eruit.

Daar stond ik in een geheel vreemde omgeving. Geen mens te kennen en niet te weten waarheen. De een zei dit en de ander wat anders, want ik had een hoop volk om mij heen. Om kort te gaan, een man zei tegen mij: *'Ga met mij mee, en zetje wagen vannacht bij mij*

in de molen, dan zal ik je bij mensen brengen, waar je overnachten kunt.' Ik ging met die man mee, maar in mijn hart volgde ik de Heere. Ik bracht mijn wagen in de molen en die man bracht mij bij mensen, waar ik die nacht bleef. Het werd morgen en ik deed mijn wagen open. En God had ten aanzien van allen die mijn wagen geheel in het water hadden zien liggen, een wonder gedaan. Het was of mijn boeken een nacht in een vochtige kamer hadden gestaan. Mijn ogen hebben het gezien. Toen mijn wagen op de kant stond, stroomde toch het water eruit. Nu zei die man: 'Ik zal je een zeil geven, het is mooi zonnig weer, leg daar je boeken allemaal op. Voor het middag is, is al het vocht weg. En dit geschiedde.

Toen mijn boeken uitgepakt op een zeil op straat lagen, was het of er een bode door Middelharnis was gegaan: die man zijn boeken liggen allemaal te drogen bij de molen. Het zijn boeken van A Brakel, Smytegelt, Justus Vermeer, Comrie, Bunyan, enzovoort. Daar kwamen de mensen kijken naar die man, ook Gods volk. En wat deed God? Elk moest bijna een boekje kopen; ook verkocht ik enkele grote. Hoeveel ik er heb verkocht, dat heb ik zo niet onthouden, maar meer dan voor zeventig gulden. O, hoe wonderlijk zijn Gods wegen. Wie zal het ramen, wie zal het vatten? Toen was het in mijn hart Psalm 147:3.

Ik wil hier nog bij aanhalen, als ik met mijn wagen reisde, moest ik op stoomboten altijd vracht voor mijn wagen betalen. Nu was de conducteur naar mij toe gekomen en had gevraagd: *Wat zit er in je wagen, koopman? Zeker kraagjes en boordjes?* Bedoelende dat de grote heren voor hun koffers ook niet betaalden. Zo behoefde ook ik geen vracht voor mijn wagen te geven. Daardoor moest God aan Zijn eer komen. Anders was de directie aansprakelijk geweest voor de schade, maar nu kreeg ik God nodig.

Nu ging ik de volgende dag moedig het land in. Ik had in Dirksland gevent en even buiten die plaats ontmoette ik een kuiper in zijn werkplaats, ene Van Vliet. Die kocht een boekje en verkwikte mij en mijn zoontje met spijs en drank. Ik deelde hem het gebeurde mee, waarop hij zei: *'Ik zal je een reispas meegeven en als je nu op Ouddorp komt, ga dan naar A. van Willigen, doe hem de groeten van mij. Daar ben je thuis, die zal je wel een plaats geven om te vernachten.'* Ik vervolgde mijn weg, totdat ik op zaterdag tegen de avond, afgetobd naar het lichaam en doornat van het zweet, in Ouddorp aankwam. Maar och, nu zag ik, arm, diep ellendige, meer op mijn boodschap en op Van Willigen, hoewel ik die man nooit gezien had, dan op de Heere. Ik zocht bij een boer eerst een plaatsje voor mijn wagen, en dat lukte. Daarna zocht ik Van Willigen op, die ik samen met zijn vrouw vond, beiden van God bekeerde mensen. Ik bracht de groeten van Van Vliet over, waar zij mij voor bedankten, maar verder zeiden zij niets, en ik had ook geen woord te zeggen, zodat het niet lang duurde of ik groette hen en ging heen.

Wat nu gedaan? Gaan vragen naar een slaappleats. Maar waar ik ging, ik kon met mijn zoontje nergens terecht. Toen ik alles had beproefd, kreeg ik God nodig. Zijt gij met mij, arm en ellendig volk, door de zonde ook zo ongelukkig geworden, dat wij tot onze schaamte en schande het laatste tot God gaan? O, wat is het een wonder van Zijn lieve aanbiddelijke goedheid, dat het aanbiddelijke Wezen altijd de Eerste is, en Zijn trouw aan Zijn arm, duur gekocht volk gedurig bevestigt en zal blijven bevestigen.

Daar stond ik nu, ik wist niet waarheen. Toen ging het noodgeschrei op: *och, of de Heere nog een plaatsje mocht beschikken*, pleitend op Zijn almacht, trouw en goedheid en op Zijn eigen Woord. Toen ik daar zo stond en het reeds donker was, kwam er een vrouw naar mij toe en zei: *Wel man, sta je daar nu nog? Wil je met mij meegaan, dan zal ik het nog ergens voor je proberen.* Ik kreeg de Heere te volgen. Die vrouw bracht mij bij een heel kleine arbeiderswoning. Die vrouw ging daarin, en ik stond aan de deur te wachten

op antwoord van de Heere. Toen werd ik binnengeroepen. *Ja man, was het, 'als ge u wilt behelpen, wij hebben een klein zoldertje, en wat stro van het varken, als ge u daarmee wilt behelpen.'* Dit nam ik gaarne aan, ik was blij dat ik onder dak was. Ik kreeg met mijn zoontje een bord pap en het duurde niet lang of ik werd naar mijn slaapplaats gebracht. De man ging voorop, spreidde een paar bossen stro uit en een paar oude kleden tot deksel. *'Ziedaar man',* zei hij, *'nu moet ge u daar maar op behelpen',* en die man ging heen.

Ik boog eerst mijn knieën, en daar bepaalde God mij waar ik uit gevallen was, wie en wat ik was en bleef en betoonde te zijn. Nooit kan ik het zeggen, zo diep raakte ik vernederd onder mijn schuld en onwaardigheid. Ik smolt als was voor het vuur. Ik kreeg het te bekennen voor God dat ik geen plekje waard was. O, wat werd het mij toen een wonder, dat God het hart nog boog en een plekje en een bos stro gaf, waar ik mij op neer mocht liggen. Ik doornatte het met mijn tranen en had die nacht veel van 's Heeren zalige gemeenschap.

En zo werd het zondagmorgen. Nu ging ik vernemen naar Gods lieve volk en vond ze op een plaats waar ze samenkwamen en een predikatie lazen. Daar kreeg ik opening te spreken wie ik was en Wie God voor mij was. En wij zongen Psalm 103:1.

Toen was er plaats genoeg en bedden om op te slapen, ook bij Van Willigen, maar de Heere gaf mij die genade, dat ik de drie nachten die ik te Ouddorp bleef, mijn strooien bedje niet verliet. Maar als ik jaarlijks te Ouddorp kwam, was mijn huis en thuis bij A. van Willigen. Die wilde mij zolang hij leefde niet kwijt.

Toen keerde ik naar huis; dit was een gezegende reis. Ik betaalde en kreeg weer andere boeken. Doch toen beliefte het de Heere weer veel regen te geven, zodat ik niet of zeer weinig kon uitgaan, daar de wegen zo zacht werden dat ik er met mijn wagen niet meer door kon. Door zware inspanning raakte ik zover achteruit met mijn lichaam, dat ik niet meer kon. Wat nu gedaan? Ik ging het beproeven te Rotterdam op de markt; dan verkocht ik wat, dan weer niemendal. Soms was ik al blij als ik een boekje verkocht om brood te kunnen kopen.

Meer dan eens is het gebeurd dat ik uit behoefte aan brood tot de Heere riep, en als dan alle hoop verloren was, ik dan ten laatste één boekje van 60 of 70 cent verkocht. En dat ging zo al achteruit. Ik riep en zuchtte hier wel tegen, omdat ik het geld voor aflossing en rente moest gebruiken. Nochtans moest ik het erkennen dat ik er Gods hand in mocht kennen als de Heere het geroep van mij, Zijn arm kind, verhoorde. Zo ging het al verder dat ik hele reizen deed en maar zoveel verkocht, dat ik het alles voor brood nodig had.

Ja vrienden, het is mij gebeurd dat ik grote behoefte aan brood had, en een vast voornemen had om het geld dat ik van mijn boeken in huis had, niet te gebruiken. Ik kreeg de Heere aan te lopen, doch de weg bleef van alle zijden gesloten, en de nood klom zeer hoog. Terwijl ik tot de Heere riep, belijdend dat ik in mijzelf aangemerkt geen brood waardig was, maar dat God het om Zijns Naams en lieven Zoons wil beliefte te doen, kreeg ik een krachtig antwoord uit de hemel van de Heere. Het waren deze woorden: *'Hebt gij niet gelezen wat David gedaan heeft, toen hem hongerde? Hoe hij de toonbroden genomen heeft, welke niet zijn geoorloofd te eten dan alleen de priesters?'* Daarbij nog deze woorden: *'Mijne is het zilver en Mijne is het goud en de beesten op duizend bergen.'* Zo ben ik opgestaan van mijn knieën en heb toen voor ditmaal van dat geld gebruikt zoveel als ik voor de grootste behoefte nodig had. Doch het was alleen voor dat tijdje; het gaf mij geen vrijmoedigheid om daar nu maar op door te gaan. Dat weet de Heere.

Daarop kreeg ik bezoek van hem die mij aan de boeken geholpen had, die goed van mijn zaken op de hoogte was, hoe ik handelde, wiens neef Malga was. Ik legde hem geheel mijn zaak bloot en hij eiste al de boeken die ik had terug. Ik moest daarin bewilligen,

want het waren niet de mijne, zodat ik hieraan voldeed en alles tot het geringste bij die man terugbezorgde. Het tekort schold hij mij kwijt.

Nu was ik weer geheel buiten enige verdiensten en zonder enige voorraad, zodat mijn weg rondom donker en duister was. Toen heeft het de Heere liefd Zijn wonderen aan mij, de alleronwaardigste, verder groot te maken. Ik kan ze alle niet beschrijven, want nu kwam ik weer in een weg, dat ik niet bij de dag, maar maanden bij het maaltje uit de hand des Heeren moest leven. Wonderen heeft mijn God toen believen te doen en dat aan mij, die de minste gunst zo diep verbeurd en onwaardig was. Wie zou het kunnen vatten? Hij doet wonderen, Hij alleen. Och nee, Zijn machtige arm is niet verkort. Ik zeg: de wonderlijke, kennelijk Goddelijke uitredingen waren zeer vele, waarvan ik hier enkele zal beschrijven.

21. In de schuld over het gooien van een hondje

Als er eten gekookt werd, ging er weinig in de pot en het is niet te geloven hoeveel eruit kwam. De Heere liet mij eens door een tuinman bonen bezorgen die mijn vrouw kookte en, mijn vrienden, het is niet te geloven voor een arm, diep gezonken schepsel, als duiveneieren kwamen ze uit de pot, zodat wij van verwondering er bijna niet van konden eten. Dan had ik een dubbele maaltijd, want dan smolt mijn ziel voor God weg.

Wij hadden een dochttertje, dat had de Heere bezocht met vallende ziekte, waarvoor wij als raad hadden gekregen een jong hondje bij haar te laten slapen. Dit heeft de Heere believen te zegenen, maar het beestje groeide of bloeide niet. Daar raakten wij opeens dat beestje kwijt, niet wetend waar het beland was. Het was drie weken daarna, dat ik midden in de stad Rotterdam was, en daar springt dat beestje, zonder dat ik het had zien lopen, tegen mij op. Daarover was ik zeer verwonderd en blij, doch ik wist niet tot welk einde. Een dag of wat daarna, toen wij grote behoefte aan brood hadden, stond het hondje bij de deur. Daar bleef iemand staan en vroeg aan mijn vrouw of zij dat hondje verkopen wilde en zij verkocht het voor f 1,50. Ik was juist de stad in, maar wat stond ik verwonderd te kijken dat mijn vrouw brood en andere nodige eetwaren had. Maar nog groter wonder, dat het beestje daarvoor terug moest komen; dat God het voor mij, die een beest voor God was, nog beliefde te gebruiken.

Daar kwam bij dat ik met datzelfde hondje enige tijd daarvoor een wonderlijke zaak had ondervonden. Toen ik op een namiddag de stad inging, beliefde de Heere mij te bestralen met een straaltje van Zijn licht, dat ik wat van Gods almacht en goedheid in de natuur kreeg te zien. O, wat was het alles wonderlijk, het was of hemel en aarde mij de grootheid en goedheid Gods verkondigden. Daarbij kreeg ik te zien hoe ik met alle mensen beneden de natuur gevallen en gezonken was.

Ik ging dus de stad in. Het was in de tijd dat er schapen bij honderden geslacht werden, die voor Engeland waren bestemd. Ik kwam juist aan een plaats waar ze er op dat ogenblik mee bezig waren, en bleef daar een ogenblik bij staan. Dat ging er zo wreed en barbaars aan toe dat ik wegliep en in mijzelf zei: *'Dat zou ik toch niet kunnen doen.'* Ik ging 's avonds naar bed en wat nooit gebeurde, daar kwam toen wij op bed lagen dat hondje op het bed springen en kroop dicht bij mijn hoofd.

's Nachts begon dat beestje te krabbelen, om aan mijn hals te liggen. Ik duwde hem weg, en nog eens weg, en daar ontstak mijn toorn. Ik nam hem op en gooide hem hard tegen het voeteneinde van de bedstee. Ik hoorde hem nog even krabbelen, en gelijk daarop zeiden ze van binnen: *'Dat beestje is dood.'* Ik wist geen raad vanwege de beschuldiging die mij aangreep, ik durfde er niet naar te kijken. Mijn vrouw die het hoorde riep: *'Leen, Leen, daar gooi je het hondje dood!'* Ik wist geen raad. Mijn vrouw hield bij mij aan, ik

moest overeind om te kijken. Was het nu maar dood geweest, maar het was in mijn ogen nog veel erger: het was lam gegooïd.

O, daar moest ik het bed uit. Ik kreeg mij diep te verfoeien en riep uit: *'Als U mij nu dood gooide, o God, dat was recht, want dat diertje is beter dan ik!'* Daar werd ik bepaald bij de schapenslachten die ik de vorige dag had bezig gezien, en ik dacht: dat zou ik toch niet kunnen doen. Ik moest uitroepen: 'Alle zaden van boosheid zijn in mij.' Ik smeekte de Heere, dat het arme beest toch om mijn goddeloze verdorvenheid niet zou sterven. Zo heb ik dat beestje veertien dagen verzorgd, nam het door mijn zonde zo kreupel overal mee naartoe, gedurig vragende of de Heere het mocht doen herstellen. Dat heeft mijn God kennelijk verhoord, en buiten en boven alle verwachting heeft hij er niets van overgehouden. Ja, toen moest datzelfde beestje in de hand des Heeren later nog dienen om mij, arme, ellendige, diep bedorven zondaar, in mijn behoeften van het nodige te voorzien.

22. Een nieuw pak

Ja, mijn vrienden, wondere wegen kwam de Heere met mij te houden. Mensen die ik nooit had gezien beliefde de Heere te gebruiken om in mijn noden te voorzien. Zo is het mij gebeurd dat ik van huis was geweest en daar mijn daagse broek geheel versleten was, had ik mijn zogenaamde zondagse broek aan gehad. Bij mijn thuiskomst bemerkte ik dat die ook niet best meer was. Ik riep er mijn vrouw bij en zei: *'vrouw, ik zou wel nodig een broek moeten hebben, maar weet niet waar vandaan. Mocht de Heere, Die menigvuldig helpt, mij nog een broek beschikken.'* Ik vroeg er de Heere om, of als het wezen mocht Hij mij een broek mocht beschikken. *'Eer ze roepen, zal Ik antwoorden'*, sprak de Heere. Daar werd ik zaterdags bij een schippersvrouw geroepen. Ik kreeg een boodschap dat ik eens bij haar moest komen, die 's morgens met het schip uit Oudewater aangekomen was in Rotterdam. Ik ging haar 's middags opzoeken, daar ik meer gewoon was, als zij te Rotterdam was, bij haar te komen. Het was een recht bekommerde ziel. Toen ik het schip naderde, zag ik haar, zittend onder een zeil dat gespannen was voor de zon. Ik zag al eer ik bij haar was, dat haar gezicht zo opgeruimd stond. Ik dacht: zou de Heere haar een weinig ruimte hebben gegeven?

Ik kwam bij haar en groette, waarop zij zei: *'Capelle, nu heb ik wat voor je en ik mag geloven dat het van de Heere is.'* Ik zei: *wel zo, je durft wat te zeggen.* Ze ging naar beneden en legde even later een toegevouwen pak op mijn schoot. *Ja, zei ze, 'kijk maar eens.'* Ik deed het open en zie, daar zat een nieuwe broek en een vest in. Ik veranderde ervan wegens Gods ondoorgrondelijke goedheid. Ik deelde haar mee hoe het bij mij gesteld was en wat er dienaangaande gebeurd was. *'Gij hebt wel gezegd dat het van de Heere is.'*

Daarop deelde zij mij mee: wij zouden 's morgens vroeg varen, alles was klaar, doch de wind keerde zo tegen dat wij niet weg konden. Mijn man was er knorrig en lastig om. Ik zei wel: *och man, wat kunnen wij eraan doen, als God de wind zo wil laten waaïen? Het zijn geen mensen die het doen.* Daar komt 's morgens een man bij mij die ik goed ken, doch in geen tijd ontmoet had; die zei: *"Vrouw Pols, hier heb ik een pakje. Wil je dat aan die man te Rotterdam geven? Hij heet Capelle."* Ik vroeg: *"Kom je niet aan boord?"* Maar nee, hij ging dadelijk heen. *"En, zei zij: 'zo het pakje aan boord was, keerde de Heere dadelijk de wind om, zodat wij gelijk konden varen. Ik kreeg op te merken en te geloven, dat ik vracht van de Heere aan boord had.'*

Hoe diep ik weg kreeg te zinken, wie en wat ik was en Wie de Heere voor mij betoonde te wezen, kan ik niet uitdrukken. Wij zaten samen te schreien vanwege verwondering over 's Heeren trouwe goedheid. Daarop ging ik naar huis met mijn pakje, onderweg onder

indrukken van mijn diepe onwaardigheid uitroepend: *'o God, waarom, en dat aan mij.'* Waarop met kracht op mijn ziel kwam: *'Gij zijt duur gekocht, zo verheerlijkt dan God in uw lichaam, en in uw geest, welke Godes zijn.'* Daarop riep ik uit: *wel, dierbare Jezus, dan is het met bloed gekocht.* O, wat zonk ik diep weg, waarop de vijand mij aanviel, dat ik het wel had, maar dat het toch veel te klein was. Ik had mijn zielsvijand nog nooit zo geantwoord, ik mocht zeggen: *'nee, duivel, dat zal me niet te klein wezen, want ik mag geloven dat ik het van mijn God heb.'*

Bij mijn thuiskomst stond mijn vrouw ook verwonderd te kijken. Ik zei: *'ik zal het dadelijk eens passen'*, want de duivel hield niet op te fluisteren: te klein. Ik paste het. Toen moest de leugenaar van den beginne vluchten, want zie, het was als naar mijn lichaam gemaakt, zelfs de gespen van broek en vest behoeften niet losgemaakt te worden. De andere dag heb ik het aan mogen trekken, maar nooit ben ik in mijn ogen en hart zo gekleed geweest. O, het was of het van buiten en van binnen met goud was gestikt, mijn ziel en lichaam waren bedekt en vervuld. Ik zei toen: *'Lieve Vader, dat is uit Uw lieve hand ontvangen. Lieve Jezus, gekocht met Uw dierbaar bloed.'* Daarop was het zo wonderlijk in mijn hart. Het was of de Heere tot mij sprak: *ga naar die vrouw en deel haar Mijn goedkeuring mee, opdat ze dat die man meedeelt.* Dat was als mijn zegel en goedkeuring op die man zijn doen, dat ik de andere dag, maandag, ging verrichten.

Na verloop van veertien dagen was vrouw Pols weer gearriveerd te Rotterdam. Toen ik bij haar kwam, heeft zij mij de volgende zaak meegedeeld. Ze had de baas gesproken. Die man was volgens mededeling baas op een molen, ik geloof een houtzaagmolen. Terwijl deze man aan het werk was, kwam deze waarheid in hem: *'Die twee rokken heeft, dele hem mede die geen heeft.'* En dat kon die man niet kwijt. Toen ging hij naar zijn kleerkast, en zei: *wat moet er weg, Heere, en waar moet het zijn?* Daarop kwam hem die man te Rotterdam in gedachten. Hij kende mij niet, dan dat vrouw Pols wel eens bij gelegenheden over mij gesproken had. Toen vroeg hij: *waar moet het naartoe?* Daar kreeg hij geen antwoord op, maar toen hij door de stad liep, werd hij bepaald bij een winkel waar een lap stof te koop lag, dat hij die moest kopen. Toen hij hem gekocht had, bepaalde hem de Heere dat hij er een broek en een vest van moest laten maken. Waarop hij naar een kleermaker ging en zei: *'hier heb ik een lap stof, daar moet je een broek en een vest van maken. Maar zo en zo is het gegaan, ik heb die man nooit gezien, ik weet niet of hij groot of klein is. Maar vraag zelf nu bij de Heere maar om de maat.'*

Zo heeft het de Heere beliefd mij jaren achtereen met mijn huisgezin te kleden vanonder tot boven, want jaren zijn er verlopen dat mijn weg zo in de diepte lag, dat ik nooit zoveel ruimte had om een kledingstukje te kunnen kopen. Ja, de Heere heeft mij gekleed, niet in overvloed; nee, als mijn hemd tot verschoning versleten was, dan zorgde de Heere voor een ander, en zo was het vanonder tot boven, tot mijn schoenen toe. Het is gebeurd, dat ik niet wist in hoe lange tijd mijn schoenen niet versleten noch verouderd waren, en dat alles langs ongekende wegen.

Als ik daar eens bij stil stond en mijzelf bekeek, dan had ik niet een stukje goed aan mijn hele lichaam, of het was uit een ander oord gekomen, uit het oosten, westen, zuiden of noorden. Zo bevestigde de Heere Zijn Woord: *'Ik zal zeggen tot het noorden: Geef; en tot het zuiden: Houd niet terug.'* Ja, de natuur moest getuigen, dat het God was Die het deed.

Toen is het geweest, dat ik bij het maaltje moest leven, ja, voor een maaltje op mijn knieën bij de Heere moest komen, om uitkomst en hulp en uitredding. O, wat baarde dit een behoeftig, biddend leven, hoewel voor mijn natuur een zware weg. Zo kreeg ik in die tijd eens 10 gulden, hoewel ik niet geweten heb van wie, die mij van buiten werden toegezonden. Ik kon mijn rijkdom niet overzien. Nu hadden wij zoveel voorraad. Vijf à

zes weken waren er verlopen, toen ik stil gehouden werd en kreeg te zien hoe ik het hier nu maakte, hoe ik in de dadelijkheid de Heere zo niet nodig had, maar hoeveel ruimte ik had, waarover ik mij kreeg te verfoeien. Het was mij of de Heere zei: 'Zie nu eens, kind, hoe je het met dat weinige maakt en stelt. Hoe zou het nu gaan, als Ik je weg ruimer maakte?' Want dat was wel eens mijn behoefte, dat de Heere mijn weg toch wat ruimer liefde te maken.

O, wat raakte ik daardoor in vernedering en in vereniging met Gods doen. Ik dankte de Heere dat Hij zo'n weg met mij liefde te houden, want kwam ik het nu zo te bederven, hoe zou ik het maken als ik het ruimer voor mijn bedorven natuur had? Want och, tot mijn schaamte en schande moet ik het zeggen: wat heb ik het er in die wegen menigmaal slecht afgemaakt vanwege mijn op- en tegenstand en rebelleren tegen Gods wil en weg. Ik wilde niet uit Gods hand leven. Het gebeurde dat in mijn oog alle mensen gelukkiger waren dan ik. Ja, soms had ik gewenst een beest te worden, dan wist ik geen raad met mijzelf, en kwam daartegenover 's Heeren trouw te vermenigvuldigen. Nee, het is niet uit te drukken Wie de Heere is voor zulk een alles verdervend schepsel. God wilde en heeft het liefd mij door die wegen in Zijn alwijze handelingen een weinig kennis te geven wie ik was en bleef, en wat God voor mij, arm zondaar, was, daar ik het zo gedurig van de heuvelen en bergen verwachtte.

O, als er van mijn vrienden of bekenden waren, die de Heere wel eens liefde te gebruiken, en ik er een weinig op begon te rekenen als de nood weer was gerezen, en ik het van deze of gene verwachtte, dan brak de Heere de weg af. Als ik dan geen uitkomst meer wist, stond God van een andere kant op, waar ik het niet van verwacht had. Hierop deed zich een weg voor, dat ik door een boekverkoper aan wat boeken geholpen werd, zodat ik weer met mijn boekenwagen op reis kon gaan. Het ging door een samenloop vans Heeren leidingen, die voor mij en mijn vrouw zwaar waren te dragen.

Verhuisd naar Maassluis, 1871 en uitredding te Noord-Brabant

Ik vertrok metterwoon van Rotterdam naar Maassluis; daar had ik eerst een halfjaar gewoond in een onderhuis. Daarop werd ik geholpen door mijn vrienden uit Oud-Beijerland, en de Heere kwam de weg te openen dat ik een huis kreeg waar ik een winkel in kon beginnen, zodat ik toen ook wat boeken en schrijfbehoeften aan huis kon verkopen. Bij de intrek van dat huis mocht ik de Heere onder lieve indrukken ontmoeten. Ik reisde toen van daar weer met mijn boekenwagen. Hier zal ik nu nog twee van de vele uitredingen aantekenen.

Toen de Heere in Noord-Brabant een ziekte onder de varkens zond die over acht à tien weken geslacht moesten worden, had ik een lieve vriendin te Aalburg. De Heere bezocht ook haar vet varken met de ziekte. De varkens van de burens werden, als zij die ziekte kregen, gauw geslacht. Haar man en kinderen waren gedurig bij het hok en dan was de raad van allen die het mooie beest zagen: slachten. Doch deze mijn lieve vriendin had daar zo'n bezwaar tegen, dat als de Heere het eiste, zij het uit 's Heeren hand niet mocht nemen. Dit bracht haar op de knieën: och, dat de Heere er haar toch voor bewaren mocht, dat Hij geen onrecht deed, dat Hij toch ook het hart van haar man en kinderen in Zijn hand had. Smekend tot de Heere of het Hem believen mocht, haar toch te bewaren zulks te doen, en haar varken aan de Heere opdragende, deed zij Hem een belofte en zei: *'Och Heere, als het U believen mocht om het beter te maken, dan zal ik er de helft van aan Capelle geven.'* Zij had meegedeeld dat het haar niet om haar varken te doen was, maar om de lieve eer van de Heere. Het heeft de Heere liefd haar stamelend gebed te verhoren, en dat beest tot een toonbeeld van Zijn almacht en goedheid te herstellen. Toen het geslacht was en ik aan die plaats bij haar kwam, ontving ik de helft die zij de Heere

beloofd had, aan geld. Daardoor kon ik door 's Heeren wonderbaarlijke goedheid een geruime tijd in mijn behoeften voorzien, en ook mijn huishuur die ik schuldig was betalen.

Verder is het mij in diezelfde winter gebeurd, toen ik weer in zorgen raakte en de nood begon te klimmen, dat een vriend van mij, J. V., op de korenbeurs te H. was om een partij koren te kopen. De koper en verkoper bleven tien cent per mud in verschil. Mijn vriend maakte het akkoord, dat hij een vriend had die het goed gebruiken kon, enzovoort; dan zouden ze die tien cent per mud aan hem geven. Deze koop ging op dat akkoord door en daar ontving ik, toen ik bij hem kwam, honderd dubbeltjes van gekocht en verkocht koren. O, wie zal de mogendheden des Heeren uitspreken? *Hij spreekt en het is er, Hij gebiedt en het staat er.*

24. Openbaring van God als Schepper en Herschepper

Nu zal ik een nadere daad van 's Heeren lieve gunst beschrijven, waardoor ik met medeweten in een nadere betrekking met Hem gebracht werd. De Heere kwam mij bij deze waarheid bepalen: *'Ik ben de Weg, en de Waarheid, en het Leven. En niemand komt tot de Vader dan door Mij'*, en dat kon ik niet kwijt. Ik dacht: dat mis ik, ik heb nog nooit in en door Jezus tot de Vader kunnen gaan. Dit bracht een groot bezwaar in mijn ziel. Daarbij is het dat ik als met de vinger bij mijn gemis bepaald werd. Daarmee kreeg ik tot mijzelf in te keren. Dat woord *'Vader'*, o, wat kreeg ik op dat ogenblik een gevoel van mijn gemis, want om door de Heere Jezus tot de Vader te gaan, dat miste ik. Van dat gemis had en droeg ik wel een afwisselend gevoel om, maar ik dacht: dat was als de Heere Zijn aangezicht voor mij verborg. Maar als God Zijn trouwe goedgunstigheid zo in alles kwam bevestigen, had ik daar minder gevoel van, hoewel ik toen niet kreeg te zien wat ik miste. Maar soms was het of er zoiets zwaars van binnen lag, alsof ik mijn adem niet door kon halen. Dan maakte de vijand ook daar zijn gebruik wel van, door mij in te blazen dat mijn weg niet recht lag. Doch dan kreeg ik zo mijn weg voor de Heere open te leggen, dat ik niet naar Hem, maar Hij naar mij had omgezien. Hoe de Heere mij had verlost en dat het Hem liefd had Zichzelf in en aan mij te openbaren en te verklaren. Maar dat woordje: *En niemand komt tot de Vader dan door Mij*, kon ik niet kwijt. Daarbij kwam dat er soms zulke zondige genegenheden in mij opdeden, die ik niet had gekend, ja, waar ik nooit aan had gedacht; en dan wist ik soms geen raad met mijzelf.

Zo gebeurde het in die tijd 1872, dat ik mijn vrienden te Scheveningen eens bezocht, met nog een paar andere vrienden, J. van Gulp en vrouw Dijkshoorn. Toen wij onderweg waren tussen Den Haag en Scheveningen, was het dat de Heere mij voorkwam en er dadelijk bij bepaalde, dat Hij de Schepper was in de natuur, en de Herschepper in de genade. Daar beliefdde het God om Zichzelf alzo een weinig aan mij te openbaren. Ik kreeg Hem in de natuur te aanschouwen, in al wat ik zag; waar ik ging of stond aanschouwde ik Gods almacht. Alles, alles was met de glans van Zijn almacht en majesteit bedekt. Nooit is het om uit te drukken, het was mij of ik nog nooit had gezien. Hoe ik gesteld raakte kan ik niet uitdrukken. Daarbij of daarop volgde, hoe Hij de Herschepper was in de genade. Daar ging het kabinet Zijner verborgenheid een weinig open en werd ik, arm, diep onwaardige, ingeleid in de nooit begonnen eeuwigheid. Hoe God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest als in onderhandeling waren om de weg te banen voor de diep gevallen mens. O, ik had geen grond om op te staan vanwege de glans der Goddelijke majesteit. Het was of ik de Zoon voor de Vader zag neerbuigen, Die het vrijwillig op Zich nam, om het geschonden recht der Goddelijke majesteit, door alles op Zich te nemen, te herstellen. Daar werd ik, diep onwaardige, verwaardigd om in dat eeuwige Vredesverdrag

in te zien, voorzover de Heere het mij liefde te vergunnen. En daarbij mij gaf te geloven hoe ik, diep gevallen schepsel, ook in dat plan lag op- en ingesloten, en in dat geloof met deze woorden gesterkt en bevestigd werd: 'Ik, God, ben uw God, eeuwiglijk en altoos, Ik zal u geleiden tot de dood toe.' Psalm 48:15.

O, eeuwig onbegrijpelijk wonder, ik kan niet beschrijven hoe ik gesteld was, ik was op de aarde en niet op de aarde. Wat kreeg ik nu dadelijk te geloven, dat ik ook in dat eeuwige plan van God de Vader, van eeuwigheid ingesloten was. Hoe nu die God, om dat volbrachte werk van mijn lieve Jezus, mijn dierbare Borg en Zaligmaker, mijn God en ook mijn Vader was. En hoe die lieve Vader dat door Zijn eigen Woord aan mijn ziel geopenbaard had en voor mij, de alleronwaardigste, een plaatsje in Zijn hemelse woning bereid had. O, wat was de aarde nu weggefallen met alle schatten, ja, de koning met alle aardse pracht en heerlijkheid was mij als een nietig spinnenweb bij de heerlijkheid en majesteit Gods. De eeuwigheid zal ik er voor nodig hebben. O ondoorgrondelijke diepte, o ondoorgrondelijke hoogte, wie zal het uitspreken wat God aan een nietig stof wilde openbaren?

Daarbij kwam die hoge Goedheid tot mij met deze woorden: *'Abraham had knechten en maagden en veel vee'*; en daar mijn weg voor mijn natuur in de diepte lag, kreeg ik te zien hoe ik onder 's Heeren alwijze beschikking ook knechten en maagden had, die in Gods hand mij allen moesten dienen. O, onvergetelijke dagen die wij daar in 's Heeren bijzondere gunst mochten doorbrengen, want de Heere gaf hier ook een indruk van aan mijn vrienden, die blij waren met de blijde. 's Avonds werd Psalm 104 gelezen, waaruit ook, in de Heere zijnde, werd gezongen.

Nee, ik heb geen tong of mond om Gods ondoorgrondelijke goedheid, gunst en gemeenschap uit te drukken. Ook kwam de Heere mij voor: de Meerdere zou de mindere dienen. Ik, die de minste was van de minste, ja, niets, niets in mijzelf, mij kwam de Schepper van hemel en aarde dienen en bedienen.

Daarbij werd ik ingeleid hoe nu mijn lieve Borg en Zaligmaker mij diende, en al gediend had met Zijn dadelijke en lijdelijke gehoorzaamheid. Hoe Hij mij diende in Zijn voorbiddingen en dankzeggingen, diende als mijn Profeet, Priester en Koning, diende mij, de minste, met de meeste van Zijn schepselen. De rijken moesten mij dienen, wetend en onwetend, alles om die ondoorgrondelijke, onbegrijpelijke gunst van mijn lieve Borg en Zaligmaker, tot roem en prijs van Zijn grote en nooit genoeg volprezen Naam.

Nu dacht ik dat de zaak voltrokken was. Nu had ik, dacht ik, God als mijn lieve Vader leren kennen. Ik mocht Hem nu ook als mijn lieve Vader aanbidden. Wat ik, zolang ik in die vrucht mocht delen, verwaardigd werd te doen. Ik zei: *'Nu zijt Gij mijn Vader en ik Uw kind, en Jezus de Weg voor mij, de Waarheid en het Leven mijner ziel.'* En, dacht ik, nu mag ik in en door Hem tot de Vader gaan. Maar toen ik die dadelijke vrucht kwam te missen, ging dat zo vlot niet meer. Ik kreeg mijzelf weer terug. Doch als mijn zielsvijand mij kwam bestrijden en de verdorvenheden van mijn natuur openbaarde, kreeg ik het hoofd uit de gebreken op te steken, omdat ik wist wat de Heere aan mijn ziel gedaan had.

25. Afwijking en hoogmoed met mijn bekering

Zo was ik door hetgeen ik had ondervonden, een goed bekeerd mens geworden. Er was een naam van mij uitgegaan, en ik werd er door de meeste mensen voor gehouden dat ik een bevestigd man was, en ik, och arme, hield het er ook voor. Waar ik kwam, sprak en vertelde ik van mijn bekering, ontmoetingen en uitreddingen.

Ik moet hier tussenvoegen, dat ik het er nooit slechter voor God afgebracht heb, dan toen ik een bekeerd mens was geworden. Beschaamd ben ik als ik dit schrijf. Hoe heeft dat

lieve Wezen mij kunnen dragen, maar ik zag het in die tijd niet. Waar ik kwam hoorden zij mij gaarne spreken, en niemand was er die mij waarschuwde. Mijn hart zwol van goddeloze hoogmoed. Er was bijna geen deur hoog genoeg waar ik door kon gaan, zo hoog zat mijn hart. O, wat is de mens!

Als degenen die zaten te wachten, blij waren met mijn komst, ging die bekeerde man na het zingen en bidden aan het spreken. Wat is de Heere toch lankmoedig geweest. Hoewel het mij wel eens werd vergund, dat Hij mij een indruk van Zijn goedheid gaf. Dat ging zolang door tot de Heere zei: *'Nu is het wel genoeg, kind.'* En het beliefde Hem donkerheid over mijn weg te brengen, zodat het praten over mijn bekering wat op begon te houden. Het was soms zo gesloten, dat ik er niet aan kon komen. Het was soms duisternis van rondom; dan moest ik mijn weg zuchtend bewandelen.

Gebeurde het dat de Heere gaf, dat ik er nog eens aan mocht komen, dan kreeg ik als het voorbij was, alles terug wat ik gesproken had, met een afvragen in mijn hart, wiens eer ik nu bedoeld had. Dan was het wel dat ik zo beschaamd en schuldig stond, dat ik geen raad wist en tot de Heere Jezus riep of Hij mij deze zonde wilde vergeven. En daar bleef het dan bij. Doch ik kreeg het van tijd tot tijd al banger en benauwder, door hoogmoed en bestrijdingen, zodat ik er niet uit kon spreken. Ja, het gebeurde, dat ik mijn ganse stand in twijfel trok, en soms zo gesteld raakte, of er nog nooit in waarheid iets gebeurd was.

Zo is het dat ik door middelen en wegen kennis kreeg aan iemand te Giessen-Oudekerk, en daar al eens verzocht was te komen. Daar waren ook mensen die boeken van mij wilden kopen. Ook daar was een gerucht van mij uitgegaan. Zo gebeurde het als ik daar kwam, dat het volk's avonds bij elkaar was bij T. K., om dat bijzondere mens ook eens te horen. Doch heb ik het ooit benauwd gehad, dan is het op die avond geweest. God sloot mij zo toe, dat zomin ik met mijn handen aan de hemel kon reiken, zomin kon ik een woordje spreken van alles wat ik ondervonden had. Het volk sprak nog onder elkaar, wat mij geen onbekende taal was, maar ik kon niets zeggen.

Ik kwam bij de mensen waar ik slapen moest, en kreeg daar een eenvoudige kamer om te slapen. Dit bracht zoveel in mij teweeg, dat ik mijn hart voor God open kreeg te leggen en de Heere Jezus smeekte dat Hij de oorzaak van mijn toestand toch mocht ontdekken. Ik kreeg zolang aan te houden, totdat ik dit antwoord kreeg: *'Ik ben het Die sluit, wie zal er dan openen, en als Ik open, wie zal er dan sluiten'* Openb. 3:7. Hierbij kreeg ik een indruk van mijn diepe afhankelijkheid, dat er een heilig spreken, maar ook een heilig zwijgen was. Mijn hart werd ingenomen en ik kreeg vereniging in Gods weg, om te zwijgen waar de Heere mij deed zwijgen. Toen ik 's morgens opstond was ik wel in dezelfde toestand, doch met dit onderscheid, dat ik zoveel vereniging gevoelde met 's Heeren wil om te zwijgen als de Heere niet opende, en bewaard te blijven om in te breken.

Op de middag van die dag kwam ik aan een plaats, waar vier van Gods kinderen waren uit een andere plaats. Ik werd binnengeroepen en hoorde dat daar volk sprak over Gods wegen. Ik zette mijn pakje boeken achter de deur en ging daar stil zitten. Ik voelde mij weer geheel gesloten en kon geen woord zeggen. Doch God maakte mij nu zo verenigd met Zijn doen, dat ik daar in die vereniging zwijgen kon, en mijn mond niet probeerde te openen als God het niet wilde. Toen ik daar een tijd stil gezeten had, zo daalde onverwacht en ongedacht God af met deze woorden: *'Nu zal Ik de koperen deuren verbreken en de ijzeren grendelen in stukken slaan'* Jes. 45:2. Het was zo wonderlijk, als was ik een gevangen man, die uit de gevangenis gehaald werd. Het was of mij de banden en boeien ontbonden werden, en toen was het: *'Ik heb uw tong losgemaakt en ga nu, Mijn kind, vrijuit.'* Dat was een onbegrijpelijk wonder. God opende mijn mond en maakte mijn tong los. Ik was als een misdadiger, die om mijn zonden in de gevangenis had opgesloten

gezeten, en kreeg het van daar op te nemen, hoe ik mijn weg had bedorven. Wat kreeg ik mij toen openbaar te verfoeien in stof en as. Maar o, wat kreeg ik nu als een albederver Gods vrije liefde en ongebonden goedheid te prijzen en te verheerlijken. Wat kreeg ik mijn schuld overnemende Borg groot te maken. De daar aanwezig zijnde kinderen Gods kregen met mij te proeven en te smaken, dat God goed was.

Ik werd van toen af die dag ruim bedeed, bracht de nacht met zalige meditatie door, wie ik was en wie God voor mij was. Ook de volgende dag mocht ik in Zijn lieve gemeenschap delen. Daar kwamen mij ook de vrienden nog bezoeken. Daar kwam nog een vrouw bij, die ook een kind des Heeren was, uit Noordeloos, ene B. van der Pijl. Het was een wonder, zo wij in Gods lieve tegenwoordigheid mochten delen. O, wat gaf die bazuin een zeker geluid.

De tijd van scheiden brak weer aan. De vrienden moesten naar hun bestemming, doch die vrouw bleef nog wat. Ten laatste vertrok ook die vrouw, en toen wij, in de Heere zijnde, afscheid genomen hadden, en de vrouw de deur dichtgedaan had en vertrok, daalde de Heere lieflijk in mijn ziel af met de woorden: *'God vaart op met gejuich.'*

Ik voelde Gods dadelijke tegenwoordigheid komen en gaan. Ik boog mijn hoofd in de vereniging met Gods doen en zei, in volle vrede en vereniging met 's Heeren doen: *'Dank U, Heere, het is genoeg.'* Toen bleef er nog zoveel van Zijn heerlijkheid achter, dat mijn zielentempel er vervuld van was. Mijn tong vermeldde Zijn lof, en ook de teleurgestelde vrienden, die gedacht hadden een bijzonder mens te ontmoeten, gaven God de eer.

Als ik de lieve en zalige vrucht van deze weldaad weer begon te missen, en zo bij ogenblikken uit dit gemis kreeg te klagen, en de vorst der duisternis ook dit weer kwam bestrijden, en ik uit die klacht tot de Heere ging roepen, bepaalde Hij er mij bij: als Zijn tegenwoordigheid het huis vervulde, was er geen plaats voor de priesters om te dienen, doch als de Heere met Zijn dadelijke tegenwoordigheid geweken was, konden en moesten de priesters het werk weer hervatten. O, ik kreeg dit zo te verstaan, om als een arm, diep afhankelijk schepseltje de Heere achteraan te kleven en mijn lieve Borg veel te benodigen. Mijn weg lag nu verder weer veel in de diepte en het duister. Niet dat ik Zijn lieve bemoeienissen geheel moest missen. Nee, wondere, kenbare blijken van Zijn bemoeienissen en uitredingen deed de Heere mij ondervinden.

Daar ik toen van tijd tot tijd veel op reis was met mijn boekenwagen, zal ik dienaangaande nog enkele gebeurtenissen beschrijven, daar de weg die de Heere verder hield, altijd zo nauw was, dat ik maar zelden wat vooruit kon zien. En als ik eens een weinig ruimte kreeg, dan dacht ik uit de put te komen. Doch het duurde dan gewoonlijk niet lang, of de Heere gaf mij weer een duwtje of een stootje dat ik er geheel weer onderin zat. Maar dan gebeurde het ook wel dat de Heere mij daar kwam bezoeken. O, dan kon ik het er met de Heere best in uithouden. En dan soms die lieve gepaste woorden uit 's Heeren eigen mond. Dan kon ik zo wel weer moedig mijn weg gaan, hoewel het niet gemakkelijk voor het vlees was. Het was altijd of de Heere mij maar leren wilde van Hem af te hangen, en och, daarin was ik zo slecht geleerd.

Het is wel geweest, dat ik een hele dag reed met mijn boeken en dan soms één boekje verkocht. Als ik dan moedeloos aan de weg bij mijn wagen neerzat, kwam dat onbegrijpelijke, lieve Wezen bij mij, mij erbij bepalend, *dat Hij mij Zijn enig geliefde Zoon niet had onthouden, en zou Hij mij nu met Hem niet alle dingen schenken?* O, wat kreeg mijn ziel dan weer een handgreep, en wat werd ik daar klein onder. Zo ging ik dan weer mijn pad met blijdschap.

Zo menigmaal als ik op vreemde plaatsen kwam en niet wist waar ik zou overnachten, daar ik nooit in herbergen kwam, omdat daar mijn thuis niet was en ook niet kon zijn, omdat ik het van mijn inkomsten niet kon betalen, dan heeft mijn God, om mijn lieve en dierbare Borg Jezus, langs ongedachte en ongezochte wegen de weg gebaad. Ook komt Zijn lieve trouwhoudende goedheid de eer ervan toe, dat ik mijn godsdienst of bekering niet kon gebruiken, om daardoor zelf de weg te zoeken. Dat heeft God gedaan. Een enkele ondervinding zal ik hier nog aanhalen.

26. In Sliedrecht bij N. van Balten, vrouw Van Rees

Het is mij gebeurd dat ik op Sliedrecht ventte en daar toen nog geheel onbekend was, doch mij was een plaats aangeduid Waar ik vernachten kon. Het was geen herberg, maar zomaar bij een vrouw, die er haar brood mee verdiende om mensen met negotie te herbergen. Het was tegen de avond, mijn lichaam was afgetobd, toen kwam ik een vrouw tegen waar ik aan vroeg, of zij niet wist waar ik die vrouw kon vinden. Doch die vrouw kon mij daarin niet recht helpen. Zij heeft mij later meegedeeld dat zij wat in mij zag. Ik raakte met die vrouw in gesprek over Gods wegen, wat zij ook mocht verstaan door ervaring.

Zij zei mij, toen wij van elkander scheidden: *'Man, vervolg gij nu uw weg, en is het dat u niet terechtkomt, dan ligt uw bed bij mij geschud.'* Ik verliet die vrouw zonder te vragen wie zij was of waar zij woonde. O, wat maakte de vijand daar gebruik van; hij maakte het mij zo bang, of er geen plekje op de wereld voor mij was. Doch nadat ik nog wel een half uur gelopen had, kwam ik door vragen aan mijn logies. Wat ik daar heb moeten doen, weet de Heere, maar het gebeurde ligt voor de eeuwigheid; is het niet tot voordeel, het zal tot een oordeel voor die vrouw zijn.

Na een zeer geruime tijd, dat ik weer eens te Sliedrecht was, en ik alles zo ik maar even kon over land afreisde, liep het tegen de avond. Ik had toen mijn zoontje ook bij mij, die mij hielp om de boekenwagen te duwen. Ik had een poosje gevent en besloot er uit te scheiden, want eer wij aan dat logies waren, was het avond en mijn lichaam was vermoeid. Ik zou nog een stoep aflopen om te vragen of ik een boekje kon verkopen. En zie, daar ben ik bij de vrouw, die ik de eerste keer ontmoet had op de dijk, een heel eind van haar huis. Die ontmoeting mochten wij als een wonder van Gods lieve goedheid aanmerken. Zij deelde mij ook mee, hoe zij het ermee gehad had. Snel was alles gereed, voor mijn wagen was een plaats, en ik bleef daar niet alleen die nacht, maar het is mijn tehuis altijd gebleven.

27. In Westmaas bij Quartel

Op een andere keer had iemand een *Martelaarsboek* besteld, doch toen ik het kwam brengen, bleek dat die mensen niet hadden gerekend dat zo'n boek zoveel geld kostte, en wilden het toen niet hebben. Dit boek had ik al lang bij me, doch vond geen koper, en omdat mijn geld eraan besteed was, zou ik het zo graag hebben verkocht. Na verloop van tijd kwam ik met mijn boeken in Westmaas. Het was zomer en men was druk in de hooibouw 's Middags kwam een *man naar mij toe, die mij vroeg of ik een martelaarsboek te koop had. Ik zei: ja man, een zeer mooi boek.* "Dat wil ik van u kopen, maar ik heb geen tijd voor vanavond, wij zijn druk om het hooi binnen te brengen", zei hij.

Menigmaal had ik de Heere gevraagd of Hij er niet iemand voor had, maar nu had ik in dat dorp geen vrienden waar ik overnachten kon. Er woonde wel een schoenmaker, waar ik eens een boekje aan had verkocht en door wie ik mij wel eens had laten scheren. Ik zei:

"Heere, mag ik beproeven of ik daar nachtverblijf zou kunnen krijgen, en als U dat geeft zal dit een teken zijn, dat ik mijn boek zal verkopen. En zo niet, dan zou ik vertrekken, daar ik drie kwartier verder in een dorp kon overnachten." Mijn bede was: *'och, laat dit mij dan tot een teken zijn.'*

Ik beproefde die weg, en die schoenmaker sprak er met zijn vrouw over. Daar werd wel bereidwilligheid gevonden, maar zij konden mij naar hun zin niet goed genoeg herbergen. Doch alle bezwaren kreeg ik weg te nemen. Het was zomer, als ik maar onderdak had. Het besluit was: als ik mij wilde behelpen, dan kon ik daar overnachten. Doordat ik daar tot de avond blijven moest, reed ik gedurig het dorp op en neer. Ik had de gewoonte mijn wagen altijd open te laten, met al mijn boeken zoveel mogelijk zichtbaar. Dan konden degenen die lust hadden, boeken aan mijn wagen kopen, want de theere bewaarde mij ervoor en liet niet toe, dat ik mijn godsdienst zou gebruiken om boeken te verkopen. Ik was het ook met alle godsdienst niet eens, zo ik heb mogen beschrijven, wel met die welke is volgens 's Heeren eigen Woord: *'Ik ben niet gekomen om gediend te worden, maar om te dienen, en Mijn ziel te geven tot een rantsoen voor velen'* zodat het mijn gewoonte niet was om het volk op te zoeken en dan zo mijn boeken aan te bieden.

De avond was gekomen en de Heere gaf dat ik dat boek mocht verkopen. Ik had een plaats voor mijn wagen gezocht en ik ging naar de schoenmaker. Nauwelijks was ik daar binnen, of er werd geroepen: *'is die boekenman hier? Mijn baas stuurt mij. Die man die bij u is, moet bij de baas slapen.'* Ik werd geroepen en die man deed zijn boodschap, die ik niet wilde aannemen. Deze mensen hadden mij vergund bij hen te overnachten, zodat ik nu geen vrijheid had hen te verlaten. Die man ging voort zijn boodschap te doen en zei: *'de Heere heeft er mijn baas bij bepaald, en ik heb uit moeten zien waar u heenging.'*

Nu wist ik het niet meer. Ik kreeg mij aan 's Heeren wil en weg over te geven, en gaf de beslissing aan die mensen over. Er werd dan besloten, ik zou daar gaan slapen, maar eerst bij de schoenmaker eten. Ook hierin bewilligde de boodschapper niet en zei dat de pap al voor mij opgeschept stond en dat hij zonder mij niet mocht terugkeren. Ik stond als verwonderd bij het horen van al deze dingen. De schoenmaker en zijn vrouw lieten mij gaan en ik volgde de mij onbekende man.

Ik kwam bij een heel groot huis, doch het was bij mij zo, of ik de Heere volgde waar Hij mij brengen zou. Ik kwam binnen, waar dienstmeisjes, knechten en kinderen allen aan een gedekte tafel zaten, ieder met een bord pap voor zich. Ook mijn bord was volgeschept en wachtte op mij, de vreemde man. Ik wist niet of ik de baas en allen die daar aanwezig waren ooit gezien had. Eer ik iets mocht zeggen, moesten wij eten. De baas ging voor in het gebed, wij aten, er werd gelezen en toen werd het tijd om te spreken.

Ik gaf mijn verwondering te kennen, zo ongedacht in hun midden te zijn, waarop de baas mij verhaalde hoe de Heere hem er vroeg in de middag, toen hij mij door de straat zag rijden, bij bepaalde dat hij mij moest herbergen. Hij had toen gelast dat zij mij in het oog moesten houden waar ik heenging, en dat nu mijn plaatsom te rusten gereed was. Daar beliefde het de Heere mij een indruk te geven wie ik was en Wie God voor mij was, en dat Hij Zijn onbegrijpelijke goedheid ook hierin weer betoonde. Waarbij de Heere zo'n ontsluiting beliefde te geven, dat wij half de nacht met dienstboden en knechten nog aan tafel zaten.

Toen was het dat ik bij die mensen bepaald werd, en sprak hen aan. Hoe zij nu toch van binnen gesteld waren, daar zij voor zo'n vreemde man in een tijd van zulke harde en zware arbeid zich nog niet ter ruste hadden gelegd. Want het was een veehouder en ook een landbouwer, dus ook druk met de hooioogst. O, wat kreeg ik de dienst van mijn lieve Koning aan te prijzen, met al het heil dat er voor de tijd en eeuwigheid aan verbonden was, en het nietige en het vergankelijke van de wereld. Wij bogen onze knieën en gingen

toen een weinig rusten. Dit is ook mijn huis en thuis gebleven. Het was bij de landbouwer B. de K. O, wat is God toch goed voor Zijn arm, diep ellendige volk.

28. Naar de Nieuwendijk

Op een andere tijd, toen ik in Noord-Brabant aan de Nieuwendijk zou venten, waar ik nog nooit geweest was en niemand kende, was ik eerst in Werkendam geweest en vertrok toen naar de Nieuwendijk. Ik moest een lange straat door en toen ik halfweg was, werd ik geroepen door mensen die, aan de overzijde van het water, op het land hun arbeid verrichtten. Zij vroegen mij wat ik verkocht. Ik antwoordde: *'boeken.'* De vraag was welke, waarop ik het hun zei. Een vrouw vroeg mij waar ik vandaan kwam. Ik antwoordde: *'uit Maassluis.'* Zij vroeg mij of ik daar die en die vrouw kende, waar ik in die tijd ook wel kwam. Waarop zij mij vroeg waar ik vannacht blijven moest. Ik antwoordde, dat ik dat niet wist, maar dat ik behoefte had dat de Heere mij hier of daar een plaats mocht beschikken. Dat het Hem liefd had, mij al zoveel maal een plaats te beschikken, waar ik het niet wist. Zij antwoordde: *'ik weet het wel, dan moet gij bij mij wezen, man. Zie je daar die molen? Daar woon ik, en dan zal mijn man je tegen donker wel komen halen.'* Ik heb daar die nacht herberg gevonden, doch ben na die tijd niet meer aan de Nieuwendijk geweest. Die vrouw zal ik voor de Heere laten liggen. Ik heb er na die tijd veel van gehoord, dat maar treurig was, doch de Heere heeft haar toen als een middel in Zijn hand believen te gebruiken, om mij arm, diep onwaardig schepsel te herbergen. Veel ontmoetingen heb ik zo onderweg ondervonden.

29. De koop van een snijpers

Ik heb hiervoor aangehaald, dat ik te Maassluis een winkelhuis had betrokken; ook dat ik door vrienden te Oud-Beijerland was geholpen, waar ik boeken en schrijfbehoeften kocht om mijn winkeltje te openen. Ik ruilde en kocht toen ook oude boeken, die ik dan in liet binden, en dan waren ze weer best. Doch dan bleef er niet veel winst over. Nu had ik al eens op verschillende manieren geprobeerd ze zelf in te binden, maar ik kon ze niet afsnijden en dat bracht toch het oog eraan. Ook had ik al eens onderzocht wat zo'n machine zou kosten waar ik de boeken mee kon afsnijden, maar dat was wel 17 of 18 gulden, en dat kon niet. Zo rijk was ik niet.

Het was wel eens mijn behoefte om te vragen aan de Heere, of het Hem believen mocht daar toch de weg eens voor te openen. Zo gebeurde het mij dat ik van Scheveningen huiswaarts keerde en te laat voor de trein kwam. Dit deed mij de stad Den Haag weer inlopen. Daar kwam ik op een plaats waar verkoping was. Een grote massa goed lag op straat, en middenin al dat goed een snijpers met toebehoren. Ik stond biddend daarbij: och, mocht die nu eens voor mij wezen pleitend op Gods almacht, dat de Heere toch mijn weg kende en wist.

Ik vroeg aan een man, of het lang duurde eer het goed hetwelk daar buiten stond verkocht werd. Dat uitstel was zo groot, dat ik er onmogelijk op wachten kon. Doch God, Die wonderlijk is van raad en machtig van daad, beschikte het in een zeer korte tijd. Daar werd de snijpers midden uit al dat goed gehaald en op de tafel gebracht. Mijn hart sloeg in mijn lijf. Daar ging het eerste bod: f 2,50. Nog een kwartje en toen bood ik ook nog een kwartje, dat was f 3,00, en toen was het: eenmaal andermaal, en daar sloeg de hamer. Nog een kwartje werd er geroepen. 'Het was voor de slag', riep er iemand. Maar nee, God had de man tijdig doen slaan, en ik was de koper van de pers met snijmes en alle daarbij behorende planken. Ik schreide vanwege Gods onbegrijpelijke goedheid en van blijdschap.

Ik ging ermee naar huis, maar nu kon ik er nog niet mee werken. O, toen heb ik de Heere wat mogen vragen of Hij mij dat wilde leren, en of Hij het mes ook besturen wilde, want als het te diep ging was het boek bedorven. Het is onder 's Heeren ondoorgrondelijk bestuur zover gekomen, dat ik niet alleen mijn eigen boeken, maar ook boeken van anderen kreeg om in te binden. Zodat ik een patent moest nemen als boekbinder en ten laatste alle soorten boeken inbond, tot Statenbijbels, boeken voor de politie, voor het postkantoor toe. Ik verdiende soms weken achtereen met boekbinden mijn brood, doch in grote afhankelijkheid van de Heere, om mijn zwak lichaam te ondersteunen en mij wijsheid en bestuur te geven om het te kunnen verrichten.

30. De verzekering van mijn kinschap

Nu zal ik mijn uitwendige uitreddingen hier eens bij laten en terugkeren om, met 's Heeren hulp, nog iets van mijn verdere ondervindingen, naar het de Heere liefde te bestellen, mee te delen.

Juli 1877. Tot hiertoe zijn wij nog naar 's Heeren raad en beschikking in het Mesech, de woestijn en wildernis. Want wat is de wereld anders voor hen die door vrijmachtige genade Sion beminnen? O ja, de wereld is uitwendig gekant tegen het leven dat uit God is, maar meest inwendig. Daar het toch altijd een driehoofdige vijand blijven zal, zolang wij aan deze zijde der eeuwigheid zijn. Ik mocht dan in dezen nog neerzitten, en hoop, zo de Heere wil en mij ellendige mag bekwamen, nog enige aantekeningen te doen van mijn verdere ondervindingen, die ik nooit heb kunnen vatten, noch beramen, want de Heere bevestigt altijd Zijn eigen Woord. De leiding, raad en besturing is voor de wijzen en verstandigen verborgen, en o, die wijzen en verstandigen zijn niet ver te zoeken. 's Heeren wegen en handelingen met Zijn arme volk kunnen wel ondervonden, maar niet begrepen worden. Mocht dat in onze donkere en kommervolle dagen eens verstaan worden, daar er zo velen met een ingebeeelde bekering gerust op die grote eeuwigheid aangaan en zich geruststellen met een uitwendige belijdenis. En zo velen met een uitwendige verandering of een bekering van de zonden tot de deugd geholpen zijn en hopen behouden te worden, zonder hun verloren en diep rampzalige toestand te leren kennen.

Och, wie gij zijt, mocht gij toch eens aan het onderzoek geraken, mocht gij Gods dierbaar Woord nemen en mocht de Heere toch behoefte schenken, om u en mij aan onze dwaasheid en blindheid te ontdekken, want wij arme aardwormen zijn bedriegers van onszelf, en zullen als God het niet verhoedt zeker onszelf bedriegen. Wij leven nog en de Heere heeft nog niet gedaan naar onze zonden. Hij heeft ons tot hiertoe nog in het bezit gelaten van zulke dierbare middelen: Zijn dierbaar Woord en de beproefde geschriften van onze godzalige voorvaderen, die nog spreken nadat ze gestorven zijn. Die door Gods lieve Geest geleerd zijn, aan wier leringen gij uzelf op grond van Gods Woord kunt toevertrouwen. O, zij waren begenadigd om het kostelijke van het snode te onderscheiden, waar ik, arme, onwaardige in mijzelf, uit genade en door genade de proeve ook van heb mogen ondervinden, dat de Heere voor mijn ziel er Zijn lieve gunst in heeft believen te betonen, als in Van der Groe, Van Lodensteyn, Comrie, Erskine en nog vele anderen.

God geve toch op uw hoede te zijn, want zij raken al achter de bank; nieuwe geschriften, zonder reuk of smaak, en zonder het zout van Gods lieve Geest, overstromen de wereld. Omdat wij door de zonden onze reuk en smaak kwijt zijn, worden ze door de meesten met smaak gelezen. Ja, godsdienstige kranten nemen de plaats in van of voor die godzalige geschriften en predikatiën. Och, dat het God om Zijns lieven en dierbaren

Zoons wil nog believen mocht uw blinde ogen te openen, en met zulk een groot en zwaar oordeel Gods niet mede ten verderve gevoerd te worden.

Nu, mijn vrienden, tot hiertoe was ik voor het uitwendige nog in een benauwde weg, doch tot roem van Gods trouwe goedheid zijn het Zijn goedertierenheden dat ik niet vernield ben. Och, de Heere heeft toch Zijn volk geen uitwendige rijkdom beloofd, alhoewel mijn diep bedorven natuur uit het stof is en het in het stof zoekt. Daarom moet ik bekennen: *'Hoe goed, Heere, zijn toch Uw wegen, daar Gij om mijn oude natuur te doden mij komt te onthouden wat mij zo schadelijk is, en geeft wat voor mij zo nodig is. O, vat toch, lieve Zaligmaker Jezus, mijn hart en hand.'*

Wat nu mijn verdere leiding aangaat: mijn weg lag in afwisselende toestanden van licht en duister, doch hetgeen waar ik mij zolang mee had geholpen, namelijk met mijn bekering, werd mij zelden vergund eraan te kunnen komen. Hieronder ondervond ik onderscheidene toestanden. Ja, het ging soms zo ver in de verdenking van mijzelf en onder de aanvallen van mijn zielsvijand, dat ik wel dacht eronder om te komen. Daar mij door de Heere niet meer werd toegelaten mij met het gebeurde te behelpen, en ik nieuwe ontmoetingen vans Heeren lieve gemeenschap kwam te missen, zo moest ik nu zeggen dat het mij was als een mens die aan de tering lijdt. Dan wel eens een kleine verkwikking, doch al achteruit, en die eindelijk van gebrek zal moeten sterven. O, dan greep ik wel naar het verleden, maar hoe meer ik greep, hoe minder ik eraan kon geraken.

Soms gebeurde het mij wel dat ik een indruk van mijn Godsgemis kreeg. Dan verbrak daar ook wel eens mijn hart onder, en was het mijn behoefte, uit kracht van diepe dwaasheid en blindheid, aan de Heere te vragen om geloofslicht, om geloofsleven en geloofsvrijmoedigheid. Ik dacht: als de Heere mij dat beliefd te geven, dat ik weer klaar was. Daarmee bedoelde ik licht in hetgeen ik had ondervonden. Dan dacht ik: als de Heere mij dat maar beliefd te vergunnen. O, wat kon ik soms onder een diepe verbreking, die uit een gevoel van gemis voortvloeide, de Heere daarom smeken. Doch de Heere, Die zo wijs en goed is zowel in het geven als in het onthouden, gaf mij dat niet. En het oude nam Hij in Zijn liefde en gunst zo diep weg, dat ik er niet aan kon denken om mij daarmee te helpen. Doch ik zag daar toen niets van. Dat mij baarde soms zuchten en ook wel geweën. Dan beliefd de Heere, Die de nood niet te hoog zal laten komen, mijn ziel nog wel weer eens een kleine verkwikking te geven.

Zo gebeurde het dat bij gelegenheid, dominee Bakker eens voorging in Den Haag en ik daaronder mocht zitten. Die leraar preekte uit Psalm 23:5 over de woorden: *'Gij richt de tafel toe tegenover mijn tegenpartijders.'* Waarbij die leraar verklaarde dat de Heere zes tafels in de woestijn toerichtte voor Zijn arme volk. Ik kreeg onder die verhandeling de Heere te ontmoeten, Die mij, diep onwaardige, kwam bepalen hoe Hij ook die tafels voor mij in de woestijn bereid had. O, wat kreeg ik diep weg te zakken en te zinken in mijn slechtheid en in Gods goedheid. Er werd bij deze gelegenheid het lieve teken en zegel van Gods genadeverbond, het Heilig Avondmaal bediend, toen ik, de diepst onwaardigste in mijzelf, daar aan mocht zitten.

O, hoe wonderlijk raakte ik gesteld. Ik kan het niet duidelijker uitdrukken, dan dat mijn ziel was als een vermoeide reiziger die van een zware reis dodelijk vermoeid is en in een donzen bed valt. Zo mocht ik daar mijn lieve en dierbare Bloedbruidegom in Zijn liefdepand ontmoeten, en mijn door de zonde vermoeide ziel kreeg zo gelovig als in Zijn liefdearm te rusten. Ik ontving als een waarachtig teken en onderpand Zijner liefde tot mij, het gebroken brood en de vergoten wijn. Het was geen vergankelijke spijze, nee, het was het levende Brood Zelf, vertegenwoordigd aan en in mijn ziel.

Ik had er wel willen blijven zitten en zo in Zijn liefdearmen willen sterven, doch ik moest met de discipelen weer van de berg af en het was: *'Het is u nut dat Ik heenga.'* Wie zal het vatten, wie zal het doorgronden? Ik moest de woestijn weer in, doch raakte daarop in een toestand, als van een vrouw die treurt over het veraf zijn van haar man. Een stille ziel, een missende ziel en een treurende ziel droeg ik om.

Zo gebeurde het mij niet lang nadat ik dit had ondervonden, dat ik op een dinsdagmiddag aan het werk was om een boekje in te naaien en ik onverwachts een indruk in mijn hart kreeg. Dit was niet in woorden, maar het was of ik inwendig getrokken werd om mij af te zonderen. Doch ik, diep ellendig en afkerig schepsel, volgde die inwendige roeping, zoals ik het het beste noemen kan, niet op en bleef aan mijn werk. Daarbij was het mij of ik enig schuldgevoel gewaar werd, doch de Heere kwam daar andermaal overheen en nam mijn ziel zo in beslag, dat ik het niet zeggen kan, zodat ik mijn werk neerlegde en naar de vliering van mijn huis liep. Ik kreeg mij voor de Heere neer te leggen, op mijn knieën met mijn aangezicht op de grond en ik had niets te zeggen, ook niets te vragen.

Zoals ik daar neerlag, werd ik onder een diepe indruk bij mijn gemis bepaald en kwam de Aanbiddelijke tot mij af met deze woorden: *'Mij, de Springader des levenden waters, hebben zij verlaten, om zichzelf bakken uit te houwen, gebroken bakken, die geen water houden'* Jer. 2:13. Ik werd erbij bepaald hoe ik met alle weldaden God had verlaten en goddeloos van Hem was afgegaan. O, daar werd mijn Godsgemis mijn schuld voor God; hoe ik Hem, de Springader der levendige wateren, had verlaten en mijzelf gebroken bakken had uitgehouwen die geen water hielden, zodat ik in en onder mijn diepe schuld van Godsverlating neerlag.

Daar klaarde de Heere mijn weg op vanaf Zijn eerste roepende of opzoekende weldaad, tot zover het Hem liefd en behaagd had Zichzelf aan mij te openbaren. En toen die lieve Goddelijke Geest mij bij de laatste weldaad kwam te bepalen, gingen mijn genegenheden uit tot die weldaden en mijn handen om mijn bevindingen weer aan te grijpen en om zo in mijn afgelegde weg weer in te vallen.

Dit was alles als in een ogenblik en zo werd dadelijk mijn ganse bekering weggenomen en ik werd als afgesneden. O, gij die mij moogt verstaan door ondervinding, kunt u zich indenken wat er bij mij plaatshad. Barendsweeën kwamen in mijn hart, ja, smarten als van een berende vrouw, zodat ik luid uitriep: *'O God, nu kan ik er niet door.'*

Zo lag ik in mijn Godsgemis en in mijn schuld voor God. Maar wat gebeurde er? O eeuwig wonder, daar openbaarde Zich bij vernieuwing mijn dierbare Borg en Zaligmaker, in mijn benauwdheid die hoog was geklommen, met deze woorden: *'Zie hier ben Ik, zie hier ben Ik.'* En Hij neemt mij bij vernieuwing uit mijn schuld op en zo stelt Hij mij in Hem Zijn Vader voor, en daar legt de Vader af al Zijn toorn en gramschap voor mij, in al wat Hij tegen mij had. En zie, wat gebeurde er? Zie, zo spreekt de Vader tot mijn ziel: *'Mijn vrede geef Ik u; niet gelijkerwijs de wereld hem geeft, geef Ik hem u.'* En zo de lieve Vader die vrede uitspreekt, ging het Goddelijk hemels licht in mijn ziel op. En daar kreeg ik door het geloof bij Gods licht te zien, hoe met de uitspraak van die vrede, die vrede afdaalt van de Vader, door de Zoon en door de Heilige Geest, en aan mijn hart werd toegepast. En zodra die vrede mij was toegepast, o, daar gaat de liefde uit zoals die is afgekomen in de uitroep van mijn ziel: *'O lieve Vader, o lieve Zoon, o lieve Geest;'* en onder een diep wegzinken in de uitroep: *'O eeuwig wonder.'* Zo kwam andermaal de vrede af en de liefde ging uit tot iedere Persoon van dat onbegrijpelijke Wezen, niet gescheiden, nochtans onderscheiden, iedere Persoon tot zaligheid van mijn ziel.

Dat kwam de aanbiddelijke Jehovah bevestigen met deze woorden: *'Gij hebt niet ontvangen den Geest der dienstbaarheid wederom tot vreze; maar gij hebt ontvangen den*

Geest der aanneming tot kinderen, door Welken wij roepen: Abba, Vader! Rom. 8:15. Waarop ik zei: *'Abba, Vader, mijn Vader.'* Daarop kreeg ik deze woorden: *'Al wat Ik u nu verder in dit jammerdal zal toeschikken, zal Ik ten beste voor u keren.'*

Zo raakte ik mijzelf met al wat ik had en was kwijt in een Drie-enig God. En mijn ziel werd bedeeld met een kennis die ik voor mijn bewustzijn altijd had gemist, een kennis van God als mijn lieve Vader, en de Heilige Geest door en om de verdiensten van God de Zoon, mijn lieve Borg en Zaligmaker. Daarbij gaf die lieve Jehovah mij deze gunst en bepaalde mij hoe nu Zijn ganse kerk nooit enige weldaad van Zijn gunst had of kon ontvangen, of deze vloeide uit diezelfde Fontein, zodat de eerste levendmakende weldaad afdaalde van de Vader door de Zoon, en door de Heilige Geest werd toegepast. Waarop ik zei: *'O lieve Vader, dan is er geen groot of klein, omdat uit diezelfde Fontein de eerste en alle andere weldaden afvloeien, als uitgaande van God de Vader door en om de verdiensten van God de Zoon, toegepast door God de Heilige Geest.'* O, daar werd het kleinste zo groot als het grootste. Dat lieve aanbiddelijke Wezen gaf mij zo te kennen en leerde mij, dat de grond van de ganse Kerk in een Drie-enig God lag.

Toen ik zo in aanbiddelijke verwondering voor mijn God bestond, kwam de Heere - opdat ik hieromtrent geen verkeerd gebruik zou maken - krachtig met deze waarheid tot mijn ziel: *'Zo langen tijd als de erfgenaam een kind is, zo verschilt hij niets van een dienstknecht, hoewel hij een heer is van alles; maar hij is onder voogden en verzorgers, tot den tijd van den vader tevoren gesteld,'* Gal. 4:1, 2. Zo kreeg ik deze lering voor de ganse Kerk, ook de ware bekommerde, die over haar zonde bekommerd is en het buiten de verzoening met God niet stellen kan, en niet geholpen is met een openstaande schuld bij God. Nu was ik mij in een Drie-enig God kwijt. Ik kon mijzelf niet vinden. Ik moest uitroepen: *'Hoe ben ik aldus?'* O, nu was ik voor tijd en eeuwigheid geborgen en gered. Wat was het mij nu gemakkelijk. Nu moest ik wel doen wat mijn hand vond om te doen, maar niet om van te eten, maar uit gehoorzaamheid. Wat een lief kinderlijk leven, en dat in die lieve gemeenschap.

Toen ik mij twee dagen later ter ruste zou leggen en mijn knieën boog en in mijn gebed zei: *'och lieve Vader, hier ligt Uw arm kind weer voor Uw aangezicht'*, kwam mijn lieve Vader mij lerende voor: *'kind, Ik heb uw kindschap niet gegeven als een pleitgrond, maar daarvoor heb ik Mij aan u in Mijn lieve Zoon geopenbaard.'* Ik zei: *'dank u, lieve Vader. O, wil mij om Uws lieven Zoons wil onderwijzen, door Uw Geest.'* Toen kwam de Heere met deze waarheid tot mij: *'Indien het tarwegraan in de aarde niet valt en sterft, zo blijft het alleen, maar indien het sterft, zo brengt het vrucht voort'* Joh. 12:24. Ik kreeg toen te verstaan hoe mijn oude natuur gedood moest worden en ik aan eigen zin en wil moest sterven, om Gode vruchten te dragen. Toen was het Psalm 72:7:

*Hij zal den armen en den klenen
Genadig zijn en goed.
Degenen, die schreien en wenen
Werd Hij vriend'lijk en zoet,
Hij zal ze voor 't geweld bewaren,
En voor bedrog zeer kwaad.
Hij zal ook 't bloed Zijner dienaren
Hoog achten vroeg en spaad'.*

Ik heb er toen enkele dagen in mogen verkeren dat ik mijzelf kwijt was, en moest zeggen: *'Hoe ben ik aldus?'* Doch ik zeg: dit duurde enkele dagen, en ik kreeg zo stilletjes aan mijzelf weer terug. Maar o, wat kreeg ik toen mijn lieve Zaligmaker nodig. Ik zei: *'Heere, nu zie ik dat ik nog maar pas op school kom. O, wil mij leren en onderwijzen in de weg die ik te gaan heb.'*

Dit duurde enkele weken, maar och, wat werd het openbaar dat onze oude natuur niet verandert, en dat wij, lieve kinderen Gods, er net zolang uit en onder zijn, als de lieve Geest heerschappij voert, en onze verdorven natuur eronder houdt, en dit moest ik alweer ervaren.

31. Reis naar Alblasserdam in mijn eigen weg

De tijd brak aan dat ik met mijn boeken op reis zou gaan. Ik werd weer koopman en moest verkopen, en nam zoveel mee als anders nooit mijn gewoonte was. Ik laadde mijn wagen vol. Ik ging op reis, en het was mijn voornemen om naar Alblasserdam te gaan, dan vandaar naar Oud-Alblas, daarvandaan naar Papendrecht, en zo naar Sliedrecht. Doch wat gebeurt er, mijn lieve vrienden? Daar kwam de Heere mij tegen. Ik zal van alles het voornaamste aanstippen.

Eerst te Rotterdam gekomen zijnde en met mijn wagen al op de stoomboot, kwam de kapitein naar mij toelopen als een duivel: *Wie heeft je gelast op de boot te komen?* Of ik al zei: *'de knechten hebben mij geroepen en erop geholpen'*, dat hielp niet. Het was: *'er af, er af!'* Dat kostte wel veel moeite, daar op de boot zoveel vee was. Maar dit hielp niet, ik moest er af. Met het van de boot doen brak mijn wagen. Ik ging spoedig de stad in om spijkers, en heb mijn wagen zo goed ik kon gemaakt en het op een andere boot geprobeerd. Ik dacht: nu zal ik voorzichtiger wezen en het eerst aan de kapitein vragen. Heel vriendelijk was het: *ja man, waarheen?* "Naar Alblasserdam, kapitein." Hierdoor verliep wel een heel beetje van de dag, maar ik dacht: nu ben ik toch klaar. Ik was echter geen klein beetje ontstoken tegen de kapitein van de B. boot, doch geen opmerking.

Ik kwam te Alblasserdam van de boot en daarbij lieten de knechten mijn wagen zo hard neervallen, dat ik zei: *'dit is hard genoeg.'* Ik zou gaan rijden, doch dat behoefde niet. Een veer van mijn wagen was gebroken. *Het was toch wat te zeggen. Akelig volk*, enzovoort. Toen heb ik hem gebonden met touwen, zodat ik zodoende bij een smid kon komen. De boel gemaakt; *wat kost dat, baas?* fl 1,20. Dat was nagenoeg mijn hele rijkdom.

Ik verkocht eer het avond was nog een enkel boekje, en kwam te Oud-Alblas, waar ik gewoonlijk thuis was, bij Joodse meisjes. Ik was wel vervuld van de ongelukken, doch niet om 's Heeren lof te vertellen. Zo'n slecht mens zoudt gij wellicht niet zijn, die dit mijn schrijven leest, na zulke weldaden ontvangen te hebben. Ik weet niet of gij wel beter zijt of zoudt zijn, maar dit wil ik u wel zeggen: dat het niet tot mijn roem is; dat het God beliefd en beliefd heeft door die wegen mijzelf een stipje te leren kennen als een albedervend schepsel. En Wie nu die getrouwe onveranderlijke Jehovah voor mij betoonde te zijn, zal ook hier nader blijken.

De volgende dag vertrok ik naar Papendrecht. Het was een zeer warme dag in de natuur. Nu denk ik dat ik een weg moest gaan van goed drie kwartier, waarlangs niet één huis was; een hele stoffige weg. Ik had een klein hondje onder mijn wagen dat mij hielp door te trekken. Ik was halverwege en zou mijn beest eens laten drinken, maar ik had de drinkbak vergeten. Die had ik achtergelaten waar mijn wagen gestaan had en ik kon hem niet missen. Ik liet mijn wagen staan en ging hem halen. Toen ik de bak had, was ik, arm, diep ellendig, diep schuldig, verfoeilijk schepsel, weer klaar. Ik kwam te Papendrecht aan de huizen, doornat van het zweet en dodelijk vermoeid.

Ik was een weinig uitgerust. Nu zou ik mijn wagen opendoen om mijn boeken uit te leggen en daar had ik mijn sleutels verloren waar ik mijn beest had laten drinken. Wat moest ik doen? Weer terug om mijn sleutels te gaan halen. Ik vond mijn sleutels op die

plaats, en zou weer klaar geweest zijn. Maar och, mijn lieve vrienden en betrekkingen, daar kwam God tot mij in en de Heere bepaalde mij erbij waar Hij mij gezet had, en hoe Hij alles was geworden en waar ik het nu met mijzelf weer opgenomen had. O, wat werd ik beschaamd voor God. En onder diepe indrukken van mijn schuld, kreeg ik belijdenis van mijn overtredingen te doen voor mijn God. Ik riep uit: *'O God, nu heb ik mijn weg al weer bedorven en U verlaten.'* Ik stond te schreien aan de weg. En het liefde de Heere mijn schuld weg te nemen, en zette mij weer op de plaats waar ik Hem verlaten had, in een kinderlijke gehoorzaamheid, zodat ik toen zei: *'O lieve Vader, och, openbaar mij Uw wil. Is het Uw wil dat ik weer naar huis terug moet keren? Ik zal mijn wagen weer op de boot brengen en naar huis toe gaan.'* Toen zei de Heere: *'Trek op en Ik zal met u zijn.'* En toen werd ik achterloper en geen koopman. De Heere ging voor en ik heb een wonderlijke zegen gehad in de natuur. Zoveel boeken als ik toen verkocht. Ik behoefde niet hard te roepen, de mensen kwamen vanzelf en afdingen deden ze ook niet. Ik ontving die reis een kleine honderd gulden. Het was Psalm 66:4.

Hierna mocht ik een geruime tijd kinderlijk verkeren en veel van's Heeren lieve en zoete gemeenschap ondervinden en de Heere liefde mijn negotie zover te zegenen, dat ik in de nodige behoeften van mijn gezin kon voorzien. Als ik met mijn boeken niet uit kon gaan, maakte ik hoedendozen en bond ik boeken in, doch heel veel ruimte liefde de Heere mij niet te geven. Daarbij droeg ik toch een zeer zwak lichaam om, wat de weg was die mij in dezen veel in mijn diepe afhankelijkheid hield.

Nu zal ik hier nog een zonderlinge ontmoeting aantekenen die ik, op reis zijnde op het eiland Flakkee, te Herkingen gehad heb. Ik had, toen ik nog aan de molens op het eiland Schouwen werkte en met mijn maat 's morgens vroeg naar mijn werk ging, een man gevonden op de weg, die van een wagen geladen met meekrap, getrokken door twee paarden, was afgevallen. Hij had van één van zijn paarden met de val een slag in zijn gezicht gehad en één van de wielen was over zijn schouder gegaan. Hij verkeerde in deerniswaardige toestand, vreselijk bloedend en de gehele mond als uit elkaar geslagen. De paarden, zo hoorden wij later, waren stil doorgestapt en hij was ene M. de Boer, hoewel de man ons onbekend was.

Wij deden alles wat wij doen konden om hem te helpen. Ik legde zijn lip die erbij hing dicht en verbond het gezicht met doeken. Mijn maat ging bij de dichtstbijzijnde boerderij hiervan melding doen, terwijl ik die tijd bij hem bleef om hem te helpen. De man was zo goed als bewusteloos. Hij werd toen op een sleet gelegd waarmee ze de ploeg naar het land brachten, en naar zijn huis gebracht onder Kerkwerf, eiland Schouwen. Toen wij een dag of twee later klaar waren met ons werk deden wij de moeite om drie kwartier te lopen, om eens te horen hoe het met die man was. Wij vernamen dat het slecht was, doch de boodschap werd zo maar aan de deur gedaan.

Nu waren er zeker vijftien jaar verlopen. Ik had nooit meer iets van die man gehoord, die toen op het eiland Schouwen woonde. Nu was ik met mijn boekenwagen te Herkingen op het eiland Flakkee, bij mijn vriend de oude Zweert, een kleermaker. Daar het regende en ik mijn weg niet verder kon vervolgen, zei Zweert: *'Willen wij eens bij vrouw Konijnenberg langsgaan vanmiddag?'* Die kende ik wel. Het was ook een levend mens. Dat deden wij. Toen wij daar kwamen, was zij druk doende met uithalen, doch zij zei: *'ik zal gauw de boel wat aan de kant helpen.'* *'Goed'*, zei mijn vriend Zweert, *'dan lopen wij eerst naar de buurman toe en komen we bij u koffie drinken.'*

Ik ging mee en toen ik in de laan was die naar de hofstede leidde, zei ik in mijzelf: *'och Heere, waar zal ik nu weer komen? Hier ben ik nog nooit geweest.'* Wij kwamen daar en

werden zeer vriendelijk ontvangen. Onder de gesprekken die gehouden werden, vernam ik dat die man op het eiland Schouwen gewoond had, doch ik kende hem niet. Ik deelde hem mee dat ik daar ook bekend was, dat ik daar veel aan de watermolens gewerkt had. Ik vertelde dat ik daar eens een ontmoeting gehad had en er in zo'n toestand een man gevonden had.

Ik zag dat die mensen onder dat verhaal erg veranderden, doch had er geen erg in waar het over ging. Eindelijk zei die man: wel vriend, dat ben ik.' Je kunt de verslagenheid nagaan die daar plaats had. Hij had altijd gezegd: 'aan die man, die mij daar gevonden heeft, heb ik mijn leven te danken.' En hij had mij in zijn hart een beloning toegedacht, maar hij had mij nooit meer ontmoet toen hij beter was. Onder dat alles kwamen er verscheidene grote kinderen aan tafel, zonen en dochters, maar wij mochten daar niet vandaan om koffie te gaan drinken. Zij gingen vrouw Konijnenberg roepen en wij brachten er de dag door.

Eer wij scheidden moest ik de mij toegedachte beloning aannemen. Ik moest daar met mijn boeken komen en elk kocht een boek van mij. En daar ik door de aanhoudende regen mijn reis niet verder kon volbrengen en naar huis wilde, werd mijn wagen aan een andere wagen gebonden en zij brachten mij met paard en wagen naar de stoomboot om verder naar huis te gaan, overladen met weldaden en na een vriendelijk onthaal. O, wie zal Gods wijs beleid doorgronden en Zijn wonderlijke trouw uitspreken, ook aan mij, arm stof, bewezen?

32. Een nieuwe kar in Gods ongunst

Nu zal ik aantekenen dat ik na verloop van enige tijd kreeg te bedenken: als ik een andere wagen had waarvoor twee honden gespannen waren die konden trekken, dan kon ik daarop zitten. Dan had ik er meer gemak van en kon ik sneller reizen. Het was zo, alsof ik er soms al op zat en van het ene dorp naar het andere vloog. Och, wat is toch de arme mens, o Heere. Doch een nieuwe wagen en een hond erbij, zoveel ruimte had ik niet, want zo'n trekhond zal nogal wat kosten, dacht ik.

Maar wat gebeurde er? Daar was ik met mijn boeken naar Scheveningen geweest en op de terugreis kort onder Delft kwam er een hondenkar aan met drie honden ervoor. Dat wekte mijn diep bedorven bestaan op om iets te begeren. Ik heb er zeker heel belust naar staan kijken, omdat die man het opmerkte. Het was: *wil je een hond kopen, man?* Behalve die er voor stonden, liep er nog een hond los bij. *'Ik weet het niet'*, zei ik. Maar om kort te zijn: ik kocht een groot kalf van een hond voor 3 gulden.

Nu, thuisgekomen zijnde heb ik er alles aan gewaagd en een kar gemaakt waar twee honden voor konden. De kar was klaar en nu eens proberen; bij ons op de dijk eens gereden en nog eens geprobeerd. Daar voelde ik wel iets, doch lette er niet op en kwam thuis. Mijn vrouw zei: *wat staatje neus scheef*. Dat dacht ik ook, ik keek er al maar tegenaan. Dat nam in een paar dagen zo toe, dat mijn hele gezicht scheef stond en ik blind werd. De geneesheer die mij zag, zei dat ik een soort beroerte gehad had. Het duurde niet lang of ik was geheel blind.

De middelen tot herstel werden aangewend. Ik verkeerde hier wel niet behoefteloos of gevoelloos onder dat de Heere dit nog mocht zegenen, maar ik was niet op mijn plaats. Toen moest er een groot gat tussen mijn schouders op mijn rug gemaakt worden, en dat moest elke morgen met brandsteen bestreken worden. Dat veroorzaakte zo'n hevige pijn dat het niet te dragen was. Het liep zo hoog, dat de leden van mijn lichaam rilden, als ik de dokter aan hoorde komen en als ik weer geholpen was onder vreselijke pijn.

Toen kwam God af met deze woorden der waarheid tot mij: *'Ken de Heere in al uw wegen, dan zal Ik uw paden recht maken.'* O, daar kreeg ik mijn schuldbriefje weer thuis. Ik wist geen raad. Het werd een dubbele smart naar ziel en lichaam. Dat duurde tot ik verwaardigd werd God toe te vallen dat ik mijn eigen weg was gegaan en dat ik het rechtvaardig mijzelf berokkend had. Toen werd ik bepaald bij Gods lieve goedheid, Die nog zo goed was om over een helwaardig schepsel als ik was Zijn almacht te betonen en Zijn bezoekende hand tot mij te richten en Zijn vinger tot mij uit te steken om mij te bezoeken, opdat ik in mijn dwaasheid niet door zou gaan.

O, wat zonk ik diep onder die neerbuigende goedheid weg. Die roede werd mij een zoete roede, en kastijdingen tot mijn nut. Ik kreeg de roede te kussen en wat werd mijn ziel stil in mijn God in vereniging met Zijn doen en goedheid, zodat ik in de grote smart die ik leed en in mijn blindheid niet kon hebben dat ze mij beklagden of medelijden hadden met mijn blindheid.

Kort daarna kwam er enige verandering en het heeft wel lang geduurd, zodat ik tenslotte door een blauwe bril met vier glazen - twee opzij - zien kon. En het heeft de Heere, dat lieve, hoogwaardige Wezen, liefd, tot verwondering van allen die mij gezien hebben, mij geheel te herstellen, zodat ik uit de mond van de dokter zelf vernam dat hij tegen mij zei: *'dat is een wonder, Capelle. Daar komt mij de eer niet van toe.'* O, wat zal ik de Heere vergelden voor al Zijn weldaden aan mij, ellendige, bewezen?

33. Mijn grond van hoop op God

Zo verliepen er twee jaren tot 1882. In die tijd mocht ik veel in 's Heeren lieve gunst en gemeenschap delen en ondervond ik ook bijzonder 's Heeren hulp. Ook om mij te ondersteunen tot de reis die ik moest doen met mijn wagen, want ik bleef altijd een zwak lichaam omdragen. En ook in de ontmoetingen van mijn lieve vrienden die ik zo hier en daar had gekregen en waaraan ik verbonden was met een bovennatuurlijke verbintenis. Dit mocht ik ook ondervinden, daar er al verscheidene uit de strijdende Kerk in de triomferende Kerk zijn overgegaan en waarmee ik bij tijden en ogenblikken ook nog verwaardigd werd gemeenschap te oefenen. Zo is het mij gebeurd als ik bij Neeltje van Balte logeerde - die in de wandeling zo genoemd werd, of anders de huisvrouw van J. van Ree, die ik hier tevoren ook genoemd heb - dat ik 's nachts ontwaakte en er bijzonder de Heere mocht ontmoeten.

Doch hier moet ik eerst nog een zaak aanstippen. Ik was een tijd tevoren te Oud-Beijerland bij J. B. Zaarons met enige vrienden en Gods volk samen geweest. Daar was een oude christen. Toen wij samen waren, zei hij: *'Nu moest ieder zijn weg eens meedelen.'* Dat geschiedde, wij waren o zo makkelijk tezamen. Eindelijk kwam ook de beurt aan mij. Ik deelde mee wat mijn ziel had ondervonden. Toen ik dit had gedaan, zei die man dat ik nog wat miste. Daar het onder ons zeer goed was, kreeg ik daardoor toch van binnen strijd. Ik verzocht of hij eens wilde zeggen wat ik nog zou missen. Doch hoe ik daar om aanhield, dat wilde hij niet doen. Hij zei: *'nee, dat behoeft nu niet.'* Toen zei ik: *'nu moet jij je weg nog eens meedelen.'* Ik dacht: 'als ik dan mag luisteren, zal ik er achterkomen wat ik nog mis.' Maar het was maar: *'nee, nu niet.'* En of ik mijn vrienden al tot hulp riep dat hij het doen moest, het was en bleef: *'nee, dat doe ik niet.'* Daar heb ik later ook Gods hand in mogen zien.

Wij scheidden in liefde, doch dit bracht mij in een onderzoek dat de Heere mij eraan mocht ontdekken. Ik zei alles voor de Heere wat er gebeurd was, doch raakte niet achter mijn gemis. Daarmee heeft de vijand mij soms geducht gekweld, en nu had ik het er ook

die dag niet zo gemakkelijk mee gehad. Daarop kreeg ik die nacht bij Neeltje een bezoek van de Heere dat ik haar ook 's morgens meedeelde.

Ik vertrok die dag naar huis en raakte zonderling gesteld; dan zeer stil van binnen, dan zulke hoge indrukken van dat hoogwaardige Wezen dat ik zo laag zakte dat ik mijn tranen in de stoomboot niet kon verbergen, en dat bleef die dag zo, tot de andere morgen. En daar werd ik 's morgens opgenomen en God leidde mij in het paradijs en toonde mij hoe ik daar stond met Adam in de staat der rechtheid, versierd met het beeld en de kennis Gods en zo werd ik in het proefgebod ingeleid. Daarbij toonde Hij mij de overtreding en de verbreking van het verbond Gods en hoe Adam viel en ik in hem, en dat de ganse wereld verdoemelijk voor God was.

Daar lag ik geheel afgesneden, alle Godskennis verloren en al Gods deugden geschonden, onder de diepste indrukken van het rechtvaardig oordeel Gods, zoals ik in de dadelijkheid door de diepe val met alle gevolgen ben heengeleid. De eeuwigheid werd voor mij ontsloten en ik, arm schepseltje, werd in het vredesverdrag en plan Gods in de nooit begonnen eeuwigheid ingeleid: in het vredesverdrag van God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. O, de Vader als eisende wegens Zijn geschonden deugden, dat de Zoon op Zich zou nemen wat tot de verlossing der uitverkorenen nodig was; en zo werd het plan ontsloten met behoud van de aanbiddelijke deugden Gods. *'Ik zal de heidenen geven tot Uw erfdeel, en de einden der aarde tot Uw bezitting.'* De Zoon als het hoofd buigende en als amen zeggende, Zich aan 's Vaders wil onderwerpende: *'Zie, hier ben Ik, o God, om Uw wil te doen, en Uw wet is in het midden mijns ingewands.'* En de Heilige Geest als Getuige en één in Wezen neemt het op Zich om dat verworven heil en al die heilsweldaden toe te passen.

O eeuwig en ondoorgrondelijk wonder, ik ben niet in staat het in orde uit te drukken of te verhalen, wat ik daar ondervond. Maar dit weet ik, dat ik, nietig stof, toen ik daar door- en ingeleid werd, uit mijn diepe val werd opgenomen, en in de lenden van de Zoon Gods werd ingesloten. En zo was dit geschied, o eeuwig wonder, daar daalt de Zoon met mij af, neemt mijn vlees en bloed aan, en gaat met mij door Zijn ganse lijden van Zijn kribbe tot Zijn kruis, totdat Hij *'Het is volbracht'* uitriep en het hoofd buigende de geest gaf. Toen ging Hij met mij in de dood, want ik was in Hem, en stond Hij met mij op van de doden, zodat ik in Hem en met Hem was opgestaan.

Daar was als een ogenblik van stilzwijgen, en toen paste Hij aan mijn ziel al de weldaden toe, die in Zijn ganse staat zowel van lijden als gehoorzaamheid tot Zijn opstanding toe, en daar werd ik in en door Hem het eeuwige leven deelachtig. De dood had Hij voor mij verslonden en het eeuwige leven verworven, zodat de weldaden als een vrucht van het lijden en de dood en gehoorzaamheid van mijn dierbare Heiland aan mijn ziel was toegepast. Ik riep uit: *'o lieve dierbare Heere Jezus, nu hebt U mijn graf geheiligd waar dit stof in rusten zal.'* En zo voer de Heere met mij op van de aarde naar de hemel en maakte mij Zijn heiligheid deelachtig, en ik was volmaakt in Hem; en zo kwam mij deze waarheid in mijn hart: *'Met deze mijn ogen zal ik God aanschouwen'* Job 19:25, 26. *Weet gij niet dat uw lichaam een tempel is des Heiligen Geestes?*

Toen riep ik uit, volmaakt in mijn Hoofd en Heiland: *'O, niet alleen met mijn ogen, maar met mijn ganse lichaam zal ik U verheerlijken.'* Zo werd ik volmaakt in mijn Hoofd en Heiland aan de Vader voorgesteld. Mijn natuurlijke lichaam was niet in staat het te dragen. En ik riep: *'o, ik kan niet meer dragen.'* En het was of de Heere een weinig inhield of mij onmiddellijk ondersteuning gaf en mijn lichaam bekwaamde om het te dragen, en daar nam de Vader een welgevallen aan mij en sprak: *'Gij zijt schoon, Mijn vriendin, zie, gij zijt schoon,'* Hoogl. 4:1. Het welbehagen des Vaders is niet te beschrijven, Die stof uit

het stof verhoogt, en zo ging ik over van de Zoon in de Vader door de Heilige Geest. O eeuwig, onbeschrijfelijk wonder.

Daar verenigde Zich het aanbiddelijke Wezen, Vader, Zoon en Heilige Geest, als één God in Wezen, Joh. 17:21. Zo werd ik als door de Zoon en de Heilige Geest in het Wezen Gods ingesloten, en verloor alles wat buiten dat Wezen en geen God was, en het liefde de aanbiddelijke Drie-eenheid, o eeuwig wonder, om wat onder de sluier van Gods heilgeheimen verborgen lag te openbaren. Toen bevestigde de Heere deze zaak met de woorden: *'Dat zal Mij zijn als de wateren Noachs, toen Ik zwoer. Want bergen zullen wijken en heuvelen wankelen, maar het verbond Mijns vredes zal niet wankelen, zegt de Heere uw Ontfermer.'* Toen werd ik van de Vader aan de Zoon gegeven - Die Zichzelf uit het Wezen openbaarde - als een loon op Zijn arbeid. En toen kreeg ik in mij deze waarheid: *Want indien wij met God verzoend zijn door den dood Zijns Zoons, veel meer zullen wij verzoend zijnde, behouden worden door Zijn leven*, Rom. 5:10.

Nu had ik de grond mijner zalige hoop in God gekregen, Enig en Drie-enig, daar was ik mee bevredigd. Ook met de engelen, met de heiligen in de hemel en op de aarde. Bevredigd met alles wat er was. Toen kreeg ik alle weldaden terug, waar ik mijn grond uit had verloren, als vrucht en weldaden, vloeiende uit het verbond Gods. Nu was ik als omgekeerd, als ik het zo uit mag drukken. Ik had met mijn aangezicht gekeerd gestaan naar de weldaden, maar nu stond ik naar God gekeerd. Nu was het omgekeerd. Nu had ik de weldaden ontvangen als vruchten uit het zoen- en zoutverbond, als uitvloeisels uit die fontein van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest.

Hoe ik onder dit alles gesteld was, kan ik niet beschrijven; de indruk van elke daad en zaak, want bij sommige zaken was nog een zaak, die mij door merg en been heenging. Ik zal er nog een noemen. Toen deze woorden: *'Zo heb Ik gezworen'* tot mij, stof uit het stof, gesproken werden door dat hoge onbegrijpelijke Wezen, was dit als doortintelend. Hij Die bij niemand te zweren had, zwoer bij Zichzelf. En dan smolt ik als was voor het vuur. Ik zal dit nog zeggen: had de Heere, de Jehovah, mijn lichaam niet ondersteund en bekwaamd, zeker zou ik bezwaken zijn.

Toen leidde mij mijn Heere en Heiland, Koning en Zaligmaker, door Zijn lieve en Heilige Geest terug, wat Hij mij 18 jaar geleden beloofd had in een zeer kommerlijke en zware toestand die ik niet heb beschreven in verband met nauwe bloedbetrekking. Toen had de Heere mij deze belofte gedaan: *'Gij verdrukte, door onweder voortgedrevene, ongetrooste: Zie, ik zal uw stenen gans sierlijk leggen, en Ik zal u op saffieren grondvesten. En uw glasvensters zal Ik kristallijnen maken en uw poorten van robijnstenen, en uw ganse weg van aangename stenen.'* Nu werd ik als vervuld zijnde erbij bepaald en doorgeleid hoe nu de Heere alles had vervuld en bevestigd.

O geliefde vrienden, zo riep de afgrond tot de afgrond het wonder uit, en ik kon niet anders roepen: 'o eeuwig wonder Gods, en dat aan stof uit stof.' Toen kreeg ik nog deze weldaad uit Gods onveranderlijke trouw in het vervullen van Zijn belofte, dat mijn grond die ik in een Drie-enig God had gekregen, de grond was voor de ganse Kerk. Toen had ik een stem gekregen om te roepen aan alle bedrukten, door onweder voortgedrevenen, aan alle ongetroosten: *'Houdt moed, houdt moed. Hij kan niet alleen, maar Hij, de Jehovah, zal ook uw stenen gans sierlijk leggen, en u op saffieren grondvesten. Hij Die het Begin, Midden en Einde is, komt toe alle lof, alle aanbidding, alle dankzegging van nu aan tot in alle eeuwigheid. Amen, ja amen.'*

34. Ontmoeting te Bergambacht

Andermaal mag ik de pen opnemen, tot hiertoe nog zijnde in het land van het vreemdelingschap, waar ik tot mijn droeve klacht nog zoveel burger in was, en altijd tot hiertoe nog reizende met mijn boekenwagen, omdragende een zwak lichaam. Doch die getrouwe Jehovah heeft Zijn onveranderlijke trouw nog meer vermenigvuldigd aan een onwaardig schepsel, waar ik hier enige aantekeningen van hoop te doen.

Het is mij gebeurd dat ik de hele dag gelopen had en op mijn terugreis naar Klaaswaal was om daar te overnachten, dat ik op een zeer lange weg was, zonder huizen, en vanwege de vermoeidheid van mijn lichaam niet meer kon en, als ik geen hulp had gekregen, op die weg had moeten blijven zitten. Ik zuchtte en riep tot de Heere: *'och Heere, als U me nu niet te hulp komt, dan moet ik hier vannacht blijven zitten, want, o Heere, Gij weet het, ik kan niet meer. Och, mocht Gij mij helpen.'*

Mijn geliefde vrienden, die onbegrijpelijke, ondoorgrondelijke Jehovah, Die op een zondige made neerziet, beliefde mij te helpen door opeens een harde wind uit Zijn schatkamer voort te brengen. Die liet Hij ten gunste waaien achter mij, om mijn zwak vermoeid lichaam zoveel te ondersteunen dat ik lopen kon. Ik had niets te doen dan mijn wagen te sturen. De wind blies mijn wagen als een veer vooruit. O wonder Gods, en dat aan mij.

Toen is het mij gebeurd dat ik te Bergambacht was en ik voor het uitwendige behoefte had. Daar woonde een heel eind van het dorp een oud en arm kind van de Heere, die ik gewoon was te bezoeken wanneer ik daar kwam. Doch omdat het zo ver was, reed ik er met een vriend naartoe. Dit was ik toen voornemens de andere dag te doen. Daar werd ik 's avonds ongesteld en kreeg 's nachts hard de koorts. Ik was bij A. S. Toen het dag werd, voelde ik mij geheel ongesteld, zodat ik verlangde dat ik thuis mocht zijn. Daar werd het een weinig in de ochtend en het was of de ongesteldheid zo van mijn lichaam werd weggenomen. Ik zei tegen mijn vrienden: *wat mij nu overkomt, weet ik niet. Dat heb ik nog nooit ondervonden, nu ben ik opeens beter.* Ik stond opeens van het bed op en het was mij zo wonderlijk, dat ik gedurig zei: *'dat is een wonder.'*

Nu werd ik zo fris als ik mij in lange tijd niet had gevoeld. A. S. zei: *'dan zullen wij maar op reis gaan.'* Ik zei: *'daar heb ik niets op tegen.'* Er werd ingespannen en wij gingen op reis. Toen wij dicht bij deze lieve vriendin kwamen, had zij ons gezien door een raampje dat op die weg uitzag. Mijn vriend spande uit, en ik ging alvast vooruit. Toen ik bij haar de deur opendeed, kwam zij mij al tegemoet lopen, vatte mij om de hals en zei: *'o, ben je daar? Wat ben ik blij, wat ben ik blij. Wat heb ik gebeden: och Heere, zult U hem wel sturen? Wij moeten het samen gauw afmaken.'*

Ik raakte hieronder wonderlijk gesteld, vanwege de vrede die ik al bij de eerste ontmoeting in mij voelde afdalen. Onder de zielsbetrekking raakte ik verbroken. Zij sprak verder: *'ik was gisteren even om een boodschap en kwam terug in mijn hutje, en daar lag op mijn tafel een zoete koek met twee gouden centen. 't was een wonder! Daar bepaalde mij de Heere, dat er één voor u bij was. Daar, daar, gauw, voordat A. komt!'* Ik weigerde het eerst aan te nemen. *'Toe, toe, de Heere heeft het gezegd.'* Ik nam het tienguldenstuk aan, en zij vervolgde: *'en nu werd het zo laat en zeiden ze almaar van binnen: "Hij komt toch niet."'* Och, wat heb ik nu aan mijn grote Koning geroepen: *"Zult U hem wel sturen?"* Inmiddels kwam A. De koffie was spoedig klaar en de koek werd gesneden. De Heere verkwikte onze zielen met het hemelse manna en we zonken weg onder Gods wonderlijke trouw en goedheid aan armen en ellendigen bewezen, Ps. 105:3.

Toen ik op een andere tijd haar weer bezocht en wij samen in vrede mochten verkeren, gaf de Heere het in mijn hart om 50 cent af te zonderen. Dat was gewillige arbeid. Eer

wij uit elkaar gingen, legde ik het stilletjes onder een schoteltje. Doch toen ik haar zou verlaten, en haar de hand gaf, zei zij: '*och, Hij is toch zo goed*', bedoelende haar Koning. Zij duwde een gulden in mijn hand. Toen nam ik haar mee naar de tafel en lichtte het schoteltje op, waar ik de twee kwartjes onder gelegd had. Toen zei ze: '*och broertje, nu zullen wij samen delen*.' Dit geschiedde, want zei ze: '*Het is toch allemaal van Hem*.' Ik ben nooit in staat om de zielenvrede en de lieve gunst te beschrijven. God, hoop ik, geve het ook u, die mijn geschriftje leest, uit loutere genade. En die lieve Geest moge u van dat goed en zoet wat doen proeven en smaken, want het is zoeter dan honing of honingzeem. Daar moest ik zingen:

*Honing is niet zo zoet,
Noch honingraten goed,
Als Uw Woord, Heer', geprezen.*

Ach, dat gij aan het uitwendige niet zoudt blijven hangen of het schepsel erdoor verheerlijken of verafgoden en er iets bijzonders van maken. Ik wens dat God u geeft dat gij uw bijzonderheden mag verliezen. Dan zult gij er iets van Gods doen en daden in krijgen op te merken en God de eer ervan toekennen, want ik moet van mezelf getuigen de ellendigste te zijn. Ik kan uit mezelf niet alleen niets goeds doen, maar ook niets goeds denken, en als ik dacht iets goeds te doen, ligt het kwade mij bij. In mijzelf moet ik zeggen een albedervend schepsel te zijn, die het niet alleen bederft met het kwade, maar ook met het goede. Wat zullen we nu zeggen? Door Zijn genade en goedheid ben ik die ik ben, in mijzelf diep ellendig, want het is: '*Zonder Mij kunt gij niets doen*.' En als ik nu maar verwaardigd mag worden mijn dierbare Koning te zien in mijn weg en plaats, en Hem mag gebruiken als mijn Voorbidder en Voorspraak, als mijn lieve, dankende Hogepriester en dierbare Koning, ja, als mijn enige Verberging tegen de stormen en de vloed, als mijn Alles in allen.

35. Alleenspraak met de bruid

Zo heeft het Hem liefd Zich aan mij, arm, niets bezittend schepsel, te openbaren en te verklaren toen ik niets was en Hij alles in en voor mij. En mijn ziel heeft een zalige meditering en samenspraak gehad met de lieve bruid uit het Hooglied en wel met deze woorden: '*Al wat aan Hem is, is gans begeerlijk. Zulk een is mijn Liefste, ja, zulk een is mijn Vriend*' Hoogl. 5:16.

Mijn ziel zei: '*Hoe is het, o bruid, dat gij dit getuigenis van Hem kwam begeren?*'

Dan antwoordde de bruid: '*Omdat ik mijn Liefste van rondom heb gezien*.'

Ik zei: '*Als gij Hem van voren alleen had gezien, kon gij niet zeggen hoe Hij van achteren was. En als gij Hem alleen van voren en achteren had gezien, kon gij niet zeggen hoe Hij aan Zijn zijde was die doorstoken was, zodat er water en bloed uit Zijn zijde liep om voor mijn en uw zonde te betalen wat wij schuldig waren, en ook om onze ziel te wassen met rein water*.'

Toen antwoordde de bruid: '*Kom, laten wij Hem eens bezien, zo Hij Zichzelf aan onze ziel geopenbaard en te zien heeft believen te geven van eeuwigheid tot eeuwigheid. Hoe Hij het op Zich nam om Zijns Vaders wil te doen en Borg te worden voor al de uitverkorenen in de staat van Zijn menswording, lijden en sterven, begraving en nederdaling ter hel*.'

O eeuwig, onbegrijpelijk zielzaligend wonder, Zijn opstanding, hemelvaart en verheerlijking, Zijn zitting aan de rechterhand van Zijn en onze Vader, Zijn wederkomst ten oordeel, het eindigen van Zijn werk om met Zijn uitverkoren bruidskerk als God eeuwig verheerlijkt te worden.

Dat had ik onder zalige meditaties en alleenspraak met die Verheerlijkte, zijnde als in de hemel en ik, arme man, op de aarde onder diepe versmelting vanwege die onbegrijpelijke uitlatingen van dat onbegrijpelijke Wezen aller wezens, Die stof komt verhogen uit drek en zonden.

O lieve kinderen Gods, wat zal het zijn als wij die lieve Koning zullen ontmoeten in al Zijn glans en heerlijkheid! Want hier zijn wij niet bestand voor de uitlating van een klein deeltje, zonder Zijn lieve dadelijke ondersteuning. Wie zal het vatten, wie zal het ramen dat het God beliefd heeft Zichzelf aan een arme made te openbaren in het voorbijgaan van zovele duizenden? Opdat wij Hem uit loutere genade, de Drie-enige God geheel en alleen, zonder een nagelschrapsel in het schepsel, zouden verheerlijken. Om Hem alle lof, alle aanbidding en alle dankzegging toe te brengen tot in alle eeuwigheid. Amen.

Maar nu ben ik nog op aarde, inwonende in een lichaam der zonde en des doods. Want o, het is nooit te verklaren wat de mens is en blijft in zichzelf bij al die lieve gunst Gods. God geve door Zijn genade u eraan te ontdekken, voor zover het u nodig is en het de Heere believen zal voor u nodig te keuren. O vrienden, ik werd een zonde gewaar waar ik vroeger nooit aan had gedacht, boosheden die voor mij verborgen waren. Het is toch ook Gods Woord dat uit het hart des mensen voortkomt overspel, hoererij, doodslag, dieverij en alle ontuchtigheid? O, ik ondervond dat alle zaden in mij waren, ja, aan allen schuldig, hoewel ik door s Heeren lieve genade en trouw voor de uitbreking tot hiertoe bewaard was gebleven en de zonde mij de dood was geworden en ik onder het lichaam der zonde en des doods zuchtte.

O mijn vrienden, wij hebben te strijden - en het zal zijn tot het einde - tegen de zonde, de wereld en de duivel, en die spannen soms samen tegen de lieve kinderen Gods. Dan doet mijn zielsvijand zulke listige aanslagen. Dat ik niet goed gerechtvaardigd ben. En juist als er voor hem de beste gelegenheid is, zegt hij dat en dan valt het gehele werk in duigen. Wat zou er van mij worden als onze lieve Voorbidder niet in de hemel was, en onze lieve Koning Zijn Goddelijke kracht niet kwam betonen? O, verslonden was ik allang geweest. Honderdmaal heeft hij het al op mijn leven aangelegd. Dan is het: *'o gruwelijke vijand, hoe lang?'* Dat er geen God is, dat alles uit de natuur komt. Dan hangt hij een schilderij op, dat alles blijft zoals het is. O vijand, eerst honderdmaal op mijn natuurlijke leven aangelegd; het is alleen door Gods trouw en goedheid dat hij niet vermocht. En dan, hoe meer ik van Gods lieve gunst en gemeenschap had, hoe bitterder hij het mij zocht te maken. Nu komt hij soms met zulk zwaar geschut, dat de grondvesten beven. Doch dit alles heeft die lieve onbegrijpelijke Jehovah believen vrucht- en dienstbaar te maken, om in diepe afhankelijkheid als krachteloos in mijzelf, die dierbare Zaligmaker Jezus te benodigen. Dat het Hem believen mocht om over mij te heersen, te regeren en heerschappij te voeren, en te geven wat ik hebben moet en te ontnemen wat ik kwijt moet zijn, dat Hij strijden wil tegen mijn bestrijders.

Ik zal maar kort zijn, want ik werd in mijzelf hoe langer hoe armer, zodat ik Hem voor alles nodig heb. Voor zover ik bij ogenblikken mag zijn onder de indrukken van mijn eigen ledigheid, o, dan is Hij mijn Licht onder de indrukken van mijn duisternis. Hij is mijn Kracht onder de indrukken van mijn zwakheid. Hij is mijn Rijkdom onder de indrukken van mijn armoede. Ja, Hij is mijn Al, daar ik niets ben; en ben ik in mijzelf licht, sterk, rijk, dan blijft Hij evenwel Dezelfde, maar ik moet de zoete troost en baat missen. Toen het Hem beliefd heeft mij aan mijn niets te ontdekken, heeft het Hem beliefd mij in alles te ontdekken. Maar wat een ontdekking, wat een ontkleding, wat een ontbloting is er dan nodig, om Hem in alles te leren gebruiken. Waar wij klaar denken te zijn, is het pas beginnen; beginnen om nu als een arm, zondig, nietig stof door Hem op God te zien,

als een verzoend God en Vader, als een bevredigd Vader, als een voldaan Vader, Die van de Hemel getuigd heeft: *'Gij zijt schoon, Mijn vriendin.'* En Die Zijn lieve vrede geschonken heeft, die alle verstand te boven gaat. Die getoond heeft hoe ik in Zijn Vaderlijk hart lag opgesloten in de nooit begonnen eeuwigheid; van eeuwigheid tot eeuwigheid opgenomen in een plechtig verbond met een dure eed bevestigd: *'Dit zal Mij zijn.'* Hij Die bij niemand had te zweren, zwoer bij Zichzelf en dat aan stof, in de tijd geopenbaard de hel waardig te zijn en verdiend te hebben, maar zo volmaakt in de Zoon van Zijn liefde, zonder vlek, zonder rimpel.

O mijn geliefde vrienden, was ik maar veel niets in mijzelf, wat zou mijn ziel genieten van Hem, Die gezegd heeft: *'Ik ben de Alfa en de Omega, het Begin en het Einde.'* Openb. 1:8. Maar dit ook voor zover en zoveel het Hem belieft en het voor mij goed is. Hij heeft mij beloofd dat Hij alles wat Hij mij in dit jammerdal toe zal schikken, ten beste zal doen keren. O, was ik veel? Niets? Wist ik veel? Niets! Wilde ik veel? Niets! Het was de plaats waar ik behoor te zijn, doch o zo weinig ogenblikjes ben. Doch hier schiet een hoop over, die ik uit en op God heb, dat ik als ik mijn loopbaan beëindigd heb, het lichaam der zonde en des doods afgelegd zal hebben, dan mijn God zal verheerlijken, dat Drie-enige Wezen, Vader, Zoon en Heilige Geest, voor al de weldaden der verlossing, besturing, regering en leiding aan een arme, onwaardige bewezen. *'Loof de Heere, mijn ziel, en vergeet geen van Zijn weldaden.'*

Ja, trouw zal Hij houden tot in alle eeuwigheid. De dagen die wij beleven zijn donkere dagen, waarin een geest is uitgegaan onder schijn van recht en godsdienst, om als het mogelijk was ook de uitverkorenen te verleiden, onder de naam van gereformeerd. Ja, onder de naam van een wederkeren tot de leer van onze vaders, doch stellende de mens op de voorgrond, zoekende in alle schepselen eer, en de Heere Jezus, de Koning van Zijn Kerk, Zijn kroon te ontnemen, en dat alles onder een groot geroep. Maar de Heere beware de weinigen in den lande. *'Och Heere, houd ze staande, want ze kunnen met mij op hun eigen benen niet staan noch gaan. O, geef de ziel Uwer tortelduiven toch niet aan het wild gedierte over. Laat Uw ogen wakende zijn over mij en Uw arme Sion, om Uws groten Naams wil.'*

Verder beliefde de Heere mij te leiden door wegen van licht en donker. En door het klimmen van mijn jaren en door de zwakheid van mijn lichaam, werd het reizen met mijn boeken almaar ondoenlijker, zodat het soms onder zuchten ook mijn behoefte was bij de Heere te vragen of het Hem believen mocht mij van het reizen te bevrijden. En hoewel ik daartoe geen weg wist, kreeg ik bij ogenblikken te pleiten op Zijn almacht, doch in onderworpenheid aan 's Heeren wil, raad en bestel. 's Heeren beschikkingen over mij waren zeer wonderlijk om in mijn tijdelijke behoeften te voorzien, die ik alle niet kan aantekenen. Doch nog één uit zovele.

Als ik vanwege de winter niet kon uitgaan, werd ik ontboden bij een heer buiten de gemeente, die een man was die midden in de wereld leefde. Ik ging daar heen, niet wetende wat ik er doen moest. Daar gekomen zijnde werd ik binnen gelaten en in een grote kamer gebracht. Er lag een grote stapel boeken op de grond. Ik werd daar een poos alleen gelaten, totdat die heer kwam. Wat ermee gebeuren moest wist ik niet, maar die lieve en dierbare Koning daalde in mijn ziel af en ik kreeg te geloven dat Hij mij hier had gebracht en ontboden, om mij weer te helpen en in mijn behoefte te voorzien. Ik kreeg door de boeken heen op God te zien, en mijn hart werd week in mij. Ik riep uit: *'o, wat zijt Gij goed over mij.'*

Die heer kwam binnen. *'Bind je boeken in?'*

'Ja mijnheer, altijd op mijn wijze. Ik heb het zoals ik het kan, mijzelf geleerd.'

'Zo, zou je die boeken die hier liggen, in kunnen binden?'

'Ik hoop van ja, mijnheer.'

'Nu, zo en zo wil ik ze gebonden hebben, dan moetje ze maar weghalen.'

'Allemaal, mijnheer?'

'Ja, allemaal.'

Het waren wel tweehonderd boeken. Ik haalde ze weg en had daardoor een geruime tijd werk en mijn bezigheid. En de Heere beliefde het mij te helpen om mij bekwaamheid tot het werk te geven en langs deze weg in mijn behoefte te voorzien. Toen een groot deel klaar was, bracht ik ze weg met mijn wagen. Nadat ik er een eind mee gereden had, moest ik mijn wagen neerzetten. Ik kon niet meer vanwege de vermoeidheid. Daar zo aan de weg neerzittende, zei ik: *'och Heere, Gij weet het. Ik kan niet meer, dat weet Gij alleen. Och, mocht het wezen dat Gij nog een andere weg had. Gij weet het, ik heb geen kracht meer om met mijn wagen langs de wegen te gaan. Alles is in Uw hand en Uw macht hebt Gij in dezen al zoveel keren betoond.'*

Ik bracht, hoewel zeer vermoeid, de boeken terug en die waren naar genoeg. Ja, de Heere komt er alleen de eer van toe, Die het hart van alle mensen in Zijn hand heeft. Als Hij hebben wil dat ze naar hun zin moeten zijn, wie zal dan zeggen: *'ze zijn niet goed'*? Ik moet bekennen: *'Gij zijt het alleen, o Heere.'* Er zijn verscheidene boekbinders bij ons in de stad, die het geheel hun vak is en veel mooier werken dan ik. Ten eerste hebben ze het van jongsaf geleerd, ten tweede hebben ze er al het gereedschap voor. Maar o, als God het wil, wie zal het dan keren? Is het hart des konings niet in de hand des Heeren en moet alles niet gehoorzamen op Zijn wenk?

36. Doleantie; en verwachting voor de kerk

Doch laten wij hiervan terugkeren tot de verdere leringen en leidingen die de Heere met mij, Zijn arm stof, heeft believen te houden. Deze lagen al verder in licht en donker, in vallen en opstaan. Ja, ik moet zo zeggen: een heilige oorlog van die twee partijen, vlees en geest, de oude en de nieuwe mens, die toch nooit zullen verenigen. Amalek was wel eens de sterkste, maar dan, door Gods eeuwige trouw, won toch Israël het weer, die door 's Heeren kracht de sterkste was. Zo is het door Zijn trouwhoudende genade, dat ik tot op deze dag ben die ik ben, in mijzelf een made en stof, ja, minder dan stof, een die uit mijzelf nergens toe deugt. Daarom wil ik duizend, ja, wel tienduizendmaal bekennen, dat van het minste draadje goed, zowel in woorden als in werken, de getrouwe en onveranderlijke Verbonds Jehovah de eer toekomt. Het heeft Hem ook beliefd mij te bewaren, dat ik met alle wind van leer nog niet vervoerd ben, ook van die, welke wij in onze donkere en geesteloze dagen beleven, zowel hier als door ons gehele land.

En ook de zogenaamde *doleantie*, waarmee het land heden vervuld is, is aan mij niet zomaar voorbijgegaan. Uit de eerste opkomst, uit het geroep om weder te keren tot de leer van onze vaderen en tot de Dordtse Synode, hoorde ik wat een leraar -bij ons te Maassluis op de preekstoel had gezegd aangaande het diepe verval met bijgaande schuldbelijdenis: dat het hem nog wel vergund werd gereformeerd te preken, maar dat hij ook van de Heere geroepen was om gereformeerd te handelen. En dit laatste werd hem vanwege de Haagse Synode verboden, zodat hij genoodzaakt was zichzelf eivan los te maken, met aanduiding van alle verkeerdheden die in die synode lagen ingesloten. En dat hij met de hand op de borst, net zoals eertijds Luther, uitriep: *'Hier sta ik. God helpe mij, ik kan niet anders.'*

Hij besloot zichzelf los te maken. Dat is ook geschied, en driekwart van de gemeente met hem. Hij verklaarde zijn gemeente, omdat zijn traktement ophield, dat zij voor hem niet

bevreesd behoeften te wezen, dat hij het met een arbeiderswoning en arbeidersdaggeld stellen kon, enzovoort.

Ik had zeventien jaar te Maassluis gewoond en in die jaren hier nooit een openbare bediening bijgewoond. Ik was door 's Heeren genade altijd nog op het plaatsje gebleven waar de Heere mij gezet had, zoals ik heb aangetekend, hoewel het er in die tijd meer dan eens op aangekomen is, en ik dikwijls alle verachting heb moeten verduren, van vroom en onvroom.

Als de Heere mij niet staande gehouden had in die tijd, allang was ik ook in die weg uitgeweken. Maar daar mij nu door deze, dan door gene ter ore kwam welke de grondslagen waren waarop zij hun gebouw optrokken en ik dit in het verborgen voor de Heere bracht, zo werden mijn ogen nog meer open. En ik bevond het hemelsbrede onderscheid met de stellingen van de oudvaders, die ik in geheel Gods Woord zag voorgesteld. Waar mijn ziel door 's Geestes bewerking, zo'n ondervindelijke kennis van kwam om te dragen, dat ik er niet onderuit kon om er belijdenis van te doen Waaruit ik overtuigd werd dat zij de zuivere godgeleerdheid die in Gods Woord geleerd wordt, niet in praktijk brachten.

Allerhande voornemens kwamen er soms bij mij op, dan de dominee een bezoek te brengen, dan een brief te schrijven, maar ik kon niet tot een besluit komen. Doch de gedurige berichten die ik kreeg en de vriendelijke uitnodigingen om toch eens te komen luisteren, brachten mij zo ver, dat ik meer dan eens voornemens en bepalingen maakte om er toch ook eens heen te gaan, daar allen gingen en allen er zo mee ingenomen waren. Mijn vrienden die gewoon waren zondags bij mij onder het lezen te komen, raakte ik ook kwijt. Die trokken ook mee op. Alles was ermee op- en ingenomen en vervuld van het wonder, zodat ik meer dan eens in overleg kwam: zouden dan allen het mis hebben? Ook daar ik wel moest erkennen dat de Heere hen ook genade had gegeven. O, wat kwam het er nu voor mij op aan, want zouden ze het nu allen mis hebben en ik recht? Dan ging ik mijn dwaasheid voor God bekennen en belijden.

Doch, mijn vrienden, toen er een vast besluit bij mij gemaakt was om te gaan en de tijd naderde tot volbrenging, toen bracht de Heere mij, arm schepsel, onder zulke diepe indrukken van mijn diepe ellende: dat ik oren had die niet konden horen, en dat, als God mij niet te horen gaf, ik de waarheid van de leugen niet kon onderscheiden. Dit bracht mij op mijn knieën om, eer ik zou gaan, de Heere te vragen of Zijn aangezicht dan mee zou gaan, Hem mijn diepe ellende en afhankelijkheid voorstellende. En o, daar kreeg ik zo'n stuiting en tegenkeer in mijn hart, dat ik het niet kon doen. En daartegenover: als ik in mijn eigen weg optrok, hoe rechtvaardig de Heere Zijn aangezicht kon verbergen en mij over kon geven aan mijzelf. Daar moest ik uitroepen: *'dat zou rechtvaardig zijn!'*

Als ik andermaal - want o, het kwam oppervlakkig zo nabij - in overleg kwam om toch eens te gaan en ik zou besluiten, daar kwam dat lieve, hoogwaardige Wezen mij krachtig voor met deze waarheid: *'Die Mij eren, zal Ik eren. En wie zijn weg wel aanstelt, dien zal Ik Gods heil doen zien.'* O, waar mijn voeten bijna waren uitgegleden, was Hij het Die mij, zwak schepsel, om Zijns groten Naams wil gedachtig was, en daarbij zoveel van Zijn lieve eer op mijn ziel kwam te binden. Daarbij werd ik verwaardigd het verbond te vernieuwen en Gods lieve eer werd mij meer waard dan mijn eigen leven, en ik koos liever tot aan mijn dood toe tussen de muren te zitten en alles te missen en te leven in Zijn gemeenschap. Ik moest bekennen dat God recht was, dat ik niets meer door mijn zonde verdiend had, als ik er Gods lieve eer aan durfde te wagen. O, wat werd mijn ziel toen aan mijn God in dezen gebonden, wat kreeg ik mijn lieve Koning nodig, wat was Hij goed over mij. *'Die Mij eren, zal Ik eren.'* Wat een eeuwig wonder! Ik had geen benen om te

staan, geen stap kon ik in de rechte weg doen, Zijn eer kon ik niet beogen. Maar dat gaf Hij Zelf, en dat werd mij, de allerminste, de diepst onwaardige toegerekend, alsof ik het gedaan had. O, wie zal het vatten, wie zal het ramen? En dat gaf dat lieve hoogwaardige Wezen Zelf aan mij, arm stof. Alle eer komt Hem toe, dit Drie-enige Wezen, mijn lieve Vader, die lieve Zoon en die lieve Geest, en ik niemendal in mijzelf.

Och, geef toch die dit geschrift leest - God gunne het u, lieve betrekkingen, kinderen of kindskinderen, lieve vrienden die God vreest - geef God de eer van alles, die Hem alleen toekomt. Tot op deze dag heeft Hij mij staande gehouden, niet veel in aanzien bij vele belijders, ja, een verachte fakkel. Maar God heeft het beliefd die te achten, en nu heeft het God ook beliefd nog een arm en klein overblijfsel in onze treurvolle dagen over te laten, dat Hij heeft bewaard, dat Hij heeft geleerd en bekeerd en met mij nog staande houdt, dat met hetgeen dat tegen Gods Woord en wil is, zich mocht noch kon verenigen. Die het nog vergund is om de vrije rechtvaardigmaking van de arme zondaars voor God, als het grond- en trooststuk van Gods Kerk, vast te houden in belijdenis en lering. Ik zeg: grond- en trooststuk voor allen die door genade deel hebben gekregen aan de verzoening met God. Met deze lieve kinderen Gods hoop ik de Heere, Jehovah, te verheerlijken. Velen zijn reeds uit de strijdende in de triomferende Kerk overgegaan, die de kroon al voor dat lieve Godslam hebben neergelegd en Hem de eer in volle luister toebrengen. Ook van mijn lieve vrienden en bekenden waarmee ik omgang gehad heb, waarmee ik geleden en gebeden heb. En hoewel nu naar het lichaam gescheiden, is de vereniging en verbinding die door de lieve Geest gelegd is, niet verbroken, daar het mij, arme onwaardige nog wel eens vergund werd in samenspraak en gemeenschap te mogen zijn. O, die betrekking, die verbinding zoals de Heere dat wel eens belieft te geven, is niet om uit te drukken. O, die trouwe, onbegrijpelijke goedheid, wat zal ik U vergelden voor al Uw trouw aan mij bewezen?

Zo kwam de Heere mij te bewaren, dat ik met mijn gezin onze gewone godsdienst oefeningen bleef volhouden, daar de vrienden die het gewoon waren met mij te doen, mij verlieten. Wij hielden een ordelijke afzondering, in het onderzoek van Gods dierbaar Woord, het lezen van een predikatie en het zoeken van 's Heeren aangezicht om een zegen. Op dit doen beliefde de Heere Zijn gunst te geven, daar ik veel door die lieve Geest bedeed werd, en het mij veel tot versterking is geweest van datgene wat de Heere in mij gewrocht had.

Deze zogenaamde reformatie, waar bij ons in de stad vooral alles zo mee ingenomen was, deed bij de godsdienstigste mensen de vijandschap tegen mij niet verkleinen en zij zochten mij zoveel te verdrukken als ze maar konden, zodat ik een verachte fakkel was. Ik deed uitwendig de mensen geen kwaad, had medelijden met hen, wilde hen gaarne goeddoen, was bescheiden als ik ze ontmoette, doch het klonk vreemd in mijn oren als ik behoorlijk terug werd gegroet. Ja, het is niet zomaar los uitgedrukt, het was alsof ik een pest was voor vroom en onvroom.

Dit was bij mij ook niet altijd hetzelfde, hoewel ik voor vijandschap bewaard bleef. Wel dat ik soms medelijden met mijzelf kreeg, maar dan was ik meest een goed mens, die kwaad bejegend werd. Nu, dat was niet best, maar dan moest ik ook wel uitroepen: *'o God, wat onderscheidt Gij mij? Waarom laat Gij mij ook niet doorgaan, waarom moet ik ervoor blijven staan, daar er zovelen overheen gaan?'* Dan kreeg ik soms zo'n lage indruk van mijzelf, en zo'n hoge indruk van Gods trouw houdende goedheid ook in dezen. O, wat is mijn ziel dan wel verwaardigd, de dadelijke en zielzaligende bate te ervaren van dat woord dat uit Zijn gezegende mond tot mij, arme made, is uitgegaan, dat alles moest medewerken ten goede, omdat ik naar Zijn voornemen geroepen was.

Dan ook dat het hier het land der rust niet was, en o, soms die betrekking, omdat de Heere mij verwaardigd had een hoop in en door Hem, mijn zalige en Drie-enige Verbonds Jehovah, te schenken op het eeuwige leven. Dan kreeg ik zo over alles in dit jammerdal heen te zien, dat de Heere mijn treden mocht bestendigen in Zijn wegen, en mij in alles maar geven mocht om Zijn wil te doen en voor Zijn aangezicht te wandelen in een kinderlijke vrees. En wat de doleantie aangaat, God zal mij er, hoop ik, voor bewaren. Want die ogen gekregen hebben om te zien en waar de Heere Zijn aangezicht nog niet geheel voor verborgen heeft, worden genoeg aan de vrucht openbaar.

Bij ons in de stad is een zeer grote kerk gebouwd. Boven de deur was een zerksteen gezet met deze tekstwoorden: *'De Heere is onze Rechter, de Heere is onze Wetgever, de Heere is onze Koning; Hij zal ons behouden.'* Boven de haan van de toren steekt een bliksemafleider uit om God te keren. O, de arme, diepgevallen mens moet beginnen, moet geloven, wordt gerustgesteld op zekere ontmoetingen zonder onderzoek. Bekeerd te zijn is mode geworden, waarbij alles aan de hand gehouden wordt. De vrije rechtvaardigmaking is niet meer nodig; men kan evenwel zalig worden, al hebben we dat niet leren kennen. O gruwelijke tijden, wat zal blijven staan als de fundamenten worden weggerukt?

Al was er geen Bijbel geweest, als ik het zo eens mag uitdrukken, ik kon niet met een openstaande schuld voor een heilig en rechtvaardig God bestaan. En als Jezus als de Deur der hope aan mij was geopenbaard of ontsloten, was dat niet zozeer om zalig te worden, maar als dat enige Middel, die enige Naam onder de hemel gegeven, om mijn schuldige ziel door Hem met God verzoend te krijgen. En dat was voor mij de zaligheid. Ik had niet zozeer een hel of hemel in het oog. Mijn gescheiden staat van God door mijn eigen zonde was, om het zo uit te drukken, voor mij hel genoeg. En om mijn schuldige geweten door die lieve en dierbare Jezus met God verzoend te krijgen, zag ik, hoewel ik het toen miste, de hemel in; als mij, arm onwaardig schepsel, dat eens te beurt zou mogen vallen, wat die lieve aanbiddelijke Jehovah Drie-enig tot op deze dag bevestigd heeft.

De verzoening met God in en door de Heere Jezus Christus is voor Gods Kerk op aarde het enige en eeuwig blijvende profijt, beide om te leven en te sterven. De leer van de vrije rechtvaardigmaking is het gronden trooststuk voor de ganse Kerk op aarde. Elke ziel die het mist zegt: *'Amen, ik kan het niet met minder doen.'* En zegt: *'Och Heere, werd mijn ziel door U gered.'* Die het in waarheid hebben ondervonden en Christus als het Einde der wet leren kennen, Alsmede het leven achter de dood; die verloren zijn gegaan om behouden te worden, zeggen met mij: *'Amen, God kan van Zijn recht niet af. Betaald moet er worden door onszelf of door een Ander.'*

O kommervolle tijden, de heiligmaking voor de rechtvaardigmaking. Evangelische bekering zonder wet, wettische bekering zonder Evangelie. O Heere, wat zal het einde van al deze dingen zijn? De heilige ordinantiën, Doop en Avondmaal, worden door wereldse mensen gebruikt, die hun rechterhand niet van hun linkerhand weten te onderscheiden. En dat alles in een weg van zogenaamde reformatie en wederkeren tot de leer van onze vaders en de Dordtse Synode. O arme mens, dat is een leer die God op het hoogst verheerlijkt en de arme mens op het diepst vernedert; dat is de leer die voor de wijzen en verstandigen verborgen is en God alleen Zijn kinderen openbaart.

Wie zal het vatten dat een diepgevallen schepsel moet sterven om te leven, verloren moet gaan om behouden te worden, ontkleed moet worden om bekleed te worden? Nee, dat kleed, dat dierbare kleed van Christus' gerechtigheid kan de arme zondaar niet dekken, zolang hij daarbuiten nog door zijn doen een eigengerechtigheid zoekt op te richten. O, zij mochten de klederen delen, doch de rok van die lieve en alleen volkomen Zaligmaker

mocht niet gescheurd of verdeeld worden. Daarom is het: *'Hij moet wassen en ik minder worden.'* O dierbare, Gode de eer gevende, wasdom, daar de arme zondaar stof en stank wordt vanwege zijn zonde en zondige aard, en wel duizend nullen op al zijn doen zal willen zetten, omdat het allerbeste bezoedeld en besmet is en voor God als een wegwerpelijk kleeft is.

Nee, lieve kinderen Gods, geen vodge van onszelf, geen nagelschrapel zal er ooit in aanmerking kunnen komen. Laat uw ziel maar antwoorden. Mag ik het zo eens uitdrukken: is het mooie er niet af? Dat zou immers de eer, de waardij van onze lieve Zaligmaker Jezus kosten, Die geheel en volkomen in onze plaats is en heeft gestaan door gehoorzaamheid en lijden. En Die nu gezeten is in de hemel als ons Hoofd om ons, Zijn duur gekochte ledematen, door de Heilige Geest Zijn gave te schenken en als onze lieve en dierbare Profeet, Priester en Koning ons in de hemel te gedenken. En dat wij, nietig stof in onszelf, Hem zolang wij op aarde zijn, also in onze weg en plaats nodig zouden hebben, en door Zijn lieve Geest Hem door het geloof zouden leren gebruiken. Ik mag, ik moet, ik wil bekennen en erkennen mijn dwaasheid, blindheid, onwetendheid, krachteloosheid en machteloosheid, om mij in enige weg, na alle ontvangen genade en Gods lieve gunst, uit mijzelf te kunnen richten noch schikken.

O, wat zou ik op aarde moeten beginnen als mijn gezegende Zaligmaker niet als mijn Hoofd, mijn Zielsbruidegom was gezeten in de hemel, daar getuigt, en ook dat getuigenis waarheid in mij wordt, namelijk de strijd niet alleen te hebben tegen vlees en bloed, maar tegen de duivel, de machten, ja, de geestelijke boosheden in de lucht. O, wat is mijn bidden, wat is mijn danken? Daar ik soms amen zeg, moet ik beginnen en uitroepen: *'o lieve Voorbidder, o gedenk me toch.'* In de hemel komt het op danken aan. Ik weet het niet, maar ik moet menigmaal bekennen en erkennen: *'als ik U, o lieve Goddelijke Zaligmaker, niet had in de hemel als mijn dankende Hogepriester, dan was het verloren.'* Zo ook om over mijn hart en bestaan door Zijn Goddelijke, Koninklijke bediening te heersen en te regeren. Ook heb ik Hem nodig in de weg die ik te gaan heb, zowel in de natuur als in de genade, bekennde voor Zijn aangezicht geen stap in de rechte weg te kunnen doen naar Zijn heilige wil uit of van mijzelf. En dat wil en moet ik met mijn bloed ondertekenen. Van al wat goed in mij is of uit mij voortkomt, van het allermeeste tot het allerminste, komt mijn lieve Vader in Christus alleen alle eer toe.

En daarom, o arme mens, God opene toch - kon het in Zijn raad bestaan - uw blinde ogen, dat de kerk Gods kerk en de ware bekering Gods werk is. Opdat gij, arm schepsel, met mij Hem zo in alles nodig mocht krijgen, dat Hij uit genade u een plaatsje in Zijn hof en huis mocht beschikken. En dat gij dan de reformatie van uw eigen hart niet op uw eigen rekening zult zetten, maar er God de eer van zult toe kennen, voor zover het u op 's Heeren eigen tijd en weg gegeven zal worden. Bekennende dat gij nooit naar God omgezien of gevraagd zoudt hebben, als God niet eerst naar u omgezien en gevraagd had.

Ook zult u moeten bekennen dat Gods kerk om onze zonden in zo'n diep verval is, dat God voor het merendeel met Zijn lieve Geest van Zijn volk en kerk komt te wijken, zoals helaas in onze kommervolle dagen het geval is. Dat, zal er ooit een recht wederkeren tot de leer van onze vaderen en tot de Dordtse Synode gevonden worden, er eerst en vooral een wederkeren tot God gevonden zal moeten worden. En zal dat zijn, het kan niet anders gesteld worden dan dat God aan Zijn verbond komt te gedenken, en Zichzelf tot Zijn volk en kerk komt te keren en het dan also zal zijn een gewillig volk op de dag Zijner heirkracht. Dan zullen er, geliefde vrienden, geen kranten of nieuwspapieren zijn of zondagse kranten bestempeld met de naam van Heraut. Nee, dan zal die grote Heraut, de Heere der heirscharen Zich openbaren, en dan zal Zijn volk, dat toch alleen de ware Kerk uitmaakt, komen met smeking en geweën.

Och, mochten wij, die toch ogen gekregen hebben om te zien, niet willens en wetens blind zijn; dat er bijna net zoveel leraars als gezindten zich voordoen, allen zich gereformeerd noemen, allen zeggen van God geroepen te zijn, en dat de meesten elkaar uit vijandschap niet kunnen aanzien en ieder als het ware roept: *'Bij mij is het!'* En dan het schepsel verafgoden, de waarheid verdraaien, de bondszegelen ontheiligen. En wat zullen we zeggen? Mijn hart krimpt ineen dat zovelen die nog de waarheid nabij kwamen, waar nog geroep van uitging, zodat er ook nog kinderen Gods uit kracht van de waarheid mee ingenomen waren, dat sommigen zich schuldig maakten aan openbare hoerij.

O, gruwelijke tijden! Ja, sommigen werden afgezet en anderen waren zo vermetel, hetzij in ons land of in Amerika, de bediening maar weer op te nemen zonder schuldbelijdenis of schaamte. Waar zal het met ons arme land en volk heengaan, daar de boosheid in alle weg zo hoog gerezen is en de godverloochening zo hoog klimt? Mijn jaren beginnen te klimmen, het is mogelijk dat mijn ogen het kwade niet zullen aanschouwen, want gewisselijk zal de Heere komen, en Hij is reeds zo gedurig zichtbaar met Zijn oordelen op aarde. Doch sabbatschennis, hoerij, dieverij en doodslag breken door en is door gewoonte geen zonde meer, en duizend andere verregaande boosheden en gruwelen.

De hoogmoed is ten top geklommen. Maar het ergste van alles is de godverloochening. Ik zeg: *'o gruwelijke tijden, zal de Heere HEERE over al deze dingen geen bezoeking doen?'* O, hadden wij ogen om te zien. Rust niet het ongenoegen Gods op alle zaken, zowel te water als te land? Wat hebben we binnen enkele jaren al niet beleefd, en wat staat heden al weer niet voor onze deur? Wat hebben wij, zeg ik, al niet beleefd: Cholera, pokziekte, runderpest, watervloeden, ziekte in de aardappelen en in andere vruchten, influenza, slaapziekte, werkstakingen, de mot en het rot in alle artikelen tot in alle gebreide en geweven stoffen toe.

Daarbij alles in de weer om Gods slaande en drukkende hand door allerlei godonterende middelen te keren en te weren. En onder dit alles wassen de zonden al hoger en hoger onder rijk en arm, groot en klein. Ja, de kleine kinderen nemen in boosheid toe op de straten, en in plaats van een stipje vernedering of bukken voor de hoge God, hoort men niets dan van feesten op feesten.

Wat zal nu het einde van al deze dingen zijn? Mijn hart krimpt soms ineen als ik de toekomst inzie. Zal nu de Heere over zo'n boze tijd geen bezoeking doen? Of staat Hij niet voor de deur om een voleinding te maken? Ik vrees, ik vrees! Daarom, mijn lieve kinderen en kindskinderen en verdere betrekkingen, of die soms deze letteren in handen zult krijgen, laat het toch zo ongemerkt niet voorbijgaan. Zie, de Rechter staat voor de deur. En heb ik voor God en mensen beleden door de zonde zo diep ellendig geworden te zijn, mijn mond van het goede niet te kunnen opendoen, ook geen letter op papier te kunnen zetten, zie er dan - mocht het wezen - Gods hand in, dat ik u nog een geschriftje van mijn hart en hand heb achter mogen laten en u, lieve kinderen, nog vermaan de zonde en de wereld te haten en te vlieden. En heb ik u in mijn leven, hoewel vol gebrek, met uw diep ongeluk zoeken bekend te maken, ik roep u nog als uit de hemel toe: *'buig uw knieën in het verborgen en bid God dat Hij u uit genade mag bekeren.'*

Herinner u door deze mijn woorden wat het zal wezen in die grote oordeelsdag, als gij met uw vader voor God zult staan, en als dan uw vader aan de rechterhand en gij, als gij onbekeerd blijft, aan de linkerhand zult staan, om verwezen te worden naar de poel die daar brandt van vuur en sulfer. Als bij alles uw eigen geweten tegen u zal getuigen, dat gij alle raad en elke vermaning van uw vader en alle roepstemmen Gods in de wind hebt geslagen. Wat zal het u, mijn kinderen, dan zwaar vallen in die grote dag. Dan zal de dood

een eeuwige scheiding maken tussen man en vrouw, vader en kinderen; en o, wat zal dat wezen, lieve kinderen. Verwerp daarom de leer en de vermaning niet die overeenkomstig Gods dierbare Woord zijn, waarmee ik u heb zoeken bekend te maken - zoals met de diepe val in Adam, de leer der bekering, de deugden Gods als in het eerst nodig te kennen. Zijn heiligheid en rechtvaardigheid en barmhartigheid en liefde geopenbaard in de Heere Jezus Christus, Die in de wereld gekomen is om arme verloren zondaren te zoeken en zalig te maken.

Ik heb u aangaande dezen zoeken bekend te maken met uw verloren staat, met de mensheid en de Godheid van die enige Middelaar Gods en der mensen, met de staat van Zijn vernedering en verhoging, van Zijn lijden en gehoorzaamheid, enzovoort. Gij hebt van uw eerste kindsheid af, bij mij tot hiertoe, terwijl ik dit nu schrijf, gehoord niet alleen onder alle gebeden, maar ook altijd onder hartgrondige predikaties van zovele van Gods lieve knechten, die door hun geschriften in Gods Naam na hun dood tot u gesproken hebben, zoals van Smytegelt, A Brakel, Van Lodensteyn, Justus Vermeer, Van der Groe, Van Velzen en zoveel anderen. En daarom, zie toch toe, als gij hetzij door het huwelijk, hetzij door mijn dood van mij gescheiden zult zijn, dat gij toch geen leven aanneemt die van dit voorzeide afwijkende is, en in strijd is met de lering en vermaning door uw geliefde vader u gegeven.

Waak toch over uw arme ziel, en bedenk dat een leer, zoals ik hier heb aangestipt, Gods lieve eer geldt. En bedenk dat dit lieve woord hetwelk uit Gods mond is uitgegaan, altijd geldend zal wezen: *'Die Mij eren, zal Ik eren. En wie zijn weg wel aanstelt, dien zal Ik Gods heil doen zien.'* Maar ook: *'Die mij versmiden zullen licht geacht worden.'* Ook zijt gij getuigen geweest van zoveel wonderlijke uitredingen door uw vader ondervonden en in dit boekje aangetekend. Daar hebt gij ook in mogen delen, zodat ik u in Gods Naam vraag, daar ik door zwakte niet in staat was als andere mensen te werken en mijn brood te winnen: *'Heeft het u ooit aan een maaltje ontbroken?'* Antwoord maar voor de Heere. O kinderen, dat al de goedertierenheden des Heeren u nog op deze dag of terwijl gij dit leest tot bekering mochten leiden. Anders zal het uw oordeel verzwaren en al deze weldaden zullen tegen u getuigen: dat verhoede de Heere, hoop ik, om Zijns Naams wil.

37. Brief wegens uitredding, aan T. van Drimmelen

Ik had gedacht hiermee te eindigen, doch voelde mij aangedrongen nog iets aan te tekenen. "Och lieve Vader, hier ben ik. Gelieft het U mijn gemoed nog te bewegen om Uws lieven Zoons wil door Uw lieve Geest, dat ik nog andermaal aan moest tekenen dat Gij een God zijt Die Uw trouw aan Uw arm stof, die Gij voor tijd en eeuwigheid voor Uw rekening hebt believen te nemen, in dezen al weer belieft te vermenigvuldigen en te bevestigen. Ja, lieve Vader, dat doet U tot hiertoe bij de dag, en zoals mijn weg nu weer staat. O, wat zult Gij, als het U believen mag, er weer aan te pas moeten komen. Laat mij toch zien op U als de Onzienlijke met vereniging en onderwerping aan al Uw beschikkingen over mij voor zover als het Uw hoge aanbiddelijke voorzienigheid nodig keurt." Dit was door genade in dezen de legering van mijn ziel.

Onder 's Heeren beschikking had ik door boekbinden en dozen maken en mijn winkeltje zo in mijn tijdelijke behoefte mogen voorzien. Maar zoals het in onze dagen is: als de één een stukje brood heeft, zoekt een ander door hetzelfde te doen er de helft van weg te nemen, hoewel niet bij geval. David zei, toen Simeï hem vloekte: *'De Heere toch heeft tot hem gezegd: Vloek David.'* Zo kreeg ik bij alles wat ik uitoefende zovelen die hetzelfde gingen doen, dat ik haast geen arbeid meer overhield en mijn verkoop wel met de helft

verminderde. Hierdoor werd mijn weg voor het uitwendige weer nauwer en nauwer. Mijn jaren klommen; daarbij was ik altijd nog zwak naar het lichaam, zodat ik geen werk dat er maar een klein beetje op aankomt, kon verrichten.

Zo gebeurde het in dezen dat het tijd van betalen was en ik geen geld had. Dat verliep al en ik verkocht zo weinig, dat ik er niet aan toe kon komen om te betalen. Nu beliefde het de Heere om mij in de behoefte te brengen en het zo voor Zijn aangezicht neer te leggen, dat het nu tijd was van betalen en dat ik het niet had. Want het beliefde de Heere mij dat veel te vergunnen uit kracht dat ik zo'n dwaas en blind schepsel was, Hem veel te benodigen en te vragen dat Hij zowel bij mijn inkopen als over de inkomsten Zijn lieve en onmisbare zegen mocht leggen. Doch nu was ik zoveel schuldig en kon niet betalen, hoewel de waarde aan goederen grotendeels nog in mijn winkel was, en raakte ik heel wat in moeilijkheden.

Ik kreeg bezoek van enige vrienden uit Slikkerveer, werkmensen zijnde, die met Pinksteren mij gewoonlijk een bezoek kwamen brengen. Even voor hun heengaan vroeg een lieve vriend aan mij, toen ik een ogenblik met hem alleen was, hoe het zo al ging met het zaakje. Ik zei er kort zo wat van en dat bleef daar liggen, doch de Heere bond mijn bezwaar op zijn hart. Thuisgekomen zijnde deelde hij zijn bezwaar omtrent mij aan enkele vrienden mee, die zoals gezegd is allen werkmensen waren. De Heere Die meest het onaanzienlijke wil gebruiken, omdat Zijn lieve eer daardoor het meest geopenbaard wordt, kwam de harten zodanig te bewerken, dat er in zeer weinig tijd, ja, in een week de som van fl. 82,50 voor mij bij elkaar was. Hierop zal ik alleen laten volgen het briefje dat ik na de ontvangst tot hen gezonden had.

Zeer geliefde vriend in de hope des eeuwigen levens,

Het is heden acht dagen geleden dat ik, arm blind schepsel, niet wist door welke weg of welk middel ik in mijn weg geholpen zou worden en dat ik onder allerhande bedenkingen op mijn zolder stond. Mijn stamelend gebed was voor de Heere Die mijn weg in alles kende, om als het nog wezen mocht mij door een of andere weg weer te helpen buiten mijn waardigheid, om Zijns Naams en verbonds wil, zodat ik kon betalen wat ik schuldig was. O, dat ik geen rijkdom begeerde, maar als het wezen mocht, dat Hij mij bewaarde voor armoede, of om in handen van mensen te vallen. Doch mijn lieve vriend, onze ongedode, onverloochende natuur onderwerpt zich niet in de weg en de wil Gods. Het is soms een zee die haar golven omhoog verheft en wij zouden er wel in versmoren.

Mijn vriend, daar was geen denken over, was het niet dat die onveranderlijke Jehovah Zijn trouw gedurig kwam bevestigen, uit kracht van onze nieuwe natuur die Hij ons heeft geschonken, en daardoor onder alles weer tot Hem kreeg te keren, wat er dan ook van komen mocht. Gelovende dat Hij het wel zal maken, daar de Heere tot onze ziel gesproken heeft dat Hij toch alles ten goede zal keren in dit jammerdal. Doch in onze verwachting en bedenking worden wij meest maar teleurgesteld. En och, wat is dat toch gelukkig, anders zouden de spranken van ons diep bederf nog voedsel krijgen en Gods lieve eer er door verminderd worden. Hoewel er in de hoogste betrekking geen meer of minder in dat hoogwaardige Wezen is. Wat ik gedacht had, toch niet dat de Heere mij in de dadelijkheid met kracht kwam bepalen bij deze waarheid: *'Abraham had knechten en maagden en veel vee.'* En ik werd erbij bepaald hoe ik niet minder had dan Abraham. De Heere kwam mij, diepst onwaardige, de allermiste en de allergeeringste, bij Zijn eigen licht hierbij te bepalen, en ik kreeg alsoo Zijn weg en handelingen met mij in de

natuur te erkennen. Ik moest zeggen: *ja Heere, ik heb ook knechten en maagden en veel vee, want al het Uwe is het mijne en het mijne is Uwe.*

Maar o, mijn vrienden, het is zoals wij niet lang geleden nog tegen elkaar zeiden: zal onze ziel er baat van hebben, in de dadelijkheid moeten wij er zijn, hoewel de Heere de Getrouwe en Onveranderlijke is en blijft. Maar daar ik de baat in de dadelijkheid zoveel moest komen te missen, zo had ik ook geen gedachte dat de Heere dit al weer in dezen zou bevestigen, door mij een dienstknecht te zenden, ja, een geliefde dienstknecht, wiens aangezicht mij lief is te aanschouwen. Niet uit een vleselijke betrekking, maar uit een betrekking boven de natuur, die uit God is. O, dat niet tot verheffing, maar om diep weg te zinken voor dat aanbiddelijke Wezen, in de uitroep: *'o God, waarom, waarom?'* En Hij geeft nog een antwoord, dat wij het waarom nog eens recht mogen krijgen te verstaan, want dat ligt in de eeuwigheid.

Ik zeg: ik verwachtte deze bode niet, nog minder dat de Heere hem een boodschap ter hand had gesteld om mij, diep onwaardige in mijzelf, de som van f 82,50 te bezorgen, om mij in mijn uitwendige nood waar ik niet door kon zien, te helpen. En dat wel van zo weinigen, in de natuur met geen goed bedeeden, maar die allen met handenarbeid werken moeten wat God op hun hand gezet heeft. De Heere komt er niet alleen de eer van toe, maar het is om onder vernederd te worden en weg te zakken en te zinken, ja, het zou ook wel betamen.

Nu, mijn vrienden, toen broeder Koos het geld op de tafel legde, daar wij samen op de zolder waren, zat ik verslagen te kijken en kreeg een indruk van de grote uitredding en ook van de weg waarvan ik het niet had kunnen wachten, waar ook ons gesprek over ging.

Ik bracht Koos naar de boot en toen hij wegvoer en ik naar huis keerde, werd het o zo stil in mij. Ik hield geen indruk over. Mijn ik kwam weer bij mij boven, had wel een weinig gevoel, maar dan was het weer geheel opgetrokken, zo gevoelloos, zo harteloos. Dan zei ik zo: *'o lieve Koning, och, U zult er weer aan te pas moeten komen en als mijn dankende Hoge priester het weer voor mij op moeten nemen. Och, wil dat nog weer eens voor mij doen.'* Dat ging zo tot de avond en daar kreeg ik een levendig besef, waarom en door welke weg en tot wat einde de Heere mij had believen te helpen.

Mijn hart zakte en ik zakte ook op mijn knieën voor mijn God neer, hoewel ledig en afgekeerd in mijzelf. Geen beweegoffer, geen dankoffer of lofoffer had ik overgehouden. O, wat kreeg ik dat hartelijk te bekennen, dat ik het als een vrucht van mijn zonde verloren had. En nu zou de Heere toch uit mijn huis geen var nemen, noch een bok uit mijn kooi. Nee, maar nu was mijn dankoffer in de hemel. Wat kreeg ik het aan Hem op te dragen en kwijt te raken, dat Hij mij nu ook in de hemel gedachtig was, maar ook dat Hij mij nu ook op de aarde mocht gedenken, om mij te heiligen en te reinigen. En dat Hij mijn oude natuur meer mocht doden, en mij alles mocht geven wat ik nodig had, om te gaan in Zijn wegen en te doen wat Hem mocht behagen.

O mijn vrienden, de Drie-enige God is de Alfa en de Omega, de Eerste en de Laatste, het Begin, Midden en Einde van alles. Mijn lieve vrienden, die God heeft ook nog knechten of dienstmaagden believen te gebruiken voor mij, diep onwaardige in mijzelf. God geve u een heilige onrust over uw staat, die toch kommerlijk is buiten Christus. O, dat gij uw leunsels en steunsels mocht verliezen, waar gij uzelf mee op de been houdt, en dat gij een arm verloren schepsel voor God mocht worden, want er is veel dat op zichzelf niet kwaad, ja, dat te prijzen is. Doch denk toch aan de onderscheiden bouwlieden. Daar zullen mensen zijn die

veel gedaan hebben - geprofeteerd, duivelen uitgeworpen, vele krachten gedaan, in Zijn Naam gegeten en gedronken - tegen welke de Heere zal zeggen: *'Ik heb u nooit gekend.'* Maar ook zullen er zijn, die menen niets gedaan te hebben dat goed is, uit kracht van hun zonde en zondige aard, die uit kracht van gemis van God en het gescheiden zijn van God en hun openstaande schuld, bekommerd en verlegen daarheen gaan. Die Jezus wel nodig hebben om geholpen te worden, als Die alleen helpen en redden kan, om de wond van hun geweten genezen te krijgen en die Hem aankleven om geholpen te worden, maar tot zichzelf inkerende moeten zeggen nooit iets goeds voor de Heere gedaan te hebben. Tegen wie nog eenmaal de Heere zal zeggen: *'Komt, gij gezegenden Mijns Vaders, gaat in. Ik ben hongerig geweest, dorstig, naakt, een vreemdeling en gij hebt Mij te eten gegeven.'* En zij zullen zeggen: *Waar, Heere?* En Hij zal antwoorden: *Waar gij dit aan de minste van Mijn arme kinderen gedaan hebt, zo hebt gij dat aan Mij gedaan. Ga in, in de vreugde uws Heeren.* O, dat de Heere u door Zijn lieve Geest daartoe mocht verwaardigen, kan en mag het in Zijn raad bestaan. De Heere geve u daartoe veel heilige werkzaamheden, onrust uit loutere ontferming om Zijns Zelfs wil.

Nu, mijn hartelijk geliefde vriend en broeder, hiermee zal ik mijn briefje sluiten. De Heere zegene u, de Heere behoede u, de Heere doe Zijn aangezicht lichten en geve u vrede. Het gebrek dat gij hier in mijn schrijven zult aantreffen, zult u wel willen overzien, daar gij ook hebt leren kennen dat het volmaakte boven is. Wat ik aan u heb geschreven is zo gevallen, het zal zeker door meer mensen dan u alleen gelezen moeten worden. O, als er nog een woordje bij zal zijn dat de Heere zou believe te gebruiken, in enige weg, het zou nog een blijkje van Zijn trouwe onbegrijpelijke gunst zijn tot Zijn lieve eer.

Nu, zijt hartelijk gegroet, ook uw vrouw en kinderen, de oude lui, Klaas en alle vrienden van mij, in mijzelf uw diep onwaardige broeder in de Heere,
L. Capelle.

Nogmaals gegroet. Bij het sluiten van mijn briefje komt mij zo liefelijk en erkentelijk Psalm 138:1 en 2 voor, oude berijming.

38. Mijn ziekbed en onderhandeling

In het jaar 1892 bezocht de Heere onze plaats en ook mijn huis met de influenza, een onbekende ziekte die ze die naam hebben gegeven. Een vriend die zaterdag bij ons was gekomen kreeg zondags die ziekte, zodat hij 's maandags niet meer vervoerd mocht worden. Diezelfde week kreeg ook mijn oudste thuis zijnde dochter het heel erg. Zaterdag van diezelfde week werd ik met die ziekte bezocht. Twee of drie dagen later onze oude moeder, die ook aan die ziekte overleed. Ook mijn vrouw werd erdoor bezocht, doch mocht spoedig herstellen. Wat mij aanbelangt: zaterdag moest ik ziek naar bed en zondagsmorgens had ik een zeer ziek gevoel bij het ontwaken. En daar er hier en overal zoveel mensen door de dood werden weggenomen, kreeg ik te bedenken dat ook mijn einde aan die ziekte verbonden kon zijn. Dit bracht mij in een onderzoek tussen de Heere en mijn ziel: als het eens was dat mijn einde eraan verbonden was, hoe het nu dan daaromtrent stond. Waarop ik in de dadelijkheid erbij werd bepaald waar het de Heere liefd had mij op te rapen, waar het Hem uit onbegrijpelijke goedheid liefd had mij te brengen en hoe nu daartoe de grond van mijn hoop op het eeuwige leven in dat onbegrijpelijk Wezen lag. Daar werd ik, arm, diep onwaardige in mijzelf, verwaardigd te zien hoe ik met God bevredigd was. O, wat kreeg ik ruim over dood en graf heen te zien en hoe ik daar een bevredigd God zou ontmoeten.

Hierbij kreeg ik deze onderhandeling: hoe het zou zijn als de Heere mij door deze ziekte kwam weg te nemen. *'Och', zei ik, 'Heere, dan zou ik nog een verzoekje aan U hebben.'* Daarop raakte ik zo in de gemeenschap, dat het in mij was of de Heere zei: *wat is uw verzoekje, kind?* Toen zei ik: *'och Heere, als het was dat U mij door deze ziekte weg zou nemen, och, dat U mij mocht geven dat ik daar bewustheid van mocht hebben. Dat ik buiten mijn kennis de tijd met de eeuwigheid niet mocht verwisselen.'* En o, dat willigde dat lieve onbegrijpelijke Wezen zo in, alsof Hij zei: *'nu Mijn kind, als Ik je weg zou nemen zou Ik het doen.'* Toen zei de Heere tot mij zo liefelijk: *'maar nu heb Ik ook nog wat te zeggen.'* Toen werd mijn ziel zo bereidwillig gemaakt. Ik heb de woorden niet uitgedrukt, maar mijn zielstoestand was: *'spreek, Heere, want Uw knecht hoort.'* Zonder uitbeding, wat de Heere te zeggen had en daar bleef dat liggen.

Van dat ogenblik af nam de ziekte zeer toe, waarop ik 's maandags koorts kreeg, gepaard met vreselijke pijnen in mijn lenden en billen. Dat duurde vier dagen. Toen viel het in mijn schouder, zodat ik toen het avond was, zei: *'o, dat het morgen was.'* Toen kreeg ik te bekennen, dat ik onder alles als een vrucht van mijn zonde aan allerhande ellende onderworpen was, waarop ik verwaardigd werd uit een kinderlijk hart God recht en gerechtigheid toe te kennen, waarop het de Heere beliefte de smart weg te nemen. Maar de ziekte nam in hevigheid daarop zo toe, dat het God beliefte mij te brengen aan de oever der eeuwigheid, zodat er bij de dokter en allen die erbij tegenwoordig waren geen andere verwachting was dan dat ik ging sterven.

Daar ik onder dit alles veel buiten kennis was, zo heb ik toen de ziekte op zijn ergst was, deze ontmoeting gehad. Toen mijn broer uit Amsterdam, die verzocht was dadelijk te komen, 's avonds laat bij mij kwam, kreeg ik zoveel bewustheid dat ik mijn broer aan zijn stem kende. Mij werd als het ware gevraagd wat mij onderscheidde van mijn broer, hoe wij onder één hart gedragen en dezelfde borst gezogen hadden. O, wat werd ik hier diep onder vernederd voor de Heere.

Op diezelfde tijd was er een lieve vriend bij mij met wie ik jarenlang kennis heb gehad. Hij was mij ook komen bezoeken en vroeg mij: *'hoe zou het nu gaan, broertje?'* Waarop ik in bewustzijn kreeg te antwoorden, dat ik niet op het onzekere heenging. Hij heeft daarop het een of ander geantwoord, doch daar weet ik weinig van. Waarop ik weer heb geantwoord, *dat ik nu drie Getuigen had in de hemel en drie getuigende in mij op aarde.* Ik had voor mijzelf geen zekerheid dat ik zou gaan sterven, maar alle tekenen van sterven waren aanwezig. Dit bemerkte ik aan alle voorbereidingen. Zo werd er gesproken over het uur van begraven met vrienden die weer naar hun bestemming moesten op een andere plaats. Dat gewone uur was bij ons tien uur. Dit hoorde ik en zei: *'dat is te vroeg, dat moet dan twaalf uur zijn, anders kunnen mijn vrienden van buiten er niet zijn.'* En andere ogenblikken bij kennis zijnde liet ik iemand bij mij komen met een lei en griffel om, als de Heere mij soms weg kwam te nemen, de naam en woonplaats van zeer vele lieve vrienden buiten de plaats op te schrijven.

Doch het heeft de Heere beliefd naar Zijn bepaalde raad mij weer op te richten, en van dat ogenblik af Zijn lieve trouw en onbegrijpelijke gunst aan mij, diep onwaardige in mijzelf, weer te vermenigvuldigen. Daar ik geheel verzwakt was en iets mocht beginnen te gebruiken, o, wat een heerlijke smaak beliefte dat lieve Wezen te leggen in die spijs en dat zo voortdurend, dat ik dadelijk kreeg te geloven dat het mij o zo wel zou bekomen. Want nooit kan ik uitdrukken welk een heerlijke smaak God in die spijs beliefte te leggen.

Toen ik een weinig begon te herstellen, heeft de Heere wonderlijk believen te zorgen voor al wat ik tot verkwikking en versterking nodig had. O, daaronder is het mij gebeurd,

ziende op mijn diepe onwaardigheid, dat ik onder Gods neerbukkende goedheid en trouw diep werd vernederd. En ik kreeg te smelten als was voor het vuur, ja, dat mijn ziel was als een gewaterde hof. Zo is het mij ook geweest toen ik voor het eerst alle dagen even van het bed mocht om het te verschudden, en ik voor de eerste maal op een geschud bed mijn zeer zwak lichaam kon neerleggen. O, wat kreeg ik als een diep onwaardige voor dat goeddooende Wezen te zakken en te zinken. Wat is het toch zalig smelten voor God, Die goed is voor slechten. Daarbij kreeg ik bij mijn aanvankelijk herstel veel bezoek van mijn lieve vrienden van buiten.

Zo is het ook geweest, als er uitwendig een weinig behoefte kwam, dat ik op een dag bezoek kreeg van enige vrienden van Nieuwerkerk, Moordrecht, Gouderak, Capelle aan den IJssel, 's Gravenweg, hoewel mij van hun komst niets bekend was. Toen ik op de morgen van die dag zeer vroeg ontwaakte, nadat ik een weinig had mogen rusten, werd ik wakker onder een indruk van 's Heeren lieve goedheid en gemeenschap, en kwam de Heere zo aangenaam in mijn ziel af met dit versje uit de berijmde psalm:

*U zal de Heer', Die eeuwig leeft,
Die hemel en aard' gemaakt heeft,
Uit Sion met groot' overvloed
Zegenen met allerlei goed.*

Waarop ik verwaardigd werd tot de Heere in te keren, Die de behoefte van mijn ziel kende en wist dat ik geen begeerte had naar wereldse rijkdom of een ruimere bedeling van tijdelijk goed, maar als het wezen kon dat Hij mij bedelen mocht met het brood mijns bescheiden deels. En als Hij mij nog wat dagen in de woestijn zou willen laten, dat de Heere mij mocht geven een kinderlijke vreze, een kinderlijk verkeer met Hem, een afsterven aan de zonde en de wereld, en verlooening van mijzelf en alles wat buiten de Heere was, opdat ik de Heere mocht leren kennen de overige dagen van mijn leven. Daarop behield ik die morgen ook een stille bevredigde ziel.

Het was kort bij twaalf uur dat ik van bed over de tafel keek, waarop ik zei in stille gelatenheid: *'Heere, uitwendig hebt Gij nog niet geantwoord.'* Doch dit was in het voorbijgaan en zeer kort. Daarop kreeg ik bezoek van mijn vrienden. Zeer aangenaam in 's Heeren lieve gunst mochten wij de kleine tijd die zij vertoefden, bij elkaar zijn, waarop zij eerst het aangezicht des Heeren zochten en daarna weer vertrokken. Door die weg beliefde het de Heere ook uitwendig weer te antwoorden. Toen moest ik ook weer uitroepen: *Wat zal ik de Heere vergelden voor al Zijn weldaden aan mij bewezen?* Daarbij werd ik in mijzelf geleid, dat ik in mijzelf niets bezat. O, wat kreeg ik een indruk van mijn ledigheid, nietigheid en diepe afhankelijkheid; dat mijn erkentelijkheid niet tot de Heere mocht geraken, omdat het alles bezoedeld was.

Daarop kreeg ik mijn lieve dierbare Middelaar in het oog, waarop ik, arm stof, werd verwaardigd mijn erkentelijkheid in Zijn lieve Middelaarshand te leggen en kwijt te raken, opdat die lieve gezegende Borg en lieve en dierbare Middelaar het aan Zijn lieve Vader mocht voorstellen. O, ik kreeg Hem als door het geloofsoog na te staren in de hemel. Daar werd ik, arm onwaardig stof, verwaardigd dat de Heere mij bepaalde bij deze waarheid: *'Hij, Die heiligt, én zij die geheilgd worden, zijn allen uit één.'* Hierop werd de eeuwige, enige oorsprong ontsloten, waar alles uit vloeide, waar alles zijn begin uit had gekregen. Hoe ik naar Gods eeuwige verkiezing, in het hart des Vaders lag op- en ingesloten. Hoe ook mijn dierbare Zaligmaker Jezus Die Zijn kroon, troon en scepter had verlaten, Zijn oorsprong uit de eeuwigheid had. Hoe die eeuwig gezegende Borg en Middelaar Zich uit de eeuwigheid had geopenbaard, en mij als ik lag afgesneden, uit mijn diepe val had opgenomen. Nu waren uit Hem, tot Hem en door Hem alle dingen. O, ik

kan het niet uitdrukken. Zo was alles uit God. Het was alsof God het verbond had vernieuwd en met een eed - met eerbied uitgedrukt - had bevestigd. Ik kan het niet genoeg bewonderen. En de Heere kwam zo bij vernieuwing op die dag bevestigen, dat Hij mij, alles verbeurde zondaar, kwam *zegenen met allerlei goed*.

Gij die mij door onbegrijpelijke genade moogt verstaan, ik wil nogmaals bekennen nog nooit goed gedaan te hebben. Niet tot roem, nee, maar tot een eeuwig wonder van mijn Heere en lieve Vaders goedheid, Die mij ermee heeft willen bekendmaken. Daarom van alle goede gedachten, woorden en werken God alleen de eer. Geen nagelschrapsel toch, o arm volk - moet gij het niet met mij zeggen? - komt het arme schepsel ervan toe. Niets van ons komt in aanmerking. O nee, de Alfa, de Omega, het Begin, Midden en Einde komt alle eer toe. Hij kome u en mij en al Zijn volk maar te ontnemen wat wij kwijt moeten, en te geven wat wij hebben moeten. Nu, de Drie-enige God, Vader, Zoon en Heilige Geest, ik moet het zó uitdrukken: *o lieve Vader als de eerste oorzaak, o lieve Zoon als de verdienende oorzaak, o lieve Heilige Geest als de toepassende oorzaak komt alle eer, dank en aanbidding toe. Eeuwig wonder, drie Liefdes in één Liefde. O ik, stof uit het stof, kan het niet uitgedrukt krijgen*.

Nu, de Heere geve dat er, lieve vrienden, hoewel deze letteren gebrekkig zijn, nog een korrel van dat goud van Scheba door u opgespoord zou worden tot roem en prijs van zijn driemaal heilige Naam, voor dat onuitsprekelijke goed aan een arme zondaar bewezen. Dat zij zo.

39. Heiligmaking en gedachten aan mijn vrienden

1896. Tot hiertoe nog gedragen en gespaard en naar 's Heeren wijze beschikking nog zijnde aan deze zijde van de eeuwigheid, inwonende in het lichaam der zonden en uitwonende van de Heere, Die het liefd heeft Zijn ondoorgroondelijke trouw en goedheid in alle weg nog weer te vermenigvuldigen en te bevestigen. Onder afwisselende druk en wegen van beproeving heeft het de aanbiddelijke Jehovah liefd om onder Zijn soevereine beschikking mij in en door te helpen. Mij, Zijn in mijzelf arm, nietig en gering stof, die toch minder dan een druppel aan een emmer en een stofje aan de weegschaal ben. O, ik kan mij niet laag genoeg uitdrukken, die minder ben dan ijdelheid in mijzelf, voor die hoge Majesteit, daar die aanbiddelijke Drie-enige Jehovah altijd en in alles goed is, uit kracht van Zijn eeuwige trouw, voor mij en al Zijn volk, uitverkoren van voor de grondlegging der wereld. Die zo duur gekocht en gerantsoeneerd zijn door zo'n Gode-waardige bloedprijs van die eeuwig gezegende Borg en Middelaar Jezus Christus. En dat voor zulke helwaardige schepselen, die toch nooit naar God gezocht of gevraagd hebben en van nature afgekeerd zijn met een altijddurende afkering. O, hoe zou ik de goedheid, grootheid en majesteit van dat aanbiddelijke Wezen kunnen beseffen of uitdrukken, voor zover ik uit vrije soevereine genade begunstigd en begiftigd ben met een stipje van die kennis, door de voor- en toelichtingen van die lieve Goddelijke Geest.

O, mijn vrienden, ik moet en wil het erkennen en bekennen dat al Zijn gangen en wegen louter goedheid zijn. Dat ik, arme onwaardige, 's Heeren beschikkingen niet goed kan keuren en noemen - ook wanneer kruis en beproevingen aanwezig zijn - ligt aan mij, uit kracht van mijn ongedode, onverloochende natuur. Maar het is een eeuwig wonder van 's Heeren aanbiddelijke, ondoorgroondelijke goedheid, dat alles mee moet werken ten goede voor allen die naar Zijn eeuwig voornemen geroepen zijn. Weliswaar, zolang en menigmaal als ik door mijn bedorven vlees overheerst wordt, moet ik wel de dadelijke vrucht missen, maar, arm volk, Gods lieve trouw en goedheid verandert niet.

En nu moet het alles dienen tot dat ene gezegende einde, om met die kennis begiftigd te worden en in die kennis op te wassen, wie en wat wij zijn en blijven in uit en van onszelf. En Wie en Wat die aanbiddelijke Drie-enige Jehovah is en blijft uit kracht van Zijn eeuwige verbondstrouw voor mij en Zijn van eeuwigheid uitverkoren volk. Want uit Hem, door Hem en tot Hem zijn alle dingen. Niet dat al deze ondoorgroendelijke bestellingen en beschikkingen van de aanbiddelijke God tot een los en ongebonden leven leiden. Nee, dat zij verre. De kennis Gods en de kennis van onszelf zijn de koorden en banden waardoor de aanbiddelijke Jehovah in en aan Hem verbindt, en tot Hem komt te trekken.

Nee, mijn lieve vrienden, die met mij de weldaad van vrije rechtvaardigmaking, aanneming tot kinderen en de vrede Gods hebt mogen ondervinden en uit loutere genade deelachtig zijt geworden, wij zijn niet vrijgemaakt van de wet der zonde en des doods om naar het vlees te leven. Nee, die lieve Goddelijke wet is ons een regel des levens geworden, waarin en waardoor mijn lieve Vader mij, Zijn kind, Zijn Goddelijke wil bekendmaakt. En in het opschrift spreekt de Heere: *'Ik ben de Heere uw God, Die u uit het diensthuis van Egypte verlost heeft. En nu maak Ik u Mijn Goddelijke wil bekend, Mijn kind.'* O, zeggen wij dan niet met Paulus: *'Ik heb een vermaak in de wet Gods naar den inwendigen mens, maar ik zie een andere wet in mijn leden, welke strijdt tegen de wet mijns gemoeds, en mij gevangenneemt onder de wet der zonde; die in mijn leden is. Ik ellendig mens, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods? Ik dank God door Jezus Christus onzen Heere'* Rom. 7:22-25. Die mij, arme onwaardige, van de Vader is gegeven tot wijsheid, rechtvaardigmaking, heiligmaking en volkomen verlossing.

O onbegrijpelijke, vrije, soevereine goedheid, aan mijn zijde zo diep, ja tienduizendmaal verbeurd. "Wat zal ik U vergelden, Heere? O, dat ik uit U, door U en tot Uw eer mag leven. Dat ik U, eeuwig gezegende Jehovah, de eeuwige erkentelijkheid maar toe mag kennen, die U, ja, U alleen toekomt. Lieve Vader, Die het liefd heeft U aan mij, de alleronwaardigste, te openbaren in Uw van eeuwigheid verkiezende liefde, ook in de gift van Uw eniggeliefde Zoon. O dierbare Borg, Verlosser en Middelaar, Die het liefd heeft, het in de eeuwigheid zo vrijwillig op U te nemen, en Uzelf in Uw verlossende liefde aan mij, verdoemelijk zondaar, te openbaren en door Uw ondoorgroendelijke lieve tussenkomst de breuk te helen tussen mij en Uw door mijn erf- en dadelijke zonde beledigde Vader. En door het mijne het Uwe te maken, en het Uwe het mijne, heb ik terug mogen krijgen wat ik in en met Adam door de zonde had verloren. O lieve en dierbare Goddelijke Heilige Geest, o ondoorgroendelijke, onbegrijpelijke, onuitdrukkelijke goedheid, als de toepassende oorzaak van het ganse werk der verlossing, van ontdekking en bekendmaking, van onze van nature diep jammerlijke staat en de kennis van onszelf, en de kennis van U, dat eeuwige en Drie-enige Wezen. Voor zover het Uw Goddelijke wil liefde en behaagde en voor mij en Uw arm volk nuttig, nodig en onmisbaar keurde te kennen en te weten tot zaligheid, Uw driemaal heilige Naam komt toe alle eer."

Ja toch, één dag in 's Heeren voorhoven is beter dan duizend elders. Dat is de ervaring van Gods Kerk te allen tijde geweest. O, wat zal het vervuld worden als die dag aanbreekt, als wij verwaardigd zullen worden niet alleen de voorhof des Heeren, maar ook het Heilige der heiligen ingeleid te worden. Nu kennen wij hier, lieve kinderen Gods, ten dele, maar dan zullen wij die lieve, dierbare, Drie-enige Verbonds Jehovah aanschouwen en zien van aangezicht tot aangezicht. En dat eeuwig en altoos, want aldaar zal geen nacht zijn. Wat is het en wat zal het zijn, als dat leven dat uit God is zijn volle beslag zal krijgen? O, als dat vogeltje die onreine kooi zal ontvlogen zijn? En wat zal het zijn als dan die dag

zal aanbreken, en het lichaam dat in verderfelijkeit gezaaid is, in onverderfelijkeit zal worden opgewekt?

O lieve, duurgekochte kinderen Sions, niet gekocht door goud of zilver, maar door dat allerdierbaarste bloed van onze ondoorgrondelijke, onbegrijpelijke Bloedbruidegom Jezus Christus, Die dit Zelf in Zijn dierbaar Woord getuigt: *'Gij zijt duur gekocht, zo verheerlijkt dan God in uw lichaam en in uw geest, welke Godes zijn.'*

Och lieve vrienden, moeten wij die nog onder het zeer kleine overblijfsel uit onbegrijpelijke genade geteld worden, niet zeggen dat het ware Jakobszaad zeer dun wordt en de Heere de Jehovah Zijn beste huisraad thuishaalt? Wat hebben wij in de tijd van twee jaren niet veel van onze lieve vrienden naar het stille graf moeten en mogen vergezellen in het jaar 1894 en 1895. Alleen op het kerkhof te Capelle aan den IJssel rusten naast elkaar onze vrienden A. Bongaars; D. Schouten, de asman; de vrouw van A. Trouwborst; K. Schop; onze lieve vriend J. Poot; en op datzelfde kerkhof een eindje verder Beth ter Hal, vrouw Hoogendijk en nog andere vrienden en bekenden.

Ik zal hier ook nog bij aantekenen, waar ik, onwaardige, mee verwaardigd werd en wat ik ondervinden mocht, zowel bij als na de begrafenis van onze vriend J. Poot, overleden in januari 1895. Ik kan niet uitdrukken welke vreedzame indrukken ik kreeg bij het neerzinken van het stoffelijk overschot van onze geliefde vriend en broeder. O, wat een in- en overdruk kreeg mijn ziel toen de schoot der aarde zijn stof ontving en hij in dat geheiligde graf werd neergelaten, dat die dierbare Middelaar Wiens eigendom hij was, waarvan hij in zijn leven ook het dadelijke bewustzijn mocht omdragen - geheiligd had. O die vrede, het is beter te ondervinden dan te beschrijven en het hoe ervan uit te drukken. En hoewel nu naar het lichaam gescheiden, maar uit kracht van de band en gemeenschap der liefde van die lieve Geest, waren wij door de band van een ander leven aan elkaar verbonden, hetwelk door de dood niet verbroken wordt. Die vrede en ook de gemeenschap mocht mij bijblijven.

Bij mijn thuiskomst werd ik, de minste en onwaardigste, verwaardigd in een stille overdenking te komen tot wat onze lieve vriend nu had afgelegd en wat hij had aangedaan. Hierbij werd ik zo bijzonder bepaald bij de gesprekken die wij verwaardigd waren samen gehad te hebben. Dat wij met alle mensen van nature erfgenamen der hel waren, en door welke middelen en wegen het die neerbukkende, neerbuigende Goedheid beliefd en behaagd had ons te overtuigen van schuld en straf. En hoe die aanbiddelijke Jehovah de deur der hoop buiten ons had ontsloten en hoe toen dat enige Middel ons was ontdekt en geopenbaard, waardoor wij nog met God verzoend en behouden konden worden.

En de wegen die de Aanbiddelijke met ons had willen houden, totdat alle hoop en verwachting aan onze zijde ophielden en hoe wij toen met al onze erfelijke en dadelijke zonden gedagvaard werden voor een heilig en rechtvaardig God. Hoe wij dat recht hadden krijgen toe te vallen, en hoe die Middelaar Gods en der mensen ons was geopenbaard. Hoe wij anders de eeuwige en tijdelijke dood zouden gestorven zijn. En zo de verdere wegen en handelingen des Heeren in licht en donker, vallen en opstaan. En hoe mijn vriend ook gezocht en geklaagd had, uit kracht van zijn inklevend verderf en een lichaam der zonde en des doods.

O, die indruk bij het einde van deze overdenking, dat hij nu was verlost. En met dat *'verlost'* werd ik, onwaardig man, op- en ingeleid. Daar werd als het ware de eeuwige heerlijkheid ontsloten en werd ik in de gemeenschap gebracht met mijn triomferende vriend en broeder. De heerlijkheid werd mij ontsloten en wat hij nu had aangedaan: die onmiddellijke genieting met zijn lieve Heere, Hoofd, Man, Koning en Broeder. En hoe hem dit nu voor altoos en eeuwig ten deel was gevallen. Hoe hij nu dat nieuwe lied zong:

'Gij, o eeuwige God, zijt waardig te ontvangen alle lof, alle eer, aanbidding en dankzegging, want Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed.' O ik, arme ellendige, zag hem door het geloof staan als bekleed met lange witte klederen en hebbende de palmtakken in zijn handen, lovende en prijzende God met de heilige engelen, lovende en prijzende de allerhoogste Majesteit.

Hierop raakte ik, arme onwaardige, diep vernederd. Mijn hart verbrak in een weemoedig gewezen, niet uit misgunning maar vanwege mijn eigen gemis, als nog uitwonende van de Heere, en nog inwonende in een lichaam der zonde en des doods. Nog in dit jammerdal zijnde, raakte ik in samenspraak met mijn triomferende broeder. En daarop was het alsof hij uit de triomferende Kerk tot mij sprak:

*Wacht op den HEER', Godvruchte schaar, houd moed;
Hij is getrouw, de bron van alle goed;
Zo daalt Zijn kracht op u in zwakheid neer;
Wacht dan, ja wacht; verlaat u op de HEER'.*

Ik kan niet medelen hoe ik gesteld was in een verbroken, vernederde ziel, in diepe verwondering van de wonderlijke liefde en wijze goedheid, waar God mij, arme onwaardige, door Zijn genade mee had believen te begiftigen en te begunstigen, en mede een hoop te hebben op die eeuwige heerlijkheid.

Nu was dit een paar dagen geleden en daar kwam de vijand van den beginne en zocht mij hierin overhoop te werpen, daar ik niet dadelijk wist of dit in de berijmde psalmen voorkwam, temeer daar wij de oude berijming gebruiken. Hij kwam ook vertellen dat het een versje was uit de gezangen. Dat maakte wel enige indruk, doch, het was kort, want ik zei: 'Het kan wel dat het een gezang is, maar dan zal het wel van Van Lodensteyn wezen.' Daarop las ik de onberijmde Psalm 27. Ik kwam bij het veertiende vers en ik werd erbij bepaald dat het van Psalm 27:7, nieuwe berijming, het laatste gedeelte was. Daardoor werd ik onder indrukken bevestigd.

Ook mijn reis door dit jammerdal kort hard in en mocht het zijn, mijn geliefde vrienden en betrekkingen, dat hetgeen ik heb mogen schrijven dan nog tot uw eeuwig nut en profijt mocht zijn.

O, van verre staande, toegekeerde vrienden, die wij jaren hebben mogen kennen en die achting en hoogachting betoont voor Gods ware volk. Die het niet alleen met uw mond belijdt, maar het ook door daden betoont, en uw huis en goed er voor over hebt. Als het mocht zijn dat u dit geschrift van uw onwaardige vriend in handen mocht krijgen, zo gevoelde ik betrekking om dan ook nog tot u te spreken. En zo schrijf ik aan u: och, houd toch altijd in gedachten dat toegekeerd niet bekeerd is, en dat het met praten en soms gemoedelijke tranen en bewegingen niet goed te maken is. Zie eens bij uzelf hoe spoedig zulke tranen weer opgedroogd zijn. O, waren ze maar opgedroogd, maar het ongelukkigste is dat gij daarvan en van zoveel andere zaken heimelijk een grond van hoop maakt. U belijdt wel van niet, maar toch is het zo. Hoe zoudt gij anders onder alles dezelfde blijven onder uw eigen belijdenis dat wij in Adam alles verloren hebben, dat gij dadelijk en dagelijks uw weg bederft door de zonde, dat wij door tussenkomst van die enige Middelaar Jezus met God moeten verzoend worden zal het wel zijn, dat er geen rust is voor en aler wij in die enige Ark der behoudenis zullen geborgen zijn, enzovoort.

O, als gij daar iets van in de dadelijkheid kreeg te geloven, hoe zoudt gij jaar en dag dezelfde blijven en het zo in al die zaken kunnen stellen? O, mocht gij niet langer toegekeerd, maar waarlijk bekeerd worden. Gij leeft nog, bid en belijdt uw diep jammerlijke staat en kommervolle toestand. God geve u er in waarheid aan ontdekt te

worden. De Almachtige ontgronde en ontblote u van alles wat niet houdbaar is voor de grote eeuwigheid. En God geve u dat uw belijdenis in waarheid uw beleving mag worden, eer gij sterft, uit vrije ontferming Gods, om Zijns lieven Zoons wil.

En gij, al mijn vrienden, als uw grote schuld nog openstaat, o, ik wenste dat de Heere het u geeft waarlijk geen rust te vinden voordat gij in Christus zijt, want die is toch een nieuw schepsel. Ik heb hiervoor al aangehaald welke geest zo is doorgebroken: bekeerd zonder verloren te zijn gegaan en te leven zonder te sterven aan zichzelf en aan de zonde. God beware u, hoop ik, want hoe zult gij met een openstaande schuld God kunnen ontmoeten? O, dat er niets mocht zijn waar gij buiten Christus in mocht komen te rusten. Dat de deugden Gods u meer waard mogen zijn dan uw eigen leven. Dat het u uit wijze, onbegrijpelijke, ondoorgrondelijke goedheid geschonken mag worden om getroost te leven en te sterven; om het eigendom van Christus te worden, Die met Zijn dierbaar bloed voor alle zonden volkomen heeft betaald voor heel Zijn volk, en ze uit alle geweld van de duivel verlost. Want och, lieve vrienden, God kan van Zijn recht niet af, en is buiten Christus een verterend Vuur en een eeuwige Gloed waarbij niemand wonen kan.

Mijn vrienden, dat die geest om buiten het recht om zalig te worden allang is uitgebroken tegen Gods Woord, en de bevinding van Gods arme volk, daar lees ik van in de bekering van **Eva van der Groe**, dat ik hierbij woordelijk zal aantekenen. Och, mocht het nog zijn dat de Aanbiddelijke het mocht zegenen.

Zij zegt: "Ik ben nu toch bezig om het juiste en gelovige overgaan van de ziel in Christus enigszins uitgebreid te beschrijven. Daarom is het goed om bij deze gelegenheid eens op te merken wat de bevinding, door de omgang met veel mensen die door zichzelf en door anderen voor goede en oprechte christenen gehouden worden, mij geleerd heeft. Onder die grote menigte zijn er maar heel weinig, naar ik bemerk heb, die dat sterven aan zichzelf bevindelijk konden verstaan. Die begrijpen hoe dit in de ziel toegaat en gewerkt wordt door de Heilige Geest.

Toch is het nochtans een stuk van het uiterste gewicht. En wel zo gewichtig dat ik met alle ruimte, voor de hele wereld durf betuigen en belijden dat er nooit één mens uit de dood der zonden op zal staan en zijn leven buiten zich, in Christus zal vinden, tenzij dan dat hij eerst helemaal aan al het zijne, of aan zichzelf komt te sterven. Deze waarheid wordt ons door de Heere Jezus duidelijk geleerd en aangetoond in de gelijkenis van het tarwegraan Joh. 12:24. In dit stuk zullen alle christenen het met mij eens zijn, die bij bevinding hebben leren kennen hoe vijandig een overtuigd zondaar in zijn diepe blindheid en ongelovigheid tegen Christus en de weg van vrije genade gekant is. En wel tot op het laatste ogenblik, waarop hij in Christus gelovig gemaakt wordt. Van al dat eigen woelen en wurmen moet hij worden afgebracht en daaraan sterven, zal hij ooit vatbaar en gepast voor de vrije genade worden.

Er zijn overtuigde zondaren die werken, en dat bestaat dan in bidden, lezen en schreien over de zonden en het gemis van God. Die uitzien naar de Heere Jezus, die zich opdragen en overgeven aan Hem. Er zijn mensen die dat zogenaamd hongeren en dorsten naar de Heere en dergelijke, willen houden voor beginselen van de genade in de ziel of werkzaamheden des Geestes. Die zullen mij zeker tegenspreken en beschuldigen van blindheid en onkunde in de wegen en handelingen des Heeren aangaande het zaligen van zondaren en zondaren. En van dat soort mensen zijn er heden ten dage, helaas, al velen. Daar onder zijn er enkelen die bij alle voorkomende gelegenheden hun werk ervan maken om de zielen van de mensen in zulke verderfelijke wegen te besturen, en de zaligheid toe te passen.

Die de boven gemelde werkzaamheden met de heuglijke naam van beginselen der genade dopen. Maar zij weten noch onderscheiden dat, als de Heilige Geest een mens tot zaligheid komt voor te bereiden of te bewerken, Hij de ziel dan komt te *overtuigen van zonde, gerechtigheid en oordeel* Joh. 16:8. Zie, dit is het werk van de Geest! Maar het werk dat, door middel van deze overtuiging of ontdekking, door de mens wordt aangewend om zich te redden uit deze ellendige rampzalige staat, waarvan de Geest hem nu heeft beginnen te ontdekken, ontstaat enkel en alleen uit de eigengerechte natuur van de mens. Dit is niet anders dan dat bedenken des vleses, door mij tevoren al aangehaald, hetwelk vijandschap is tegen God.

En dat blijkt omdat de Heilige Geest, wanneer Hij de uitverkorenen zondaar tot zaligheid bewerkt, hem niet alleen ontdekt aan zijn ellendige en rampzalige staat. Hij ontdekt hem ook aan de zondigheid en verdoemelijkheid van al zijn eigen werkzaamheden die hij gedurig, buiten het geloof, aanwendt om God de Heere te behagen en te bewegen om hem uit die ellendige toestand te verlossen. Dit werk gaat de Heilige Geest gedurig met licht beschijnen. Daardoor brengt Hij aan de dag dat het webben zijn die niet deugen tot klederen, ze de zondaar telkens doet ontvallen en bij het overgaan in Christus ze eindelijk geheel afhandig maakt.

Een ziel nu, die op het punt gekomen is waarop zij het eigendom van een Drie-enig God zal worden, is in zichzelf zo uitgewerkt dat zij niet één zucht meer kan laten om die nog aan te wenden om God tot barmhartigheid te bewegen. Ja, wat meer is, zij kan in zichzelf op dat ogenblik niets bedenken voor zichzelf. Alle gedacht of bedenkingen van het verstand staan op dat dierbaar punt des tijds geheel stil. De ziel wordt dan alleen maar door de Geest bewerkt. Door die zalige bewerking gaat zij, uit zichzelf, in Christus over, zich geheel en al verliezend in de Heere. Zij wordt ook naar de ziel zo volkomen met God vervuld en ingenomen, dat zij nu ondervindt wat te zeggen is: *De snoeren zijn mij in lieflijke plaatsen gevallen; ja, een schone erfenis is mij geworden*, Ps. 16:6.

Eer ik dit stuk beëindig, moet ik nog iets opmerken. Het kan zijn dat het later gebeurt dat de Heere, in Zijn vrijmachtige voorzienigheid, het zo bestuurt dat dit verhaal door iemand van die mensen, die de werkingen van de mens in een weg van overtuiging voor de werking van de Geest nemen, gelezen zal worden. Zij zullen dan wel denken dat dan alle werkzaamheden in het schepsel afgekeurd worden. Dat het dus beter is om de mens werkeloos te maken, dan hem aan te zetten om werkzaam te zijn, volgens de inhoud en het bevel van het Woord van God, ter verkrijging van een eeuwige zaligheid. Maar men mag en moet de mensen altijd aanzetten en vermanen om toch het behoud van hun onsterfelijke ziel door zorgeloosheid en vleselijke gerustheid niet moedwillig te verwaarlozen. Maar juist om rusteloos uitziende en werkzaam te worden om genade en vergeving van zonden bij de Heere te verkrijgen. En wanneer het dan gebeurt dat een mens zijn ellendige staat in gaat leven en dus werkzaam met zichzelf is geworden, zulk een mens dient men voorzichtig te behandelen. Hem daarheen te sturen om toch niet op enige van zijn werkzaamheden te vertrouwen of er de zaligheid van te verwachten. Daarom moet men hem telkens als het nodig is onder het oog brengen, en wel in het bijzonder als men bemerkt dat hij het leven van zijn hand begint te vinden, wat hem nog ontbreekt. Hoe hij, met alles wat hij al heeft, nog eeuwig verloren zal moeten gaan, als hij in waarheid de Heere Jezus, door het geloof, niet deelachtig wordt. Dat de allerbeste daden van de mensen, buiten Christus, niet anders dan verdoemelijke zonden zijn. Om die dingen zou de heilige God al had hij in zijn leven ook niet anders misdaan hem echter met de eeuwige verdoemenis moeten straffen. Voor zover ons dat mogelijk is moeten wij hem bewaren om enige rust te vinden in iets buiten Christus. Want daar is het hart van de mens toch steeds op uit. Voor ellendige zielen kan er geen verderfelijker weg uitgevonden

worden dan hen zo te besturen dat men dat bedrieglijk hart als in de hand werkt. Dat men hem daar vast en onbeweeglijk in opbouwt.

Voor degenen die dit droevige werk zien en zulke zielen daarvan zoeken te ontdekken, is het volstrekt onmogelijk om hierin iets te vorderen. Het bedrogen hart speelt dan de baas en wil zich liever met as voeden. Het heeft graag dat anderen dat met hem doen, liever dan dat hij zou horen naar de getrouwe waarschuwing van hen die het zo goed met hem menen. Die wil hij liever van zich afduwen door hen toe te voegen dat zij weinig kennis van de wegen des Heeren bezitten, te wettisch handelen en de zielen van de zwakken maar bedroeven en in de grond slaan. Tot zover nu van deze dingen.

Waarom ik zo graag en zo uitgebreid met mijn gering talent dit heb voor willen stellen? Wel, of het, door de medewerkende genade van de Heere, nog een middel zou mogen zijn om aan enkele van die bedrogen zielen tot nut te zijn. Om hen te ontdekken dat niet de dierbare Heere Jezus, met Zijn gerechtigheid en verdiensten het fundament of de grond is van hun hoop en verwachting op de hemel en de zaligheid, maar wel heimelijk en listig hun eigen werk. Hun overgeven, opdragen, aanbieden aan Christus, uitzien, zogenaamd hongeren en dorsten naar Hem. Hun bidden, hun schreien om Christus te bewegen en wat het dan ook wezen mag.

Zie, dit zijn de gronden waar de armen ziel in haar blindheid op vertrouwt en aan vasthoudt. Zo bouwt zij dus jammerlijk het huis van haar eeuwige zaligheid op een onvaste zandgrond. Een zandgrond die niet zal kunnen bestaan tegen de stormwinden en plasregens van een heilig en rechtvaardig God, Die niemand zal aannemen noch genadig zijn, dan die Hij in Christus Jezus vindt."

Tot zover het bevindelijke getuigenis overeenkomstig de leiding des Heeren van Eva van der Groe, zuster van Th. van der Groe, predikant te Kralingen, dat ik hier heb aangetekend.

Och kinderen, kindskinderen, betrekkingen en vrienden, mocht de Heere het nog voor uw arme ziel vrucht- en dienstbaar maken. En gij, mijn lieve vrienden, die met mij een dierbaar geloof hebt mogen ontvangen, alhoewel 's Heeren aanbiddelijke leiding mocht verschillen, dat gij in hoofdzaak overeenstemming erin gevonden moogt hebben. O, de Heere, de Drie-enige Jehovah alleen de eer, Die toch altijd de blinden zal leiden door paden die zij niet hebben gekend en wegen die zij niet hebben geweten.

40. Godsontmoeting te Bergambacht

Nog andermaal mag ik, diep onwaardige, mij in de weg stellen een kleine aantekening te doen, heden januari 1899. Ja, de God der waarheid Die - voor zover het Hem belijft - Zichzelf also in en aan Zijn arm, diep ellendig volk komt openbaren, zal Zijn dierbare getuigenis door Zijn lieve Goddelijke Geest om Christus' wil in en aan hun ziel bevestigen. O, wat is het jaren geleden dat het de eeuwige God belijft om mij, diep ellendige, dwaas en blind in mijzelf, die uit kracht van de diepste val en een verbroken werkverbond altijd wat zocht te wezen en te worden, onder indrukken te bepalen bij deze waarheid: *'Ik moet wassen, gij minder worden.'*

Mijn lieve vrienden, niet wetende of dit het laatste zal zijn, totdat mijn reis door dit jammerdal ten einde zal zijn, want och, net zomin als dood en leven, licht en duisternis kunnen verenigen, zomin zal er van en uit onszelf iets in aanmerking komen dat voor God

welbehaaglijk en voor onze ziel profijtelijk zal kunnen zijn tot onze gelukzaligheid. Nee, mijn geliefden, God kon niet toelaten dat het levende Kind gedeeld kon worden. O nee, dierbare gezegende Borg en Middelaar, Gij zijt tot dat einde het eeuwig Al. Daarom heeft het U liefd als waarachtig God en een in Wezen met de Vader, onze menselijke natuur aan te nemen en hebt Gij op een volmaakte wijze aangebracht wat ik, arm helwaardig schepsel, in en met Adam heb verloren. Daarom ligt alles buiten U in de dood. En getuigt Gij in Uw Woord: *'Uw vrucht is uit Mij bevonden.'*

Wie van alle mensen zou het kunnen bedenken of beramen dat wij uit en van onszelf ooit iets zouden kunnen voortbrengen, wat God zou kunnen behagen, daar toch het bedenken des vleses vijandschap tegen God is? Het kan en wil zich aan de wet Gods niet onderwerpen, waar Paulus van spreekt in Romeinen 7, die hem gevangennam en die daarom uitriep: *'Ik ellendig mens, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods?'* Waarop hij laat volgen als in diepe vernedering en aanbiddelijke verwondering: *'Ik dank God door Jezus Christus onzen Heere.'* O diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods.

O, kon ik, arm stof, lager bukken, in de vallei van deze ondoorgrondelijke, onbegrijpelijke, eeuwige goedheid, waarin het Hem, de aanbiddelijke Drie-enige Jehovah, liefd heeft Zichzelf aan arm, onwaardig stof te openbaren. Mocht ik maar meer in de dadelijke beoefening en beleving hebben voor Zijn aangezicht: ik niets en de Drie-enige Jehovah mijn enig Al. Maar och, wat werd hier mijn steile en diepe afhankelijkheid openbaar. Maar o wonder, dierbaar getuigenis: *'Rijken en armen ontmoeten elkander, de Heere heeft ze beiden gemaakt.'* O wonder, wonder! Ik arm, alles, alles verloren; Jezus Christus mijn enige Rijkdom in leven en sterven. Ik duisternis, Hij het eeuwige en enige Licht; ik dwaas, Hij de eeuwige Wijsheid. God uit God, Die een in Wezen is met de Vader en de Heilige Geest.

Lieve kinderen Gods, voor zover de Jehovah uw ziel met die kennis heeft begiftigd, moet u het onder de indrukken met mij, stof, en met de lieve apostel in het geloof niet uitroepen: 'O diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods; hoe onnaspeurlijk zijn Uw wegen'?

O, mijn geliefde vrienden, de aanbiddelijke trouwhoudende eeuwige Goedheid heeft aan mij, Zijn arm, diep onwaardig stof, in de dadelijkheid daarvan nog een blijk en een bewijs willen geven toen ik mij op een donderdag in november 1898 's avonds ter ruste had neergelegd, zijnde te Bergambacht bij J. Petuit.

Zodra ik mij ter ruste had gelegd, beving mij de slaap. Doch ik had nog maar kort geslapen of ik werd tegen mijn gewoonte wakker. Daar had ik, diep ellendige in mijzelf, geen zin in. Ik keerde mij al van de ene zij op de andere om te slapen, maar de Heere Die ook over de slaap gebiedt, deed mij ontwaken. Want wie zou kunnen slapen als de Heere spreekt: *'Ontwaak, gij die slaapt, en sta op uit de doden, en Christus zal over u lichten'*? O, Waarmaker van Uw eeuwig blijvende getuigenis.

Het eerste waarbij ik werd bepaald, was een gesprek dat ik twee dagen tevoren gehad had met een vriend te Schoonhoven, L. van der Paauw, over de rechtvaardigmaking en de heiligmaking. De Heere had het liefd dat ik in de vereniging daarvan een weinig had mogen spreken, doch toen ik hem had verlaten was ik dat, zo dacht ik, weer kwijtgeraakt. Toen ik met vriend J. Verduin weer terugkeerde en ik een klomp dood hout passeerde, dacht ik aan een uitdrukking van dominee Ledeboer die, toen hij in een schuur preekte waar ook zo'n klomp hout stond, zijn rede begon: *'O volk van God'*, wijzend op die klomp hout, *'zo dood als die klomp hout die daar staat, zo dood zijn wij gevallen in Adam.'*

Daar de slaap onder een en andere gewaarwording van mij geweken was, kreeg ik de gesprekken onder een diep inzien terug en werd ik erbij bepaald dat bij de Heere alle

dingen van eeuwigheid bekend en bepaald zijn. O ik, arm onwaardig stof, werd ingeleid in Gods eeuwig voornemen en verkiezing. O, die eeuwige, vrijmachtige en onveranderlijke voorschikkingen Gods, waar het Hem belijft uit het ganse menselijk geslacht alleen te zoeken en zalig te maken die het Hem belijft heeft tevoren daartoe en tot dat einde te verordineren. En o, eeuwig wonder, dat wel de minste, de minst geachte, de meest dwaze en blinde, de meest onwijze, opdat Hij het wijze beschamen zou.

O, hoe die allen en die alleen in dat voornemen gerechtvaardigd waren, daar geloven zovelen als er geordineerd zijn ten eeuwigen leven. Hier werd ik ingeleid en mijn ziel zonk weg in het onbegrijpelijke Gods. Daarbij werd ik bepaald bij de lijdende Borg in Gethsémané, hoe Hij daar de ganse toorn Gods voor al Zijn uitverkoren volk heeft gedragen, die Hem van de Vader waren gegeven om ze tot de eeuwige zaligheid te brengen, tot prijs en heerlijkheid van alle volmaakte deugden die uit kracht van de diepe val geschonden waren. O, ik werd zo bepaald hoe, toen Christus door Zijn Vader verlaten was, de geschonden deugden van heiligheid en rechtvaardigheid op die dierbare Borg waren gelegd, zodat Hij grote druppels bloed zweette en dat voor Zijn ganse Kerk. Wat werd ik hierbij stilgehouden en bepaald, waarop ik zei: *'O Heere, zo is hier een bekommerde gerechtvaardigd.'* Merk wel aan, in het voornemen Gods en in de hof van Gethsémané in Christus, niet met medeweten in de vierschaar van zijn geweten.

Daarop werd ik teruggeleid of ingeleid in de weg die de Jehovah met mij, Zijn diep onwaardig stof, heeft belijven te houden van Sittim af tot Gilgal toe.

Nu moet ik, voordat ik verder ga, iets opmerken aangaande mijn ondervinding als ik in dezen in de terugleiding kwam aan een punt dat ik tevoren heb aangehaald. [33. Mijn grond van hoop op God] Het was dit: toen ging ik over van de Zoon tot de Vader. En zodra ik was overgegaan van de Zoon tot de Vader door de Heilige Geest, verenigde Zich het Wezen Gods - Vader, Zoon en Heilige Geest - als één God in Wezen. Ik verloor alles wat buiten het Wezen was. Dit was een punt dat veel werd bestreden van binnen, ook omdat ik mijn lieve vrienden, 's Heeren volk, die door genade bewustheid van hun staat hadden gekregen, daar nooit zo van hoorde spreken. Dit bracht mij soms wel tot onderzoek, doch ik kreeg daarin geen nader licht van de Heere. De Heere gaf mij daarna echter vereniging in Zijn beschikking. O, dat ik, alles onwaardige, dan maar een trapje lager mocht staan.

Doch nu in deze terugleiding kwam dit voor, dat waar dat hoge, lieve aanbiddelijke Wezen mij, Zijn arm stof, mee had belijven te begunstigen. Hier bleef ik voor staan. O lieve vrienden, daar daalde de Heere zo laag af in Zijn lieve gemeenschap en belijfte mij dadelijk in te leiden in Zijn hogepriesterlijk gebed en daarbij als stil te houden, waar Hij zegt: *'Zij waren Uwe, en Gij hebt Mij dezelve gegeven.'* O, wat werd mijn ziel daar ingeleid onder diepe invloeiingen en doorvloeiingen van wat ik boven heb aangehaald. Hoe dat ik, stof, en al Gods van eeuwigheid uitverkoren volk aan die dierbare Borg en eeuwig gezegende Middelaar van eeuwigheid door de Vader waren gegeven, hoe Hij in die eeuwige vrederaad het al op Zich had genomen om door lijden en gehoorzaamheid aan de eisende gerechtigheid en de geschonden deugden Gods te voldoen.

Diep en laag lag mijn ziel weggezonden en daarbij werd ik onder diepe indrukken stilgehouden en erbij bepaald hoe die lieve, eeuwig gezegende dierbare Middelaar de uitverkorenen, die Hem van de Vader gegeven waren van eeuwigheid, mede aan de Vader komt op te dragen met deze woorden: *'Heilige Vader, bewaar hen in Uw Naam, die Gij Mij gegeven hebt, opdat zij één zijn gelijk als Wij.'* O, wat werd mijn ziel ingeleid in de eenheid van dat aanbiddelijke Wezen en in die dierbare Middelaarsbediening, hoe Hij Zijn kroon, troon en scepter heeft verlaten, onze menselijke natuur heeft aangenomen en

in alles mij en alle lieve duurgekochte kinderen Gods gelijk is geworden, uitgenomen de zonde.

O ik, arm stof, ben niet in staat het uit te drukken. God uit God werd een waarachtig Mens om in plaats van helwaardige adamskinderen te komen. Door Zijn striemen toch is ons genezing geworden, o kinderen Gods. O, Ik in U, heilige Vader, en zij in ons. Ik, arm stof, heb geen woorden om het weer te geven. U, die met mij geen vreemdeling mag zijn van de verbonden der belofte, dat de Heere, de Jehovah, uw ziel inleide door diezelfde lieve Goddelijke Geest, opdat ook uw ziel nog een druifje mag proeven uit dat hemelse Kanaän. O, hoe goed en zoet nabij God te wezen. Wat was Hij mijn ziel nabij. Wat werd ik als bij de hand dat dierbare gebed van Sions Koning ingeleid. Wat kwam die aanbiddelijke, enige Drie-enige Jehovah in en aan mij, Zijn arm, duur gekocht stof, Zijn eigen werk bevestigen, zoals hiervoor werd aangehaald.

Mijn ziel was als een gewaterde hof, en daar beliefte het dat aanbiddelijke Wezen nog af en in te komen tot mij, alles onwaardige en diep, diep verbeurde. Niet in toorn maar als in liefde, zo hartinnemend en hartverbrekend met deze woorden: *'Hoedanigen behoort gij te zijn in heilige wandel en godzaligheid.'* Onder schuld en diepe beschaamdheid aan mijn zijde en onder diepe verbrokenheid kreeg ik mij zo laag voor de Heere neer te leggen en mijn diepe ellende te bekennen van mijn onbekwaamheid ten goede en mijn steile en diepe afhankelijkheid.

O, dat erkennen en belijden, hetgeen ik mij door de zonde had berokkend. Toen kwam die allerdiërbaarste Middelaar zo dichtbij, dat ik niet in staat ben het uit te drukken. En het lieve Vaderhart werd zo ontsloten, Die tot mij, stof uit het stof, eenmaal had gesproken: Want dat zal Mij zijn als de wateren Noachs, toen ik zwoer, dat de wateren Noachs niet meer over de aarde zouden gaan; also heb Ik gezworen, dat Ik niet meer op u toornen, noch u schelden zal. Ik ben niet in staat het uit te drukken. Mijn ziel was gesmolten. Ik was niets, maar álles in en door die Middelaarsbediening. O, die uitgangen, dat het de Heere dan mocht believen mijn gangen te richten naar Zijn wil in Zijn vreze. Wat lag mijn ziel laag in die uitgangen tot Hem. Daarop kreeg ik, onder die indruk, Psalm 89:8. Wat werd en was mijn ziel bediend en bedauwd, versterkt en verkwikt in Jehovah, onze Drie-enige God uit Wie, tot Wie en door Wie alle dingen zijn. Hem alleen zij alle lof, aanbidding en dankzegging.

Daarop trok de Heere met Zijn dadelijke gemeenschap terug. Om halftwee beving mij een zoete slaap tot aan de morgen. Zo heeft het die trouwhoudende Jehovah beliefd mij, Zijn arm onwaardig stof, nog een liefdebezoek te brengen op mijn reisje door dit jammerdal, nog een druifje te geven als een voorproefje van die volle oogst. Het beliefte de Heere mij vele dagen onder de indruk te houden van deze woorden: *'Hoedanigen behoort gij te zijn in heiligen wandel en godzaligheid.'* Dit beaamde mijn ziel. Ik bespeurde meer dan ooit die gouden draad door het hele getuigenis Gods, maar ook mijn krachteloosheid en machteloosheid in en van mijzelf om mijn gangen te richten tot dat einde. Ja, dat als ik het goede wilde doen in eigen kracht, het kwade mij bijlag. Geen dam om de zonden of de inklevende verdorvenheid te stuiten is er in ons, uit of van onszelf; dan alleen door de bediening en bedauwing van die Goddelijke Geest, Die Gij, o dierbare lieve Middelaar, zo duur voor Uw arme volk verworven hebt.

Hierop beliefte het de Heere als ik over het hiervoor aangetekende met Hem in meditatie was, dat Hij mij voorkwam en bepaalde bij deze woorden: *'Ik weet, o HEERE, dat bij den mens zijn weg niet is; het is niet bij een man, die wandelt, dat hij zijn gang richtet.'* Wat werd ik hierbij in mijzelf af- en uitgeleid: niets in mijzelf, krachteloos en machteloos, maar alles in Hem, die eeuwig gezegende Borg en Middelaar. Kon ik Hem naar waarde

prijzen, maar ach nee, eeuwige, onbegrijpelijke, Drie-enige Verbonds Jehovah, uit Wie, tot Wie en door Wie alle dingen zijn, en ik arm, laag, ledig, diep ellendig. Mocht ik mijn armoede maar meer betreuren en bewenen en mijn ledigheid beklagen, maar o, daarvan zijt Gij ook de Auteur en Werkmeester door Uw lieve Geest, want Gij zijt toch de Fontein van alle licht, de Schatkamer van alle genade? Ook is in U toch alleen alle volheid? Ja, Gij, dierbare Middelaar, hebt tot dat einde Uw kroon, troon en scepter verlaten voor mij en voor al Uw arm, diep ellendig volk.

"O Heere, wij zijn albedervers uit en van onszelf. Dat weet Gij alleen, en wij, Uw arm volk, weten door U wat wij omdragende zijn: een lichaam der zonde en des doods. Dat is toch niet zomaar lippentaal. Wij zijn verfoeilijke schepsels in onszelf. Daarom, o eeuwig onbegrijpelijk wonder, kon Gij Uw diep ellendigen niet aanzien in henzelf. Gij hebt hen liefgehad met een eeuwige liefde. Daarom komt Gij ze te trekken met koorden van Uw eeuwige goedertierenheden. Gij zijt de Eerste in Uw opzoekende liefde en zult de Voleindiger zijn. Gij toch alleen hebt de verlossing teweeggebracht voor mij en allen die U van eeuwigheid van de Vader zijn gegeven en door die lieve Geest zijn onderwezen dat zij in zichzelf niets zijn dan stof en stank en onrein. Daarom zullen wij uit genade verwaardigd worden om met de dichter van Psalm 115 te zingen: *'Niet ons, o HEERE, niet ons, maar Uw Naam geef eer.'* En met David, *dat Hij ons heeft gemaakt tot Zijn volk, en o wonder, tot schapen Zijner weide.*"

Straks is de winter der verdrukking voorbij en de stormen van onze ellendigheden zullen verdwenen zijn; nu echter, terwijl ik dit schrijf, zucht ik nog in een lichaam der zonde en des doods. O, mijn lieve vrienden, zodra de duif buiten de ark een plaats vond waar haar voet kon rusten, kwam zij niet terug in de ark, maar was ze blij dat ze uit die engte tot haar volkomen vrijheid gekomen was. Lieve kinderen Gods, hoe zult gij u dan met mij verblijden, als wij zullen verwaardigd worden om de aanbiddelijke Drie-enige Verbonds Jehovah te aanschouwen in Zijn ondoorgrondelijke, onbegrijpelijke heerlijkheid. Het is hier zo gemakkelijk om te buigen onder de indrukken van onze onwaardigheid en laagheid, en van Zijn ondoorgrondelijke eeuwige goedheid, hoogheid en heerlijkheid. Wat zal het dan zijn als wij verwaardigd zullen worden om Hem, de eeuwige, enige en Drie-enige God te aanschouwen van aangezicht tot aangezicht. Job zei, en ik, stof in mijzelf, heb het door genade met hem mogen zeggen: *'Mijn nieren verlangen zeer in mijn schoot.'* Mijn geliefde vrienden, dat toch de leringen, leidingen en bestellingen in de weg van afbreuk in onszelf, en het opgebouwd worden in Hem Die ons Hoofd is, namelijk onze Heere Jezus Christus, ons niet tot een vrij en ongebonden leven leiden. O nee, waar de zonde ons de dood is geworden, hoe zouden wij in dezelve leven? En onze inklevende verdorvenheid doet ons zuchten en bij ogenblikken uitroepen: *'Hoe lang, o Heere, hoe lang?'*

Maar o, wat een wonder, dat het in de hand van onze gezegende God een middel is om onze zeilen niet in top te halen, als onder diepe vernedering in en bij onszelf. Want och, daar wij op het diepst vernederd mogen worden, wordt God verhoogd, Die eeuwig en altoos alle eer, alle aanbedding en alle dankzegging van mij, stof uit het stof, toekomt, en van al Zijn duur gekocht erf- en bondsvolk, die niet gekocht en verlost zijn door goud of zilver, maar door het dierbare bloed van de Heere onze Gerechtigheid.

41. Beking van een buurvrouw, Maria Visser-Boudestein, geb. 1861

Ik heb ook aantekening gehouden van hetgeen ik heb ondervonden met een vrouw die bij ons op de plaats of achter ons op het erf woonde, namelijk Mietje Bouwtenstein. Haar

uit- en ingang was, zoals wij dagelijks zagen, net als die van andere natuurlijke mensen. Zij leefde naar het goeddunken van haar eigen hart, vervreemd van God en van haarzelf. Zo is het gebeurd dat deze vrouw in het kraambed kwam en voorspoedig werd verlost van een welgeschapen kind.

Doch na verloop van een paar dagen werd deze vrouw ernstig ongesteld door inwendige ontsteking of het vuur. Deze ongesteldheid nam zeer snel toe. Zo werd ik 's nachts geroepen door een andere buurvrouw. Ik stond dadelijk op. Die vrouw kwam vragen of ik niet eens bij buurvrouw Mietje wilde komen. Ik werd door dit verzoek enigszins bezwaard, zodat ik tegen die vrouw zei: *'Dat weet ik niet, want buurvrouw zal voelen dat ze zal gaan sterven. En nu zal ze wellicht willen hebben dat ik bij haar kom om voor haar te bidden, en het zou kunnen zijn dat ik meer tot haar bezwaar moest spreken dan tot haar verlichting. Want wij zijn altijd, en vooral in zulke gevallen, geroepen om getrouw te handelen.'* Waarop die vrouw mij antwoordde: *'nu buurman, dan moetje het zelf maar weten. Ik heb mijn boodschap gedaan.'* En die vrouw ging weg.

Toen kwam het er voor mij op aan, doch ik werd verwaardigd mijn knieën te buigen en het voor de Heere neer te leggen. Hij wist toch waarin ik geroepen werd en wat ik, diep ellendige in mijzelf, nodig had. Hij wist van mijn blindheid, steile en diepe afhankelijkheid van Hem om in deze weg recht te handelen in getrouwheid en oprechtheid.

Daarop volgde ik mijn roeping en ging tot die vrouw Daar gekomen zijnde en na haar gegroet te hebben vroeg ik wat zij te zeggen had, waarom zij mij had laten roepen. Waarop zij antwoordde: *'och niets, buurman, ik wilde alleen maar vragen of er voor zo'n grote zondares als ik ben nog raad zou wezen.'* Dit ging met zo'n diepe indruk gepaard, dat ik vrijmoedigheid kreeg de weg daartoe te ontsluiten waarin de allergrootste zondaar nog geholpen en gered kan worden, als onze zonden in waarheid bij ons zonden mochten zijn. Maar ik stelde haar ook het tegenovergestelde eens voor en zei haar: *'maar buurvrouw, u zult wellicht gaan sterven en dan krijgen we met een heilig en rechtvaardig God te doen. En wat zou je er van denken als het eens anders uitviel en je verloren moest gaan?'* Waarop zij mij antwoordde en uitriep: *'o buurman, dat heb ik wel duizendmaal verdiend. Dan doet de Heere aan mij geen onrecht.'* Toen kon zij niet meer spreken van vermoeidheid, doch ik bleef bij haar en begreep door haar zuchten en afwisselende woorden, dat haar schuld haar zeer op het hart gebonden werd. Toen ik haar daarop weer aansprak, antwoordde zij: *'verloren, buurman, verloren.'* Hieronder kreeg ik te geloven, dat de Heere haar in de weg van overtuiging bewerkte en om 's Heeren eigen werk na te zien, dat ik kreeg te erkennen, ook in de dadelijke inzinking in mijn ziel en met instemming.

Toen ik daarna van haar bed verwijderd, aan tafel zat en haar lichamelijke smarten ook zo toenamen door de omstandigheden in haar lichaam, hoorde ik haar zeggen: *'och Heere, wat moet ik toch lijden. Maar Heere Jezus, Gij hebt toch veel meer geleden, maar o, ik rechtvaardig en Gij onschuldig.'* Onder en door het toenemen van haar ongesteldheid, en de benauwdheid en de banden van haar zielstoestand raakte zij zo verzwakt, dat zij niet meer in staat was te spreken. Doch ik bespeurde dat haar ziel in arbeid was. Toen ik na een poos verwijderd te zijn geweest weer bij haar kwam en zij mij zag, wilde zij mij wat zeggen, doch kon niet meer spreken. Daarop wilde zij het mij doen verstaan door een beduiding met haar hand te maken, doch daar zij vanwege de verzwakking dat ook niet kon, zei ik dat ik begreep wat zij zeggen wilde.

Ik liet met spoed een lei en een griffel halen, waarop zij toen, hoewel gebrekkig maar toch leesbaar Psalm 130 schreef. Ik vroeg haar of ik die voor haar lezen moest, waarop zij

knikte met haar hoofd en op zichzelf wees. Ik las voor haar die psalm, die begint met: *'Een lied Hammaïloth. Uit de diepten roep ik tot U, o HEERE.'* Ik werd gewaar dat haar zielstoestand daarmee in verband stond, maar zij kon niet meer spreken. Na een kleine poos weg te zijn geweest, kwam ik weer bij haar. Ik vroeg hoe het nu met haar was, waarop zij in zeer gebroken woorden mij zei: *'O ... buur... man, nu ... is de... vreze des ... doods ... van mij ... weg... genomen, nu kan ... ik ... sterven.'* Nu kon zij niet meer spreken. Het was aan heel haar doen te merken dat er een zaak bij haar gebeurd was.

Ik kan de indrukken die het in mijn ziel maakte, niet beschrijven, en het scheen mij en allen die het bijwoonden, dat zij nabij de dood was, en ik dacht dat de Heere haar hiermee weg zou nemen. Doch mijn vrienden en betrekkingen die er ook zelf bij tegenwoordig zijn geweest, hebben met mij het wonder van God aan deze vrouw, Mietje Bouwtenstein, mogen horen en aanschouwen.

De Heere Die alles in Zijn hand, macht en gebied heeft, Die in Zijn eigen werk alleen maar verheerlijkt kan worden en Zichzelf verheerlijkt, deed een wonder aan deze vrouw, door haar een ogenblik op te richten en haar te geven God te verheerlijken, met een heldere en verstaanbare stem te vertellen wat de Heere aan haar ziel gedaan had. Zij sprak met gevouwen handen en in bed zittend, deze volgende woorden:

"O Heere, Gij hebt mij, arme zondares, die het heel mijn leven zo slecht voor U heeft afgemaakt en die het waard was om in de hel geworpen te worden, gegeven om uit de diepte en de benauwdheid van mijn hart tot U te roepen vanwege mijn grote schuld. O, rechtvaardig had Gij mij kunnen laten liggen en rechtvaardig verloren laten gaan, maar het heeft U beliefd mijn arme ziel te redden van de dood. Want zo Gij, Heere, mijn ongerechtigheden had gadegeslagen, o, ik had niet voor U kunnen bestaan, maar Gij, o Heere God, hebt mijn zonden vergeven. O lieve Heere Jezus, wat zal ik U vergelden? Gij hebt nu van mij de vreze des doods weggenomen, van mij, arme zondares; en nu wacht ik dat Gij, o Heere, mij weg zult nemen en mij ook van dit smartelijke lichaam zult verlossen, doch Uw wil geschiede. Maar och, Heere, mag ik nu ook nog aan U opdragen die arme man en die arme kinderen... - Hieruit kunt u merken, hoe zij van haar man en kinderen losgemaakt was. - O, die man die op zee is, Heere, die zal mij niet meer zien als hij thuis mag komen. O, wilt U nog met hem zijn en hem bekeren. En die arme kinderen, ze zijn ook in zonden ontvangen en geboren, ik draag ze dan nog aan U op en leg ze voor U neer. O Heere, mocht U ze bekeren, maar Gij zijt vrij."

Waarop ze in een zielsroerend gebed haar helwaardigheid in zichzelf erkende en 's Heeren ondoorgrondelijke goedheid. Met *'amen'* besloot ze.

Aan het einde was zo vermoeid dat ze niet meer spreken kon. Ik zei dat het genoeg was. *Heere, Gij hebt Uw wonderen grootgemaakt.* Ieder van haar betrekkingen en de burens die dit hadden gehoord stonden als verslagen.

Na een paar uur weer gelegen te hebben, keek zij naar rechts en riep ze haar moeder, die zij zo kinderlijk aansprak:

"Moeder, nu ga ik sterven. Moeder, nu hebt u ook al zoveel roepstemmen gehad. Eerst hebt u aan het sterfbed van vader gestaan en nu bij mij. En och, moeder, gij zijt nog onbekeerd. Och, bid toch de Heere dat Hij u ook nog wil bekeren voor het te laat is. O, ik had ook al de roepstemmen in de wind geslagen, maar moeder, de Heere heeft Zich nu over mij ontfermd. Moeder, mag ik u naast God de zorg van die lieve kinderen opdragen. O, die arme kinderen!"

Toen kon zij weer niet meer. Enige tijd daarna sprak zij ook haar schoonmoeder aan, wees ook haar op dood en eeuwigheid, en nam onder diepe indrukken zo van beiden een zielsroerend afscheid.

Ik was niet meer van haar bed geweest en bemerkte dat haar laatste uur naderde, waarop ik haar ook nog aansprak en zei:

'Buurvrouw, ik geloof dat uw einde nadert, dat u zult sterven. Wat denkt u? Waarop zij, hoewel afgebroken, zei: 'O buurman, ik heb vrede met God van binnen, en o, wat een wonder, de vreze des doods is geweken.' Dit openbaarde de vrucht tot haar laatste ademsnik. Ik laafde haar tot het laatste met een weinig water, waarop zij voor het laatst zei: *'het is nu genoeg, buurman. Nu heb ik aan deze kant niets meer nodig, nu ga ik naar boven. Daar zal ik alles hebben.'*

Zij bedankte mij voor alles wat ik aan en bij haar gedaan had en na afscheid van haar genomen te hebben, ontsliep zij bij haar volle bewustzijn, en ging heen in volle vrede, zodat de Heere, de aanbiddelijke Jehovah in haar vervulde: *'Zalig zijn de doden, die in den Heere sterven.'* O, wat ging zij zalig de eeuwigheid in, en mijn ziel werd met haar onder diepe indrukken zalig opgetrokken en aan haar ziel gebonden met die band, die de eeuwigheid zal verduren.

Haar man was visser op de Noordzee, en toen hij thuiskwam was zijn vrouw, die voor hem zo goed was, dood en begraven.

Ik vroeg haar moeder of zij nooit van tevoren iets in haar bespeurd had. Zij zei van niet, alleen dat zij voor haar bevalling erg stil was. Toen haar moeder aan haar naar de oorzaak gevraagd had, deelde zij op aanhoudend verzoek van haar moeder mee, dat zij kortgeleden gedroomd had dat er van het erf waar zij woonde één gestorven was en begraven werd, maar zij kon niet zeggen wie het was. En wat zij daarvan gevoelde? 'O', zei zij, *'het was zo'n vredige begrafenis en toen het lijk wegging, zag ik Aai dat was haar man aankomen net zoals hij in zee is, met al zijn zeegoed aan, en toen werd ik wakker.'* Zij wist niet en kon niet bedenken wie er begraven werd. En zo zou het kunnen zijn dat de Heere dit als beginsel bij deze vrouw heeft believe te gebruiken en dienstbaar te maken. Zij is overleden op 8 maart van het jaar 1885.

Leen Capelle overleed 9 juni 1905 te Maassluis.

Teun van Drimmelen deelt in zijn *Ter nagedachtenis* het volgende mee:

"Een bijzondere vriend en broeder in Christus, L. Capelle, kwam te overlijden. Hij was in de natuur een arm, behoeftig man en zijn huisgezin bleef in diepe armoede zitten. In dat geval wilde de soevereine Heere God mij, arm, nietig stof gebruiken om een jaar lang in de behoeften van dat gezin te voorzien. Er werd op het sterfhuis een flinke collecte gehouden, zodat niet alleen de begrafeniskosten betaald konden worden, maar ook hetgeen zij de apotheker schuldig waren en de achterstallige huishuur; en de weduwe kreeg nog meer in haar hand, nadat alles afbetaald was, dan een begrafenisfonds uitkeert. Wij wisten, dat er een tekort was bij de leveranciers van onze vriend, want hij had een winkeltje, waarnaar wij dan ook onderzoek deden en toen de rekeningen opgezameld

waren, wilde de Jehovah de harten van Zijn volk zo bewerken, dat al de openstaande rekeningen werden voldaan.

Daarna kregen wij een nagelaten geschrift van onze overleden vriend ter lezing, waarmede ik werkzaamheden kreeg, om reden ik er het hoogste einde in vond, dat is Gods eer. Ook vond ik erin de eenvoudige, gezonde gereformeerde grondslagen des geloofs met wonderdadige bemoeienissen, die de Heere met hem gehouden had door hem in diepe wegen te leiden en hem er weer uit te halen. Ook vond ik voor mijzelf overeenstemming in de ondervindelijke werking van 's Heeren Geest, zowel wat betreft de onweerstaanbare roeping Gods als de verdere weldaden. Wij hebben dat boekje laten drukken en de uitgaaf van 500 exemplaren was in de loop van vijf weken uitverkocht, hetgeen nog tot ondersteuning was van de weduwe. We hebben het genoeg gehad, dat velen van die naar Sion vragen erdoor gesticht zijn; daarom is het voor de tweede maal uitgegeven, dat ook wederom van enig financieel voordeel voor de weduwe was. In 1908 is het voor de derde maal uitgegeven."

ENKELE BRIEVEN VAN LEEN CAPELLE

Uit kopieën door hemzelf geschreven

aan vrienden en vriendinnen

eerder uitgegeven door M. Saarloos
te IJsselmonde,
de 4^e onveranderde uitgave

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2002

OMDAT ik van enkele briefjes een kopie heb, zou ik die ook nog als een nalezing hier voor u, lieve betrekkingen en vrienden, laten volgen.

Aan een vriend

Maassluis, juni 1887

Geliefde vriend,

Volgens afspraak zend ik u het boekje, de verklaring van het vragenboek van Hellenbroek, in de hoop dat u deze samen in gezondheid mag ontvangen. En mocht het wezen dat de alleen Machtige uw ziekelijke dochter door Zijn machtige hand nog op mocht richten tot uw blijdschap in uw hoge jaren, maar bovenal, hoe Zijn weg en bepaling ook zijn mocht, haar arme ziel nog mocht bestralen met Zijn hemels en Goddelijke licht, en Hij geve u genade om verenigd te worden in Zijn weg en doen. Toen ik van u ben vertrokken, ben ik te Slikkerveer van de boot gegaan en bij C. Dubbelman geweest. Na het schrijven ging het achteruit, anders was er in zijn toestand voor de eeuwigheid nog geen verandering. Te moeten sterven en niet te kunnen sterven. O, wij kunnen zo spreken over de dood, nietwaar, doch als het op sterven aankomt dan is het de laatste vijand. En ziende of niet ziende, kennende of niet kennende, als het op sterven aankomt, dan wordt het in ons openbaar dat wij vijanden Gods zijn en vijanden om uit loutere genade zalig te worden. Och, mocht de Heere hem te sterk worden en hem nog geven te sterven eer de dood komt.

Nu geliefde vrienden, ik wens u allen het nodige. Och, mocht de Heere u recht ontdekken en bekeren, u beletten en bezetten, bewaren en bewaken voor de godsdienst van onze dagen. Maar ach, Hij verwaardige u als een arm, diep gevallen hel- en vloekwaardig schepsel bij aan- en voortgang, Jezus te leren kennen als de Weg, de Waarheid en het Leven. Hij geve u niet te rusten met een openstaande schuld bij God. Och, ik hoop dat de Heere u beware. Denk toch aan hetgeen ik u gezegd heb, dat wij zo ongelukkig zijn door de zonde, dat wij ons zeker zullen bedriegen als dat hoge, aanbiddelijke Wezen niet tussenbeide komt.

O, ik hoop, mijn vriend, dat u het maar niet te licht zult wagen met het een en het ander, want och, door ondervinding heb ik er een weinigje van leren kennen. Als God het niet had voorzien, zeker had ik mij bedrogen om rust en grond te zoeken buiten Jezus. En dat niet met opzet, nee, in mijn blindheid. Ik dacht het goed te menen, maar dan werd de wond van mijn zonde weer zo gevoelig dat mijn arme schuldige ziel het met niet minder kon doen als dat mijn ziel door dat dierbare, alles wassende, alles reinigende bloed van de Heere Jezus gereinigd moest worden, anders zou ik voor God niet bestaan. O, de Heere geve u, hoop ik, een recht schuldgevoel en schuldbesef, en Hij verwaardige u dan als de Fontein aan u ontdekt is, veel tot die Bloedfontein te mogen kruipen, want zonder bloedstorting is er geen vergeving. Dan zal Jezus u dierbaar en onmisbaar zijn. Dan is het geen praten over Jezus, maar dan is de arme ziel verlegen om Hem, omdat er geen ander middel, geen andere raad om geholpen te worden onder de hemel is.

O, krijgen wij Hem zo te kennen, dan wordt bij die kennis van Hem, de ziel hoe langer hoe verlegener, want zij kan dit voor de rechte kennis niet houden en dat is haar geluk. Zij zegt zo menigwerf: *'O Jezus, mocht ik U eens kennen.'* En waar vloeit dit uit voort? Omdat bij dat alles er nog heel wat aan hapert: dat de ziel niet gered is, dat de schuld openstaat, ja, gaandeweg groter wordt, en dat zij Hem als haar Borg en Middelaar moet kennen om met God verzoend te worden.

En och, dan gebeurt het wel naar onze mening als wij er zo kort bij zijn, uit de noodzakelijkheid en de liefde waarvan wij menen dat die in onze ziel brandend is, dat wij spoedig in ondertrouw zullen zijn en het huwelijk spoedig gesloten zal zijn. Maar dat valt meestal wel anders uit, tenminste zo is het bij mij gegaan, als ik dacht: *'Nu zal het gebeuren.'* O, als mijn ziel zo tot de Heere uitging en ik Hem zo nodig had en mocht roepen: *'O lieve Jezus, kom nu toch, ik kan U niet langer missen'*, dan heb ik van achteren geleerd dat er nog heel wat tussenbeide lag. Maar als ik zo zwart, zo vuil, zo melaats werd, en als ik voorwaarts ging niets van Hem zag en achterwaarts niets van Hem bemerkte, en mijn zonden zo hoog begonnen te klimmen, zodat mijn gebed en smeking mij tot zonde werden, doordat ze in mijn boezem wederkeerden, de hemel als koper en de aarde als ijzer werd en ik niet anders kon opmaken als kwijt.

Zie, toen werd het 's Heeren eigen tijd en toen werd ik voor God gedagvaard met al mijn beleden, betreurde en gedane zonden. Toen kon ik aan Jezus niet denken of Hem benodigen en toen werd het gericht in mijn consciëntie gespannen: tegen alle geboden Gods zwaarlijk gezondigd. Alles veroordeelde mij, God en mijn consciëntie. O, wat was het mij bang. Ik zou met Ezra het haar mijns hoofds uitgetrokken en mijn klederen gescheurd hebben van weedom des harten, en zo schuldig staande de dood, de eeuwige dood verdiend hebbende en niet anders wachtende. O, in die toestand daar komt met zulke indrukken niet alleen dit kwaad dat roept om straf, maar in zonde ontvangen en geboren, en zo in het paradijs ingeleid. God recht en ik schuldig. O, daar hield alles op en ik kreeg God in Zijn recht toe te vallen en had Zich toen Jezus niet geopenbaard en was tussenbeide gekomen, ik was onmiddellijk de tijdelijke en de eeuwige dood gestorven, want niemand kan God zien en leven. Maar daar trad die lieve Borg tussenbeide, en dat heilige en rechtvaardige Wezen leidde voor mij Zijn ganse toorn af, mijn zonde achter zich heen werpende.

Ziedaar, mijn vriend, een klein briefje, mag het voor uw ziel door 's Heeren diep verbeurde goedheid nog profijtelijk zijn.

Na groeten, uw onwaardige vriend,

L. Capelle

Aan Jan Muit en vrouw Maassluis

Zeer hartelijk geliefde vrienden,

Wij hebben uw briefje mogen ontvangen, waar wij mee verblijd waren. Ook dat ik aangaande u iets mocht vernemen en dat de lichamelijke gesteldheid van uw geliefde vrouw deze laatste tijd niet zo gunstig was en nu door 's Heeren goedheid weer wat beter is. ja, mijn geliefde vrienden, we zullen de gevolgen van de zonde wel in meerdere of mindere mate moeten blijven ondervinden, en och, was het alleen naar buiten. Maar o, zolang wij in deze aardse tabernakel zijn, dragen wij nog zo'n ongedode, onverloochende natuur om, ja, zoveel van de kwellende macht der zonde en dat wel van onze hoofd- of koningszonden, dat wij gruwen moeten van onszelf, hoewel bij ogenblikken eronder zuchtende.

O, dat we niet in de hel liggen, dat is een wonder als we in en op onszelf zien. Maar is het nu ook niet een onbegrijpelijk, ondoorgrondelijk wonder, mijn geliefde vrienden, dat het dat aanbiddelijke Wezen beliefd en behaagd heeft om van eeuwigheid zulke gedachten des vredes te openbaren en te verklaren en dat in en aan zondig stof. ja, Zijn dierbare Zoon af te staan, Die het zo vrijwillig op Zich genomen heeft om alle geschonden deugden te herstellen, door gehoorzaamheid en lijden te betalen voor de arme zondaar tot de laatste penning toe, en dat verworven heil door die lieve Goddelijke Geest in die door Jehovah

verordineerde weg en middel aan onze arme schuldige ziel toe te passen. O, de eeuwigheid zal niet te lang zijn om dat te bewonderen. ja, dat die lieve Vader zo voldaan en bevredigd is dat Hij tot een monstrueus zondaar, een albederver die uit en van zichzelf nooit iets gedaan heeft dan kwaad en niets anders doen kan, komt te getuigen om Zichzelf en Zijns lieven Zoons wil door Zijn lieve Geest: *'Zie, gij zijt schoon, Mijn vriendin, zie, gij zijt schoon.'* O, onbegrijpelijk wonder ja, wat meer is, Hij komt te zweren; Die bij niemand te zweren had Die zwoer bij Zichzelf, en dat uit kracht van Zijn eeuwige trouw aan een helwaardig stof.

O mijn lieve vrienden, is het niet - voorzover wij daar deel aan mogen hebben - om bij de minste indrukken te smelten als was? Want och, was het dat niet, hartelijk geliefde vrienden? Het was immers kwijt, maar nu blijft er onder alles een hoop op het eeuwige leven over, dat geen losse, geen ingebeelde, geen aangenomen, maar een gegeven hoop is op de Drie-enige Jehovah. En wel moet ik gedurig met de aanklacht van mijzelf komen, en in mijn gebrek vol verzuchting: *O lieve Vader, zie mij niet aan in mijzelf, maar in Uw lieve Zoon, Die alles verworven heeft wat ik tot het leven en de zaligheid nodig heb.*

Ziedaar nog een lettertje van mij in dit jammerdal. Het is wel vol gebrek, maar mocht het wezen dat die lieve Geest om des dierbaren Borgs wil nog een overeenstemming door ondervinding erin geven mocht tot verheerlijking van Zijn grote Naam. En mocht het zijn, mijn geliefde vriendin en zuster in de Heere, dat de Heere Jehovah u nog weer van uw ziekbed beliefd op te richten als het in Zijn lieve raad bestaan kon, daar Jakob zo dun wordt en de geest van goddeloosheid zo ver doorbreekt en dat onder het deksel van godsdienst.

Zo las ik deze week in een stembiljet van onze plaats, ondertekend door de predikanten en schoolmeesters:

'Wie gij zijt leden der Roomse Kerk, misschien wordt u voorgehouden dat gij op Van Berkel moet stemmen, maar weet gij dan niet dat uw heilige vader Leo XIII zelf de democratische mening voorstaat, en gij dus in zijn geest zoudt handelen met de voorstander van die richting, Van der Velde, te stemmen? Weet gij dan niet, dat dr. Schaepman, die trouwe zoon. van uw kerk, met ons in dezen voor het volk achter de kiezers optrekt? Rooms en die voor recht en gerechtigheid ijvert, kiest dan de zijde van de Paus en dr. Schaepman, en stemt met ons op mr. H.A. van der Velde.'

O mijn geliefde vrienden, wat zal het einde zijn van ons zinkend land en volk? Nu, de Heere gelieve het voor ons en zijn arm overblijfsel nog dienstbaar te maken om nauwer aan Hem verbonden te worden.

De hartelijke groeten van de mijnen en van mij, uw onwaardige vriend en broeder in de Heere.

L. Capelle

Aan Jan van Vliet

Maassluis, februari 1895

Zeer waarde vriend,

Daar het de Heere belieft en behaagt in onze donkere dagen Zijn beste huisraad thuis te halen en zo het arme overblijfsel zeer gering wordt en de meeste van onze lieve vrienden naar 's Heeren bepaalde raad met 70 of 80 jaar aan het einde van hun dagen zijn en wij

erbij ingesloten, zo zou ik u, hoewel onbekwaam en onwaardig in mijzelf, nog een klein lettertje schrijven. O, dat de Heere mij, onwaardige, daar nog toe verwaardigt.

Maar waarde vriend, als ik u van mijzelf iets schrijf, dan wil ik u wel bekennen dat ik geen roem heb, maar wel moet klagen vanwege mijn inklevende bederf dat zich bij de gedurigheid openbaart.

Mijn vriend, ik kan het zo niet zeggen, de mens ligt van nature dood in de zonden en misdaden. Want ik heb het in mijn dodelijke onbekeerde staat nooit ontdekt, moet ik zeggen, wat ik nu uit kracht van mijn inklevende bederf bij ogenblikken gewaar wordt. Och, de Heere zegt in Zijn Woord: *'En gij zult een walging van uzelfen hebben.'* Dat heeft zijn begin genomen, waar de Heere begonnen is mij aan de bron te ontdekken. En de apostel zegt: 'Mij, de grootste der zondaren.' O, hoe lang hebben wij dat ook door de ontdekking en bekendmaking met onszelf, ook van onszelf met de apostel moeten zeggen? Maar o, de wortel was in mij zo ontdekt en daar horen wij die hoogbegenadigde man ook bij zoveel genade uitroepen: Wie zal mij verlossen uit het lichaam dezès doods?' Waar hij door genade van zijn onbegrijpelijke Verbonds Jehovah op laat volgen: *'Ik dank God, door Jezus Christus onzen Heere.'*

O mijn waarde vriend, voorzover wij, arme, diep onwaardige, begiftigd zijn met een stipje van die kennis, uit diezelfde eeuwige Oorsprong en een hoop hebben gekregen op God en het eeuwige leven, en dat louter en alleen door de volle, algenoegzame, ondoorgrondelijke, onbegrijpelijke, alles aanbrengende gerechtigheid van die dierbare Borg en Middelaar, onze Heere Jezus Christus. En was het dat niet alleen, dan was het kwijt, en daarom komt dat aanbiddelijke, Drie-enige Wezen alleen alle lof, aanbidding en dankzegging ervan toe. O, wat zal het een gemakkelijk werk zijn om de kroon aan Zijn eeuwig gezegende voeten neer te leggen.

Onze geliefde vriend en broeder J. Poot is ook in vrede van zijn post afgelost. Zijn ziel is bij zijn Heere en zijn stof rust in vrede in het graf, waar ik een medegetuige van heb mogen zijn, maar ook dat zijn ziel Boven is. Wij behoeven geen ander getuigenis te geven dan waartoe hij verwaardigd is in zijn leven en sterven. Nochtans heeft het de eeuwige Goedheid beliefd dat ik, diep onwaardige, na zijn heengaan in een lieve gemeenschap met hem ben geweest.

Ik raakte eens in overdenking van hetgeen wij samen in de vereniging van 's Heeren wegen en handelingen waren verwaardigd geworden te spreken. En daarop van wat hij nu afgelegd had en wat hij nu aangedaan had. En daarop werd ik de eeuwigheid ingeleid, hoe hij nu de kroon had neergelegd aan de voeten van dat Lam Gods en nu dat eeuwige Halleluja had aangevangen. O, ik kreeg hem zo in het geloof te zien als bekleed met die witte klederen van alle heil en met de palmtakken van overwinning door het bloed des Lams, met alle heiligen en engelen. En zo raakte ik dat weer een ogenblik kwijt.

En daar werd ik erbij bepaald hoe ik dat nu nog miste, doordat ik nog uitwoonde van de Heere, en o, mijn vriend, wat kreeg ik een wenende ziel bij dat gemis. En daar werd ik er weer uit opgehaald en raakte zo in de gemeenschap met onze triomferende broeder, hoewel ik in de strijdende Kerk was, en het was of hij tegen mij en alle Sionsburgers sprak, die hier nog in dit jammerdal zijn:

'Godvruchte schaar, houd moed.'

En zo raakte ik hem in de bijzondere gemeenschap kwijt, doch er was in mijn ziel nog een nasmaak.

Mijn zielsvijand zocht mij wijs te maken dat het een gezang was. Ik zei: 'Dat kan wel, maar dan zal het wel van Van Lodensteijn zijn.' Doch hij is een leugenaar van den

beginne. Het is Psalm 27 het laatste vers. Ziedaar, dit is ook omdat de Heere de getrouwe, onveranderlijke Jehovah is, Die Zijn kracht toch in zwakheid volbrengt. Zijt sterk en Hij zal uw hart versterken, ja, wacht op de Heere.

Wil het gebrekkige overzien. Groet L. van der Paauw, waar het briefje ook voor is, en al de vrienden die u mocht ontmoeten, en zijt hartelijk van mij gegroet, uw onwaardige vriend en broeder,
L. Capelle

Aan J. Muijt

Maassluis, juni 1895

Zeer waarde en geliefde vrienden,

Daar ik uit uw briefje heb vernomen, dat uw geliefde vrouw en zuster in de Heere naar het lichaam weer opsterkende was, daar was ik blijde mee, en ik hoop dat u deze samen in gezondheid mag ontvangen door 's Heeren goedheid. Hoewel, de Heere, de aanbiddelijke Drie-enige Jehovah is altijd goed, uit kracht van Zijn eeuwige trouw voor Zijn van voor de grondlegging der wereld uitverkoren geslachten, die zo duur gekocht en gerantsoeneerd zijn door zo'n Gode-waardige bloedprijs van die eeuwige gezegende Middelaar Jezus. En dat voor zulke alles verloren hebbende schepsels, die uit en van zichzelf nooit naar God gezocht of gevraagd zouden hebben en uit kracht van de diep bedorven natuur dat uit en van zichzelf nog niet doen.

Dat wij God niet goed kunnen noemen, wanneer kruis en beproevingen aanwezig zijn, ligt toch aan ons, nietwaar, omdat wij altijd nog zoveel van onze ongedode natuur omdragen. Maar nu zal dat ook uit kracht van 's Heeren onbegrijpelijke goedheid nog medewerken ten goede, omdat we naar dat eeuwige onveranderlijke voornemen geroepen zijn en zolang wij door het vlees overheerst worden, moeten wij wel de dadelijke vrucht missen, maar Gods lieve, trouwe goedheid verandert niet. Nu moet uit kracht daarvan alles medewerken ten goede tot dat ene gezegende einde, om met de kennis begiftigd te worden en in die kennis op te wassen: wie en wat we zijn en blijven in onszelf, en Wie en Wat de aanbiddelijke Drie-enige Jehovah is en uit kracht van Zijn eeuwige verbondstrouw in Christus voor Zijn van eeuwigheid uitverkoren volk blijven zal. O, wat een onbegrijpelijk wonder. Uit Hem, door Hem en tot Hem zijn alle dingen.

Mijn geliefde vrienden, wat de Aanbiddelijke aan mij, Zijn stof, voor kort nog weer zo wonderlijk heeft believen te vermenigvuldigen is u bekend. Maar o, wat een wonder van Zijn neerbukkende trouwe goedheid, om mij, arme onwaardige, die zo aan het stof kleef, door Zijn stoffelijke weldaden nog tot Hem als door koorden en banden op te trekken. En mij alzo, arm, diep onwaardig stof, uit en door de weldaden, in en om de verdienste van mijn dierbare Middelaar, waarin en waardoor God voldaan en bevredigd is, Zichzelf als een verzoend God en bevredigd Vader heeft believen te openbaren; en ik in dezen nog verwaardigd word om door Hem met de weldaden tot Hem te worden op- en ingeleid, en ze zo in Zijn lieve Vaderlijke gunst en uit Zijn toegenegenheid en trouw heb mogen ontvangen en zo te voorzien in zulk een weg, waarin geen doorzien was.

O mijn lieve vrienden, hier nog wel uitwonende en alles ten dele, hoewel volkomen volmaakt in Hem Die ons Hoofd is. Hij toch heeft voor de ganse Kerk volkomen aangebracht, wat wij in Adam hebben verloren. Door dat aanbiddelijke verlossingswerk

is Gods toorn gestild, de gerechtigheid voldaan en zo is de liefde, vrede en gemeenschap tot ons, stof, wedergekeerd en tot volkomenheid, tot Hem en door Hem en in en tot ons, voor zover het die lieve Geest naar Zijn soeverein welbehagen belijft toe te passen. O, wat een verborgenheid toch, die mede die dierbare Jezus kwam te getuigen: *'Ik zeg niet dat Ik u liefheb, maar de Vader Zelf heeft u lief.'* O mijn vrienden, ik werd voor kort er zo bij bepaald dat Gods aanbiddelijke eigenschappen wel onderscheiden, maar niet gescheiden waren, dat er schuld mag worden gevoeld in de eerste zaligmakende overtuiging, uit kracht van Gods heiligheid en rechtvaardigheid.

Zo kwam dat Wezen, uit kracht van Zijn innerlijke barmhartigheid, Zichzelf aan de van God vervreemde zondaar alles te openbaren. O diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods, hoe onbegrijpelijk, ondoorgrondelijk zijn Uw wegen. O neerbukkende, neerbuigende goedheid, om stof uit stof nog met een stipje van die lieve kennis, gunst en gemeenschap te begunstigen, en duizend anderen voorbij te gaan. Dierbare, lieve Middelaar, gedenk mij, alles verlorene in mijzelf, in dezen nog in mijn plaats bij Uw lieve Vader, want och, wie ben ik en wie blijf ik in mijzelf? Lieve vrienden, dat weegt u ook met mij, dat in ons, dat is in ons vlees, geen goed woont.

Zie dan nog een klein briefje uit de betrekking die wij samen uit Hem op Hem hebben gekregen, daar het *waarom wij?* toch in de eeuwigheid wordt opgelost. Och, de tijd nadert met de dag dat wij naar het vlees gescheiden zullen zijn, doch ook om de Drie-enige Jehovah te verheerlijken.

Van de mijnen hartelijk gegroet, ook van mij, uw onwaardige vriend en broeder,
L. Capelle

Aan Jan Muit

Maassluis, maart 1892

Zeer geliefde vrienden,

De Heere geve dat ge deze samen in gezondheid moogt ontvangen. Nog een klein lettertje aangaande 's Heeren lieve trouw aan mij, ontrouwe in mijzelf, bewezen op en na de dag van uw bezoek bij mij, en uit betrekking en aandrang om u dit nog mee te delen. O, dat des Heeren Naam nog verheerlijkt mocht worden en gij, mijn geliefde vrienden en vriendin, nog wat van 's Heeren trouwe en onveranderlijke goedheid moogt krijgen te zien, tot versterking en opbouw in het allerheiligst geloof.

Ik mocht er toen de vrienden bij mij waren, nog iets van meedelen. 's Morgens zodra ik ontwaakte - het was zeer vroeg - kreeg ik zo'n lieve indruk van 's Heeren goedheid in mijn hart, waarop mij dit versje als uit de mond des Heeren werd toegesproken: 'U zal de Heer', Die eeuwig leeft', enzovoort. Waarna ik mijn hart kreeg open te leggen voor de Heere met deze woorden: o, dat Hij mij, Zijn kind, mocht bedelen met het brood mijns bescheiden deels en betalen wat ik schuldig was. Dat ik van de wereld niets begeerde, maar dat mijn ziel bedield mocht worden met een kinderlijke vreze, en dat ik in Zijn vreze gaan mocht. Wat kreeg ik gelovig te zien op 's Heeren toezegging in een stille afwachting dat de Heere dat zou betonen, op die dag.

Het was bij de middag, toen ik in mijn gemoed zei: *'Tot hiertoe zwijgt de Heere nog.'* Toen waren de vrienden al zonder dat ik het wist te Maassluis. Ge kunt begrijpen hoe ik gesteld raakte toen zij allen in huis kwamen. Een aangenaam ogenblik in 's Heeren lieve gunst werd ons om Zijn grote Naams wil geschonken. Bij hun vertrek moest ik onder de indrukken van mijn ledigheid, nietigheid en afhankelijkheid uitroepen: *Wat zal ik, arme*

onwaardige, de Heere vergelden voor al Zijn trouw en weldadigheid aan mij bewezen? En daar mijn erkentelijkheid tot de Heere niet kon geraken, werd ik, arm stof, verwaardigd het in de handen van mijn lieve Borg en Middelaar Jezus te leggen, opdat Hij het aan Zijn Vader mocht voorstellen. Daarop werd ik bepaald, mijn geliefde vrienden - o ik, stof uit stof, kan mij niet laag genoeg uitdrukken - bij deze waarheid: *'En Hij Die heiligt, én zij die geheiligt worden, zijn allen uit één.'* Hierbij kreeg ik in de dadelijkheid onder levendige indrukken te beseffen, hoe de Heere mij heeft believen te leiden en Zichzelf aan mij te openbaren, van eeuwigheid. Hoe mijn grond van geloof en hoop lag in die eeuwig gezegende Borg en Middelaar, Die mij als ik lag afgesneden uit het paradijs, heeft opgenomen, en hoe ik mijn grond van hoop in God had. En nu was het mij alsof God dat verbond dat Hij met mij had believen te maken en, o eeuwig onbegrijpelijk wonder, met een eed heeft believen te bevestigen, kwam vernieuwen.

Mijn geliefde vrienden, ik kon het niet genoeg bewonderd krijgen, en dat aan een albedervend schepsel. O mijn geliefde vrienden, gij zult mij door onbegrijpelijke genade verstaan, ik heb nog nooit enig goed gedaan, niet tot roem, o nee; maar eeuwig wonder van mijns Heeren eeuwige goedheid, Die mij heeft believen te ontdekken. O, daarom komt van alle goede gedachten, woorden en werken, de Drie-enige Jehovah alleen de eer toe. Geen nagelschrapsel toch - o, moet ge het niet met mij beamen? - komt er van het arme schepsel in aanmerking. O nee, de Alfa en de Omega, het Begin, Midden en Einde komt alleen alle eer toe. Hij geve mij en u en al Zijn arme volk ons alles te ontnemen, om de Drie-enige God alle eer te geven. Ik moet het zo uitdrukken: *o lieve Vader als de eerste Oorzaak, o lieve Zoon als de verdienende Oorzaak, o lieve Geest als de toepassende Oorzaak, o eeuwig wonder, drie Liefdes in één Liefde.* Ik, stof uit het stof, kan het nooit uitgedrukt krijgen.

Nu lieve vrienden, de Heere geve, hoewel ik mijn groot gebrek ook in het schrijven moet bekennen, dat er door u nog een korreltje van dat goud van Scheba in opgespeurd mag worden tot roem en prijs van Zijn onveranderlijke trouw en eeuwige goedheid.

Nu, de hartelijke groeten aan vriend J. Luit en zijn vrouw, en aan u en al Zijn duurgekocht erfdeel, de kleinen en de meer geoefenden in de genade, van uw diep onwaardige vriend en broeder in de Heere,

L. Capelle

Aan Teun van Drimmelen

Maassluis, 3 augustus 1895

Geachte vrienden,

Dat u deze brief samen in gezondheid moogt ontvangen. Nu, wat ons aanbelangt, wij zijn door 's Heeren diep verbeurde goedheid ook allen nog gezond. Ik heb een briefje van K. mogen ontvangen, waarin hij mij zijn omstandigheden mededeelde, doch bespeurde uit zijn schrijven dat er ook nog honing aan de roede was geweest. Ja, zo zal die grote Koning het altijd voor Zijn volk wel komen maken, hoewel ik voor mij er niet zo over denk, daar heb ik door genade een weinig ondervinding van. Het is wel waar dat het altijd Gods weg met Zijn volk is om ze door lijden te heiligen en door veel verdrukking te doen ingaan, doch daartoe houdt de Heere naar Zijn vrije, soevereine wil onderscheidene wegen tot ontdekking, tot ontbloting, tot minderwording, opdat zij het leven uit hun eigen handen zouden komen te verliezen. Deze ontdekking, ontbloting, enzovoort, gaat in de eerste weg gewoonlijk over erf- en dadelijke zonden om ons te laten sterven aan datgene waar we

gedurig het leven in zoeken en het denken beter te maken, de Heere te bewegen, het huis van haar hoop op te bouwen bezijden het waarachtige Fundament. Totdat in de weg van zuivere ontdekking de grond van hun verdoemelijke staat zo onpeilbaar diep wordt, dat ze niet meer kunnen staan en alle houvast wordt weggenomen, zodat er niet één weg, niet één werk is, dan die van dat Drie-enige Wezen.

Als een vloek- en helwaardig schepsel wordt hij bewerkt en de eerste Persoon van het Goddelijke Wezen, Die hij als een rechtvaardig Rechter heeft leren kennen, krijgt hij toe te vallen in de vlakke vereniging zonder dat er een punt tussenbeide is, in de uitvoering van Zijn rechtvaardig vonnis en alzo als in een punt dadelijk verloren gaat. Maar daar in datzelfde punt openbaart Zich de Middelaar Gods en der mensen, Die door Zijn verworven recht tussenbeide treedt: *'Vader, Ik wil niet dat deze in het verderf nederdaalt; Ik heb verzoening gevonden'*, of zulke gelijk zijnde teksten uit Zijn Woord. Hier wordt elke mond gestopt, de wet met alle eisen, dreigementen en vloeken, de duivel met al zijn aanklachten, de consciëntie met alle beschuldigingen.

De deugden van dat hoge Wezen van rechtvaardigheid en heiligheid worden door dat verworven recht van gehoorzaamheid, lijden, dood en opstanding van die lieve eeuwig gezegende Middelaar en Borg Jezus volkomen gestild en genoeg gedaan, zodat de Rechter Vader wordt. Door tussenkomst van God de Zoon en de bediening van God de Heilige Geest, wordt het genade-pardon in het wegnemen van alle schuld uitgereikt, hetwelk de arme zondaar door de hand des geloofs krijgt aan te nemen en te omhelzen, en dat pardon is getekend door de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, dat enige Goddelijke Wezen. Wat dat tweegbrengt hebt gij, geliefde vriend, uit de mond van Gods keurlingen gehoord, en hoort daar nog bij ogenblikken van gewagen.

Zo krijgen Gods lieve kinderen hun voeten op de weg te zetten, ja, ik zeg hun voeten op de weg te zetten. Och mijn vriend, had ik, arme ellendige, hier door genade geen weinige ondervinding van, ik zou u zulks niet schrijven, daar het toch voor de wijzen en verstandigen verborgenheden zijn. Wij, arme blinde schepselen, menen dan wel klaar te zijn, maar och, daar neemt het grote werk zijn begin, namelijk de heiligmaking en daar staan we dan weer eens blind voor. Dan komt die lieve Goddelijke Geest, tot dat einde weer nieuwe ingravingen te maken, totdat de grond van onze ziel weer zodanig beploegd is en vat- en ontvangbaar gemaakt, dat wij 'die Alles en Al' ook tot onze heiligmaking krijgen te kennen.

En och, nu denken we alweer klaar te zijn, maar nu komt die lieve Goddelijke Geest weer met een andere les: *Zo ge nu de Heere Jezus Christus hebt aangenomen, wandelt also in Hem*. En zo gaat het al naar 's Heeren wijze bedeling, totdat de ziel de grond uit alle weldaden krijgt te verliezen en de grond van zijn hoop in een onveranderlijke, Drie-enige God krijgt en hij als arm en ellendig daar alleen de grond van zijn hoop in krijgt, enzovoort.

Allen hartelijk gegroet van mij, uw onwaardige vriend,

L. Capelle

Aan G. van Buuren

Maassluis, 5 juli 1895

Geliefde vriend,

Door dezen laat ik u weten dat ik het pakje in goede orde heb mogen ontvangen, waar wij u wel voor bedanken. Maar dat er geen klein lettertje bij was, dat speet mij, temeer daar ik benieuwd was hoe uw vader het maakt, waar ik al weer in een hele tijd niets van heb vernomen en ook was ik benieuwd naar u en de andere vrienden, daar ik hier nooit iets van de een of ander hoor, als ik niet van huis ga of een briefje krijg. Nu, dat is zo; ik kan er soms naar verlangen. Ge zult wellicht zeggen: *Wel Capelle, wat zal ik schrijven?* Wel, of u nog gezond mag zijn en de aanbiddelijke Goedheid het nog liefd en behaagd heeft u voor zoveel ontelbare rampen en ellendigheden, die wij als een rechtvaardige vrucht van de zonde onderworpen zijn, heeft believen te verschonen. En of bij u dit alles zomaar ongekend en ongemerkt voorbijgaat, dat u met mij en alle mensenkinderen zo diep ongelukkig door de zonden geworden bent. Dat wij ogen hebben die niet zien en een hart dat niet opmerkt en daar met alle schepsels van nature niets mee te doen hebben, wat een zeer diep rampzalige toestand is als de Almachtige ons in Zijn eigen getuigenis verklaart dood te liggen in zonden en misdaden en van God en het leven uit God vervreemd. Of dit bij ogenblikken uw kracht voor God uitmaakt, niet in blote belijdenis, doch onder indrukken en gevoelig besef. Of ge daaromtrent in een weg van zelfverbetering en vele goede dingen het gedurig beter zoekt te maken of door ondervinding een stipje krijgt te verstaan van die waarheid: zomin een moorman zijn huid of een luipaard zijn vlekken kan veranderen, wij zomin met al ons doen uit of van onszelf God kunnen behagen; maar daarmede onze schuld nog verzwaren, dat geen zeep des vollers onze arme ziel kan reinigen van onze grote en openstaande schuld.

Krijgt u onder alles, mijn vriend, meer een levendig besef dat het Gods werk is van dood levend te maken? O, wat worden er veel in onze donkere dagen gevonden, die menen dat ze leven omdat ze dingen ondervonden hebben, ook van overtuiging, zonder ooit verlegen te zijn geweest of het van Gods Geest of uit de consciëntie was; die nooit met hun doodsstaat te doen gehad hebben voor God en er nog nooit mee te doen gehad hebben dat er zoveel bekeringen zijn, maar slechts één ware bekering.

Nu, daarom is het dat ik dan zo graag van u en de andere vrienden een briefje ontvangen zou, of ik ook nog verwaardigd word, daaruit op te mogen merken of er nog arbeid mocht wezen, en waar dat over gaat. Want arbeid gaat voor baren en ellende voor verlossing, verloren gaan voor behoudenis. O, mochten wij toch Gods Woord eens gelovig krijgen te beoefenen, waarin God zegt: Komt zoals gij zijt, zo dood, zo onbekeerlijk, zo ongevoelig, zo zondig, zo schuldig en zo verdoemelijk. Over zulke ellendigen heb Ik in de stille eeuwigheid gedachten des vredes genomen, voor dezulken heb Ik Mijn eniggeboren Zoon afgestaan en gegeven om door dat heil, dat alles en alles aangebrachte volkomen rantsoen van lijden en gehoorzaamheid, te herstellen wat de arme zondaar in en met Adam door de zonde moed- en vrijwillig heeft verloren. Om door Mijn en Zijn Heilige Geest de doden levend te maken, de blinden ziende, de melaatsen te reinigen, de geboeiden en gebonden te ontbinden en dat uit vrije en eeuwige ontferming, zonder dat ze een penning behoeven mee te brengen. Nee, dat zou Gods lieve eer gelden: nee, nu kan je wel te goed maar niet te slecht zijn.

Ik wil alleen de ellendigen helpen uit hun ellendigheid. Daarom alle verdrukten, door onweder voortgedrevenen, ongetroosten, Ik zal uw stenen gans sierlijk leggen. En hebt gij uw leven veil gekregen voor Mijn aanbiddelijke deugden, zo zal Ik alles veil hebben

om u te leren, te leiden, te besturen en te regeren dat gij uzelf en al het uwe dat door de zonden bezoedeld en onrein is, krijgt te verliezen en er de dood krijgt op te schrijven. En uw naakte ziel zal Ik bekleden met de klederen des heils en omhangen met de mantel van Mijn gerechtigheid, waarin gij alleen in leven en dood voor Mij kunt bestaan, en gij zult Mij eren.

Ziedaar, mijn vriend, nog een klein briefje. Wil het gebrekvolle overzien en mocht er nog een korreltje in zijn tot het een of ander goed einde, geef de Heere alleen de eer. Allen de hartelijke groeten, ook van de mijnen, uw onwaardige vriend,
L. Capelle

Aan Jan Muit te Moordrecht

Maassluis, 8 juni 1896

Zeer geliefde vrienden,

Daar wij elkaar alweer in zo'n geruime tijd niet gezien of gesproken hebben, zo zet ik mij neer om u nog een klein briefje te schrijven onder bewustzijn en gevoel van mijn onbekwaamheid en afhankelijkheid van die aanbiddelijke Jehovah, Die gesproken heeft: *'Zonder Mij kunt gij niets doen.'* O, dat het Hem dan believe mij, arme onwaardige, nog te bekwamen om een weinig te schrijven aangaande zaken waarvan Hij in Zijn Woord gesproken heeft. Dat het voor de wijzen en verstandigen verborgen is hetwelk de Heere aan Zijn kinderen geopenbaard heeft. Ook moest David van die kennis uitroepen: *'De afgrond roept tot den afgrond'*, vanwege hetgeen hij in zichzelf bevond te zijn uit kracht van de diepe afval van God en hetgeen de Heilige Geest in en buiten hem had ontdekt. Maar ook aan de andere zijde Gods onbegrijpelijke genade in het betonen van Zijn eeuwige goedheid en trouw aan hem bewezen. En daar ik niet mag ontkennen, hoewel in mindere mate van bedeling, ook met een stipje van die kennis bedeed te zijn en door voortdurende ondervinding ook mede diezelfde betuiging voor 's Heeren aangezicht moet doen, daar ik door de onpeilbare diepte van mijn inklevende bederf nog heden moet betuigen een helwaardig schepsel te zijn, die door de zonde minder is geworden dan alles wat de aanbiddelijke Jehovah in de schepping teweeg gebracht heeft, ja, minder dan een worm die kruipt op de aarde. En bij tijden en ogenblikken onder de indrukken van mijn diepe en gedurige verbeurdheid van alle tijdelijke en eeuwige goedheden mijzelf moet verfoeien, en dat te meer onder de indrukken van Gods ondoorgrondelijke gunst en genade en trouw aan mij bewezen, en die Hij gedurig aan mij, Zijn arm, duur gekocht stof, komt te vermenigvuldigen.

O mijn lieve vrienden, het is wel dertig jaar geleden dat ik uit kracht van hetgeen ik toen in mijzelf gewaarwerd, mij kreeg te verootmoedigen en moest uitroepen: *'O God, wat zal er nu nog van mij worden!'* En dat die aanbiddelijke nederbuigende Goedheid tot mij, onwaardige, met kracht af- en inkwam met deze woorden: *'Ik, de HEERE, word niet veranderd; daarom zijt gij, o kinderen Jakobs, niet verteed.'* Waardoor ik toen als door een fingerwijzing van Gods onveranderlijkheid gesterkt en ondersteund werd. Och, mijn geliefde vrienden, dat heeft de Heere in al de weg van Zijn aanbiddelijke beschikking in natuur en genade nog tot op deze huidige dag believe te bevestigen. En dat door zoveel wonderlijke wegen van Zijn ondoorgrondelijke beschikkingen van licht en donker, genade en trouw in de betoning dat Hij de Vader der lichten is, aan mij, onwaardige in mijzelf, om Christus' wil.

Mijn vrienden, het is nog niet lang geleden dat ik zo bepaald werd bij de dood van onze lieve en dierbare Goël en Borg, dat het voorhangsel des tempels scheurde waarmede het heilige bedekt en verborgen was. O, wat werd ik toen daarbij bepaald, hoe nu Christus' vernedering en dood mijn verhoging en verheerlijking was, hoewel arm en ellendig in mijzelf. O, wat werd ik toen verwaardigd als met het oog des geloofs door dat gescheurde voorhangsel van mijn geliefde Borg en Middelaar, Die mijn vlees en bloed had aangenomen, heen te zien in het liefdehart Gods, mijn lieve, verzoende en bevredigde Vader. En o, die betrekking die daar gevallen is, om meer door dat gescheurde voorhangsel heen te zien in dat liefdehart van mijn bevredigde Vader...! Wie zou de afgrond van deze verborgenheid peilen? Wat zal ik, arm stof, de Heere vergelden voor Zijn weldaden en trouw, aan mij bewezen?

O, dat ik veel in de diepe vallei van ootmoed en vernedering onder indrukken van mijn laagheid, en 's Heeren ondoorgrondelijke hoogheid, Die voor mij en u, lieve vrienden, alles, ja alles teweeggebracht heeft wat wij tot het leven en de zaligheid nodig hebben, maar veel verwaardigd mocht worden om in steile en diepe afhankelijkheid de dierbare Gift des Vaders veel nodig te hebben in Zijn koninklijke heerschappij om over onze harten te heersen en te regeren, en te geven in onze kommervolle dagen te gaan in Zijn wegen en te doen wat Hem welbehaaglijk is.

Ziedaar, geliefde vrienden, hoewel gebrekvol, nog een klein briefje. De Heere geve dat ge hetzelfde nog in gezondheid moogt ontvangen.

Na hartelijke groet, ook aan de vrienden, uw vriend en broeder,

L. Capelle

Aan J. Verduin te Bergambacht

Maassluis, 1896

O mijn vrienden,

wat is het een verborgen zaak, voor ons arme mensen zwaar om te leren, dat wij niet kunnen doen hetgeen wij behoren te doen en wat God van ons eist. En daar zijn consciëntie hem veroordeelt zo hij het niet doet, is dat geen lichte zaak. De arme mens rijst op met al zijn macht om de wet te vervullen, zonder bewust te zijn bij zichzelf dat hij geen kracht heeft en machteloos is geworden door de zonde. En wie of wat zal het hem leren? De natuur kan het niet leren, zijn hovaardig hart wil het niet en is diep bedorven, de wet op zichzelf wil het niet leren, dat wat wij nog doen alles doen. En wij kunnen ons niet dekken dat wij het niet beter kunnen doen of dat wij die kracht verloren hebben.

O nee, de wet kan geen gerechtigheid voortbrengen, noch gehoorzaamheid in ons werken. Nee, mijn vrienden, wij zijn kracht- en machteloos geworden door de zonde. Nu is er in de eerste plaats niets waarin wij meer belang hebben dan om onszelf te leren kennen. Zolang wij dit blijven missen, is met al wat wij ook menen te hebben onze toestand jammerlijk. En och, hoe zullen wij nu aan deze kennis komen, die wij onszelf noch iemand van alle schepselen in waarheid kunnen leren? En waar zou ik u nu heenwijzen, mijn vrienden, om bij aan- of voortgang daar nog mee begiftigd te worden? Dan dat gij u, zoals gij zijt, tot God moogt wenden of het Hem believen mocht Zijn licht in uw duistere zielen te doen opgaan, opdat gij u schuldig moogt leren kennen.

En voor zover er dienaangaande enige kennisneming mag zijn, uw consciëntie niet gerust zoeken te stellen in een weg van zelfverbetering. Nee, maar dat gij verwaardigd moogt worden, door een andere weg buiten en boven u geholpen te worden en vrijgemaakt te worden van zo'n grote schuld, zo erf- als dadelijke, door die enige weg en dat enige

middel, dat God Zelf in de nooit begonnen eeuwigheid heeft uitgedacht, om een arme, helwaardige zondaar te zoeken en zalig te maken in en door de Zoon van Zijn eeuwige liefde, de Heere Jezus Christus. Die toch alleen alles teweeggebracht heeft wat wij, arme schepselen, tot het leven en de zaligheid nodig hebben. Wat hebben wij anders nodig om voor God te kunnen bestaan. Al onze gerechtigheden zijn toch als een wegwerpelijke kleed. Christus' gerechtigheid zal de onze moeten zijn of worden, en zolang de ziel daar het medeweten van mist, is zij daarover bekommerd en ontrust. Maar zalig zulke ware bekommerde en ontruste zielen in onze kommervolle dagen.

Zielen, God zal op Zijn tijd en in Zijn weg uw stenen gans sierlijk leggen en u op saffieren grondvesten. Maar ook zegt de Heere in Zijn Woord: *Wee de gerusten, die rust zoeken en vinden buiten Christus, met een openstaande schuld*. Doch de Heere zal daarvoor Zijn arme kinderen behoeden. O vrienden, dit is des Heeren eigen Woord: *Wendt u naar Mij toe, wordt behouden alle gij einden der aarde; want Ik ben God en niemand meer*.

Daartoe geve de Heere u, mijn vrienden, genade, om met uw zonden en ellendigheden tot Hem te vluchten en daar te blijven wachten op de beroering van dat water en de toepassing van dat allerdierbaarste bloed, waardoor God alleen bevestigd wordt, en waar wij, arme, alles verloren hebbende schepselen, terug kunnen bekomen wat wij in Adam hebben verloren. O, dat de Heere dit gebrekkelijk briefje nog zegenen mocht voor uw ziel, op reis naar die gewichtvolle eeuwigheid.

Allen het allernodigste toegewenst en de hartelijke groeten van uw onwaardige vriend,
L. Capelle

Aan Jan Muijt, op de verjaardag van diens vrouw

Maassluis, 19 maart 1896

Zeer geliefde vriend en vriendin,

Dat ge deze nog weer naar uw lichamelijke gesteldheid en ouderdom, mag het zijn, in gezondheid moogt ontvangen. Wat mij betreft: al een dag of vier ben ik wat ongesteld, 's middags koorts en een erg vermoeid lichaam en veel pijn in mijn lenden. Overigens zijn mijn huisgenoten door 's Heeren goedheid gezond, geliefde vrienden. Daar onze dochter Marie heden verjaart, dacht ik aan u, dat de dag voor u ook weer is aangebroken, dat ook uw jaren weer met één vermeerderd zijn.

En zo dacht ik mij ook nog in de weg te stellen u een klein briefje te schrijven en u dan ook nog te feliciteren met de vermeerdering van uw jaren, daar toch de ouderdom en de grijzigheid een gunst des Heeren is, vooral als het mag zijn in de vreze des Heeren. Ik weet wel, mijn waarde vriendin, dat als u met mij in uzelf mag zien, zal moeten zeggen: *Wie ben ik en mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebracht hebt, Heere?* Want och, mijn waarde vriendin, wie zijn wij in onszelf en wie behoren wij te zijn na zoveel diep verbeurde en ontvangen weldaden en dat in natuur en genade, in het voorbijgaan van zovele duizenden van onze mede-tijd en -natuurgenoten.

O, ik wens u, mag het zijn, dat die getrouwe en onveranderlijke Jehovah ook op deze dag u mocht begiftigen en uit kracht van Zijn eeuwige, ondoorgrondelijke goedheid uw ziel nog mocht bestralen met Zijn licht en bedauwen met Zijn lieve Heilige Geest, daar wij toch in alle wegen zo steil en diep afhankelijk van Hem zijn en blijven, bij al Zijn lieve gunst, waarmede het Hem liefd en behaagd heeft uit louter genade Zichzelf in en aan u te openbaren. O, wat is er groter gunst, daar gij met mij en alle schepselen, even diep gevallen uit en buiten Gods lieve kennis, gunst en gemeenschap, nooit naar Hem gezocht

of gevraagd zoudt hebben. En dan zo buiten enig toedoen naar u gezocht en gevraagd om Zichzelf zo aan u te openbaren in de Zoon van Zijn eeuwige liefde en dan Zijn ondoorgrondelijke goedheid en trouw tot op deze dag nog te vermenigvuldigen. Ik hoop de Heere geve u hiervan op deze uw geboortedag nog een levendig besef, dat onder 's Heeren albestuur uw vader u gegeneerd heeft en uw moeder u geboord heeft, opdat God Zijn vrije gunst en Zijn Naam in u zou komen verheerlijken, en alzo door Zijn lieve bewerking een onderwerp gemaakt om Hem uit Zijn eigen weg en werk te verheerlijken. Alhoewel hier in beginsel, omdat wij nog uitwonende zijn en de schat nog dragen in een aarden vat. Doch hetgeen hier ten dele is, zal straks in allen en alles zijn volkomenheid krijgen.

Wij hopen tevens, mocht het zijn, dat de Heere nog een enkel jaartje tot uw leven mocht believen toe te doen tot hulp en blijdschap van uw geliefde man en betrekkingen, maar ook voor mij en uw lieve vrienden onder het kleine overblijfsel in onze donkere en kommervolle dagen. En o, dat dan ook uw laatste dagen de beste nog mogen zijn om voor de Heere te leven in heilige wandel en godzaligheid. Want dat zijn toch de kanalen waardoor onze ziel de zalige intrest bekomt en onze vrede vermenigvuldigd wordt.

En o, mijn waarde vrienden, hoewel mijn ziel daarnaar uitgaat, daar doet bij mij een gemis en bij ogenblikken een klacht op. O, dat ik meer gestorven en verloochend ware aan mijn eigen ik en de zonde en de wereld en al dat buiten God is, want o, het is toch zo - daar draag ik bewustzijn van om - het heeft de Aanbiddelijke beliefd mij, arm stof, te begiftigen met Zijn Vaderlijke kennis en mijn kinderlijk in-zijn in en door Christus. Wat is er betamelijker dan een kinderlijke erkenning, kinderlijke omgang en kinderlijke vreze. De Heere Die ook tot dat einde Zichzelf in mij, diep ellendige, heeft geopenbaard, geve mij genade om Hem als krachteloos en machteloos in mijzelf aan te kleven en daartoe te beschikken wat ik behoef om Zijns Naams en eers wil.

Ook u, mijn zeer geliefde vriend, feliciteer ik met deze dag, daar de Heere ook u nog belooft te begunstigen bij zoveel ondoorgrondelijke en onbegrijpelijke gunst aan u bewezen in natuur en genade. Ook wens ik u hetzelfde, wat ik uw zeer geliefde vrouw heb toegewenst op deze dag. Ook wens ik u, als uw lieve vriend en broeder, o mocht het zijn, de Heere doe u nog opwassen en toenemen in die kennis waarmede Hij uw lieve vrouw heeft begunstigd. O mijn waarde vriend, het is zo'n gunst van God als wij na ontvangen genade op ons plekje mogen blijven, waar God ons geplaatst heeft. Want dan worden wij door de lieve Geest vatbaar en ontvangbaar om in een nadere kennis opgeleid te worden tot 's Heeren eer en onze ziele sterkte in en door Hem Die ons Hoofd is, Jezus Christus, door die lieve heiligende en in alle waarheid leidende Geest. Die hoop ik dat ook getuigeis geve aan dit mijn eenvoudige en gebrekvolle schrijven, dat het niet is uit verhevenheid boven u, maar uit ware broederlijke vriendschap en toegenegenheid. De Heere zegene u, de Heere behoede u en geve u vrede.

Samen hartelijk gegroet, ook van de mijnen,
uw vriend en broeder,

L. Capelle

Aan de oude Jan van Vliet

Maassluis, februari 1896

Zeer geachte vriend,

Dat u deze in uw hoge ouderdom en onder 's Heeren onbegrijpelijke beschikking - die wij als een vrucht van de zonde onderworpen zijn en blijven, zolang wij nog een lichaam der

zonde en des doods zijn omdragende - nog in een redelijke gezondheid mag ontvangen. Want och, mijn vriend, die vruchten moet ik ook bij de gedurigheid ondervinden, van buiten zo het een en ander maar afwisselende. En och, nu zou dit mij zoveel kwaad niet doen, als ik maar zo'n ongedode, onverloochende natuur niet was omdragende, die toch altijd Gods vrije soevereine beschikkingen tegenstaat; voorwaar, mijn lieve vriend, wel reeds tot diepe vernedering en beschaming. Bij het minste straaltje genadelicht van die lieve Goddelijke Heilige Geest, o, dan kan ik niet laag genoeg bukken en buigen voor dat hoge aanbiddelijke, majestueuze Wezen. O, als ik maar op het plekje gebracht mag worden dat ik niemendal waard ben en dan bepaald mag worden bij Zijn onbegrijpelijke goedheid aan mij, arm stof, in natuur en genade bewezen, en dan onder betoon van Zijn eeuwige en onbegrijpelijke trouw en goedheid, uit kracht van die alles in alles teweegebrachte hebbende, lijdende, lieve en dierbare Borg Jezus.

O mijn vriend, het is nog kort geleden dat deze waarheid tot mij inkwam: *'Op U verlaat zich de arme.'* En ik daarbij door 's Heeren beschikking in de natuur en in de praktijk der genade ziende in mijzelf het onderwerp werd. O, wat kreeg ik dat aanbiddelijke bedeksel onder de ogen, dat mijn arme naakte ziel zo in alles bedekt en bekleed had, en zo alles teweegebracht, wat ik, arme ellendige, in Adam heb verloren. O, kon ik maar buigen en bukken, ware ik mijn waardigheid maar meer kwijt in de praktijk van mijn leven. Maar och, mijn lieve vriend, ik moet u bekennen dat ik na al de ontvangen genade mijzelf in geen ene weg richten noch schikken kan, ook niet tot vernedering, maar ik moet en wil het alleen die aanbiddelijke Jehovah toekennen, dat alle ware vernedering, hetzij bij het ontdekken van schuld of vanwege het laag afkomen van Zijn ondoorgrondelijke goedheid, uit het begin van waar dat het Hem liefd heeft naar mij, arme made, om te zien, Zijn eigen werk is. Want och, wie kan een hoogmoedige geest vernederen, een verhard hart week maken en doen smelten als was, een wrede rebel temmen, ja, een afkerige die afgekeerd is met een afkering, tot Hem bekeren?

O mijn waarde vriend, die kennis hebt gij met mij uit vrije soevereine genade bekomen. Dat is Gods eigen werk, dat Hij uit kracht van Zijn eeuwige goedheid daartoe reeds uit Zichzelf heeft believen te nemen, ook in de zending en schenking van Zijn eniggeliefde Zoon, onze Heere en Zaligmaker, en om Diens wil naar Zijn soevereine bestelling de Auteur is van alle ware vernederingen en verhogingen in Hem Die ons Hoofd is, onze Heere Jezus Christus. Doch wij zijn en blijven verantwoordelijk, want wat wij zijn en blijven en in ons omdragen, is toch altijd en blijft een vrucht van onze zonde. En de zonde is de dood. Maar nu ook dat leven, dat uit Hem is, ziet naar Hem uit, en zegt met David: *'Och, dat mijn wegen gericht werden om Uw inzettingen te bewaren!'*

Want och, mijn lieve vriend, wie zal het vatten dat de wet die eerst ontdekt wordt tot verdoemenis, daarna een wet der liefde wordt? O, dat opschrift: *'Ik ben de HEERE uw God, Die u uit Egypteland, uit het diensthuis, uitgeleid heb.'* En nu maak Ik u mijn wil bekend, Mijn kind. Zoals ook David zegt in Psalm 19:6.

Ziedaar, mijn waarde vriend, nog een klein briefje. Wil het gebrekvolle overzien en mocht er nog een woord in gevonden worden, dat bedauwd mocht worden, daar komt toch de Heere de eer alleen van toe. Wat de gezondheid bij mij aangaat, gaat het tot hiertoe door 's Heeren goedheid wel, doch veel druk en bezwaren van buiten. Wat zullen wij zeggen? Mag ik maar krijgen te zwijgen op 's Heeren doen en verenigd met Zijn bestellingen. De Jehovah weet wat voor Zijn arm stof nodig is.

Hartelijke groeten aan uw en mijn vrienden die u mag ontmoeten, en zijt ook van mij en de mijnen hartelijk gegroet, uw onwaardige vriend,

L. Capelle

Aan een vriend

Maassluis, maart 1896

Zeer geliefde vrienden,

Dat u deze samen door 's Heeren ontfermende goedheid nog weer in gezondheid mag ontvangen. Wat ons aanbelangt is tot hiertoe door 's Heeren ondoorgrondelijke trouw en goedheid ver boven waardigheid. Ik heb van uw broeder vernomen, dat u al meer dan eens aan de boot waart geveest om mij af te halen, doch tevergeefs. Dat had ik ook wel gedacht, daar ik ook wel uitziende mocht zijn of de weg voor mij geopend mocht worden om van huis te gaan, om de boeken die allang klaar zijn weg te brengen, en dan tot u te komen, doch daartoe werd de weg door omstandigheden afgebroken. Maar ik werd verwaardigd van mijn wil en voornemen afgebracht te worden, ziende op des Heeren wil en beschikking en gelovende dat toch des Heeren tijd de beste is, ook voor mij, arm, diep onwaardige ten goede, daar ik toch ook niet mag ontkennen door ondervinding er een weinig kennis van te hebben mogen bekomen.

En zo is het dan ook nu weer geweest dat ik de boeken heb bezorgd en zonder dat te kunnen denken op Capelle ben geweest, wat uw broeder u ook wel zal hebben medegedeeld. Ook van 's Heeren diep verbeurde gunst die wij hebben mogen ondervinden in ons samenzijn van de stonde af dat wij elkanders aangezicht mochten ontmoeten. Ik voor mij mag tot heden toe nog een nalezing en meditering ervan in mijn ziel omdragen en gewaarworden, niettegenstaande dat ik met uw teleurstelling te doen heb. Maar wens u 'van harte toe dat deze en zovele andere teleurstellingen onder en door 's Heeren beschikking voor ulieden nog maar vruchtbaar gemaakt mochten worden, om van uzelf en het schepsel af te zien en afgebracht te worden en de Heere meer dadelijk te benodigen. Of het Hem nog believen mocht tot u over en in te komen, waar wij door teleurstellingen het onderwerp voor gemaakt moeten worden, daar toch alleen in die weg als wij aan alles, ja, aan ons eigen leven teleurgesteld worden, zodat wij ons dood- en doemvonnis krijgen te onderschrijven, het ware leven geopenbaard wordt. Want toch zolang blijft Christus voor ons verborgen en blijft onze staat altijd een zeer jammerlijke staat, daar buiten de ark alles aan de dood onderworpen was en buiten de vrijstad de bloedwreker zijn recht kon voltrekken.

En nu weet ik wel, mijn lieve vriend, dat u van deze zaken overreedt zijt, maar mocht het u eens gegeven worden het in waarheid te geloven. Wat zou het noodgeschrei opgaan en de Heere Zijn Woord bevestigen: *'Op hun noodgeschrei deed Ik grote wonderen.'* Niet dat ik daarmee zeggen wil, mijn vriend, dat er op dat plekje nog een zucht of een gebed overschiet. Nee, het zal een vrij pardon wezen. Wij moeten toch verloren gaan om behouden te worden, sterven om te leven, dat leven dat in Christus is. O, wat hebben de zonden teweeggebracht. Dat u dit toch eens recht te overwegen mocht krijgen in de dadelijkheid tussen God en uw ziel; God Die toch zo heilig en rechtvaardig is en uw schuldige ziel zo besmet met zowel dadelijke als erfelijke schuld.

O, dat ge u niet langer mocht ophouden met datgene wat u daarvan terughoudt. O mijn vriend, Christus is toch het Einde der wet van vloek en dreigementen. Die alleen heeft door lijden en gehoorzaamheid genoeg gedaan. O, wat zou het zijn als u dat eens geopenbaard mocht worden. Daar is toch geen andere raad, geen andere plaats, geen andere stand waar wij van de dood overgaan in het leven. Wij zullen voor die hemelse vierschaar moeten verschijnen. Ik moet u waarschuwen, ik kan er niet voorbij. Sta hier

eens stil, alles om u, bij u en in u beladen met een schuld van de aarde tot de hemel, en dat door ongeloof nog verzwarende.

Toen ik, mijn lieve vriend, laatst van huis moest en dacht mensen te ontmoeten die ik niet kende, en zo een vrees omdroeg om er toch recht mee te handelen, en ik de Heere zo nodig kreeg als arm en ellendig in mijzelf, kwam het mij zo voor deze boodschap te doen: dat wij met geen openstaande schuld vrede kunnen hebben en God kunnen ontmoeten. O, wat houdt u terug? Och, dat ik een woord des Heeren voor u had, mijn lieve vriend.

En zo vraag ik de Heere stilzittende: '*Och, wat woord, Heere?*' En zo komt mij Jesaja 54 voor. Lees dat en de Heere lere u.

Allen de hartelijke groeten, uw onwaardige vriend,
L. Capelle

Aan een vriend

Maassluis, 9 maart 1905

Zeer geliefde vrienden,

Dat u deze samen met de uwen in gezondheid mag ontvangen. Wat mij aanbelangt aangaande de ongesteldheid in een betrekkelijke zin, wat de ziekte aangaat ben ik beter, en wat ik gebruik smaakt mij goed. Maar als ik het een uur of drie vier in mijn lijf heb, dan krijg ik zulke ontlastingen, en dat doet mijn lichaam aan, en in de krachten word ik eer minder dan vooruitgaande. En dat heeft nu al die tijd al geduurd. En dan begin ik mij zo in het gebruiken te ontzien, zodat mijn vrouw vanmorgen de dokter weer heeft aangesproken, en die zei dat het in mijn ingewanden zit. Hoe het is weet ik niet, maar ik voel wel dat het in dat opzicht niet goed is. Ge kunt wel denken, mijn vriend, dat ik daarom soms zo al bij tijden in bedenking ben wat des Heeren beschikkingen in dezen met mij, Zijn arm, duurgekocht stof, wezen zullen.

Och mijn vriend, als ik op mijzelf mag zien, zoals ik u in mijn vorig briefje heb geschreven, dat er dan geen verwachting in enige weg wezen kan, o, dat ligt toch door ontdekkende genade gezonken. En o, nu zouden wij niet zulk een besef van onze ontblote staat kunnen hebben, uit kracht van onze diepe val en inklevende verdorvenheid, dan onder een besef van die alleen aangebrachte gerechtigheden van die lieve dierbare Borg en eeuwig gezegende Middelaar Jezus. Arm en ellendig in onszelf, nietwaar, dat kan toch nooit verklaard worden, een bodemloze afgrond van zonde.

O, dat er zoveel binnen de muren blijft, is uit kracht van Zijn ondoorgrondelijke genade. En dat toch niet tot onze roem, nee, dan zouden er geen stonden gekend en ondervonden worden met een verlangend uitzien om van een lichaam der zonde en des doods verlost te worden, en een klagen en verfoeien van onszelf, en des Heeren heerschappij voerende genade als macht- en krachteloos in onszelf. Och, wat een wonder toch van Gods eeuwige goedheid. O, als wij, arme, diep ellendigen, zo eens even verwaardigd worden terug te zien, hoe en waar die lieve Geest ons gevonden heeft, en hoe, toen wij als hopeloos waren, Jezus ons geopenbaard werd als de enige Weg waardoor wij behouden konden worden. En als we dan eens terug mogen zien, toen wij het als ons vonnis kregen te ondertekenen en dat heilige en rechtvaardige Wezen Zijn recht kregen toe te kennen vanwege onze dadelijke en erfelijke zonden, en toekwamen aan het stuk van onze heiligmaking, langs en door welke weg van dieper ingraving door de ontdekkende genade wij een onderwerp werden om in een nadere weg van kennisneming gebracht te worden met die eeuwig gezegende Borg Jezus, hoe Hij van de Vader gegeven was tot wijsheid, rechtvaardigmaking, maar ook tot heiligmaking. O ik, diep onwaardige, mocht er een

enkele dag of wat geleden nog wat van hebben dat er bloed en water uit Zijn gezegende zijde vloeide toen ze Hem doorstaken.

Och lieve vriend, mijn blaadje raakt vol. Dit nog. Toen wij door de genade en de wijze leidingen Gods uit kracht van de bondsbreuk verdoemelijk lagen met de ganse wereld, enzovoort, en die dierbare, alles verwervende Middelaar uit Zijn triomferende opstanding al Zijn heerlijkheid op ons legde en ons zo voor de Vader stelde, en Zijn lieve Vaderlijke gunst zodanig kwam te verklaren en het verbond bevestigde dat Hij, Die bij niemand had te zweren, bij Zichzelf zwoer, *'want dat zal Mij zijn als de wateren Noachs, toen Ik zwoer dat de wateren niet meer over de aarde zouden gaan ...'* Ziedaar een weinig aangestipt. En daar mag ik in deze weg tot hiertoe, in de weg van lichamelijke afbraak nog een stipje van hebben. O, ik moet soms zeggen: *'Hoe ben ik aldus?'* Daar u voor het tijdelijke ook de omstandigheden zo al weet.

Och mijn lieve vriend, het is al veel jaren geleden dat wij eens kregen te spreken wat of de beste stand van een christen zou zijn en dat mij zo voorkwam:

*Zijn zij zuurheid, zijn zij zoetheid,
Laat ons altijd zwijgen stil;
Want de wezenlijke Goedheid,
Maakt het goed, met dat Zij wil.*

Daar mag ik soms een stipje van hebben.

Ziedaar in veel gebrek nog een klein briefje van uw diep onwaardige vriend. Allen de hartelijke groeten, ook van de mijnen, en ook aan hen die u moogt ontmoeten.

Uw vriend en broeder,

L. Capelle

Aan de vrouw van Hermanus van de Hoven, te Giessendam

Zeer geachte Vriendin,

Een klein lettertje, in de hoop dat gij dezelve te samen in gezondheid mocht ontvangen, zo wij tot hiertoe door 's Heeren ontferming ook nog zijn mogen, voor zover Hij het voor ons nodig keurt; daar mijn vrouw op dit ogenblik niet slimmer, maar voor ons oog een weinig beter is.

De reden van mijn schrijven zult gij zeker wel vernomen hebben. Daar ik uw huis voorbij gelopen ben, hoe weet ik niet, daar ik een vast voornemen had bij u aan te gaan, vrouw, en ik hoewel onder enige bedenking gaande waar ik zijn moest en bemerkte het niet voor ik bij het spoor was. Dit leidde mij tot verschillende gedachten. Ik dacht ook: *misschien heeft de vrouw wat veel op de strohalm gezien, of er wat bijzonders van verwacht*. En och! wat is het dan goed, in zulke verwachting teleurgesteld te worden en wat is het groot, als wij daardoor naar de Heere gedreven mogen worden, al was het met schuld en schaamte.

In die overdenking ben ik zeker uw huis voorbij gelopen. Ik had bij C. Adriaanse aan geweest en had over dat eeuwig gewicht der Heerlijkheid een woord mogen spreken. Nu dacht ik, zal ik straks de vrouw van Manes ontmoeten, en zeide: *Ach Heere! als ik die vrouw mag ontmoeten, och geef, mij, dat ik ze maar op dat éne nodige mag wijzen, om U te kennen zo Gij nodig zijt gekend te worden tot zaligheid*. Want, dacht ik, dit is toch het

ene nodige, daar de Heilige Geest het alzo verklaart: *Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen*, enz.

En dit heeft, geliefde vriendin! de Heere aan mij, onwaardigste ja de allerblindste, bij bevinding een weinig mogen leren. Daar ik mij ook in zoveel wegen en bijpaden had opgehouden, en zo menigmaal gedacht, dat ik het recht had, want na onderscheiden weldaden van den Heere mij geschonken, en bij de toediening diep in het stof vernederd, onder het recht Gods verloren gegaan, vanwege erf- en dadelijke schuld, de Middelaar geopenbaarde vrijspraak in mijn consciëntie, de vrede Gods afgedaald, de liefde, vrede en blijdschap in mijn ziel. Een jaar daarna Jezus mij geopenbaard en verklaard met een gehele uit- en buitenzetting van mij, arm dwaas schepsel, als van de Vader gegeven tot mijn heil, rechtvaardigmaking, heiligmaking en volkomen verlossing. Daarna, wellicht drie jaren, ben ik ingeleid in de nooit begonnen eeuwigheid, in het plan Gods opgenomen en bevestigd. *"Ik God, ben uw God; eeuwiglijk en altoos, Ik zal u geleiden tot den dood toe."* Een zalige stand mijner ziel.

Maar geliefde Vriendin! zolang ik er uit was, was God er in, maar als dat lieve Wezen een weinig week, kwam ik er in, zag niet op God, maar wel op de weldaden en werd daar de man in, zonder dat ik het bemerkte. En prees de Heere. Maar bij nader licht zat mijn eigen eer zó op de troon, was ik groot in de weldaden, was goed bekeerd bij terugleiding Zijner genade; in de vergeving mijner zonden wist ik goed, hoe ik geroepen was. De weg of het middel voor mij ontsloten aan het einde der Wet, mijn doodvonnis ondertekend en verloren gegaan onder Gods recht. Niet de toestemming, maar in dadelijkheid en zo verder, hier tevoren iets van geschreven.

Maar och, och mijn Vriendin! wat stond ik te kijken, toen dit alles mijn schuld werd. Dat ik God had verlaten en de man geworden, mijn grond en leven er in gezocht en gehad had. Het eerste werd ik bij mijn Godsgemis bepaald, toen bij de oorzaak, dat ik Hem, de Springader had verlaten, en daar nu lag voor God in mijn gemis; zelf de oorzaak. De Heilige Geest klaart mij de weg op van Sittim tot Gilgal. En ziet, daar dacht ik gered te zijn! Weer in de weldaden te vallen. Maar zie mijn Vriendin! daar neemt de Heere de weldaden weg, alsof ik ze nooit gehad had.

Daar, daar ging het geroep op, ik miste God en dat mijn eigen schuld. Ik had barenswee. Ik riep tot God: *ik kan er niet door, Help mij! ik verga!* Daar openbaart Zich weder, mijn Goël, de Heere Jezus met deze woorden: *Ziet hier ben Ik, ziet hier ben Ik.* Ik word uit mijn schuld opgenomen en voor de Vader gesteld. De Vader neemt weder een welgevallen in dat lieve offer Jezus. En weder met mij bevredigd, spreekt tot mijn ziel *Mijn vrede geef ik u, Mijn vrede laat Ik u*, enz. En die vrede daalt af van de Vader, door de Zoon, en de Heilige Geest past die op mijn consciëntie toe, onder een diep wegzinken, enz. Daarop: *dat ik nu niet ontvangen had de Geest der dienstbaarheid tot vreze, maar de Geest tot aanneming tot een kind Gods, door welken wij roepen: Abba Vader* En verder de dadelijke toepassing van God de Vader, God de Zoon, en God de Heilige Geest tot zaligheid mijner ziel. O! wat was het mij een eeuwig wonder. Ik had het nooit kunnen denken noch verwachten. O, wat kreeg ik daar een kennis van dat Drie-enig Wezen!

Maar ach! Ik dacht daar alweer klaar te zijn, zo een stap in de genade gedaan te hebben. Maar ach, mijn vriendin, onze dwaasheid en blindheid is zo groot, en door onze diepe val is alles verloren. Dan denken wij, als wij maar wat Godsdienst hebben en wat van de

Heere kunnen praten dat het klaar is. *"Maar dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, den Enigen Waarachtigen God, en Jezus Christus, dien Gij gezonden hebt."*

En, mijn Vriendin, het was voor mij verborgen gebleven, had het de Heere niet liefd, het aan mij, de allerminste, te openbaren. O! nu wist ik nog niets van *de Eênheid des Enigen*. Maar die gunst heeft God om Zijns lieven Zoons wil, believen te geven.

Toen Hij het, met mij in de Eeuwigheid heeft opgenomen en uit de Eeuwigheid; in het begin des tijds, de staat der rechtheid, waar ik in Adams lendenen was besloten enz. En Adam viel, en ik met en in hem. De ganse wereld verdoemelijk voor God, Die eeuwige Middelaar Gods, en der mensen geopenbaard, Die nam mij op uit mijn diepe val, en leidde mij tot Zijn komst in de wereld. En ik was in Hem en Hij in mij. En leidde mij van Zijn kribbe tot Zijn kruis, van het kruis in de dood en de opstanding, en toen paste Hij uit de Opstanding, Zijn verworven Recht mijn ziel toe. En kreeg een recht in Hem op het eeuwige leven. Dit werd mijn ziel toegepast, en daarna voer Hij op. En maakte mij Zijn zaligheid deelachtig, want ik was in Hem en Hij in mij, en stelde mij als een reine maagd de Vader voor. En Die nam een welbehagen in mij en sprak: *"Gij zijt schoon mijn vriendin, zijt schoon."*

En toen de Vader Zijn welbehagen had geopenbaard, presenteerde de Zoon mij aan de Vader, en ik ging over van de Zoon tot de Vader, en toen verenigde het Wezen Vader, Zoon en Heilige Geest, als de God des eeds en des verbonds. En daar werd ik ingesloten, en daar werd het verbond bevestigd. En God zwoer: *Dit zal Mij zijn als de wateren Noachs, toen Ik zwoer. Zo zweer Ik u dat bergen mogen wijken en heuvelen mogen wankelen, maar dit verbond Mijns vredes blijft tot in alle eeuwigheid.* Daar heb ik, stof uit stof, de minste van allen, alles verloren wat buiten dat lieve Wezen was, en heb mijn grondslag van zaligheid in mijn God gekregen. En toen dit aan mij was toegepast, kreeg ik alle de weldaden terug, als vruchten uit het verbond. Ook mijn dierbare Middelaar, want onze Koning is van Israëls God gegeven.

Dit alles geschiedde zeer gepast onder de hoogste eerbied, stilte en verwondering, en dat alles onder een dadelijke ondersteuning van mijn natuurlijk lichaam, door Zijn kracht en genade. En heb ook niets gezegd of gesproken, als tweemaal: *O, God, houd wat in, ik kan niet meer dragen.* En ook uitgeroepen: *O God, en dat aan stof, uit het stof!*

Ziedaar, geliefde vriendin, iets aangestipt van het weinigje kennis, mij, arm schepsel, gegeven van dat Hoge, Heerlijke Wezen, in het aangezicht van de Heere Jezus Christus. Maar bij dit alles, ik moet zeggen, zonder Zijn genade te miskennen. Ik moet beginnen, omdat ik de overgebleven verdorvenheid mijner natuur heb overgehouden. Was ik nu altijd niets, en was mijn God alles voor en in mij. Want och, mijn geliefde vriendin, de ondervindingen die de Heere mij, de allerminste en geringste, heeft believen te geven, hebben mij geleerd, als wij een weldaad mogen ontvangen, waarin de Heere zich aan onze ziel openbaart, wij als blinden bij de hand moeten genomen worden, en geleerd Hem zo te gebruiken daar wij toch bij elke weldaad van den beginne af er buiten vallen. En daar toch de grondslag van onze eeuwige behoudenis dat lieve, onuitsprekelijke, ondoorgrondelijke, onuitputtelijke Drie-enige Wezen is als God, Eén in Wezen en drie in Personen, naar de huishouding tot zaligheid voor ons, arme hel- en vloekwaardigen in onszelfen, zo is het niet onze roeping. noch onze rechtvaardigmaking, noch onze heiligmaking; niet onze aanneming tot kinderen, maar het is God, daar al die weldaden, ons onmisbaar te kennen en te weten tot zaligheid, uitvloeien, waarin en door dat lieve Wezen Zichzelf komt te openbaren. In en door die dierbare Middelaar Gods en der mensen om ons naar Zijn vrije bedeling met die kennis, in Adam verloren, in en door de

Heere Jezus Christus weer te schenken. Want dit is het eeuwige leven, dat wij Hem kennen.

Och mijn lieve vriendin! ik heb buiten mijn verwachting veel geschreven, maar och, mocht het wezen dat mijn God het nog liefde te gebruiken als slijk aan Zijn vingeren, al was het maar voor één van Zijne lieve kinderen.

Och, mijn vriendin, daar is zoo een gunning in mijn ziel gevallen, dat ik het niet kan uitdrukken. Maar och mocht het bij mij en u meer God zijn en worden. Want Hij is toch de Vader der Lichten, van Wie alle goede gaven en volmaakte giften afdalen. O, dat wij dan maar van Zijntwege verwaardigd mochten worden, onze grond en leven in Hem te krijgen en te houden.

En och mijn vriendin, Hij is de grond voor mij en u. Als Hij u geroepen heeft uit de duisternis tot het licht, als Hij u heeft overtuigd van schuld en zonden, als Hij de deur der hoop is voor u en in u, dat er nog hulp, dat er nog raad, dat er nog mogelijkheid is om van uw striemen en etterbuilen genezen te worden, en om uw aangeslagen consciëntie nog weer met God bevredigd te krijgen. Want och, daar hebben de rechte kinderen mee te doen, en is dit niet zo, o dan toch hebben wij onze weg wel te bezien. Wat praten over Jezus, wat noemen van de zonden, wat roepen: *het was hier zoo goed, het was daar zoo goed*, zonder dat onze gewonde consciëntie een druppeltje balsem uit Jezus' dierbare bloedwonden recht nodig heeft, daar zullen er duizenden mee verloren gaan.

En daarom, mijn vriendin, dacht ik u te wijzen op dat ene nodige, Hem te kennen. O, de Heere geve u, niet te doen als ik, maar geve u een gedurige behoefte Hem te kennen, den Heere Jezus, als de Weg, de Waarheid en het Leven. De Heere Jezus Christus te kennen als de Enigen Middelaar tussen uw schuldige en beschuldigende ziel, en een Heilig en Rechtvaardig God. Hem te leren kennen in al Zijne graveerselen, zoals Hij aan Zijn ganse kerk van de Vader gegeven is. Och, wij kunnen Hem maar net zo gebruiken als Hij in en aan ons is geopenbaard. En in die gebruikmaking leven en blijven wij steil en diep afhankelijk van de invloeden van die lieve Geest. Dat heb ik tot troost voor mij en u gekregen, voor zover ik, de allerminste en onwaardigste, een weinig met die kennis ben begunstigd.

Toen ik al de drie Personen tot mijn zaligheid had leren kennen, bepaalde de Heere mij dadelijk en gaf mij te kennen dat alle weldaden van het begin tot het einde in onze bekering, uit die één en dezelfde Fontein afdalen, als van de Vader door de Zoon, en door de Heiligen Geest worden uitgewerkt en toegepast. Toen riep ik uit: *O, dan is er geen kleine waar bij de Heere!* En mij voorkwam: *Zolang de erfgenaam een kind was, verschilde hij niet van een dienstbare, hoewel hij een heer is van alles.* En ook in de laatste weldaad heeft de Heere Heere, die het met een eed bevestigd en voor Zijn ganse Sion gezworen. O, dat is zo vast voor het allerminste lidmaatje, als dat God Zelf is. Maar dat ligt aan Gods zijde, en moet tot onze troost ons worden toegepast. En daarbij hoop ik, geve de Heere u genade niet te ontkennen mat Hij gedaan heeft. Maar te mogen staan om Hem te kennen zoals Hij, ons nodig is te kenner tot zaligheid.

Bij mijn thuiskomst in de eenzaamheid zijnde, mocht ik nog een ogenblikje in de Eeuwige Heerlijkheid inzien, in de gemeenschap met onze zeer geliefde vriendin, doch nu in de Heerlijkheid opgenomen. Och! Nu gevoel ik bij ogenblikken de banden, waardoor ik aan haar gebonden was. En gevoel bij ogenblikken die banden, als niet door de dood gebroken. Maar een verzoening van dat lieve dat uit God is. Zij is in de Heerlijkheid en ik nog op aarde. Zij in haar tehuis, en ik nog op de reis in de woestijn. Zij ontdaan van al dat geen God is en ik nog omhangen met een natuur die tegen God gekant is. Zij is vol

van alle Heerlijkheid, en vol om de Majesteit te verheerlijken en ik zie als nog maar bij ogenblikken er in als in een spiegel, een duistere rede.

De Heere geve, geliefde Vriendin, dat wij veel van Hem, en weinig van de wereld mogen hebben, en gewenne ons aan Hem en Hij geve ons Vrede.

Doe de hartelijke groeten aan al Gods arme volk en zijt, geliefde vriendin van ons en van mij gegroet.

Uw diep onwaardige vriend en broeder in de Heere

L. Capelle

Gedicht door T. van Drimmelen

*Ach dat mijn hart, en ook mijn oog,
Een bron van waterbeken werd,
Om te tonen onze smert.
Ach dat toch mijn ziel zich boog.*

*Onder Gods, alleen wijs bestel,
In 't wegnemen Zijner kinderen,
Wat zie ik Sion minderen.
Het is mij een zielsgekwel!*

*De oprechte wordt weggerukt!
De getrouwe schijnt bezwaken,
God met zijn Geest geweken.
We zitten in ons ongeluk.*

Ginds naamt Gij de dove vrouw,
En o, dan weer een Dirk Schoute,
Dan weer een vrouw Ten Houte.
Ook Jan Poot was U getrouw.*

*Ontviel ons Mientje van de Hee,**
Weg is ook Jacob Oosterwijk,
ook Giela, aan den gindse dijk. ***
hier telt Jan van Vliet ook mee.*

*Weg is dat licht, die vrouw Muit,
Ook een Cornelis de Vromen,
Pieter de Best is ons ontnomen.
Jan de Muiter is Mesech uit.*

*Baardwijk Gijs die is niet meer,
Ontruimd is Engel de Breejen,
Maarten Goedhart is in Vreeën.
Hartman is in goede ree!*

*Nog ontmoet men ook Jan Luit,
Ook de vrouwen de Zanger,
Beth ter Hal werd ook ontvanger.
Corn. Van de Velden deelt in den buit.*

*Ik bedenk ook Dubbelman,
Aartje Bax niet vergeten,
Daantje van Driel zoals we weten.
Willem Schild uit Juda's stam.*

*Zo ook Marie van Vliet,
Wat mocht Aal Trouwborst zingen,
Als vrij gekochte Hemellingen.
Verlost van al het verdriet.*

*Cornelis Trouwborst zie k' staan,
Met Rozendaal z'n vrouwe,
O wonder van Gods trouwe,
Daar zie ik ook Jan de Haan.*

*Nou een tal van Heiligenschaar,
Waar mijn vader in mocht delen,
En ik mij mag daarmee strelen.
Waar Capell' ook is vergaard.*

*Nu is den aard van een kapel,
Te azen op de schone rozen,
O wat moesten wij toch blozen,
Hij nam zijn vlucht in 't Bethel.*

*Bij het graf staarden wij hem na!
Onze drift was haast niet te teug'len!
't Ontbrak ons aan Capels vleug'len!
Hoewel, 't liet ons een nasmaak na.*

*De vrede Gods die daalde af!
Zo in sprekers, als in hoorders,
Ook bewaard voor verstoorders,
Zo keerden wij weer van 't graf.*

*En kwamen daar de woonplaats was,
Gods gunst wou ons geleiden,
Wij mogen ons in God verblijden,
Als regen op 't droge gras.*

*Een ieder keerde naar zijn plaats,
Twee, drie mochten ondervinden,
d' Dood' d' gemeenschap niet verhindert
Maar trok ons naar de Hemelplaats.*

*Die gemeenschap is ons zo zoet,
Dat de heil'gen nog op de aarde zien,
Daar Christus komt ons aan te been,
Zijn Hemelse vredegroet.*

*Mij werd door 's Heeren lieve Geest,
De Hemeldeer ontsloten,
En vervuld met 's Heeren vrees,
Geplaatst bij Gods gunstgenoten!*

*Ik zag onder de grote schaar,
Capell' mee triomferen,
O Wonder Gods, wat blijde maar,
't Was al: loof den Heere HEERE!.*

*Ik daal dan hier niet verder in,
Maar zal tot de schrijver keren,
En doel Gods eer, in d' volsten zin,
Geef lof de Heer der Heeren.*

*Hij moest hier door een enge weg,
Kon alle schulden niet betalen,
Zoals de vrouw zegt, van 's Heeren knecht
"Ach help, ze komen mijn zonen halen."*

*"Welnu", zegt d' bet'ren Eliza,
"Breng bij arm volk, uwe kruike,
En roep en zucht, om Gods Manna,
Uit 's Hemels gouden kruike."*

*Die zucht komt tot Sebaoths oor,
Dra kwam van alle kanten,
Ieder bracht zijne penning voort,
Wij zullen Gode danken.*

*De kruik werd tot boven vol,
Om al de schulden te betalen.
Zo we menen vrij van schuld en tol.
Kwitantie kan u bij mij halen.*

*Dus rust zijn vlees nu in 't stof,
Totdat de Bazuin zal blazen,
Hij roept: "komt tot mij in 't Hemelhof,
Bij God boven de zee van glazen."*

SLIKKERVEER, Teun van Drimmelen

- * Dove Cornelia uit de Stormpolder
- ** Mientje van Hee, echtgenote van Jan van Vliet
- *** Giela van de Hoogh